

פירוש על שיר השירים שיר השירים אשר לשלמה צל"ד מה היא פננתו באו שיר השירים שהיל"ל שיר אשר לשלמה או שירים אשר לשלמה.

ועוד תיבת אשר יתירה דהיה יכול לומר שיר לשלמה ואם הפננה לומר כי שלמה הוא האומ' השירים אלו היל"ל שיר שלמה כמו שאמר במקום אחר משלי שלמה. עוד נדקדק למה שינה הכתוב הנה מכל סדר האמו' בכל השיר הנה כי תמצא בכל השיר הנה הסדר הוא שמתחיל לדבר המלה והמלה משבתו שהוא התחיל לומר הנה יפה רעיתי והיא משיבה הנה יפה דודי הוא אומ' פשוטנה היא משיבה כתפוח כו' משא"כ בתחילת השיר שהמלה התחילה לומר ישקני מנשיקות פיהו: ונראה לפ' והוא ע"ד א"ל כי השיר הנה בנאו שהע"ה בראותו הזמן שישראל בגלות והמשילו הענין למלה שגירש המלה וחסבו השכנים לו' כי לא ישוב עוד לדעתה וריחקה מלבו ועמד בן א' שילדה המלה למלה קודם גרושין והלה אצל האב והבין ממנו שעדיין לבו עם המלה והלה אצל האם והבין שלבה שלם עם המלה עמד וחיבר שיר א' ממה שבלב המלה על המלה וממה שבלב המלה על המלה פאשר ידע ממה שבלבם זה על זה וזה על זה וז"א שיר השירים פירו' שיר העשוי מהשירים ב' שירים א' האומ' ה' על פנסת ישראל על דודה ואו' אשר לשלמה ופי' מלת אשר האומר הוא והנאמר עליו והם הב' שירים האמורים וטעם שהתחיל לדבר דברי המלה להיות כי בזה יגיד רוב חיבתה עד שאהבתה קלקלה השורה עד שתובעת בפה נשיקות פיהו והוא דבר הרמוז בדברי קדשם ז"ל באתערוותא דלתתא אתערוותא דלעילא והוא סוד מנין נוקבין מעוררין מנין דוכרין וזהו דוקא בתחילת התעוררות האהבה ואח"כ שנתעוררה אהבתם צריף להקדים דברי ה' ב"ה אליה כמ"ש בזוהר הקדוש דבאתרא דאית מלפא לית שבחא אלא ליה עוד נראה לומר טעם אחר שהקדים שבח המלה דתמצא דכאשר משפחת המלכ' היא אומרת שבתו של מלה וכאשר משבח המלה הוא או' שבח המלה ולזה בחר מסדר השירים להתחיל בשבח המלה שהוא כבודו והתחיל לומר דברי המלה פנסת יש' החביבה וסידר בשיר זה כל מה שעבר ביניהם מיום הנסדס עד סוף כל העולם והתחיל לומר ישקני: ישקני מנשיקות פיהו כי טובים וכו'.

לריח שמניף טובים כו' י"ל מהו תוכיות פננת המשורר באו' ישקני כו' ועוד מה הם הדודים שחביבים עליה יותר מנין ולמה חזר לשנות דיבורו מנין לשמן ומה היא פננתו באו' שמניף לשון רבים ונראה שיכוין למה שארז"ל ר"א הקפ"ר אומר ד' מצות היו בינדם של ישראל שאין כל העולם כולו כדאי להם שלא נחשדו על העריות שנאמר ויצא בן אשה ישראלית וכו' ומפניך בקבלה גן נעול אחותי כלה כו' ולא נחשדו על לה"ר דכתיב ושאלה אשה משפנתה כו' דבר זה הנה בינדם שנה א' ולא גילו אותו ושלל שינו את שמם שכשם שמיחסן בירידתו ראובן שמעון וכו' כף מיחסן בעליתו.

ושלל שינו את לשונם שנאמר ב' אנשים עברים נצים מכאן שלא החליפו את לשונם שנאמר כי פי המדבר אלכם ע"כ והנה ידוע הוא דע"י שמירת המצות שעושין ישראל רצונו יתב' הוא מתעלה ומתרוםם ובכל דבר שעושים למטה מתקנים פנגדו למעלה והוא סוד מ"ש רז"ל בפ' ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם כמא' ז"ל בזה"ק.

וכן להקפ"ח ע"ד צור ילדה תשי וכאן ביציאת מצרים שהאנמה ישראלית תקנה עצמה באותן מצות האמורות לזה משוררת פנגד אותן התקונים שתיקנו' למלה והפננה היא שהדבר מוכן דבשומרה המצנה זהו עצמו ענין השבח והשיר שעושה דאין לה שיר ושבח לדודה פקיום התורה

והמצנה ולזה אומ' ד' שירים פנגד ד' מצות ששמרה פנגד שמירת לשונה מלה"ר אמרה ישקני וכו' דתיקנה פי עליון במה שלא פגמה פיה וכנגד ברית המעורר שהיא מצנה הב' אמר פי טובים דודך מיין לרמוז על עריו' שהם רמוזים ביין ע"ד אשתך פגפון פוריה ואז"ל למה נמשלה כ"י לגפן מה גפן אינה מקבלת הרפב' ממין אחר פה כ"י כו' וכן הוא ממש ענן העריות שלא יזקק א' לשאינו מינו ואמרה טובים מיין הנה ידוע הוא פי היין של יש' הנתון ביד גוי אם לא יעשה בו חותם בתוך חותם נאסר מחשש מגע גוי והנה אנמה ישראלית ניתנה בתוך כור הברזל במצרים ושמה עצמה מבלי חותם שלא נטמאה זולתי א' היתה ופרסמה הפתוב כמא' ז"ל וגם היא לא במזיד עשתה הדבר כאו' ז"ל באופן פי שמירת כ"י היא יותר מעולה מהיין וז"א פי טובים דודך מיין.

וכנגד שלא שינו את שמם אמרה לריח שמניף טובים פי תמצא שהשמן יש בו ב' דברים הא' פאשר יקלוט הריח הטוב שוב לא יפיג ריחו והב' שכל המשקין שבעולם ע"י תערוכתם משקה במשקה אחר הם מתערבי ומשפנים מקמות שהיו וכאשר יתרבה א' על חבירו יתבטל המוע' במרובה משא"כ השמן בכל אופן שתמצא לערבו באיזה משקה שיהיה ותרבה בו כמה חלקי ממשקה אחר וחלק מועט מהשמן לא יתבטל ולא יתערב אלא יעמוד בפ"ע ולא ישתנה לא מראיה ולא מטעם וריח ולזה אמ' לריח שמניף טובים ידוע הוא מא' ז"ל בפ' טוב שם משמן טוב שמן טוב במקומו עומד ושם טוב בסוף העולם ואמר טובים לו' פי שמנו טוב משמן רוקח וטעם או' לשון רבים להיות פי ישראל הם י"ב שבטי' וכל א' וא' חשוב בפ"ע לז"א שמניף ל' רבים שפולם לא שינו את שמם.

וכנגד שלא שינו לשונם אמרה שמן תורק שמה פאשר השמן הזה כשאתה מריקו תמיד לעולם הוא שמן פה ישראל אפי' יתערבו במאה אומות לא שינו לשונם והטעם שהתחיל לדבר בלשון נסתר ישקני כו' וסיים בלשון נוכח דודך פי הוא גנאי לו' בנשיקה לנוכח משקני כו' באופן פי כל שבחה בכאן הוא על ד' דברים ששמרה במצרים ואמרה על פן עלמות אהבוה פי ידוע הוא פי קיום העולמות ושפעם הוא ע"י מעשה הצדיקי' ולז"א ע"י מע"ט האמורים עלמות תיבה זו סובלת ב' פי עולמו' ועלמות ושניהם אהבוה ובה זנייקו דברי ר"א הקפד שאמר שאין כל העולם כולו כדאי להם פי שייספיק בריא' העולם אם לא נברא אלא בשביל קיום ד' דברים אלו שקיימו ישראל שעל ידם יתקיימו כל העולמות: משפני אחריה גרוצה כו'.

הנה להיות פי כל האמור למעלה בענין הזה פאשר היו ישראל במצרים שעדין לא נתגלית אהבת שניהם ועתה מתחלת להגדיל אהבתה בה' ית' ואומ' לו' פי תמיד נפשה דבוקה בו ולא מנעה מלרדוף אחריו אלא מצד היותה טבועה בכור הברזל ומשוקעת בטיט היין פי לא הנה זה והיתה בת חורין לא היתה מנסת מלרדוף אחריו פי אהבתה בו רבה ולזה אינה חסירה אלא שישמכנה מכור טבועה בו ואח"כ היא מאליה תחפש אחריו לדעת מקומו או' ז"א משפני אחריה גרוצה וכשנזקק בענין פן הנה דהנה דרו' העולם היצא לדרו' ובפרט למדבר היתכן לקחת מבלי הכין צדה לשיעור המספיק אחר אשר ידע כמה ימים יתעכב בדרו' וזולת ב' ענינים אלו אין מציאו' לצאת מן הישוב ומצי' שכ"י פאשר יכלה לצאת אחרי ה' לא בקשה דבר לדעת דרו' יום או יומים או שנה ולא הכינה צידה לצונו' הדרו' אלא רצתה אחריו מבלי לחשוב בשום דבר מרוב חשקה בו וזהו שתמצא שא"ל ה' זכרתי לך חסד געוריה לכתה אחרי במדבר דהנה ולא תאמר שאע"פ שלא שאלה כמה שיעור הדרו' ולא הכינה צידה אבל עכ"פ הנה בלבה צער ח"ו לז"א הביאני

המלך חדריו ר"ל שהיה בדעתה פאלו פבר נכנסה לחדרי המלך ואין דבר חסר בבית המלך והיתה שמחה בהשיגה דבר זה וז"א נגילה ונשמחה בך.

עוד יאמר שתכונן לומר שאין לה שמחה בעולם אפי' בערך ההבאה לחדרי המלך לא תשמח אלא בו כי הוא העיקר באהבתה וכפ"ז יהיה פ"י משפני אפילו למדבר אחריה נרוצה פי חוץ ממך לא יעפב לי דבר בעולם ומ"ש נזכרה דודיה כו' פירוש פאשר יהיה לפני הנין שהוא דבר המשבח שהוא משמח ואין אני מעלה זכרונה בדעתי ובפי אני בותרת להעלות בפי זכרון דודיה יותר טוב משתית הנין ואומר משרים אהבוהו פאדם החותם שמו על הענין שהוא אומר מי הם המדברי ומי הם החביבים הללו לז"א אותם שהם מישרים שהם הצדיקים שהם הולכים במישור אהבי ה'.

או ירצה להיות שאמרה נזכרה דודיה מנין שערבים עליה דברי דוד הוסיפה לומר פי מרוב תשווקתה בו נתאנית עוד לראותו לשמוע נתינת ה' מפיו ית' וז"א מישרים אהבוהו פ"י שהיה דברך במישור אלינו שלא ע"י אמצעי ופ"י א' ינצדק גם לדבר זה כי פאשר האדם חותם על הענין הוא מזכיר שמו ונזכרתו להכירו מי הוא וג"כ הוא פמציאות שלפנינו תדע דברי מי הם אותם שמישרים אהבוהו: שחורה אני ונאנה כו' להיות פי חתמה דבריה באהבת ה' עד מעמד הר סיני עמד לנגדה מעשה הרע של העגל ויבא האו' לומר היכן היא אהבתה הלא בעודה בחופתה סרחת ושוב אין לה פה לדבר לזה היא משיבה פן לחזק דבריה כי לא אתרע אהבתה באותו מעשה וז"א שחורה אני פ"י באמת כי שחורה אני אבל ונאנה כי זהו יופי וננה שלי ע"ד או' ז"ל לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה אלא שאם חטאו צבור אומר להם פלך אצל צבור שחטאו ועשו תשובה וקבלם ה' א"כ זהו הנזי של ישראל שכל צבור החוטאים אחריהם ימצאו מקום לחזור בתשובה ומהיכן יהיה להם זה אם לא מצד היותי שחורה או יאמר דהגם שאני שחורה ע"י העגל עכ"ז אני נאנה כי לא פל העם עשו העגל שהרי שבת לוי לא עשו העגל ועוד פל שעבדו עגל מתו מהם בחרב מהם במגפה מהם באספיה ונהשארם הדבר מוכן שלא עבדוהו וז"א ונאנה או יאמר ע"ד מ"ש בזה"ק פי ערב רב הם שעשו העגל ולא ישראל ולפ"ז ז"א שחורה אני מצד שקבלתי אותם הגרים והם עשו העגל ונקרא על שם הכללות ובזה אני שחורה אבל פפי האמת נאנה אני שלא עשיתי פלום ואו' בנות ירוש' הם שרי האומות אשר הם שומרי ירוש' סביב לה פי ירוש' היא נקו' המרפז לכל העולם ושם הם שומרי החומות פל השרים של מעל' כאו' ז"ל ואו' פאהלי קדר לומר והראנה פי אני נאנה הגם שאני שחורה שהרי אחר מעשה העגל פחר ה' פאהלי קדר פבני קדר שעושין אהלים לשבת ולדור בהם פך פחר ה' לדור עמנו באהלים ולהיות פי הם עשו לו יריעות לז"א פיריעות שלמה ואפילו שהטעם הפפל הוא לומר וכי פאהלי קדר הם ראויים להיות יריעות שלמה שהוא מלך שהשלום שלו אין זה אלא מצד האהבה שאני בעיניו נאנה הגם שאני שחורה וזה ל' המדרש בפ' תרומה אמר הקב"ה ראו מה אני מחבר המתונים שאני שוכן תחת יריעות עזים ע"כ הרי דהמדרש או' בפ"י דמה שעשה ה' דבר זה לשכון תחת יריעות עזים הוא מצד אהבתו לכ"י.

או יאמר דתמצא אחר שנכנסו ישראל לארץ ויעבדו את הבעלים כו' וכמה אומות היו עומדים עליהם והיו ישר' נכנעים ומעלים מס וא"כ היכן היא אהבתו יתברך עם אמו [עמו] לז"א שחורה אני כו' לומר הגם שאני שחורה הרניני נאנה אח"כ פשנבנה בהמ"ק וז"א בנות ירושלים לשון בנין פמו פבנות בזה היה לי הנזי והוסר השחרות פאשר הוסר פאהלי קדר שנמחל עון העגל גם

בבנין בהמ"ק נמחלו כל העונות שהיו להם או בנות לשון נוי פאלו אמר בנויות ירושלים ואיזהו נוי ירושלים זה בה"מ ש'יבנה במהרה: אל תראוני שאני כו'.

אחר שזכרה בנין ירושלים עמד לנגדה חרפן בית א' ובית שני לז"א אל תראוני ראיה של בנינו שאני יש לי ב' שחרוריות שהם כנגד ב' חרפנות ותאמר לא יוסיף עוד לדעתה דעו כי עדיין אני ב'ינפיו אלא כבן אדם שהשחיר פניו השמש ועתיד לחזור לינפיו כמקדם ואומר בני אמי כו' הם אדם בני האם רבקה ועליהם הפתוב אומר זכור ה' לבני אדם נחרו בי הם המריעים לי וחרבו הבית ולא די זה אלא שעל ידיהם נתפזרו ישראל בכל האומות ובשביל ישראל הם נשמרים כל הכרמים כאו' ז"ל כי ה' שומר האומות בשביל שלא יגיע ההיזק לישראל כי הם העיקר והיינו פרמי שלי ור"ל שלהיות כי כ"י היא המדברת לזה אם תאמר פרמי יורה שהיא מדברת על חוץ ממנה לז"א שלי פי' שעל עצמה אומרת שלא נטרה עצמה ולזה כפל באו' פרמי שלי.

או יאמר להיות שכ"י יש בה רעים וטובים לזה הטובים שבהם אומרים על הכללות שהם בלתי טובים פרמי ואו' תיבת שלי לחביבים אצלה ב'יותר: הגידה לי שאהבה כו'. אחר שזכרה זמן החרפן אשר היא בו עתה היא מעוררת אהבת עמו בדברי דודים לומר כי לא זו לבה ממנו ועליו נפשה מתמררת והוא ע"ד או' ז"ל בזה"ק על פ' כי אינינו דעיקר יגונה הוא עליו והתחילה לדבר אליו באהבה עזה באו' הגידה לי כו' כי נפש כל איש ישראל אהבתו להקב"ה אהבת הנפש מטבעה ומנהגה של הנפש וז"א שאהבה נפשי מצד עצמה וזה מרוב התלהבות הנפש באהבתו תדבר כו' ויורה זה כי תגדל באהבתו עליו והנה תמצא פאשר ישבו ב' אהובים וכל אחד רוצה להראות אהבה לחברו כי אהבתו גדולה מאהבת חברו לו וכן להפך חברו יענה ככה בכפלים לזה קדמה היא לומר כי נפשה אהבתו ושואלתו דבר איכה תרעה איכה תרביץ וצ"ל פננת הענין וכפל המלות בשנינו לשון והנה תמצא כי יש בישראל ב' בחינות הא' בעלי חסד ועוסקין בתורה בעתים קבועים והב' הם ת"ח העוסקים בתורה תמיד ודע דאיתא בתיקו' על פסוק לא תקח האם על הבנים דמעל אינון מארי חכמתא רזי אורי' לא תקח האם מעל הבנים הנק' בנים אהם לה' אלקיכם נר שכינת' שריא עליהו לא אעדיאת מיניהו משא"כ שאר תופסי התורה שלח תשלח כו' פי' הגם דשריאת עליהו היא משתלחת מעליהו אשר ע"כ פאשר נחרב בהמ"ק וגלו ישראל בין העמים או' ישראל להקב"ה איכה תרעה חוזר על בחי' ת"ח הנז' שהם בבחי' שלח תשלח ולז"א תרעה שאין ה' קובע דירתו עליהם בהחלט פאותם מארי רזין דאורייתא אלא פרועה הנה פעמים פאן פעמים פאן וכןגד בחי' הב' דלא תקח כו' אמר איכה תרביץ שיהיה רובץ לגמרי באופן פי כולם נתמעטו בסביבת החרפן ולז"א איכה יוכל לסבול מניעת ב' הענינים ואומר בצעהרים לרמוז ג"כ על מ"ש פי אותם מארי תורה מאירים פצהרים ותורה אור שהוא הסוד שאו' ר"ז בגי' או"ר וזהו ג"כ ע"ד ואנהביו פצאת השמש בגבורתו ואומר שלמה אהיה פעוטיה כו' נראה שהם דברי המלך תשובתו אל דבריה דכאשר עוררה האהבה כ"כ והפליאה להגדיל אהבתה בו ומתוך דבריה פמעט אמר כי היא האהבת אותו ביותר ממנו וגם רמזה כי הוא האדון הרחיק ממנה עד אשר שואלת איכה וכו' וזה הוא ממיעוט האהבה שפלבו עליה לזה הנכרח להשיב' דבר והתחילה לדבר אליו תשובה ממה שהפסיק' לדבר בו והוא על מ"ש איכה תרעה ענה ואמר לא יעלה בדעתה שגפרדתי ממה ח"ו ואין לי בך מרעה ומושב וזוהי ידי מתוך דף ח"ו שלמה אהיה פעוטיה ומקומי ומושבי הוא על עדרי חבריה שהם ב' פיתותשאמרה היא עליהם איכה תרעה איכה תרביץ כמ"ש לעיל לז"א מלת עדרי לשון רבים ופירו' מלת שלמה היא מלת פוללת הרבה דברים מלשון עוטה אור פשלמה ומלשון שלמות ומלשון שלומות ולכולם יכוין הפתוב פי ה' ב"ה עוטה לחביריו בשכינת ענוה

ואו' מלת פְּעוּטִיָּה כמ"ש רז"ל על פ' עוֹטָה אור פְּשִׁלְמָה מְלַמֵּד שְׁנַתְעוּטָף הַקַּב"ה וְהָאֹר שִׁיִּצָּא דְרָף
הַשְּׁמֵלָה הוּא הָאֹר דְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית וּלְז"א פֶּאֶן כִּי הִתְפָּרַשׁ שְׁבִין יָמֵי שְׁכִינְתוֹ בְּתוֹכֵינוּ כְּאֲשֶׁר
בַּהֲמ"ק קָיָים לְזֶמֶן הַזֶּה הוּא בְּעוֹנֵנוּ בְּהַפְסֵק קֶצֶת ע"ד כִּי אִם עוֹנוֹתֵיכֶם וְנָהוּ פְּעוּטִיָּה דְדוּמָה
לְאוֹתוֹ מְצִיאוֹת דְּעוֹטָה אֹר פְּשִׁלְמָה וְהָיָה הָאֹר יִנְצָא דְרָף סְדִין דִּיּוֹתֵר הָיָה הָאֹר בְּלִי הַפְּסֵק וּלְאוֹתוֹ
פִּי דְשִׁלְמָה הוּא מְלִשׁוֹן שְׁלִימוֹת הַנָּה כִּי אִזּוּ בִּימֵי בַּהֲמ"ק קָיָים הָיָה ה' דָּר בְּתוֹף עִמּוֹ וְנָהוּ תְּכִלִּית
חֲשִׁקוֹ אֲבָל עֵתָה אֵין בֵּית לְשָׁפוֹן בֵּיהּ ה' אֲבָל עֲדִינָן יֵשׁ לוֹ מְצִיאוֹת בְּאֵהֶל וְנָהוּ שְׁלִימוֹת חֲפָצוֹ ית'
וְהוּא פִּי ה' ב"ה שׁוֹכֵן בְּתוֹף הַצְּדִיקִים כְּאוֹ' אֵהֶל שְׁכֵן בְּאֶדָם וּז"א שְׁלֵמָה אֵהֶיָה פְּעוּטִיָּה לְשׁוֹן
הַסְּתוּפָפוֹת וְהוּא מְאָמֵר הַכְּתוּב בְּכָל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר כו' וּבְזֶה הַשִּׁיב לְאֵיכָה תִּרְעָה כו' פִּי עֲדִינָן
לֹא תִחַסֵּר הָאֲנָמָה מִן הַצְּדִיקִים וְטַעַם שְׁלֵא עָשָׂה פִּיִּסְקָתָהּ הַכְּתוּב בְּשִׁלְמָה אֵהֶיָה לְהִיּוֹת פִּי מִשֵּׁם
מִתְחִיל תְּשׁוּבַת הַמֶּלֶךְ הוּא לְהַעֲלִים הַתְּחִלַּת הַדִּבְעוּר וְהַנָּה תִּמְצָא פִּי בְּתַחֲלִיל הַדִּבְעוּר בִּינִיָּהֶם לֹא
יִדְבְּרוּ לְנֹכַח אֲלֵא בְּהַצָּנַע וְנִסְתָּר פִּי כֵּן כְּאֲשֶׁר הִתְחִילָה לְדַבֵּר כ"י דְּבָרָה בְּדָרָף נִסְתָּר יִשְׁקִנִי
מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ וְאֲחֵר שֶׁהִתְחִילָה לְדַבֵּר הוֹסֵר מִסְנֵה הַבּוֹשָׁה וְדִבְרָה לוֹ לְנוֹכַח פִּי טוֹבִים דְּנִדְיָה מִיָּין
וְכֵן גַּם הוּא בְּתַחֲלִיל לֹא דִבְרַר לְנוֹכַח כ"כ לְזֶה הַעֲלִים תְּשׁוּבָתוֹ בְּתוֹף דְּבָרִיָּה: אִם לֹא תִדְעִי לָךְ כו'
בְּזֶה בָּא הָאֲדוֹן לְהוֹדִיעַ גַּם הוּא רוֹב אֵהֶבְתוּ שְׁבִלְבוֹ עָלֶיָה לְהַשִּׁיב כְּנֶגֶד מַה שְּׂאֵמְרָה שְׂאֵהֶבָה נִפְשִׁי
בָּא לְזֵמֵר שְׂאֵהֶבְתוּ שְׁבִלְבוֹ גְּדוּלָה מֵאֵהֶבְתָּה וְאוֹ' דְּאֵצ"ל אִם תִּהְיֶה כ"י בְּעָלִי יִדְעֶה בְּאֵלֶיהוּ
יִתְבָּרַךְ דָּאָז וְדָאִי שְׁהֵם אֵהוּבִים בְּעֵינֵי אֲלֵא אֲפִילוּ בְּזֶמֶן שִׁישְׂרָאֵל אֵינָם בְּקִיָּאִים בְּמִצּוֹת וּבְלִי יִדְעֶה
אֵעִפ"כ אֵתָה בְּעֵינֵי הַיָּפָה בְּנָשִׁים סְלָא הַסְּפִיק לְזֵמֵר יָפָה בְּנָשִׁים שִׁיאֵמֵר הָאֹמֵר שִׁישׁ יָפָה אֲחֵרַת
לְז"א הַיָּפָה ר"ל הַמְּיֻחָדָת בְּיוֹפֵי וְזֶה יְכוּוֹן לְזֵמֵר פִּי הַגַּם שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂי הַרְבֵּה עֲבִירוֹת כֹּל
עוֹד שְׁהֵם מְוַבְדְּלִים מִן הָאֲנוּמוֹת וּמֵאֲמִינִים בְּתוֹרָה וְטַעַם מְנִיעֶתָם מַעֲשׂוֹת הַטּוֹב מִצַּד חֶסְרוֹן הַהֲבָנָה
הֵם אֵהוּבִים בְּעֵינֵי ה' וְזֶהוּ הַיָּפָה בְּנָשִׁים כְּמוֹ שְׂהֵאֲשָׂה שְׁהִיא יָפָה וְתִשָּׁב לְפָנֵי נָשִׁים הַרְבֵּה וְהִיא
מְשׁוֹנָה וְנִיכְרַת מֵהֶם בְּיָפָה כֹּף הֵם יִשְׂרָאֵל כֹּף עוֹד שְׁפִנְיָתָם עִם מַלְכָם ב"ה: צָאִי לָךְ בְּעַקְבֵי הַצָּאֵן
כו' הַכּוֹנֵה בְּזֶה לְהוֹכִיחַ דְּבָרָיו פִּי הָאֵהֶבָה בָּאָה מִצְדוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר נִשְׂאוּ חוֹן בְּעֵינָיו הַגַּם בְּהִיוֹתָם
בְּלִי יִדְעֶה וּמִי יֵאֵמֵר זֶה לְז"א הָאֲדוֹן לְכ"י פִּי יִבִּיטוּ וְיִרְאוּ מִיּוֹם הִיוֹתָם בְּעוֹלָם מִשֶּׁהִתְחִילוּ לְהִתְהוּוֹ'
וְזֶהוּ צָאִי לָךְ וּבְדוּק בְּעַקְבֵי הַצָּאֵן מִמַּטָּה לְמַעְלָה פִּי מִשֶּׁהִתְחִילוּ בְּעוֹלָם עַד הַנָּה וְזֶהוּ שְׂרַמְזוּ בְּעַקְבֵי
הַצָּאֵן שְׁהֵם יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם הִיוֹתָם בְּבַחֲלִי עַקֵּב עַד שְׁגָדְלוֹ וְנַעֲשׂוּ חֲטִיבָה בְּעוֹלָם וְאוֹ' וְרַעֲי אֵת גְּדִיּוֹתֶיךָ
כו' לְזֵמֵר כְּאֲשֶׁר הָרוּעָה יִבְקֵשׁ מְרַעָה טוֹב לְצָאֵן כֹּף בְּקֵשׁ וְרָאָה זְמַן שְׁהִיוּ בְּיוֹשֵׁר דְּאֵצ"ל בְּזֶמֶן שְׁהִיוּ
רַעִים וְחֲטָאִים דְּפָשִׁי דְּמַעֲשִׂיהֶם מוֹכִיחִים עָלֵיהֶם אֲלֵא אֲפִי בְּזֶמֶן יִשְׁרוּתָם וְנִפְיּוּתָם דְּהֵינּוּ מִשְׁפָּנוֹת
הָרוּעִים אֲפ"ה אֵין אֵהֶבְתָּם שְׁלִימָה כְּמוֹ שְׁנִבְאָר: לְסוֹסְתִי בְּרַכְבִּי פְרַעָה כו' הַכּוֹנֵה לְזֵמֵר פִּי הַזְּמַנִּים
שְׁהִיוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל שְׁלִימִים עַד כְּנִיסְתָם לְאֶרֶץ הַם ג' זְמַנִּים וְהֵם רְמוּזִים בְּפִתּוּבִים כְּנֶגֶד זְמַן שְׁעָמְדוֹ
עַל הַיָּם וְאָמְרוּ שִׁירָה אָמֵר לְסוֹסְתִי בְּרַכְבִּי פְרַעָה כְּאֲשֶׁר סוֹס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בֵּינָם טַעַם אוֹ' לְסוֹסְתִי
רז"ל דְּרָשׁוּ מַה שְׁדָּרְשׁוּ אֲלֵא שְׁלִפִי דְרַכִּינוּ הַמְּכַוֵּן הוּא עַל הַיּוֹתָה אִזּוּ שְׁלִימָה בְּעֵינֵי ה' וְכֶנֶגֶד זְמַן
קִבְּלַת הַתּוֹרָה שְׂאֵמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אָמֵר נְאוּוּ לְחִיָּה בְּתוֹרָתִי פִּי מ"ש בְּפִיָּה בְּקִבְּלַת הַתּוֹרָה וְאָמֵר
תּוֹרִים לְהִיוֹתָם ב' תּוֹרוֹת שְׁבִכְתָּב וּשְׁבַע"פ אֲשֶׁר ע"ז אָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע וְכְמוֹ שְׁפִי בִפ' וַיִּשְׁמַע
יִתְרוֹ בְּטַעַם הַקְּדָמָתָם לְזֵמֵר הַעֲשִׂיָה לְשִׁמְעָה כְּפִי הַפֶּשֶׁט וְכֶנֶגֶד זְמַן שְׁבִנּוּ הַמִּשְׁכָּן אָמֵר צִנְאָרָךְ
בְּחֵרוּזִים שְׁבִית ה' יִתְיַחַס אֵלָיו צִנְאָר שְׁהוּא מְקוֹם הַמִּשְׁבָּח בְּגוֹף כְּאוֹ' ז"ל וַיִּפְּלֵל עַל צִנְאָרֵי בְּנֵי־מִן
אֲחִיו וְאוֹ' בְּחֵרוּזִים לְהִיוֹתוֹ בְּנוֹי מְכַפָּה מֵיָנִים מְפָסֵף וְזֶהוּב וְהַמְּכַוֵּן בְּזֶה פִּי בִג' זְמַנִּים הִלְלוּ תֵא' פִּי
הִיא הַגְּדִילָה אֵהֶבְתָּה בּוֹ וּז"א דְּמִיתִיךָ רַעֲיָתִי פִּי דוּמָה אֲנִי פִּי בְּזְמַנִּים הִלְלוּ תִחַשְׁבֵּן שְׂאֵתָה רַעֲיָתִי.

או יא' שאני חושב בה שיש לה דימוי שאמה רעיתי וכן פאשר נאוו לחייה כו' וכן פאשר צואריה כו' ולזה משיב האדן כי כל האהבה משלו היא ולהוכיח פי שלו גדול משלה והתחיל להשיב במה שסיים פנגד צוארה בתרונים אמר אדרבה לי הוא השבח תורי זהב נעשה לה כו' והוא ע"ד או' ו"ל על פ' משפן העדות שהיא עדות לכל העולם שהקב"ה משרה שכינתו בישראל ומחל להם במעשה העגל שמלבד השכינה בתוכם מחל להם הקב"ה כאו' ו"ל במד' אר"י סי' לכל באי עולם שאין סליחה אלא לישראל ולז"א כי אותו מעשה שהשרה שכינתו בתוכם טובה גדולה עשה בזה וז"א תורי זהב נעשה לה בזה ששכנתי עמה עם נקודות הפסוק פירוש שהגם שעשית העגל לא פירשתי ממה.

עוד ירצה כי אותו המון שנתתם לבגנן בהמ"ק ממני הכל לי הפסוק ולי הזהב ואו' נעשה ולא אמר עשיתי לה לב' הפי' תתיישב למה שפי' כי לו יאה השבח אמר נעשה לומר כי המעשה הזה לא כבר עבר אלא תמיד הוא עושה אותו בכל דור ודור ולרמז ג"כ על בית עולמים שייבנה בימינו כי אדרבה זה חסדו אשר יתחסד עמנו.

לפי' הב' גם פן תתיישב ע"ד או' ו"ל על פ' ויקחו לי תרומה שאדרבה הם הלוקחים שכל מי שנתן הפסוק לבגנן בהמ"ק נתברך ומצא בממונו יותר משיעורו הנה זה בא לתת ונמצא מקבל ופנגד קבלת התורה שאמרה נעשה ונשמע אמר זה הנה אמת אם הייתם מקיימים מוצא שפתכם אשר לא כן הנה אלא תוף חנופה ונתה פאומר ו"ל עלובה פלה כו' וז"ש עד שהמלה במסיבו כו' ופנגד זמן הג' שהיא עת שעלו מן היים ואמרו שירה אמר צרור המור כו' שעלו מן היים והיו שלימים בלי עון כאו' ו"ל על פסוק ניסע משה וכו' שהסיען מעונותיהם לז"א צרור המור כו' ואז"ל מה דרכו של צרור המור אשה נותנת אותו בין שדיה פשהיא עומדת הוא נופל פי' בכל מקום שיהיה מצוי הוא ליפול ממקום הנחתו כו' ישראל הגם שאז היו שלימים תקף ומיד נילנו העם על משה כו' ואמרו במד' ר"א המודעי אומר למודים היו ישראל להיות אומרים דברי תרעונת כו' ולא על משה לבד אמרו אלא כלפי הגבו'.

וז"א צרור המור וכו' באופן אין אהבתה פאהבתו יתב' בה וטעם שמדבר במקומה והוא הוא בעל הדברים לומר כי עניינים אלו אמתיים בה ובעשותה אותם היא אמירתם: אשכול הפופר כו' הם דברי פנסת ישראל שאומ' שהגם שעברה כמה פעמים על דברי דודה האמת אתו אלא שהאדון הוא מכפר על הכל ואמרה דודי לי לומר מ"ש התנא שהבאתי בסמוך פי אין סליחה אלא לישראל בלבד.

או ירצה לומר פנגד מ"ש צרור המור וכו' שאמרו רז"ל שהיא דבר הנופל פי אינו לה אלא אשכול הפופר מאותם אשפולות שבכרמי עין גדי המתקיימים כל השנה מחוברים באילן פי זה הוא שבח עין גדי: הנה יפה רעיתי כו' הפונה בזה שהיא מרצה אותה בדברים פי תמיד היא בעיניו יפה הן בזמן שהיא משובחת במעשיה הן בזמן שמקלקלת מעשיה וז"א הנה יפה פאשר אתה רעיתי פי' שאמה עושה מעשה הריע לריעו שעושה לו רצונו וזה בזמן שישראל עושים רצונו של מקום ופנגד זמן שאינו פשרין אמר הנה יפה מטעם עיניה יונים פי לא אלמון ישראל מהצדיקים לפחות שלשים בכל דור כמא' ו"ל על פ' ואברהם הנה ינה יהי"ה בגי' שלשים והם נקראים עינים כמ"ש והנה אם מעיני העדה וכו' ולזה לא אמר רעיתי פאן לומר פי הגם שפלקותה אינם בריעות עכ"ז פרט א' מהם שהם העינים מיפים אותה ובשביל זה תקרא יפה: הנה יפה דודי כו' הפונה שמשבחת למלה שתמיד לא וזה אהבתה מלבו בין בהטיבו עמה ובהראות לה חיבה וידידות וז"א דודי בין

במושג שבטו עליה ע"ד או' ז"ל חייב אדם לקרף על הרעה כו' והמכונן בזה שבזמן שאינה נאה אלא בעיניה כו' מישר ומוכיח לחלק הפעור לה מצד זה לא תמאס ח"ו המוסר אלא אף נעים ולא תאמר דהן אמת שמקבלין היסורין באהבה אבל לא יועיל ח"ו לז"א אף ערשינו רעננה ר"ל מלבד שמקבלין היסורין בשמחה אלא שהם חוזרים בתשובה בכללותם כי פללותם יקראו ערש כי הוא מקור הנולדים ואמר רעננה בתורה ומע"ט.

או יא' שתכונן לומר באו' אף ערשינו פי' ל"מ פאשר תיסר העושה רע שיזע כי כן משפטו יצא מלפני המלך ויקבל אלא אף ערשינו שהיא רעננה שהם הצדיקים שאמה מניסרן בייסורין על לא חמס או בעון הדור או להרבות שחרן והם רואים עצמן ישרים וייסורין באין עליהם אעפ"י כן אף נעים ינעמו מעשיו ית' להו ויקבלו אותם בשמחה וז"א פנגד מ"ש הוא עיניה יונים: קורות בתינו כו' הנה ידוע הוא כי דרך הבנין הנבנה לגדולים הוא שמסדרים מפותל לכותל קורות ומניחים חלל בין קורה לקורה במלא קורה ואח"כ מסדרים על גבם מלמעלה לוחות בהשנאה בלא חלל ועליהם נותנים העפר ובנין הגג והנה עיקר הנושא כל הגג הם הקורות אבל הלוחות אינם אלא לבל ינה מקום חלל ליפול דרך שם עפר וצורות ולפעמים יעשה במקום הלוחות רעפים ולפעמים יעשו מהקנים ולז"א כ"י כי ביתה שהם בית יעקב בין הקורות שהם הסומכים הבית שהם עמודי עולם המעמידים הסכך שהם ארזים בין הבית שאינם פקורות והם כפי ערכם אינם לא מן הרעפים ולא מן הקנים אלא גם הם חזקים ומשונבחים פברושים כי פירוש ברותים הוא ברושים והמכונן שהם חזקים באמונתו ותברך בל ימוטו ולא ירפו ממנה כלל ושלל יכנס בהם רקב ועש אלא חזקים באמונתו ית' ופי' רהיטנו הם הלוחות שעליהם בונים הגג כמ"ש ורש"י ובעל הערוף הביאו חקר לתיבה זו מהש"ס שאמרו אבני ביתו ורהיטי ביתו מעידים בו ולא פי' כלום בפ"י התיבה ואני פי' מל' הנאמר בש"ס במקום אחר *) שהוא דבר המשנה הפל בהשנאה פן הם ממש הלוחות של התקרה שהם בהשנאה זו לפני זו לא שום א' גבוהה ורחוקה מחברתה משא"כ הקורות שהם מרוחקות זו מזו ולעשות היקר לדבריהם הוציאה בל' זה באופן שמכונן דבריה הוא פי' כל ביתה חזקים באמונה וזו היא תשובה למ"ש עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו שתכף ומיד מרדה לז"א פי' ח"ו היא לא מרדה לזה דקדק לומר בתינו לומר כי ישראל שהם בית יעקב לא פעלו עולה פי' הערב רב הם העושים כמא' ז"ל וכוונתה לומר פי' למה ייחס לה דבר זה עד שהמלך כו' והיא לא עשתה לא בעוד שהמלך כו' ולא אח"כ בין הצדיקים בין ההמון והריח שנתנה הוא ריח השושנים וז"א אני חבצלת השרון כו' שלא תאמר פיון שיחסתי לי קורות וברותים הוא שאין בהם ריח לא פי' אלא לענין שאין אני ממהרת לחטוא אבל לענין הבשמים יש פי' בשמים נאים ולהבין כפל הפ' אני חבצלת כו' ועוד שהם דברים נגדיים אם היא שרון אינה עמקים כו' אכן תמצא פי' השושנה שבשרון היא נותנת ריח ביותר משא"כ שושנת העמקים להיות שאין חנם השמש מפה בה אינה נותנת ריח כל כך.

גם שושנת השרון להיות השמש תמיד מחממה ממהרת ליבש משא"כ שושנת העמקים שהיא שמורה מחום השמש ולז"א פי' היא יש בה ב' מדות טובות שבשרון ושבועמק שריחה נודף ביותר ואינה ממהרת ליבש והמכונן בזה פי' תמיד היא מעלה שבח בתורה ומצות ביותר וכל זה הוא פנגד מ"ש נרדי נתן ריחו ואשר לזה השיב ה' ואמר פשושנה כו' הפננה שנתרצה בדבריה וא"ל ביותר שבח שאינה בעיניו ית' פשושנה והפנות שהם האומות כמין גרוע משושנה וכדומה אלא שבפרכה הם נחשבות כל האומות פחוחים וכשם שחוחים אינם נחשבים לכלום אלא לאור כך האומות וזו מעלה רמה.

עוד ירצה לומר להרבות מעלתה שהגם היותה בין החוחים בין האומות לא שינתה טעמה אלא שושנה נשארה אפילו היא בין החוחים ורמז לם ה' ברמז ג"כ תשובה למה שאמרה שלא פעלה אין במעשה העגל שרמז לה באו' נרדי נתן כו' אמר לה היא אמת שושנה אבל החוחים שהיו עמה שהם הערב רב מפל האומות שהיו עמם מצדם הוא שפגמה קצת וזהו שא"ל עד שהמלה במסיבו כו': פתפוח בעצי כו' ירצה בזה לומר כי כל האומות שחיון ממנה הם עצי יער שאין בהם ממש והגם.

כי נראים שמועילים להולכים אחריהם פאשר אני מעריף אותם בערף דודי הוא דומה לתפוח בפניהם והם לעצי היער וזה אמרה פנגד מה ששבח אותה פשושנה בין החוחים. ובמס' שבת אמרו אר"ח ב"ח מ"ד פתפוח כו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומ' לה מה התפוח פריו קודם לעלו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע ע"כ והקשו התוס' ב' קושיות הא' שהתפוח אינו פן פאשר עינינו רואות ואמרו שתפוח זה אתרוג והקשו עוד במ"ש פתפוח הוא על הדוד שהוא הקב"ה והניחו הדבר בתימה.

ובספרי חפץ ה' יישבתי אלא דבהגיעי למקורן של דברי ראיתי כי לא יצאתי י"ח במ"ש בענין זה, גם מה שפ"י מהרש"א שדודי שאמר בכאן הוא ישראל לא ראיתי שיישב כלום, גם מה שפ"י הרי"ף הן אמת כי הביא סמוכות לדרשא זו אבל לא תמצא שיאמר בלשון זכר על ישראל בכל שיר השירים אלא הוא מדבר עמה ביחוס הנקבה והיא בלשון ידיד, אכן במה שהקדמתי לה בתחלת שיר השירים כי המעש' שעושה הוא עצמו השיר והשבח כי מהמעש' נולד השיר כי הדברים בלי מעשה אינם כלום כמו שפ"י בפסוק ישקני מנשיקות פיהו כו' ובזה יבא על נכון ולא קשיא דהנה ממה שמשבחת כ"י להקב"ה פתפוח נראה כי עשתה מעשה שהוא עצמו התפוח שאומרת לז"א שהקדימה נעשה פירו' דהנה ראשון שיוצא מהתפוח הוא הפרי לז"א נעשה ואח"כ הוציא העלין לזה אמרה ונשמע לז"א כ"י פתפוח כו' פן דודי פירו' אני נחשב בעיני פתפוח והוא המעשה עצמו, ולז"א ר"ח למה נמשלו ישראל לתפוח אשר בו משבחים לה' מה פעולה עשה שדומה לתפוח שאומרים פתפוח כו' פן דודי במה עשאוהו פן, אלא שקשה לי למה לא הקדים הכתוב לומר פריו מתוק לחכי קודם לבצלו חמדתי וישבתי ואז הנה צודק הפירוש, ונראה שהפונה היא במה שצדקדק למה אמר חמדתי פועל יוצא ולא אמר חמדתי פועל עומד כמו ישבתי ובזה נבא אל המכונן והוא דמפונתם לומ' דלענין השמיעה שהוא הצל חמדתי לכל העולם שפולם התאוו תאנה להיות פמותי אבל ופריו שהיא העשיה שהקדמתי לא חמדתי לאחרים אלא מתוק לחכי דוק מטעם שאין אדם שרצה לעשות הפרי שהיא קבלת התורה, או יאמר שנתכוננה לומר פנגד מ"ש לה בין החוחים שהם הערב רב שהם היו לסיבה למעשה העגל אמרה בנזעם דבריה הודאה ושבח לבורא ע"ד שארז"ל שלא רצה ה' לקבל ערב רב אלא מרע"ה הוא שקבלם ולבסוף נאמר לו כי שחת עמך שקבלת אות' והטעם ע"ד מי גר אתך עליך יפול וארז"ל המתגניר בשעת מפלתן של ישראל מקבלין אותו כי הדבר מובן כי קדושה יש בו לזה אמר' עתה כ"י כי האמת הוא דעתו של הקב"ה ולא הבנים שהם מרע"ה והעומדים בסברתו כי הסברא האמתית היא אותם שיתגנירו לשבת בצלו של הקב"ה הגם שאני היא שמחמדת לו האמונה וז"ש חמדתי בחיריק תחת החית שהגם שאני אחמדנו עכ"ז וישבתי יש לי ישוב ולא נחוש לרשע משא"כ מעשה הבנים שקבלו הערב רב שלא פהגון עשו ואו' ופריו כו' פי' ומה גם הגר שמתגניר מעצמו מבלי שצטרף לחמדו אלא מצד רוח ה' דבר בו וזהו ופריו מתוק לחכי: הביאני אל בית היין כו' דע כי ביין יש ד' דברים הא' הוא המזון שזן את האדם, הב' השמחה שמשמח השותהו כאומרם

החזקה ע"ד והיה ראשיתה מצער כו' והנה יד שמאל בה ה' מיסר ומוכיח לז"א כי המעלה הזאת שהשיגה הוא להיות ששמואלו של האדון ב"ה תחת לראשי פ"ה בתחילה בעולם ולזה זכיתי עתה וימינו תחבקני או יא' כי בשניהם הנה מעשיה והפונה שהיתה לומדת תורה מתוך דונסן וצער וזה הוא או שמואלו כו' פנגד הדונסן.

וימינו שהיא התורה תחבקני. וטעם שתלה הענין בה ומהראוי היה לו לתלות הענין בו ויא' ואחבק ימינו הטעם הוא תמצא כי יש ב' בחינות לומדי התורה הא' היא שקובעים עתים לתורה והב' שלומדים כל היום עד אשר אם יבטלו זמן מה התורה תשיחהו אפ"ל שיתחו היא תורה ואין נפשו מתנישבת עליו כל עוד שאינו לומד באהבתה ישגה תמיד וזה יורה כי התורה אינה מניחתו לחזור פנים ממנה באהבת' אותו לז"א וימינו שהיא התורה תחבקני וזה יגיד על רוב האהב' שיש לו בה עד שהיא מחזרת אחריו: השבעתי אתכם בנות כו' להיות שקדם לומר ענין הצער שיש לבני עמינו מזהירם שלא ידחקו השעה הגם שישבילו הסורין ויהיו עוסקים בתורה ויראו כי ה' מעלים עין מהם לא יעוררו האהב' כי אפ' שעדין לא רצה ה' ב"ה שתהיה הגאולה ואם תעוררו ועדין אין האהבה פ"ה רצונו יתברר אינו חפץ בכך כי כאשר תחפץ האהבה הוא ירוץ צדיק ואמרו קול דודי כו' הפונה כי כאשר הבטיחנו המלך ב"ה לגאול אותנו וזה הוא אמרו קול דודי כו' פאלו כבר נתקיים הענין וברא וזה הוא אמרו הנה זה בא.

ואו' דומה דודי כו' שלא תא' כי בימים אלו שעדין לא בא כי ח"ו אינו מביט אלינו לא כן הוא דומה דודי וכו' שהולך ומחזיר פניו ובעת שאנו בבתי פנסיות הוא עומד אחר פתלינו כו': תו ש ל ב " ע איכה סימן א' איכה ישבה בדד העיר כו'.

צריף לדעת למה סידר הדברים על זה האופן או היה מקדים כל המעלות ואח"כ הירידות או להפך דהיינו שיאמר איכה ישבה הית' פאלמנה היתה למס העיר רבתי עם רבתי בגוים שרתי במדינות או יקדים המאחר ויא' איכה העיר רבתי עם רבתי בגוים שרתי במדינות ישבה בדד כו'.

ועוד הגע עצמה שעשה חלוקה א' פנגד חבירתה למה שינה בסוף הפ' לומר היתה למס לבסוף דהכי היל"ל היתה למס שרתי במדינות כאשר התחיל סדרו הפתוב ישבה בדד בתחיל ואח"כ העיר רבתי עם היתה פאלמנה ואחר רבתי בגוים ה"נ יא' היתה למס שרתי כו': אכן הנה ידוע כי כל הפגילה הזו היא במקום קינה שהיה מקונן הנביא על ירושלים ועל ישראל והתחיל לקונן על ירושלים והנה מדרש המקונן הוא לעורר הבכי ונשלא להפסיק בדברים שאינם מעוררים הבכי לזה לא רצה להאריך במעלתה שביני ביני יפסק הבכי והדמע לזה היה עושה אליה וקוץ בה איכה ישבה בדד העיר רבתי וכו' ע"ז הדרש וסיים בה הית' למס לעורר הבכי ג"כ בסוף גמר חלוקה אחת מהקינה כי כן דרש המקונן לעגמת נפש יסיים בדבר המכאיב וזהו הית' למס אחר כל הפבוד הנה ופ"ה הפתוב הוא דמקונן הנביא אוי ואבוי איכה נהיה הדבר הנה שישבה בדד העיר רבתי עם דהיינו בזמן עצמו שהיא רבתי עם היא יושבת בדד כמ"ש במדרש שקונדם החרבן נסתלקה השכינה וברח דודי הגם שעדיין מלאה עם ואומ' בדד ר"ל כמצורע וירצה כי כאשר נסתלק האדון בעה"ר שלט ס"א שהיא הצרעת אח"כ נוסף יגון אחר שבניה יצאוה ונשארה פאלמנ' דבשלמא כל עוד שהיו בניה בתוכה הגם שדודה ברח עם כל זה אפשר שלא היתה נרגשת ועכשיו שבניה יצאוה היתה פאלמנה והופר אלמנותה ונמשך לה מזה שמה שהיתה רבתי ושרתי וכו' עתה היא מעלת מס דבהיות מציאות שלא היתה שרתי כו' הגם שלא היתה מעלת מס ועתה מעלה עם היות

שהוא יגון אָבֵל אינו כ"כ פָּהָא דְהֵיִת' שְׁרֵתִי וְעַתָּה הֵיִתָּה לְמַס אוּ יא' דה"ק איכָה יִשְׁבָּה בְּדָד אִיף
וְנִשְׁאַרָה מִבְּלִי בְּנִים מְשִׁיב הַמְקוֹנֵן עֲצָמוּ וְאוֹמֵר הֵיִתָּה פְּאַלְמָנָה מְשׁוּם שֶׁהִבְעֵל אִינִינוּ וְהֵיִתָּה פְּאַלְמָנָ'
בְּרַח דּוֹדָה וּבָא שׁוֹדְדָה וְהִגְלָה בְּנִיָּה מְחִיקָה וְזֶה סִיפָה לְזֶה.

אוּ יאמר דְּהַפְּנֵנָה הִיא שְׁהַנְּבִיא גַתְּנָבָא עַל פֶּל הַקּוֹרוֹת וְאוּ אִיכָה כּו' דְּהֵיִנּוּ שְׁבַרְח מִמְּנָה הָאָדוֹן
וְנִשְׁאַרָה בְּדָד וְזֶה הֵיָה בְּחֶרֶבֶן א' וְהֵיָה תִמְצָא פִי עֵיקָר בְּכִיָּתָה תְּמִיד הוּא עַל סִילוּק הַשְּׂכִינָה ע"ד
אוֹמְר' ז"ל עַל פ' פִּי אִינִינוּ שֶׁהִיל"ל פִּי אִינָם אֲלָא עֵיקָר הוּא בַעַה"ב וּע"ז עֵיקָר בְּכִיָּתָה וְיִלְלָתָה
עַל סִילוּקוֹ וְאוּ רַבְתִּי עִם פִּי אִפִּי מְלָאָה עִם קוֹנָדָם שְׁגָלוּ בְּרַח מִמְּנָה בַעֲלָה וְחוֹזְרָת וּבוֹכָה עַל חֶרֶבֶן
בֵּית ב' אֲשֶׁר הוּא תְּמוֹר יוֹתֵר דְּתִמְצָא שְׁעַל הָא' אוֹמ' יִשְׁבָּה בְּדָד יִשְׁבָּה בְּעֵלְמָא אֲבָל עַל סִילוּקוֹ
מִבֵּית ב' אֲמָרָה הֵיִתָּה פְּאַלְמָנָה לְהֵיוֹת פִּי בֵּית א' לֹא נִשְׁאַר חֶרֶב אֲלָא ע' שְׁנָה אֲבָל בֵּית שְׁנֵי מַעַת
נִסְתַּלַּק זֶה יָמִים וְשָׁנִים עֲדִין הוּא חֶרֶב לז"א הֵיִתָּה פְּאַלְמָנָה וְכָל זֶה עֲדִין לֹא גָלוּ וְאָמַר הַעוֹד רַבְתִּי
בְּגוֹיִם כּו' שְׁלֹא הֵיִתָּה עִיר מְלָאָה אוֹכְלוֹסִין פִּירוּשְׁלִים כּאוּ ז"ל בְּמִדְרָשׁ אִיכָה וְאוֹמֵר שְׁרֵתִי בְּמִדִּינוֹת
פִּי דְאִין מְדִינָה תִקִּיפָה כְּמוֹתָה כּמ"ש רז"ל שְׁרָצָה סִנְחָרִיב לְחִזּוֹר מִירוּשָׁלַם אַחַר כְּמָה שְׁנֵים שְׁהֵיָה
בְּמִצּוֹר עֲלֵיָה וְכֵה"א לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי אֲרָץ כּו' הֲרֵי שְׁהֵיָתָה בְּמִדִּינוֹת וְאִיף נִהְיָה הַדְּבָר הַזֶּה שְׁפָאוֹתוֹ
זְמַן עֲצָמוּ שְׁהִיא רַבְתִּי כּו' הֵיִתָּה לְמַס כְּמוֹ שְׁמִצִּינוּ שְׁהֵיוּ מַעֲלִים מִס קוֹנָדָם הַחֶרֶבֶן כְּמָה פְּעָמִים
וּלז"א הֵיִתָּה פִּי אֲזִי בְּהֵיוֹתָה בְּמַעֲלָה הַנּוֹז' הֵיִתָּה לְמַס וּכ"ז עֲדִינּוּ לֹא הֵיָה הַגְּלוּת אֲלָא כְּשֶׁהִתְחִיל ה'
לְמֵאוֹס בָּהּ וְסִילַק שְׁכִינָתוֹ מִמְּנָה הֵיוּ קוֹרוֹתֶיהָ כְּנֹז' וּע"ז בְּכָה תְּבַכָּה כּו' וְאַח"כּ אוּ גִלְתָּה כּו' פִּי
מִקוֹנָדָם הֵיִתָּה בְּכָה עַל מָה שְׁאִירַע לָהּ קוֹנָדָם הַגְּלוּת וְהַטַּעַם אוֹלֵי יִשְׁמְעוּ וְיַחֲסוּ לְחִזּוֹר בְּתִשׁוּבָה
וְלֹא יִגְלוּ וְלֹא הֵיָה לָהּ מְנַחֵם וּלז"א אִין לָהּ מְנַחֵם: בְּכָה תְּבַכָּה בְּלִילָה כּו'.

הַנָּה יִגִּיד רֹבֵב צַעֲרָה פִּי מְלֵכָד בְּכִיָּתָה בְּיוֹם אֲלָא שְׁחוֹזְרָת וּבוֹכָה בְּלִילָה וְזֶה רָמַז הַפְּכָל בְּכָה תְּבַכָּה
שְׁאִינָה נוֹתְנָת פּוּגָה לְעִינָיָה וְלֹא תֵאמֵר שְׁבוּכָה בְּקוֹל בְּעֵלְמָא בְּלֹא דְמַעוֹת כְּמוֹ שְׁעוֹשִׁים אִינָה בְּנֵי
אָדָם וְלִזֶּה בּוֹחֶרֶת לְבָכוֹת בְּלִילָה שְׁפָאוּ בְּנֵי אָדָם לְדַבֵּר עַל לְבָהּ וּלְנַחְמָה וְהוּא בַעֲצָה וְתַחֲבוּלָה
לז"א וְדַמְעָתָה עַל לְחִיָּה תְּמִיד דְּמַעֲתָה נוֹזְלָת עַל לְחִיָּה וְעֲדִינּוּ יֵאמֵר הָאוּ שְׁפֹנְנָתָה בְּכִיָּתָה בְּלִילָה
הִיא לְבָא הַשׁוֹמֵעַ לְנַחְמָה מִשָּׂא"כ בְּיוֹם לז"א אִין לָהּ מְנַחֵם דְּתַלְיֵנָּה שְׁהִיא בּוֹכָה בְּלִילָה לְנַחְמָה
וּל"מ מַעֲלָמָא דְאִין אֲלָא אִפִּי מְפָל אוֹהֲבֵיהָ אִין לָהּ.

וְעֲדִינּוּ תֵא' אִפ' שָׂאוּ אוֹלֵי בְּרוּב הַבְּכִי שִׁישְׁמְעוּ וְיִבְאוּ וְיִנְחָמוּהָ אוּ ג"כ תֵא' הִיא בְּלָבָה שְׁמָא יִהְיָה
לָהּ מְנַחֵם הֵן אֲמַת שֶׁה' יוֹדַע שְׁאִין לָהּ מְנַחֵם אֲבָל הִיא הַבּוֹכָה אִינָה יוֹדַעַת זֶה וְלִזֶּה הִיא בּוֹכָה
בְּלִילָה לז"א פֶּל רִיעֵיָה וְכו' וְכִי מִן הַדְּרָף הוּא שְׁהֵאוֹיֵב יְבֵא לְנַחֵם א"כ בְּכִיָּתָה הִיא בְּכִיָּה מְרוּב
צַעַר שְׁהִיא בּוּ אוּ יֵאמֵר דְּהַמְכַנּוֹן הוּא בְּכָה תְּבַכָּה בְּלִילָה שְׁהוּא זְמַן הַגְּלוּת ע"ד שְׁאֲמָרוּ בְּזוֹהַר ג'
מְשֻׁמְרוֹת הָנִי הַלִּילָה כּו' אִין לָהּ מְנַחֵם ר"ל מִי שִׁיעוֹרֵר לְבוֹ לְקוֹם וְלְבָכוֹת עַל גְּלוּת הַשְּׂכִינָה לְהַשִּׁיב
אוֹתָהּ וְהֵיָה יֵשׁ ג' בְּחִינּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל הָא' הֵם ת"ח הָעוֹבְדִים ה' אֲבָל אִינָם לוֹמְדִים כְּמַצְטָרֵף.

וְהֵב' הֵם הָהֵמוֹן הָעוֹבְרִים עַל מַצּוֹת ה' מִבְּלִי יְדִיעַתָם בְּתוֹרָה כְּעַמֵי הָאֲרָץ. וְהֵג' הֵם הַרְשָׁעִים
הָעוֹבְרִים עַל הַתּוֹרָה בְּרִשְׁעָה.

לְזֶה כְּנָגְדָה הָא' אָמַר אִין לָהּ מְנַחֵם מְפָל אוֹהֲבֵיהָ הֵם אוֹהֲבִים אוֹתָהּ בְּאֲמַת ע"י עֶסֶק הַתּוֹרָה אֲבָל לֹא
נִיחָמוּ אוֹתָהּ וְלֹא בְּגָדוּ בָּהּ וְהֵב' כָּל רִיעֵיָה ר"ל אִינָם כ"כ אוֹהֲבִים אֲלָא רִיעִים שְׁאִינָם רְשָׁעִים אֲבָל
מַצַּד שְׁאִינָם לוֹמְדִים בְּגָדוּ בָּהּ וְכָנְגְדָה הֵג' שְׁהֵם הַרְשָׁעִים אָמַר הֵיוּ לָהּ לְאוֹיְבִים מְמָשׁ.

או יא' שהפכתוב מדבר בסוג א' שמתחיל הוא אוהב וכשאינו מנחם נעשה רע ולבסוף בוגד ולבסוף אויב ולזה מביא הפתוב ראיה הרי לה מי אוהב פיאודה וכאשר גלתה פבר לא גלתה עד שהיתה ענייה מד"ת ועשירה בע"ז פאשר אבאר: גלתה יהודה מעוני כו'.

הנה עתה מוסיף לקונן על איש יאודה ואומר שעדיין לא ידע ברעתו ואין צרה פצרת הבית ירושלם דהנה גלתה יאודה מעוני ע"ד שארו"ל מעוני של תורה ולא די זה אלא ומרוב עבודה שהיו עובדים ע"ז בפנקים וברחובות כמ"ש ויעבדו את הפעלים כו' מסיבת ב' דברים הללו גלתה דאם לא הנה להם פי אם עון א' דהינו שהיו לומדים תורה הגם שהיו עובדים ע"ז לא היו גולים אלא מצד ב' דברים אלו גלתה יאודה והפט וראה העם הנה היא ישבה בגוים דהינו היא יאודה לגבי דידה ישבה בגוים רצו לישוב ולהתישב בגוים כמי שלא הפסיד פלום מה לי הקא מה לי התם לזה בא הקב"ה ונתן לה שכרה לא מצאה מנוח כל רנדפיה כו' ועדיין הם רנדפים אותה ומשיגים אותה אפילו היתה בין המצרים דהינו שהיא בצער וצרה לא הניחוה.

ולפי' הב' שפיל בבכה תבכה תהיה הפונה דהגם שלקתה וצרתה של יאודה צרה עכ"ז ישבה בגוים ולא בקשה על ירושלם ובזה אין לה מנחם אלא פלם בוגדים: דרכי ציון אבילות כו' עתה חזר לומר על מה היא בוכה על שדרכיה אבילות.

ולפי דרכינו שמתאוננת על בגידת יאודה בה ואין לבה פלבו בא הנביא לומר מה בין ירושלם ליאודה פי יאודה ישבה בגוים וניחה לה אבל ירושלם אינה יכולה להתאפק מצרתם דרכי ציון אבילות הדרכים אכלו על שאין בהם עובר ושב כל שעריה שוממין ועל שפנהנה נאנחיל כו' היא מר לה שיש לה צרה בצרתם משא"כ הם שאינם מקפידים על בכייתה: היו צריה לראש כו' המכונן פי הנביא מקונן ואו' בשלמא החלוקה הא' שהיו צריה לראש שפיר פי כל המיצר לישראל נעשה ראש והוא מאהבת ה' שלא יאמרו פי ביד פחות א' נפלו שונאיהם של ישראל אלא אויביה שלו למה זה משיב פי ה' דהינו שה' עושה זה פדי שיראו וידאגו לשלם רוב פשעיה והראיה ג"כ שה' הוגה על רוב פשעיה שהרי עולליה וכו' ומה פשעם של העוללים אלא ודאי פי ה' הוגה או יאמר פי ה' הנה עושה ענינים אולי תראה ותחזור וזהו היו צריה קודם שבאו לירושלם נקראים צריה ואחר שעשו רעה נקראים אויביה וז"א היו צריה כמו שמצינו בנבוכדנצר שהנה הולך וגדול ונעשה ראש והוא ע"ד מה דאיתא במדרש אף העבדמני בחטאתיה אמר ה' לא דיין לישראל שחוטאים לפני וכו' אלא שמטריחים אותי ועושים אותי פעבד שהלכתי לכבנש לפני נבוכדנצר המלכיות פדי שיפלו ביד מלך אדיר וזהו העבדמני בחטאתיה כו' באופן פי מה שהיו צריה לראש שהיו נוצחים לכל המלכיות כמו שאז"ל בתנחומא וכן אתה מוצא פשחטאו ישראל ובקש הקב"ה להגלותו אמר הקב"ה אם אני מגלה ישראל תחילה נעשים חרפה מה עשה הביא סנחריב על כל האומות כו' אמר הקב"ה יהיו ישראל רואים שהגלתי א"ה ונעשו תשובה ויראו דין שלי מה אני עושה בא"ה ויראו ממשפטי כו' ועוד שהנני להם ה' מסביב ולמה עשה ה' פכה לעורר אותה אולי תשוב וז"א פי ה' הוגה מל' הוגה פי קורא ומודיע קודם שתתמלא סאתה ולא הנה לה תקומה וז"א על רוב פשעיה רוב ולא פולם קודם שהיו פולם הנה ה' הוגה בעודה רובם עבירות קודם רשע גמור ולא הועיל מה עשה עוד הגלה קצת מהם שומרון שהיא עולליה מלשון עוללות הלכו שבי לפני צר קודם שבא נבוכדנצר שהחריב אולי חזרו ולא רצו עד שויצא מבת ציון כל הדרה: ויצא מן בת ציון כו' זכרה ירושלם כו'.

פ'י שלא רצתה לשוב עד אשר הפסידה הכל ונצא כל הדרה ונוסף היגון שהלכו בלא פח כו' ואו' היו פאילים כו' פ'י הם השרים היו נוהגין בעצמן מנהג האיל הזה שהולך ואוכל כל מקו' אשר יהיה בו מרעה ואינו חושש מהגזל כף היו הם לזה שילם להם ה' שהלכו בלא פח שלא הועילו להם כל מה שאכלו ונהנו מן הגזל.

או יאמר שהפונ' היא שלא תאמ' שאינו קרוי הדרה אלא בזמן שהיו ישראל יושבים לבטח על אדמתם וכו' אז מקרי הדרה משא"כ פאשר היו במצור ובמצוק ברעב וכו' אין שם הדר עליהם לז"א ונצא מן בת ציון כל הדרה וזה דמיקרי הדר אפילו בזמן שהיו שריה פאילים לא מצאו מרעה וילכו בלא כח כו' דזמן היציאה עצמה היו הדרה וז"ש אח"כ זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה פ'י אפ'י ימי עניה שלא מצאו שריה מרעה וכו' אפ'י הכי זכרה ונאנחה ומבקשתם מי יתן לה הימים הללו ואזיל הפתו' לשיטתיה ואח"כ זכרה ג"כ שהיה לה מימי קדם כל מחמדיה ועתה פאשר נפל עמה ביד צר לחלוטין שחקו גוים על משבתיה פ'רוש משבתי' ששבתו מחמדיה שהיו לה מקודם ימי עניה ומה שנשאר לה בימי עניה ועתה בשניהם נשבתו ולז"א משבתיה ב'.

א"נ או' ימי עניה ולא אמר בימי עניה הנה ידוע הוא דכאשר יעלה על לב האדם יגונותיו וירצה לבכות או להעלות על לבבו מכאוביו יאמד הגדול' שהיה בה ויעריף פנגד' היריד' ובזה תגדל הדאג' והמכאוב ולזה אמר' זכר' כו' ימי עניה כל מחמדיה זה לגבי זה ובזה יגדל מכאוב' וזהו זכר' ירושלים פ'י שזוכרת בפיה רעת' וטובת' שהית' בראש העולם ושהיא עתה בשפל המצבו' וזהו זכר' כו' זה עם זה ימי עניה את ימי גדול' ואו' בנפול עמה כו' הפונ' פ'י בכל אותו זמן שצר אספסינוס ועיטוס בבית שני וגם בימי נבוכדנצר המציא ה' להם תרופ' ע"י שהיו נכנעים להם והיו נשאר על אדמתם ולא היה נשרף הבית ותמצא כמה פעמים היה ירמיה ע"ה צועק ואומר למלך שיפיל עצמו לפניהמלך ואין רע דכתיב ויאמר ירמיה אל צדקיהו פה אמר ה' כו' אם יצא תצא אל שרי מלך בכל וכו' ואפ"ה לא רצו וכן תמצא שאמר ריב"ז לאספסינוס והלבנון באדיר יפול שהיה יודע בנדאי שנקבשה הארץ לפנ'ו ואילו היו משלימין לא היה עושה מה שעשה אח"כ כדמוכח מהש"ס בפ'י ולז"א הנביא בנפול עמה וכו' פ'י דכאשר נפל ביד נבוכדנצר שהיתה העיר כבושה ועומדת לא מצאה עוזר דאם היה לה עוזר היו עושים כדברי הנביא ולצאת ישראל אליו לא היה עושה מה שעשה אח"כ שנקנסו להיכל והיינו ראוי צרים ושמוחו על שהשבייתה לחלוטין ושרפוה באש דאם היה להם עוזר לא היתה באה לדבר זה: חטא חטאה ירושלים וכו' פונתו להיות פ'י לא נגזר.

גזירה מאת ה' אלא שהיו נכנעים ישראל למלך בכל פאמור לעיל א"כ מצד שהקשו ערפם ולא השלימו לא היה ראוי שתלכד העיר אלא שהיה לה לעשות המצא' ליפרע מהם ולמה לא היה כף ומה חטא' ירושלים בפרט זה מיהא שלא רצו להשלים דמצד זה נמשך חרבן הבית לז"א הלא תדע פ'י גם ירושלים יש לה חלק בחטא א' דהיינו שהיו מקיימין בה ע"ז ונהרי מחזקת ידי עע"ז שהיא מקום לע"ז ולהיות' היא אינה עושה פלום לזה נחשב לה לחטא בעלמא הגם שישאל מזידים לזה כפול לומר חטא חטא' לומר מה שאני מחשיב דבר זה חטא לא גוף העון פ'י גוף העון הוא מצד שהיו עע"ז אלא שבערף ירושל' אני קורא אותו חטא וז"א חטא' ירושלים ומהו החטא על אשר לנדה הית' דהיינו ע"ז שמטמא כנדה דהיינו שהעמידו בה צלמים ומי הם שהעמידום מכבדיה דהיינו ישראל שהם המכבדים אותה הזלזה דהא ראו ערנותה פ'י ראו בה ערונה שהיא ע"ז ואו' בכינוי ערנותה פ'רוש להיות' הערונה בה תקרא בכינוי לה לזה גם היא פאשר טעמה טעם חטא

תלקה דהיינו נאנחה ותשב אחור והן אמת אלו ישראל היו נכנעים למלך הנה ה' מכפר ולא הנה מביא הרעה לא עליהם ולא עליה משא"כ עתה בעידן ריתקה ענשי' אשוגג ואמזיד בכל אנפן שיהיה בה: טומאתה בשוליה לא זכרה כו' כל הפתוב הזה אין לו הבנה לכאורה אף צריף לדעת כל טוב ורע אשר יהיה יסוד הענין ממה הוא והנה תמצא פי כל סיבת כל הרעות הוא מעשה העגל דאם לא הנה העגל לא היתה מיתה בעולם כאו' חרות על הלוחות וכאשר עשו העגל לקו לחזור לדמות שהיו מחטא אדה"ר שהוא גרם המיתה מצד תערוכת איסור ונהמת החטא בהכרח למות להתיף הנהמת ולהיות שהפתוב אמר קודם חטא חטאה ורושלים וכו' וקששה רה"ק לאמר מדוע ככה עשית והי"ל להענישה שם במקומ' ולא לעשות לה כ"כ ביוזי וירידה לז"א הנה העיר ורושלים יש לה ב' דברים הא' שטומאתה הידוע' מעת שחטא אדה"ר וזהו בשוליה פי' מיסוד' ומעיקר' ונהרי הכנעת' בצדה למות כל הנברא ונוצר ממנה ואעפ"י כן לא זכרה אחרית' ע"ד מ"ש שהע"ה וזכור את בוראך כו' והיא לא עשתה כן לא זכרה לזה מלבד הפלא של מיתה אני מוסיף פלא אחר מחיים חיייתה וזהו ותרד פלאי' שיתרב ביתה ותהיה גולה בביזוי חוץ מן הפלא של המית' ומפח זה לא מצא' לה מנחם פירוש דאין מקבלין תנחומין אלא על המתים וזאת להיות' בעלת ב' רעות לזה יבוש המנחם לנחם פי אין מנחמין על החיים.

וחזרת ואו' רה"ק דברי ירו' ראה ה' שעבר עליה כל זה נתון והטעם פי האויב הגדיל מצד ראותו זה הגדיל היותו אויב פי' דכאשר רואה שהוא עע"ז ויש לו ממשלה על שאני עובדת לה הגע עצמה שאני עובדת עכ"ז הוא מוסיף להיות אויב ביותר וראיתי לבאר או' ו"ל במדרש קשה הוא סילוקן של צדיקים לפני מי שאמר והנה העולם מק' תוכחות חסר ב' שבמ"ת ומחרבן ב"ה דאילו בתוכחות כתי' והפלה ה' ובחרבן בה"מ פתיב ותרד פלאים אבל בסילוקן של צדיקים פתיב הנגי יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו כו' ע"כ.

וקשה מי אמר לבעל המדרש פי גדול משניהם הרי ג' המה בסילוק הצדיקי' וג' בתוכחות ובחרבן ונהרי הוא שנה להם ולמה אמ' קשה יותר מהם וע"ק שהנה אחר האמת הפלא האמור במ"ת הוא האמו' בחרבן בהמ"ק וא"כ לא היל"ל אלא מחרבן בהמ"ק פי א' מהב' הוא האמור במשנה תורה ועוד למה יעניש ה' אותנו בשני הפלאות כפי הדין הרי אנו פנותרין למיתה קלה וממית אותנו במיתה חמור' אחר שה' לא אמר במשנה תור' אלא הפלאה א' אף הפונ' היא ברור' לעולם אין הפלא' בעולם זולת האמור' במ"ת אלא דכאשר היו אותם מכות אחר שהיו ישראל במעלות הרמות הגם שלא הביא עליהם אלא הפלאה א' הכתוב' במ"ת אבל בערךם ירדו פלאים הא' ממה שהיו במעל' והב' שהפלא' שאמר ה' דכאשר עשה ב' התוכחות שאמר היו ב' פלאים.

וגבי סילוקן של צדיקים הרי הוא מתרה מחדש הנגי מוסיף וכו' שפא תאמר כמו שפי' בפלאים דבהמ"ק לז"א להפליא הפלא לומר שהוא פלא חדש יותר מפל האמור הרי דזה גדול מןכם דבתוכחות א' ודחרבן ב' ואחת מהב' היא הפלאה מ"ת וסילוק הצדיקים יש בו הפלאה חדשה ונהגם דבחרבן בה"מ הנה סילוק הצדיקים ג"כ אפשר דלא קאמר אלא פאשר תסתתם החכמ' לחלוטין או יאמר דגם זה נתקיים בו שקודם חרבן הבית לא היו לומדים תורה ונסתתרה התור' ולא אמר פלאים אלא על זה שנוגע לחרבן בהמ"ק דוקא ולעולם גם זה הנה והיינו אחר ההתרא'.

ונראה לומר דעל זה דקדק הפתוב לומר הנגי יוסיף ולא אמר מוסיף שיונה בנדאי אלא אם לא יחזרו אז יוסיף דעד עתה עדין לא התרה עליהם על זה. או יאמר בהקשות למה ישנה הפתוב לדבר שם בל' פלאים מיעוט רבי' שנים ויא' בפ' הפלא ופלא ואם יבחר ל' קצר יאמר בפתוב זה

גם כן פלאים וקלמה אמר הפלא ופלא אכן המכונן הוא דהנה פאשר יהיה יותר מפלא יקרא פלאים משא"כ נבי סילוק החקמים אמר הפלא ופלא שהם ב' פלאים שלימים קשים בעיני ה' ואו' קשים בעיני ה' להיות פי בעיני בני אדם אינם כ"כ מרגישים בהם פקללות לז"א פי הם אינם מרגישים לדעת אשר יצטרכו להרגיש אליו פי בעיני ה' זו גדול מפולם: ידו פרש צר כו' הכתוב הזה אין לו משמעות ומה שפירש רש"י אין הכתוב מיושב בו אפי' בדוחק ויונתן תרגום ופסק הכתוב לשנים תציו דברי הנביא ונציו דברי פנסת ישראל ולי נראה לומר דהנה פאשר יבא שונד ואויב לאדם הרי הוא מחביא מנכסיו אולי ינצל חלק מהכל וכמ"ש יעקב אבינו ע"ה והנה המתנה הנשאר לפליטה וכאדם שיאבד כל הונו ויתנחם בכל שהו הנמלט ותרכה יללתו פאשר לא ישאר לו מאומה ואז הוא מרגיש בכל רעתו שהיא רעה.

והנה הוא אומר עתה פי עליוה היא בית קדשינו ותפארתינו דכל תפארתה בלקיחה א' לקחו ותפסו וז"א ידו פרש צר על כל מחמדיה בידי א' לקח הפל ומהו הפלי שלקח כא' לזה חזר ואמר פי ראתה גוים כו' זהו ביאת האויב לפני ולפנים פי זהו העיקר פינון שנה השיגו ושללו הרי נטלו הכל וזה עצמו כל מחמדיה ונוסף שראתה היא שאם לא היתה רואה לא היתה לבה כ"כ יתר ממקומו אבל פאשר עיניה רואות הנה לה דבר זה פלקיחת כל מחמדיה.

ואומר אשר צוית לא יבא בקהל לה פי מקום אשר גזרת פי כל הקהל שהם ישר' חוץ מהפניהם דכהנים לא איקרו קהל כמ"ש בהוריות לא יבאו לה פירוש להיות ה' שם והנכנס הרי הוא נכנס לה' ועתה באו גוים הרי כל מחמדיה ידו פרש צר עליהם זה פנגד בהמ"ק ופנגד ישראל אמר כל עמה נאנחים: כל עמה נאנחים וכו' פונת הכתוב היא דהנה תמצא פי השרוי בצרה לא תאונה לאכיל' ואדרבה ימאס המאכל וכאשר ירבה עליו פאב הרעב אם ימצא כל שהוא יאכלנו אבל לחפש אחר אכילה לא יחפש וכאשר ירבה עליו הרעב יחפש אבל זה יהיה אחר שיירבה פאב האכיל' יותר ממכאובו וכאשר ירבה ביותר יתן כל מאנדו אפי' בעודו בצערו ובמכאובו עוד תמצא שפיותר יגדל פאב הרעב למי שהיה רגיל לאכול ביותר ומתענג ירבה בו צער הרעבון לז"א הכתוב על עם ישראל כל עמה נאנחים ונדרה הנאנח לא יערב לחפו אנוכל ולא ירצה לאכול הגם שימצאו והם מרוב הרעבון מבקשים לחם ולא די זה אלא נתנו מחמדיהם באנוכל פי לא בלחם אלא באנוכל פי לא השיגו הלחם אלא כל מה שראוי לאכילה להשיב נפש דוקא ולז"א ראה' והביטה לגודל צערינו פי בשלמא אם לא היינו אוכלים לרוב טוב תאמר שצערינו אינו כ"כ גדול אבל אחר האמת הייתי זולילה ע"ד זולל שהוא אוכל ומתענג בבשר ויין ועתה אנו מבקשים אוכל להשיב נפש לז"א ראה ה' והביטה פי ראה צערינו עתה והביטה היא למרחוק שירא' מצבם והנהגתם למה שהם עתה ויגדל בעיניו ית' צערם שאין לו קץ אולי ירחם על צערם: לא אליכם כל עוברי דרך כו' המכונן שאו' יש' השרוים בדוחק ומתחננים לבא אדם לספר לו ספורות והנה דרך המספרים יגונותיהם מטבע הספור להמשך מעט לשומע ולזה תמצא דכאשר יספר אדם קוליו לאדם אחר יאמר לו לא תראה מזאת הרעה וכן על זה הדרך ולזה חששו שלא יבא שום אדם לשמוע מטעם הנז' והם רצו לשוח דאגתם לאחרים לזה הקדימו לומר לא אליכם פי בואו ושמעו ולא תחושו לדביקות הרע לא אליכם ועתה יכולין אתם לבא לראות ואין אנו צריכין לספר אלא מאליהם תדע פאשר תביטו למרחוק טובה ושלנה הגדולה שהיו בה ותראו עתה צרתם וירידתם וזהו הביטו כל הבטה היא למרחוק והגם שאז"ל הבט' היא ממעל' למט' נאמת הוא גם כן פאשר יביט בעומק מחשבות הלב פי הידיעה תתייחס אל עומק וכל מעיין יעמיק ולזה יא' כן לשון הבטה וזהו הביטו בידיע' למרחוק וראו עתה במה שהם והשיבנו דבר האם יש מכאוב

כמכאובי והנה פשי' די מצאו מכאובים פאלו אבל העיקר הוא פערף מה שהיו בו לרדת כל היריד' הלזו אין מכאוב כמכאובי ואפשר שזהו שרמז במלת עולל לכל טובה שהי' בה ורעה שפאה עליה שם כלול הפל, או אפשר לומר אשר עולל לי מקדם לטוב' אשר הוגה ה' כו' הוא הרע שהיא בו עתה או יאמר שתמיתה היא איך ולמה הביא ה' עליה הרעה בשעת חרון אפו דהנה כל אדם בהבדל בהתפעס יגזור להרע ביותר וכאשר ישוב מהפעס לא יריע תצי הרע ממה שאמר לעשות לז"א כ"י הביטו וראו רעתה ויגונה ומהו היגון אשר עולל לי שעשה לי ה' אשר הוגה ביום חרון אפו כל מה שגזר לעשות ביום שהיה בפעס פן עשה לי וזה יורה שהביא הרעה בעודו בפעס או אפי' עבר זמן הפעס אעפ"י כן לא חיסר דבר ממה שגזר וזה דבר תימה שלא היה בעולם וזה תמצא בהבדל במלכי האדמה שאם ידינו את האדם בשעת פעסם לפני זעמם מי יעמד וזו היא יגונה של והנה תמצא דאפי' יאמר ה' לעשות רעה בשעת המעשה ותקרה כעסו כביכול ולא יגמור לעשות כי בשעת הדיבור הוא או' נעשה כף וכף ולהיות דאותו המעשה לא יצא לפועל לא נתקרה דעתו וחזר ואומר ונעשה עוד כף וכף באופן צריך שיאמר הרבה עד שיתקרה דעתו אבל במעשה בפועל פשיטא שבמעט מן המעט יתקרה דעתו ועתה רואה פנסת ישראל כי כל מ"ש פן עשה וזה פלא, ולדרך זה תתפ' מלת הוגה מל' דיבור ע"ד הגיון סלה וע"ד אוז"ל הוגה ה' באותיותיו שהוא לשון דיבור דהיינו מה שדיבר דיבור בעלמא בעת חרון אפו עשאו בפועל פולו וז"א אשר עולל לי מה שהוגה ה' ביום אפו ועל זה אומרת לא אליכם: ת ו ש ל ב " ע.

אסתר סימן א' ויהי בימי אחשורוש כו'. כונון ע"ד אוז"ל כל מקום שנא' ויהי בימי צרה לשונאיהם של ישראל עוד דרשו רז"ל על פ' אף העבדתני בחטאתיך אמר הקב"ה ראה מה גרמו לי מעשיכם שנעשיתי כביכול עבד למלכי האומות לכפוש המלכיות נבוכדנצר וכיוצא בו מהמלכיות שנפלו ישראל בידם והטעם פדי.

שלא יפלו ישראל ביד מלך בזוי כו' ובה יבא הפתוב מדוייק על נכון ויהי בימי אחשורוש ודע כי לאו קטיל קני באגמא הוא אחשורוש כו' מלך גדול הוא עז"ה ויהי צער לישראל בימי אחשורוש ולטעם זה הוא אחשורוש כו' שמלך בכיפה שאם לא היה לישראל מה שהיה בימיו לא היה משיג כל המעל' הזאת וכפי זה תהיה גדולתו סיבה בשביל הני לישראל שלא יצטערו מפחות א' ובה א"ש אומ' שבע ועשרים ומאה מדינה ע"ד או' ז"ל מה ראתה לשלוט על קכ"ז מדינה אלא אמר הקב"ה תבא אסתר מבנות בניה של שרה שחיתה קכ"ז שנה ותמלך על קכ"ז מדינה ע"כ ולכאור' ק' מאי מק' מה ראתה כו' וכי כל מלך שמולך על סף קצוב של מדינות נאמר לו מה ראה.

אכן להיות שהקדים הפתוב לומר לפי מה שפי' כי לסיבת ויהי שהיה בימיו צרה לישראל זה היה סיבה להיותו מלך מהודו ועד פוש א"כ למה טרח הפתוב לומר קכ"ז מדינות מה יצא לנו מזה אם היו קכ"ז או פחות או יותר לזה אמר פי גם זה הוא סיבה למה שנוגע לישראל כי נתן לו ה' גדולה שמלך בכל העולם לטעם הנז' ונתן לו חשבון זה בדיוק לעורר זכות שרה לאסתר המושיע את ישראל כי כאשר יהיה החשבון בדיוק יסייע לזכרון טוב וא"כ תראה שהכל בשביל ישראל דוקא ואו' הוא אחשורוש שמשמע שרצונו לומר אחשורוש הידוע וצל"ד היכן הוא ידוע ולא יזה ענין כתב זה וזו"ל אמרו מה שאמרו ונרא' לומר ע"ד מה שהתחלנו לפר' שבכל מקום שנא' ויהי בימי צרה היתה נאשר לזה יק' לפי האמת לא היתה צרה שכל צרה שתכלית' טוב אינה צרה וכאן היה תכלית טוב שכל האומות מנשאים היאודים וכו' ואם מצד הגלות קודם מלכות אחשורוש פבר היו בגלות האמת כי יונתן תרגם ואמר דביומוהי בטילת עבודת בית אלהנא בגין עטייתא דנשתי

דלא שבקת למבני בית מקדשא וס"ס לא נתחדש דבר רע בחרבן בימי אשורוש ואם פן מה נוי הנה אשר לזה סיים קרא ואמר הוא אשורוש ותמצא שאז"ל שיותר הנה שונא אשורוש לישראל יותר מהמן ושללא תאמר שהוא המציר והוא המרויח לבסוף לזה אמר הכתוב הוא אשורוש שלא יצא ממנו אלא רעה ועליו אמר וי הנה בימי אשורוש שכל מה שנמשך מאשורוש אינו אלא צרה מתחילה ועד סוף והטובה מאת ה' ב"ה היפה רצונו וטבעו של אשורוש כאו"ל במ"ש את שרביט הזהב אשר בידו יעשב"ד: בימים ההם פשבת כז'.

י"ל למה הוצרך לומר בימים ההם הלא מאו' פשבת המלך אשורוש הדבר מוכן שבימים ההם הנה הדבר ומה גם משמעות בימים ההם מורה על הימים הידועים ולא מצינו שקדמ' ידיע' לאלו הימים ונר' לפרש שיכוין הכתוב לומר ענין א' שאמרו במדרש מאי פשבת פשנתישב' דעתו כו' דכתיב פה אמר ה' לפי מלאות לבבל ע' שנה אפקוד אתכם חשוב מ"ה של נבוכדנצר כ"ג של אויל מרונד ותרתי ידיעה הרי ע' אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו ע"כ לפי דברי המדרש ירמון באו' בימים ההם פשעברו ב' שנים פי פי' ימים הוא) שנה ע"ד ימים תהיה גאולתו וכן או' תשב הנער' אתנו ימים עשור ופי' ימים היא שנה וכן אמר בימים לרמון על ב' שנים פי אות הבי"ת תגיד ב' ימים וגם ממה שגילה אח"כ ואמ' בשנת שלש למלכו יורה ב' שנים או ירצה עז"ה בימים ההם פירו' בשנה הג' למלכו לפי חשבונו ולפ"ז יבא על נכון או' ההם פי זכורים הם במקו' אחר לפי א' דכתי' למלאות לבבל ע' שנה ועתה נשלמו ולפי' ב' ג"כ פבר הנוכר ענין זה חשבון מלכים הראשונים והנה מה שהיה כאמור בדבריהם ולזה עשה משתה בשנת שלש למלכו פי בתחילת שנה שלישית פשרא' ששלמו הע' בסוף ב' שנים למלכותו ולא נפקדו: בשנת שלש למלכו כו'.

נר' פי שיעור הכתוב פה הוא עשה משתה לכל שרים ועבדים והחיל אף בסדר ההסיב' לא הסיבו כא' לפני מלך אלא הגדולים וז"א הפרתמים ושרי המדינות לפניו פי אין ראוי למלך לישב לפניו שאר ההמון וכו' ונתישב הכתוב על נכון.

או יא' שפונת הכתוב היא להודיעסדר המעלות פי מעלת העבדים של אשורוש וחיילותיו הם גדולים ממדרגת הפרתמים ושרי המדינות וכל הקודם בכתוב חשוב משל אחריו הא' שפחשיבו' הם שריו ואחריהם עבדי המלך ואחריהם חיילותיו שהם פרס ומדי ואחריהם שאר השלטונים ושרי המדינות שהם פחותים במעל' אפילו מחיל פרס ומדי ואמרו לפניו ירצה פי המשתה עשהו לפניו פי אין שיעור המשתה הנערך לפני המלך למשתה הנערך שלא בפניו ואמר פי המשתה אשר עשה לפניו בין שחוזר תיבת לפניו על המשת' בין על הקרואי' ס"ס פיון שאוכלים לפניו ינה בנתר שאת: בהראותו את עונש כו'.

להיות שיש ב' גדולות בענין הא' רוב השלטונים ושריו וחיילותיו ושרי המדינות והב' העונש אשר הראה לפניהם פנגד העונש אמר את עונש וכו' וינגד השולטנות אמר ואת יקר וכו' ורז"ל דרשו שלבש בגדי פהונה ממה שאמר הכתוב יקר תפארת וטעם אמרו ימים רבים וחזר לומר ק"פ יום אולי שהוא לא דקדק בחשבון הימים אלא שהרבה לעשות משתה ימים רבים שהיה בעיני בעל המשתה לימים רבים מבלי מספר אלא שברה"ק נודע למרדכי או ידע בבירור שהיו אותם הימים הרבים ק"פ יום ומדברי יונתן בן עוזיאל נראה שפוסק הכתוב בספינא חריפא עז"ה את עונש כו' ימים רבים תחזק יקרו וכבודו וזמן המשתה ק"פ יום והוכרח לזה מפח קושיותינו עצמה: ובמלאות הימים האלה כו' י"ל למה הרגיש הרגשה גדולה לצד העם הנמצאים בשושן מה שלא מצינו שעשה פן לכל השרים והפרתמים עוד קשה למה הוצרך לומר עשה המלך הלא בו

הוא מדבר ולא הנה צריף לומר אלא עשה לכל העם והעושה מוכן הוא ועוד למה דקדק לומר העם בה"א הידיעה ויותר הוא לשון מתוקן אם הנה או' לכל עם הנמצאים עוד אומר הנמצאים למה הנפירם בלשון מציאה.

עוד ק' או' למגדול ועד קטן יתר דבאו' לכל העם הנמצאים כו' דממילא משמע בין גדול בין קטן. ונראה לפרש בהקדים דבריהם ו"ל כי משתה זה שעשה של ז' ימים לישראל עשאו וכבר ידוע הוא כי ישראל פרושים הם ממאכל האומות והוא הרשע רצה שישראל יהנו מסעודתו פי בזה ישמעו בגלות תחת ידו הלא ידעת דבריהם ו"ל שהבאתי בסמוך שלא נתישבה דעתו עד שראה שעברו ב' שנים ושלמו ע' שנה ולא נפקדו הראת לדעת כי לבו נוקפו על זה ואשר ע"כ הנה מתחכם לבל תהיה להם ארוכה למחלתם ונתייעץ להחטיאם שיאכלו מאכלות אסורות ובילות וטרופות ולא רצה לעשות הדבר על ידי גזירה שיגזור עליהם לבא לסעוד בפת בג המלך בעל פרחם פי אז אין להם עונש וכמו שלא חטאו דמו ולזה נתייעץ ועשה משתה גדול ויקר הערף בחצר גנת ביתן המלך ונתחכם עוד שלא לומר שעשה בשביל ישר' דוקא שא"כ הלא הם ככפויים כיון שטרח והכין סעודתו אליהם מי הוא זה שלא יבא הלא ודאי שיחייב ראשו למלך ואין לה אונס גדול מזה ופטורים הם על מה שיאכלו וישתו אלא אמר סתם שיכינו סעודה לכל עם הנמצא בשושן ולהיות שדבר זה לא יספיק כדי שיבאו בני ישראל לזה החליט הענין ואמר למגדול ועד קטן לבל יאמרו מן הסתם לא יהיו קרואי סעודת המלך מהשבויים הפחותים וכאשר אמר למגדול ועד קטן הנה כלל גם הפחותים וא"ת א"כ חוזר אני ודן כי באונס עשו אחר שגזרת המלך על הכל זה אינו כי אין המלך מכריח אלא כל הרוצה לבא אל הסעודה יבא ומי שיש לו טעם מספיק כמו שתא' ישראל שיש להם מצות אלקים או מי שהיא חולה וכדומה אין מוכן מהמלך שמכריח לזה ולדומה לו באופן כי אין אונס ונתחכם לעשות סעודה יקרת הערף שבאמצעות זה יהיו מתפתים ובאים ובעונות יצתה מחשבתו לפועל ונתחייבו פלייה לולי מרדכי שעמד לימין אביון וזהו שיעור הכתוב להיות שקדם בימי המשתה של ק"פ יום שהיו כל האומות שמחים וישראל מספידים ובוכים כמא' ו"ל ומישראל היו שם ובשביל שראו פלי בהמ"ק היו מספידים ובוכים שם ע"כ, ובראות המלך דבר זה לא נעצר פח לעשות עוד המשתה ועמד בסוף הק"ף דזולת זה עודינו במשתהו אלא לסיבה הנז' פסק במנין ק"ף יום ועשה משתה ולזה דקדק לומר עשה המלך כי הוא לבדו יודע פגנת הענין בזה והרואים לא ידעו ענין וברה"ק נתגלה טעמו והודיע הכתוב שהמשתה שעשה הוא לכל העם הידוע שהוא ישראל עשאו ולזה דקדק לומר העם הידוע והם בני ישראל וחסר לומר מה מענה בפיו ואמר הנמצאים בשושן כי להיותם נמצאים הכניסם בכלל הדברים בדרך ערמה ואמרו למגדול להיות שבערף המלך לא תחשב גנולת הגדול לגדול' לזה המעיטה ואמר מי"ם המקצת מגדול לומר שכל גדול גדולתו ממועטת ובה נתישבו כל הדקדוקים: והשתיה פדת כו' נראה שיכוין למאמרם ו"ל אמ"ר לוי כף הנה טכסיס אנשי פ"ס הנה להם פוס אחד מחזיק כ"ב רביעית כו' והיו משקין בו לכל אחד ואחד ואפילו הוא מת בו ואפילו משתגע הוא שותהו אבל אחשורוש לא הכניס אותו הפוס בסעודתו אמר מי שהוא רוצה לשתות כו' כדכתיב אין אונס ע"כ ונראה כי הפוס הגדול בו היו משקין ג"כ בסעודת אחשורוש כדי שלא יראה קמצנות בסעודתו בשינתו פוס קטן.

גם לפעמים ימצא אדם שירצה לשתות בכוס זה אשר ע"כ צוה לתת בכוס זה כמשפט הנהוג ביניהם אבל הניח הרשות בידי השותים וזהו אמרו והשתיה פדת בכוס הגדול אבל אין אונס כנהוג ולחמובן מהמדרש שלא הכניס הפוס בסעודתו לא הנה צריף לומר אלא והשתיה אין אונס

ואפשר שהמדרש לא נתפונן לומר שלא הכניס הכוס בסעודתו כוס זה כלל אלא שלא הנהיג המנהג הרע שהוא והניח כל אדם פרוצונו אבל הכוס הכניס על כל פנים כמ"ש: ותמאן המלכה כו' קשה למה הוצרה לומר אשר ביד הסריסים הנה די לומר ותמאן כו' לבא בדבר המלך ועוד באמת צריף לדעת למה מיאנה ושתי לבא פי לא מדת החסידות היתה בה וחו"ל אמרו מה שאמרו.

והגר' דהכתוב בא לתת טעם למיאון ושתי והוא פאשר שלח אחשורוש אתריה הנה השליחות על זה האופן שאמרו לנשתי פה אמר המלך תבא בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה לזה הקפידה פי אין כבודה שתלך פדי שיראו פחותים מערכה שהם העמים והשרים את יפיה הן אמת אם הנה אחשורוש שולח אתריה סתם וממילא היו העמים והשרים רואים לא היתה מקפדת פי אין פאן ביזוי פי הליכתה היא לכבוד המלך מש"כ עתה ששלח אתריה בפ"י שתבא המלכה להראות יפיה לעמים ולשרים אין לה חרפה גדולה מזו וז"א ותמאן המלכה וכו' ר"ל להיות אותו דבר השליחות להראות יפיה הנה ביד הסריסים לא הנה פמוס עמו כמ"ש שמנה הקפידה ותמאן לבא.

ועוד נ"ל דטעם אמרו אשר ביד הסריסי שלא תאמר דטעם שמיאנה לבא משו' שלא נתאמת לה דברי המלך לז"א אשר ביד הסריסי שבנדאי דברי המלך הם ואפשר לומר שהביאו בידם סימן מאת המלך פדי לאמת דבריהם וכו' ודנייק מלת ביד דלכאורה לא יוצדק לומר ביד על הדיבור וכמה שכתבנו יבא על נכון: ויאמר המלך לחכמים כו' י"ל למה בחר הפתו' ליחס לחכמים ליודעי העתים ככאן וחו"ל אמרו שהכתוב ירמוז על בני יששכר יודעי בינה לעתים ולדבריהם נראה פי בחר אחשורוש לשאול לבני יש' מועצותיו למלט ושתי פי יודע פי ישראל הנה יראים לפסוק דינא למיתה ויצדדו למלט נפשה ממנות ולזה לא בחר לשאול אלא להם ואני אומר פי טעם אמרו יודעי העתים להיות שהיה מבקש למלטה בטענ' פי יש עתים ידועים שאין למלך לצאת חוצה ואולי אותו יום ואותה שעה הוא מזמנים הידועים ואין עליה אשמת דבר ולזה דנייק ואמר פדת מה לעשות במלכה ושתי פי להיותה מלכה יש לה לחוש כמלך ולז"א יודעי העתים שייבקשו בעתים אותו עת מה הנה וזה מסכים ג"כ לפי רז"ל שאמרו שהם בני יששכר שאין בכל האומות מי שיודע במערכות השמים וכסולתם כישראל דכתיב פי היא חקמתכם ובינתכם כו' ולכל הפירושים יתפרש אמרו פי כן דבר המלך לתת טעם איהולמה שואל המלך לחכמי ישראל לז"א פי כן דבר המלך וכו' ואמרו דת ודין פירוש שכל מי שיודע דת שהוא משפט כללי או דין שיודע אפילו דין פרטי דלפעמים יצטרף אליו המלך: והקרוב אליו כו' י"ל למה ידבר ממוכן הקטן שבכולם בראשונה ועוד מהו אמרו לא על המלך לבדו עונה וכו' דנראה שלא יספיק להמיתה אם עונה על המלך לבדו ואחר האמת לא תתחייב המיתה זולת בדבר הנוגע למלך וכמעט דברי ממוכן אין להם הבנה.

ונראה פי החכמים היושבים לפני המלך הרגישו מדברי המלך שדעתו היא להציל את ושתי מן המיתה ולזה הנה מבקש יודעי העתים ודקדק עוד לומר במלכה ושתי ודרז"ל במלכה אע"פ שאינה ושתי כו' לזה נתחכמו לדונה בדין א' שכל הדתות יספיימו על המשפט וזה יצא ראשונה מי יתחיל לגלות דעתו אם הנה מתחיל לדבר הגדול שבהם אז ימצא תואנה המלך שלא דנו אותה כמשפט ומצד שהתחילו לדונה מהגדול השאר חלקו לו פבוד ולא חלקו עליו ומה גם פאשר ישאל שבדיני ישראל בדיני נפשות מתחילין מן הצד יא' פי דנוה משפט מעוקל ויענישם לזה התחיל ממוכן לדבר הקטן שבכלם ונתחכם לפסוק דינה באופן שאין מציאות לפטרה ואמר לא על המלך כו'

הנה הדבר מוכן מאליהו שעותה על המלך והמורד במלכות חייב מיתה ולהיות דחשש ממוכן שתהיה איזו סברא דלהיותה מלכה אינו נחשב מרד פי גדול כבוד מלכותו ולז"א אחשורוש בדבריו פדת מה לעשות וכו' לזה אמר לא על כו' פי דאם לא היה המרד אלא מצד שנגעה בכבוד המלך אז היה צד לפטור אותה מצד שהיא מלכה אלא פי על כל כו' פי דהפסידה מלכות אחשורוש ומגיע קלון לכללות המלכות של אחשורוש וחוזר הביזוי למלך שיתבזה בפה כל העולם וז"א וכדי ביזיון וקצף ואומר מלת וקצף דהנה ידוע הוא דכאשר יגיע לאדם ביזוי וכדומה ויכול לנקום נקם ולהסיר הביזוי לא יתפעם והפעם בא כל עוד אשר לא תשיג ידו לתקן ולז"א לו וכדי ביזיון וקצף שאז אין יכולת ביזוי להסיר הביזיון וישאר הקצף.

או יאמר דאז פאשר ימשך מזה ביזיון למלכות ויקצוף ג"כ על השרים למה לא יעצוהו למנוע הביזיון ולזה הם מודיעים אותו מעתה כדי שלא תשאיר עליהם אשמה ובה ג"כ נ"ט לדבריו למה טרח לבקש טעמים ודינים להמית ושתי פאמור ולא הי"ל לדונה אלא על המעשה אשר עשתה ולא על מה שמסתעף ממנו ובמה שפי' יבא על נכון פי ירא לנפשו אם לא יגלה אונן המלך פאשר יהיה הדבר וימשך ביזיון למלך ואז יקצוף המלך עליהם ויטב הדבר כו' פי מלתא בטעמא קאמר: לא הגידה אסתר כו'.

קשה למה צינה מרדכי לאסתר אשר לא תגיד עמה ומולדתה ועוד למה כפל לומר עמה ומולדתה דפשיטא דכאשר לא תגיד עמה מכ"ש מולדתה דאינו נודע ונראה דב' טעמים היו למרדכי שהכריחוהו לצוות לאסתר לשלא תגיד הא' פאשר ראה שנקחה אסתר למלכות והנה ידוע הוא שבאותו זמן היו ישראל שבוים וקלי הערף וחש מרדכי לכבוד אסתר שלא תתבזה בעיני אחשורוש מצד גריעותה להיותה מבני השביה וטעם זה לא יספיק לאחשורוש למנוע מלבא עליה ככל אשר תאנה נפשו מצד יפיה אבל לא ינשאה מצד גריעות עמה ואמרינו בכתובות דף נ"א ת"ר שבוים מלכות הרי הם כשבוים גנובי לסטות אינם כשבוים והתנאי איפכא מלכות אמלכות ל"ק הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן נצר ע"כ ופירוש רש"י שבוים מלכות נשים ששבו המלך לתשמיש מלכות אחשורוש הם כשבוים לפי שמלך גדול הוא ויודעת שלא ישאנה ובעילתו באונס ע"כ.

הרי דקאמר הש"ס על אסתר שיודעת שלא ישאנה אחשורוש והטעם מצד שאינה ראויה למלכות וטעם זה לא יועיל אלא לנשואין אבל לתשמיש באיזה אופן שיהיה לא ימנע עצמו מלבא עליה ולזה צוה עליה אשר לא תגיד דאם באולי יקחנה אחשורוש לתשמיש לא תשב בשפל המצבות ומה גם לדבריהם ז"ל דאחשורוש היה שונא לישראל פשיטא שלא ימליכנה ולא ישים כתר כתר מלכות בראשה.

עוד אני אומר פי מרדכי ידע נאמנה פי לא לחנמם נלקחה אסתר בית המלכות פי יודע היה מרדכי ע"ה צדקות הצדקות הלזו וח"ו שהיה הקב"ה מביאה לידי מדה זו אם לא לצורך גדול פאשר היה לבסוף וכמ"ש לה ומי יודע אם לעת פזאת וכו' אשר לזה נתחכם לומר לה שלא תגיד עמה מטעם הנו'.

והטעם הב' שרצה מרדכי להעלים קורבתו עם אסתר כדי שיידע מפל אשר יעשה לה כמו שדרז"ל שלא יעשו לה מכשפות וכדומה ואם ידעו מולדתה וקרוב אליה האיש מרדכי אז יחזלו מלדבר לפניו דבר הנוגע לאסתר.

ובזה ידוייק סמיכות הפתוב שאחר זה אומר ובכל יום ויום כו' דבמה שצנה לה אשר לא תגיד בזה הנה יכול לדעת מה יעשה בה פי לא ידעו מה הוא לה פי העבדים אשר הביאו לאסתר מבית אביה להיותם מבקשים כל נערה ומקבצים ומוסרים ביד היגי והיגי לא הנה יודע משפחת כל בתולה ובתולה ובזה לא נודעה בעת מלכות' מי היא באופן פי מב' טעמים אלו לא הגידה אסתר ולזה דקדק לומר עמה ומולדתה עמה ר"ל מצד פחיתות עמה אז בעיני המלך כמ"ש ומולדתה לטעם ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וכו' ואל יק' בעיניו מא' ז"ל על פ' ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי יושב כו' שאחשורוש נטל עצה ממרדכי באיזה מציאות ידע משפחת אסתר וא"ל אין אשה מתקנאת אלא בירך חבירתה כו' וא"כ יק' ונחלא הוא צנה עליה אשר לא תגיד ואיך נותן לו עצה לגלות עמה י"ל דאדרבה זו מחכמתו עשה להחליט מדעת אחשורוש פי אסתר לא מזרע היאודים היא ממה שנותן לו עצה להכריחה לגלות ומרדכי נכון לבו בטוח שאותה עצה אינה מועלת לגבי אסתר אם מהטעם שאמרו שלא תפחות בעיניו ואם שיותר טוב לאסתר שלא תזקק לאותו רשע וטעם אין אשה מתקנאת כו' לא שיף לגבי אסתר פי אדרבה רע לה תשמיש הרשע ולנאי שינחיק מעליה דרכו: ומרדכי לא יכרע כו'.

ק' למה כתב לשון עתיד דהנה צ"ל לא פרע ולא השתנה פי הראייה והידיעה תהיה על מה שעבר ולא על מה שעתידי אם לא תהיה נבואה. אכן נראה לומר שמרדכי ע"ה מלבד שלא הנה משתנה כדרך שהיו כלם משתנים להמן אלא שהיה עושה המצאות להודיע פי אינו חפץ להשתנות וז"א לא יכרע ולא ישתנה והמצאות שיכול להיות בזה הוא פי לפעמים שהיה עובר המן ומרדכי מוטה ושוחה ובעבור המן לפניו לא הנה נשאר שוחה אלא יושב ביושר לומר פי לא חפץ לכווע לו או באופן שהיה בא ועומד אצלו בשעה שהיו בני אדם כורעים ומשתנים לו להראות לו שאינו כורע ומשתנה לו ולזה אמר לא יכרע ולא ישתנה: ויהי כאמרם אליו כו'.

ק' מהו או' ויגידו כו' וכי המן הנה סומא שלא הנה רואה דבר זה בעיניו ועוד מה פנונתם באמרם לראות העמדות דברי מרדכי פשיטא שלא יעמדו נגד דברי המלך ועוד מהו אומר פי הגיד להם מה נתינת טעם הוא זה ואם הפנה היא שרצו לדעת אם מה שהגיד להם שהוא יאודי יעמדו דבריו היו שואלים לעוברים ושבים דבר זה ולא להמן ועוד מהו מלת יעמדו שאין לה משמעות ועוד למה לא נתמלא המן חזמה עד עתה אחר שעברו כמה ימים ועוד נדקדק תיבת לו שנגראה תיבה אכן נראה ע"ד אוז"ל שהמן הרשע היתה עוברה עמו אנדריטי אשר מצד זה חזל מרדכי מסגוד לו וכאשר ראו עבדי המלך שכל העולם היו כורעים ומשתנים להמן ומרדכי הנה מראה פי אינו חפץ לכווע ושאלו לו מדוע כו' ובכל עת הנה משיבה תשובה מספקת כאשר גילה הפתוב לבסוף שאסור ליאודים להשתנות לע"ז וגם המלך מסתמא לא גזר להמיר דתם ומפילא לא עליו צוה המלך שישתנה להמן זהו הטעם שנתן מרדכי לעבדי המלך אשר לזה נתחכמו והגידו להמן פי עשה מציאות לראות האם אמת אתו ויעמדו דבריו שטעם שאינו משתנה הוא מצד היות הדבר נוגע לדת וז"א לראות היעמדו כו' ומה הם דברי מרדכי לז"א פי הגיד להם כו' ומטעם זה לא הנה משתנה וזה יתברר בהסיר המן האנדריטי מלפניו אם אנוזישתנה נתברר הדבר שפךבריו פן הוא ועמדו דבריו שהטעם הוא להיות הדבר נוגע ליהדות ואם לא ישתנה לא יעמדו דבריו ואז כאשר עשה המן המציאות נראה פי אין מרדכי פורע ומשתנה לו לו דייקא ולא מצד הע"ז הית' הפניע' מסגוד לזה ומלא המן חזמה וטעם מרדכי ששיסה בעצמו ובעם ה' את הפלב הנה הוא מטעם דחשש שמה היתה ע"ז טמונה בחיקו א"נ חקוקה בבשר המן הרשע כאו' ז"ל: ויאמר המן למלך אחשורוש כו' י"ל מהו מלת ישנו דקאמר המן דנראה שמודיעו שישנם במציאות ופשיטא

דאָס שוּרוּשׁ יודע אַן אַמאָה ישראליִת וּמְכִירָה וְאִם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּן לומר מְפֹנֵר וּמְפֹנֵר הִיל"ל עִם הַמְפֹנֵר וְהַמְפֹנֵר כו' יִכְתֹּב לְאַבְדֵם וְכו' וְיֵמָּה גַם תִּמְצָא שֶׁלֹּא הַנְּצִיחַ הַמֶּן לְהַזְכִּיר שְׁמֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בְּאוֹ יִשְׁנוּ עִם אֶחָד כו' הַבֵּין אֶחְשׂוּרוּשׁ דְּעַל יִשְׂרָאֵל קְאָמֵר וְאִם כֵּן מֵלֵת יִשְׁנוּ אֵין לָהּ מִשְׁמָעוֹת.

עוֹד לָמָּה אָמֵר מֵלֵת אֶחָד פִּינּוֹן שֶׁכָּל עֲצָמוֹ שֶׁל הַמֶּן הִרְשָׁע אֵינוֹ אֲלֵא כְּדִי לְהַמְעִיט מֵעֵלֵת יִשְׂרָאֵל וּלְבִזּוֹתָם וְאִם כֵּן לָמָּה אָמֵר מֵלֵת אֶחָד שִׁיּוּרָה עַל הַחֲשִׁיבוֹת וְעַל הַמְעַל' א' הַמִּינוֹחַד וְהוּא גַם כִּף הַיִּפֶּה מְפֹנֵר עוֹד ק' אַחַר שֶׁאָמֵר מְפֹנֵר וּמְפֹנֵר בֵּין הָעַמִּים לָמָּה אָמֵר בְּכָל מְדִינוֹת מְלֻכוֹתֶיהָ וְהִיא דִּי לומר אֶחָד מֵהֶם אוֹ בֵּין הָעַמִּים לְבַד אוֹ בְּכָל מְדִינוֹ מְלֻכוֹתֶיהָ לְבַד.

אָכֵן נִלְע"ד לוי' דְּדַבְּרֵי הַמֶּן פֶּאֶן בְּחֻקֵּי דִּיבְרַ בְּטַעֲנֵי נִיֻּצְחַת דְּהִנֵּה אוֹ"ל בע"ז עַל הַהוּא קִיסַר דְּהִנֵּה סְנִי לִיאֲוֹדָאֵי אָמֵר לְחֲשִׁיבֵי מְלֻכוֹתֶיהָ מִי שֶׁעֲלָתָהּ לוֹ נִימָא כו' א"ל קְטִיעָא בַר שְׁלוּם חֲדָא דְלֵא יְכַלֵּת לְהוֹ דְּכְתִיב פִּי בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם כו' וְעוֹד קְרָאוּ לָהּ מְלֻכוֹתָא קְטִיעָא כו' יע"ש הָרִי שֶׁאֵין מְצִיאֹת לְמִלָּה לְאַבְדֵם יִשְׂרָאֵל מִמְלְכוֹתוֹ מִב' הַטַּעֲמִים שֶׁאָמֵר קְטִיעָא לְקִיסַר לְזַה נְתַחֲפֵם הַמֶּן לומר כִּי אֵין מְצִיאֹת לְשׁוּם מְלָךְ לְאַבְדֵם שׁוֹנָאֵי יִשְׂרָאֵל וְזוֹלַת אֶחְשׂוּרוּשׁ שֶׁהוּא מְלָךְ בְּכִיפָה כְּאוֹ"ל וְזוֹ"א יִשְׁנוּ עִם א' שֶׁהוּא מְפֹנֵר כו' שְׁבֻזָּה יִשׁ ב' חֲשִׁשׁוֹת לְמִלָּה שֶׁלֹּא לְאַבְדֵם מְטַעֲמִים הַנּוֹ יִשְׁנֵם עֲתָה בְּכָל מְדִינוֹת מְלֻכוֹתֶיהָ וּמֵלֵת בְּכָל מְדִינוֹת כו' חוֹזֵר לְמֵלֵת יִשְׁנוּ שְׁבִתְחִי' הַדִּיבּוּר לוי' דְּהִנֵּה הַנֵּם בְּכָל מְדִינוֹת מְלֻכוֹתֶיהָ כָּלֵם פֶּאֶחָד וְלז"א מֵלֵת א' לומר כָּלֵם כֵּא' תַּחַת מְלֻכוֹתוֹ דְּבֻזָּה דֵּל מֵהַכָּא חֲשִׁשׁוֹת הַנּוֹ וְכפ"ז נֶאֱמַר פִּנְתַּת פ' נִיְהִי בִימֵי אֶחְשׂוּרוּשׁ חוּץ מִמ"ש לְמַעַל' שֶׁהִי הִיא לְהִיוֹתוֹ מְלָךְ מֵהוֹדוֹ וְעַד כּוֹשׁ דְּבֻזָּה מְצָא הַמֶּן מְקוֹם לְקַטְרֵג וְאוֹמֵר מֵלֵת בְּכָל לְהִיוֹת שְׂרָצָה הַמֶּן שֶׁאֶחְשׂוּרוּשׁ יִכְתּוּב לוֹ לְכָל עִיר וּמְדִינָה כִּי אֵין מְקוֹם פְּנוּי מֵהֶם לְזַה הוֹדִיעוּ בְּאַמְצָעוֹת דְּבָרֵי שֶׁאֵין לָהּ עִיר שֶׁאֵין בָּהּ יִשְׂרָאֵל וְלְזַה יִכְתּוּב לְכָל מְדִינָה וְאוֹ וְדַתִּיָּהֶם שׁוֹנוֹת מִשׁוּם דְּחֲשִׁשׁ הַמֶּן לְטַעֲנָה א' דִּילְמָא יַחוּשׁ לָהּ הַמְלָךְ מֵעֲשׂוֹת הַדְּבָר הַזֶּה שֶׁמָּא מְחַר יְמוֹת וַיֵּאמְרוּ הַמְלָךְ פְּלוּנֵי אֵיבַד אֲנָמָה א' וְעַדִּין יִשׁ לְחוּשׁ דְּקָרוּ לִיה מְלֻכוֹת קְטִיעָא לז"א וְדַתִּיָּהֶם שׁוֹנוֹת וְכו' וְאֵין שְׁנָאָה פְּשָׁנָתַת הַדָּת וְכָל הָאֲנוּמוֹת שׁוֹנָאֵים אוֹתָם לְעוֹלָם וְאַדְרָבָה יִזְכְּרוּהוּ לְטוֹבָה עַל זֶה שֶׁאֵיבַד אֲנָמָה שְׁנוּאוֹת הָעַמִּים וְעוֹד נִתֵּן טוֹב טַעַם לְחִיבֵי יִשְׂרָאֵל כִּפִּי הַדִּין בְּאוֹ וְאֵת דַּתִּי הַמְלָךְ כו' (וְהִנֵּה דָּבָר) דְּמִלְכַד דַּת הַתּוֹרֵנִית עוֹד יִשׁ דַּת אַחֲרַת הַמְלַכִּיִּת כִּמ"ש יוֹם תַּגְלַחַת בְּלוּרִינְתוֹ וְיוֹם הַנְּלָדַת כו' שֶׁכָּלֵם הֵם דַּת הַמְלָךְ לְשִׁמּוֹחַ בְּשִׁמְחָתוֹ וְאוֹלוֹ הֵן נִקְרָאֵי דַתִּי הַמְלָךְ וְאָמֵר מְלַכַּד שְׁדַתִּיָּהֶם שׁוֹנוֹת גַּם אֵת דַּתִּי הַמְלָךְ אֵינָם עוֹשִׂים דְּאָסוּר לִישְׂרָאֵל לְשִׂאת וּלְתַת עֲמָהֶם בְּאוֹתָם הַיָּמִים אֲשֶׁר לְזַה שׁוֹרַת הַדִּין תַּחֲשִׁיב לְהַשְׁמִיד כו' וְעַדִּין יִשׁ מְקוֹם לְמִלָּה לומר מַה לִּי לְהַפְגִּס בְּתַגָּר זֶה וְלומר שֶׁלֹּא יִדְבְּרוּ עָלַי רַע שֶׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה עֲדִיף וְנִתְרַחַק מִס"ס שִׁיְהִיָּה בְּהַמְעַטַּת כְּבוֹד הַמְלְכוֹת אַחַר שֶׁאֵינִי מְפָסִיד כְּלוּם בְּקִיּוּמָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לז"א וְלְמִלָּה אֵין שׁוֹנָה לְהַנִּיחָם וּבְחִלּוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ בְּכַתוּב הַזֶּה דְּחֲצִיּוֹ אָמֵר הַמֶּן וְחֲצִיּוֹ תְּשׁוּב' רה"ק בְּזַה הָאֲנוּפֵן אָמֵר הַמֶּן מְפֹנֵר וּמְפֹנֵר בֵּין הָעַמִּים וְרַה"ק מְשִׁיב' בְּכָל מְדִינוֹת פִּי שֶׁאֵינָם יוֹשְׁבֵי שְׂדוֹת וּמְדַבְּרוֹת וְעוֹד מְלֻכוֹתֶיהָ פִּי שֶׁהֵם הַגּוֹרְמִים מְלֻכוֹתֶיהָ וְכִמוֹ שֶׁפִּי בְּתַחֲזִילַת הַמְּגִילָה שֶׁבְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל מְלָךְ אֶחְשׂוּרוּשׁ בְּכִיפָה.

הַמֶּן אָמֵר יִשְׁנוּ עִם וְרַה"ק מְשִׁיבָה אֶחָד הַמִּינוֹחַד בְּכָל הָאֲנוּמוֹת. הַמֶּן אָמֵר וְדַתִּיָּהֶם דְּרָצָה לְהַטִּיל מוּם וּפְגָם וְרַה"ק מְשִׁיבָה וְאוֹ שׁוֹנוֹת פִּי שֶׁהֵם שׁוֹנִים וְכִמ"ש בְּגִמְר' שֶׁכָּל עוֹד שְׁשׁוֹנִים בְּב"ה וְבַה"מ אֵין שׁוּם אוֹמֵת יְכוּלָה לָהֶם וְהִינּוּ אוֹ"רַה"ק מְכָל עִם אֵין מִי שִׁיּוּכַל לָהֶם הַמֶּן אָמֵר וְלְמִלָּה אֵין שׁוֹנָה פִּי אֵין לוֹ שׁוּם הַנְּאָה מֵהֶם מְשִׁיבָה רַה"ק לְהַנִּיחָם יוֹתֵר טוֹב הוּא לְהַנִּיחָם כִּי אִם יִנִּיחָם זֶה הִיא גְּדוּלְתוֹ וּמְלְכוֹתוֹ שֶׁל הַמְלָךְ: וַיֵּאמֶר הַמְלָךְ אֶחְשׂוּרוּשׁ לְאַסְתֵּר כו'.

י"ל מאי קאמר אַחשורוש הנה בית המן כו' הלא כבר ידעה אסתר שפן הוא ועוד בסמוך שא"ל אַחשורוש בשושן הבירה הרגו וכו' הלא פיו הוא המדבר אליהם והוא הנותן להם פח לעשות חיל אע"פ שי"ל שפונתו להגדיל טובו וע"ז בכל פעם הנה חוזר להזכיר מה שעשו באויביהם זה דוחק ועוד מה נ"ט יש למא' ואתם פתבו כו' עם מא' פי כתב אשר נכתב כו' ואדרבה מאחר שאין להשיב פתב המלך אף האגרות ראשונות אין להשיב וזה לי ימים שאני נבוך במ"ש פי כתב כו' שמאחר שפן הוא איך יכלו היהודים לימלט מיד אויביהם הן אמת שרבים מתרצים שבאגרות ראשונות לא נכת' פי אם להיות היהודים עתידים ולא פי' לאיזה ענין ומקרא מלא רץ אחריהם במקל להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים עוד ק' על מי סמוך מרדכי שפתב להשמיד את כל חיל עם ומדינה אשר לא כן צוה אותו המלך פי אם פתבו על היהודים פטוב בעיניכם ולא שיעשו מכת חרב וחרב באומתו שזה לא יעלה על לב שיתרצה המלך לדבר זה וג"כ יק' על מרדכי מה לו ולצרה אחרי אשר מצא הצלת עמו אשר הנה מבקש די לו בכף ולמה ביקש דבר שאינו צריך לו והגם דאז"ל פי כל ההרואים שהרגו ישראל פלם מזרע עמלק עכ"ז בנוסח האגרת לא פירש אם מזרע עמלק או משאר העמי' ועוד לו יתנה שפן הוא זרע עמלק הם מהעמים שפתח מממשלת המלך פשיטא שלא יסכים לאבדם עוד ק' מי גילה סוד זה לרוז"ל פי לא היו אלא מעמלק וקרא סתם קאמר וכדי לבא אל הביאור נדקדק בהא דאמ' קרא נקלהו כו' לעמוד על נפשם מהיכן בא להם ירא' נפשם מאחר שאדרבה כת' המלך בינדם להשמיד ולהרוג באויביה' פשיטא שנתבטלה הגזירה ועוד ק' אַחשורוש איך עשה הרעה הגדולה הזאת לאומתו והוא הנה הצר הצורר לישראל ועוד איך התרישו האומות על מפלתם ולא עמדו על אַחשורוש להשמידו ולא ישאירו לו משתיין בקיר פי משפט מעוקל שפטם.

ובזה נבא אל הביאור והוא דכאשר בקשה אסתר מאַחשורוש שיעלה ארוכה לעמה השיב לה הנה בית המן כו' פונתו בזה פי לא יתנה לה עוד מורא פי אין אדם יכול לשלוח יד בישראל להיות פי כשראו העמים להמן הצורר הגדול הכותב על היהודים כו' תלו אותו על אשר שלח ידו ביהודים ואת ביתו כו' הוא סימן שרצון המלך שלא להשמיד את היהודים ואתם פתבו וכו' כל מצאיות שיועיל להצלה וא"ת למה לנו כל זה ויכתוב המלך בפ' להשיב האגרות ראשונות והנה זה שלם לז"א פי כתב כו' הנה מה שפידי לעשות הוא שתליתי את המן כו' אבל להחזיר האגרות א"א ואתם בקשו איזה אופן והניחו האגרות ראשונות קיימים דכלום מה פתוב באגרות ראשונות להשמיד כו' ובאגרות שניות פתב להם להקהל ולעמוד על נפשם כשיבואו האויבים לעשות פכתוב באגרות ראשונות אז יקהלו היאודים לאבד כל חיל כו' והיינו שדייק הצרים אותם ובזה לא נתבטלו אגרות א' ובזה נבא לתרץ קו' א' דקאמר קרא פי נפל פחד היהודים עליהם דאין לו הבנה דנדאי כשנמסרו בידיהם להשמידם ונדאי שיפול פחדם עליהם ולא הנה צריך הפתו' להודיענו זה ובמה שפי' א"ש פיון שגם הם הנה להם רשות להשמיד היהודים פכתוב באגרות ראשונות לזה בא הפתוב להודיענו ואיש לא עמד בפניהם דמה' היתה זאת ובזה הותרו כל הספיקו' דמה שהקשינו מה פונת אַחשורוש באו' בשושן הבירה הרגו וכו' יפו' מ"ש שאַחשורוש לא עלה ברעיונו שיהרגו ישראל באומות כ"כ ומ"ש באגרות להשמיד כו' לא היתה פונתו פי אם להציל את עצמן פי הבא להרגו כו' ולכך פשרא' מספר ההרואים אז הנה מודיע לאסתר גודל החסד שעשה עמה מטעם הנותן פת לתינוק צריך להודיעו לאמו ומה שהקש' מי הכריחו למרדכי על זה במה שפי' א"ש שמוכרח הנה בדבר דאין להם הצלה פי אם בזה האופן מטעם פי כתב כו' וג"כ מצד המלך לא תהיה לו אשמת דבר פי יא' נא ישראל לא עשו אלא להציל עצמם וא"ת לפ"ז איך

נתן להם אַחְשׁוּרוֹשׁ רְשׁוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהִשְׁמִיד כּוֹ גַם בְּיוֹם הַב' בְּשׁוֹשׁן הַבִּירָה וּג"כ אֶסְתֵּר אֵיף מְלָאָה לְבָהּ לְשׂאוֹל דְּבַר זֶה וּי"ל ע"ד או' ו'ל על פ' וְהַעִיר שׁוֹשׁן צְהֵלָה וְשִׁמְחָה דְשׁוֹשׁן הִית' רַבָּה מִיִּשְׂרָאֵל וְנִתְקַבְּצוּ שָׁם מִכָּל הַמְּדִינֹת לְהִשְׁמִיד לְזֶה שְׂאֵלָה אֶסְתֵּר מֵאֵת אַחְשׁוּרוֹשׁ שְׂיִתֵּן לָהֶם גַּם לְמַחֵר לַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם לְהַצִּיל עַצְמָם דְּנֻקָּא וְהֵינּוּ דְקָאֵמַר פְּדַת הַיּוֹם ר"ל לְהַצִּיל עַצְמָם מֵאוֹיְבֵיהֶם מִפְּנֵי שָׂרְבוּ עֲלֵיהֶם גַּם בְּיוֹם הַב' וְאֶפְשָׁר לֹאמַר דְחֻשְׁשָׁה אֶסְתֵּר לְהִיּוֹת שְׂבִשׁוֹשׁן הוּא מְקוֹם הַמְשַׁפֵּט חֻשְׁשָׁה לְשִׂמְא יְבוֹאוּ הָאֲנָמוֹת עַל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם ט"ו וַיֵּאמְרוּ כִּי הוּא יוֹם י"ד כְּמוֹ שְׂמַצִּי בַה' עֲדוֹת שֵׁא' או' בַּחֲדָשׁ וַא' או' בַּה' עֲדוֹתֵם קִיָּמַת שְׁזָה יוֹדַע בְּעִיבּוּרוֹ וְזֶה אֵינּוּ יוֹדַע וְהַגַּם דְּגַבֵּי עֵינֵי יִשְׂרָאֵל חִילְקָ בַש"ס גַּבֵּי או"ה פְּשִׁיטָא שְׂאֵינָם יוֹדְעִים בְּקַבִּיעוֹת הַחֲדָשׁ וַיְבוֹאוּ לְטַעוֹת אוּ בְרַמְאוֹת יִסְפִּימוּ לֹאמַר כִּי זֶה הוּא יוֹם י"ג וּמָה גַם לְדַבְרֵיהָ' ו'ל שְׂכַל הָאֲנָמוֹת הָיוּ מְתַקַּבְּצִים בְּשׁוֹשׁן הַבִּירָה יְכוֹל לְהִיּוֹת שְׂיִהְיֶה עִם וְלָשׁוֹן שְׂבָאוּ בְּיוֹם י"ד וַיִּחְשְׁבוּ שֶׁהוּא יוֹם י"ג וְאִם לֹא הִיְתָה אֶסְתֵּר שׁוֹאֵלַת דְּבַר זֶה מֵאַחְשׁוּרוֹשׁ אֲזֵי הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁה לְפָנֵי גּוֹזְזִיָּה כִּי לֹא נָתַן לָהֶם רְשׁוּת מֵאֵת הַמֶּלֶךְ לְהַקְהֵל וְלַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם כִּי אִם בְּיוֹם י"ג וְלֹא י"ד כִּי אֲזֵי הָיוּ הָאוֹיְבִים עוֹשִׂים כְּחַפְצָם לְזֶה שְׂאֵלָה יִנָּתֵן גַּם מְחַר וְטַעַם שְׂלֵא חֻשְׁשָׁה לְזֶה בְּשִׂאָר הַמְּדִינֹת מִשׁוּם דְּיֵשׁ טַעַם אַחַר שֵׁא' הַיְאוּדִים לְהַצְרִים אוֹתָם מִמְּקוֹם שְׂבָאָתָם אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׂאָתָם או' שֶׁהוּא י"ג בּוּ בְּיוֹם נָתַן רִשׁוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ לְהִשְׁמִיד הַצְּרִים אוֹתָם שְׂבּוּ בְּיוֹם שְׂנִיתָן רְשׁוּת לְעַמִּי לְהִשְׁמִיד כּוֹ נִיתָן רִשׁוֹ לִיְאוּדִים לְהַקְהֵל כּוֹ מִשֵׁא"כ בְּשׁוֹשׁן לְהִיּוֹתָהּ מְלָאָה מְהֵאֲנוּמוֹ שְׂבָאוּ לְהַצִּיר לְיִשְׂרָאֵל חֻשְׁשָׁה אֶסְתֵּר שְׂכַל א' יַעֲשֶׂה כְּפִי חֻשְׁבוֹנוֹ וַיֵּאמְרוּ הָאֲנָמוֹת כִּי כָתַב שְׂכַתְבַּת הַמֶּלֶךְ לִיְאוּדִים לְהַקְהֵל הוּא בְּיוֹם י"ד שְׂבַחְשִׁבּוֹן יִשְׂרָאֵל וּמ"ש לְעַמִּים לְהִשְׁמִיד בְּיוֹם י"ד הוּא י"ד שְׂנַפְּלָ בְּחֻשְׁבוֹנָם וְאֲגָרוֹת הַמֶּלֶךְ אֵינָם מְכַחִישׁוֹת זֹו לְזֹו וּמָה שֶׁהַקְּשִׁינוּ מִהֵיכָן מְצָאוּ רז"ל לֹאמַר כִּי הִהְרֹגִים הָיוּ מְזַרְעֵ עַמְלָק בַּמ"ש א"ש כִּי הִרְשׁוּת שְׂנִיתָנָה לִיְאוּדִים מֵאֵת הַמֶּלֶךְ הִיא לְהַרְגֵי הוֹרְגֵיהֶם וּמִסְתַּמָּא כָּל הָעַמִּים בְּשִׁמְעָם כָּל א' עֲמַד לַעֲצָמוֹ וּמָה גַם בְּשִׁמְעָם כִּי גְדוֹל מְרַדְכֵי מִשֵׁא"כ זָרַע עַמְלָק הָאוֹיֵב הַגְּדוֹל שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵף כִּי הֵם גּוֹאֲלֵי דְמוֹ שֶׁל הַמֶּן לְזֶה בָּאוּ לְהַרְגֵי אוּ לְהַרְגֵי וְנִהְרְגוּ מֵה שְׂאֵינן כִּן שְׂאָר הָעַמִּים שְׂלֵא הַכְּנִיסוּ עַצְמָם בַּס' זֶה:

ו ש ל ב " ע יְאוֹשֵׁעַ סִימֵן א' וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וְגו' מֹשֶׁה עֶבְדִּי וְגו' צל"ד לְמָה אָמַר תִּיבַת וַיְהִי שְׂיִוְרָה עַל הַצַּעַר מִלְשׁוֹן וַיְהִי הִיָּה וְהַגַּם דְּכָלֵל זֶה אֵינּוּ אֵלָא בְּאוֹמְרוֹ וַיְהִי בִימֵי מִכָּל מְקוֹם וַיְהִי לְבַד ג"כ עַל הָרֹב תִּמְצָא שְׂיִוְרָה כִּן וְכִזָּה אָמְרוּ רז"ל וְאִם פְּנִיַת הַכְּתוּב לֹאמַר שְׂעַל יְדֵי פְטִירַת מֵרַע"ה הִנֵּה הַוּוִי הִנֵּה לֹא צָרִיף קָרָא דְפִשׁוּט הוּא דְכָבַר אָמַר וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְאֲגַב רְאִיתִי לְדַקְדָּק תִּיבַת עוֹד שְׂהִיָּה מִסְפִּיק לֹאמַר וְלֹא קָם נְבִיא אֵלָא הַפְּנִיָּה לֹאמַר שְׂלֵא קָם וְלֹא יְקוּם כְּמֹשֶׁה וּבִזָּה לֹא תִקְשִׁי לְדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שְׂאָמְרוּ שְׂבַקֵּשׁ שְׂלֵמָה לְהִיּוֹת כְּמֹשֶׁה יַצָּאת בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ וְכָתוּב יוֹשֵׁר דְּבָרֵי אָמַת וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בִּישׁ' כְּמֹשֶׁה ע"כ וּמֵאֵי קוֹשְׁלֵי דְמָה שֵׁאמ' וְלֹא קָם הוּא עַל הָעֶבֶר כֹּאו' קָם עֶבֶר אֲבָל לְעֵתִיד לֹא אָמַר שְׂלֵא יְהִיָּה וּבְמָה שְׂפִירְשִׁיתִי יְבֵא עַל נְכוֹן וַא"כ לְמָה הִנְצָרָף לֹאמַר וַיְהִי כִּינֵן שְׂאֵינן לְנוּ תְמוֹרְתוֹ אֵינן לָף וַיְהִי כִּינֵן גַּם צל"ד אוֹמְרוֹ תִּיבַת אַחֲרֵי כִּי תִמְצָא מִרַבּוֹתֵינוּ נִחְלָקוּ מֵהֶם אָמְרוּ אַחֲרֵי סְמוּךְ אַחַר מְנוֹפְלָג וּמֵהֶם אָמְרוּ אַחֲרֵי מְנוֹפְלָג אַחַר סְמוּךְ בְּשִׁלְמָא לְמ"ד אַחֲרֵי סְמוּךְ אָמְרִינוּ שְׂיִכְנוּן הַכְּתוּב לֹאמַר דְּתַכְּף וּמִיָּד סְמוּךְ לְמוֹת מֹשֶׁה דְּבַר ה' אֵל יְהוֹשֵׁעַ אֵלָא לְמ"ד אַחֲרֵי מְנוֹפְלָג צל"ד לְמָה יְכוּנֵן הַכְּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ זֶה וּמָה גַם צ"ל לְמָה אֵיחָר ה' מְלוֹמַר לִיהוֹשֵׁעַ כָּל הָאֲמוֹר, עוֹד צל"ד מֵהוּ פְּנִיַתוֹ בְּאוֹמְרוֹ מִשְׁרַת מֹשֶׁה דִּידוּעַ הוּא וְאֵינּוּ צָרִיף לְאוֹמְרוֹ וּמָה גַם שְׂדָבַר זֶה מְפֹרָשׁ בְּתוֹרָה וּמִשְׁרַתוֹ יְהוֹשֵׁעַ בֵּן נוּן נֶעַר, גַּם אַחַר הָאָמַת לְמָה לֹא בָחַר לְצִיָּינוּ אֵלָא בְּסִימֵן זֶה מִשְׁרַת מֹשֶׁה, עוֹד צל"ד דְּמָה הִיא פְּנִיַתוֹ בְּאוֹמְרוֹ מֹשֶׁה עֶבְדִּי מֵת מִי לֹא יָדַע בְּזֶה וְלְמָה הִנְצָרָף לְהוֹדִיעַ דְּבַר הַיְדוּעַ לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמִש"ה וַיְכַפּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה,

ועוד נל"ד למה הוצרך ג"כ לומר משה עבדי וכבר נאמר עבד ה' כמה פעמים וכפי דרכינו בע"ה יתיישב על נכון וליישוב הפתובים אציגה לפניך מ"ש במדרש וז"ל, בשעה שמת מרע"ה היתה יהושע בוכה ומתאבל עליו ימי רבים והיה צועק אבי אבי רבי רבי א"ל הקב"ה למה אתה בוכה וכי לך לבדך מת והלא גם לי מת שמיום שמת אבל לפני שנאמר ויקרא ה' אלקים צבאות כו' ולא עוד אלא שהוא מזונן לחיי עה"ב שנאמר הנה שוכב וגו' וקם וגו' ע"כ באמת תמהתי מנין מצא בעל המדרש לומר זה ומי גילה לו סוד זה ענין יהושע ותשובתו של הקב"ה אין זו אלא נבואה, אכן בעל המדרש דקדק מה שדקדקתי בעצמו ודרש דרשתו כמין חומר והוא למה שהקשתי אומר ויהי אחרי ירצה לומר וני היתה אחרי מות משה בהפלגה שאחר שעברו ימי בכייתו עדין היתה הבכיה והיגו דחונרת תיבת אחרי אתיבת ויהי ואמרו עבד ה' היא הסיבה להפלטת הבכי והאבל וז"א והיה צועק אבי אבי כו' כי הוא רכב ישראל ופרשיו ולא קם נביא עבד ה' כמשה ועדין לא נודע מי הוא בעלן של דברים מי הוא הבוכה ומתאבל ימים עד שאמר הפתוב ויאמר ה' אל יהושע בן נון כי הוא בעל הדבר להיות משרת משה דאם לא היתה כי אם טעם דעבד ה' לא יבכ' ויתאבל יהושע יותר משאר ישראל אלא שהוא נוסף עליה שהיה משרתו וז"א בעל המאמר רבי רבי וזהו מה שפינן הפתוב באו' לאמר פי' כי הוא יהושע צעקתו היתה שהיה אומר אוי לי על רבי אשר מצד זה היתה מגדיל בכייתו ואבלותו יותר מכל ישראל בארץ הימים ואו' משה עבדי מת פי' וכי לך לבדך מת והלא לי מת ואיה איפה אבקש לי עבד נאמן כמשה אם אתה לא נשאר לך אדון כמוהו גם אני לא נשאר לי עבד כמוהו והמכונן הוא דיהושע בכה בכה פי' אין שבר כשברו עד שנתחמו ה' כי גם הוא כפיכול יגדל לו פאב חסרונו כיהושע פי' הוא הבעלים ב"ה והוא דברי המאמ' והלא לי מת שהוא רמוז באמרו משה עבדי מת, ובדרך הלצה ירצה באמרו משה עבדי מת ע"ד או' וז"ל פי' על החי לא יקבלו תנחומין פאשר מצינו בייעקב אע"ה אשר נתאבל ימים רבים וימאן להתנחם וגו' וכאן פאשר ראה ה' את יהושע הפליא לעשות וימאן להתנחם אמר לו מה זה יהושע ידוע תדע כי משה עבדי מת והמת יתקבל עליו תנחומין לכן התנחם ועתה קום עבור וגו', וכונת בעל המאמר באמרו והלא מיום שמת אבל לפני שנאמר ויקרא כו' קשה דכתוב זה יורה על חרבן בהמ"ק וגם מה שכתב ולא עוד אלא שמזונן וכו' ק' מה מעלה ומוריד זה לנחמו ליהושע ותו מריה דאברהם מנין יעלה על דעתינו ח"ו שיהיה להפך ופשוט הוא כי הוא בראש הקרואים ואת עצומים יחלק שלל, אכן הנה ידוע פי' ב' סיבות היו לפטירת מרע"ה באו' וז"ל א' בשביל דור המדבר שיהיה להם חלק לעה"ב כדרז"ל על פסוק ויתא ראשי עם, והסיבה הב' ארז"ל פי' אם הנה נכנס מרע"ה לא"י והנה בונה בהמ"ק אין אנומה ולשון היתה יכולה ליגע בו, עוד אמרו וז"ל על מה שפתוב מזמור לאסף וגו' קינה מ"ל ואמרו על שהשליח ה' חמתו על העצים ועל האבנים לז"א שיר ומזמור שלא השליח חמתו על ישראל וא"כ אם הנה משה נכנס לא"י ובונה בהמ"ק לא הנה נחרב והיה ה' שופך חמתו על ישראל ח"ו לז"א אמר ה' ליהושע פי' לי יאות למבכי פי' הוא גרם לי לבכות על חרבן ב"ה שישלטו בו האומות, ואמרו מיום שמת ידוע הוא שכל המחוטר בקלה אין בקלה מעכבתו וכאלו מעת פטירתו היתה הבכיה וה' הנה מוכרח לעשות זה שלא יכלה שונאיהם של ישראל באפו ובחמתו וכנגד הסיבה האחרת לזכות את דור המדבר לעה"ב אמר ולא עוד אלא שהוא מזונן לעה"ב פי' הנה ידוע שיש הפרש בין מזונן לעה"ב ליש לו חלק לעה"ב פי' אמרו יש לו חלק לעה"ב זה פשוט וגם הלנאי ואולי ינכה בחלקו ובאמרו מזונן לעה"ב ר"ל פי' אין לו דין וחסבון פי' אם ביציאת נפשו הלוח תלך לעה"ב מבלי פקפוק פי' מעכשיו מוכן ומזונן לו ואיש כזה יש לאל ידו לזכות את אחרים שהם דור המדבר ולהשפילה בענין כמצטרף אערפה

לעיניך מה שפי' במקרא דועבד חפשי מאדוניו דהנה תמצא דברי רז"ל דאם יבא הב"ה לעמוד בדין עם אברהם יצחק ויעקב אינם יכולין לעמוד לפניו פי' דכל אשר יעשה ה' עם הנבראים הוא מצד שהוא דן אותם בהשנאה עמו לא כפי ערך גדולתו ית' שמצד הדין כל העובר על דברו אפילו בשוגג יתחייב ארבע מיתות ב"ד ואין קץ לעונשו אלא בחסדו ית' שמשלם לאיש כמעשהו לפי ערכו ואשר לזה אמרו אם יעמוד הוא בדין לפי גדולתו ית' אינו יכולין כו' ויערך זה אין אדם נכנס לעולמו אלא מצד חסדי האל וכפ"ז לאיש אשר אלה לו אין לו פח לזכות לאחרים בחינה אחרת יותר ממדרגה זו והיא מדרגת ר"ע שאחר התעצמו בשלימות בתורה ובקדושה עד שנתקנא מרע"ה ממנו ונוסף שמת מיתה משונה זה עול גדול לפי הנראה ח"ו וכפי זה הגם שינוח שבערף מלך העולם לא יצא י"ח עכ"ז ע"י המעשה א"צ להתחסד עמו ואפילו אם יעמוד ה' ב"ה עמו בדין יכול הוא לעמוד לפניו וזה הוא אומרו ועבד חפשי מאדוניו והנה כל זולת זה לא יאמר עליו מזמן לעה"ב.

באופן לאיש אשר אלה לו מושף עצמו להתענג בג"ע ואחרים עמו משא"כ אם הוא צריך לרחמים על זה אמר ה' ליהושע ולא עוד אלא שהוא מזמן לחיי העה"ב ובזה כל הדור שהוא אתו עמו להתענג באור החיים והנצרה עוד לתת טעם הקב"ה ולא הספיק לו טעם הראשון כי חשש שמא יאמר יהושע בא יבא מרע"ה עד א"י ושם יקבר כאשר מת יהושע מבלי בנין בה"מ לז"א טעם ב' לזכות את דור המדבר לחיי העה"ב: עוד אפשר לפרש באופן אחר וידוויקו הכתובים ע"ד אז"ל במסכת תמורה אמר רב יהודה בשעה שנקנס מרע"ה לג"ע אמר לו ליהושע כל הספקות שיש לך שאל אמר לו פלוג הנחתיך והלקתי וכו' לא כף כתבת בתורה ומשחתו וכו' לא ימיש וכו' מיד תשש פחו ונשתפחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו ת"ש ספקות בקשו ישראל להורגו א"ל הקב"ה לומר לך א"א לך טרוד אותם במלחמה כו' ע"כ זו היא פננת הכתוב ויהי אחרי וכו' נוי הנה כו' לפי שנשתפחו ממנו הלכות התורה משרת משה לאמר מי גרם לו שנמצא גרוע ח"ו משלש מאות הלכות מצד או' משרת משה וזהו שאמר הכתוב לאמר כשהשיב למשה וא"ל לא כף כתבת ומשחתו יהושע וגו' בזה נשתפחו ממנו ובקש מה' להודיעם לו והשיבו ה' משה עבדי מת אי אפשר לך כי תורת משה כבר פי' אין נביא יכול לקבל תורה מפי עליון זולת משה עבד ה' והוא גרם לעצמו כנז' וכאשר בקשו ישראל להורגו א"ל ה"ת לך וטורדם במלחמה וזה הוא ועתה פי' לא תתן להם פנאי אלא תכף ומיד טרוד אותם ובזה תפטר מהם עוד תתבאר תיבת ועתה קום בדרך רמז ע"ד מה שכתב הרמב"ם בה' כבוד רבו פ"ה מה' ת"ת הנה בינו ובין רבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה מותר להשיב כו' ע"כ.

וכתבו הגהות מימיניות דוקא בנטל רשות מרבו הוא דמותר ברחוק י"ב מיל ע"כ. והנה פאן הנה ירא יהושע לנהוג שררה באותו מסע כי הצדיקים במיתתם קרויים חיים ונהיה ליה פמורה הוראה בפני רבו לז"א ה"ת ליהושע חילוק זה דדוקא בחיים חיותו אה הנה משה חי לא היית נוהג שררה שם באותו מסע והמקום פי' קרוב אליו וכבפניו דמי משא"כ במציאות זה משה עבדי שאמה ירא ממנו לנהוג שררה בתחומו מת וכינון שמת ועתה קום עבד לא תאחר באומרה לפחות עד שאעבר הירדן לא אנהוג שררה פי' אם מעבר הירדן והלאה לא כן אלא ועתה קום בקיומך ואין פאן חשש ונהוג את הרבנות: סי' ב' וישלח יהושע בן נון מן השטים וגו' ויאמר למלך וגו' וישלח מלך יריחו וגו' ותקח האשה את שני האנשים וגו' צל"ד מהו אומרו חרש וחז"ל אמרו שאמר להם עשו עצמיכם פחדשים שלא יסתירו דבריהם מכם ולדבריהם יר"ל דחרש האמור פאן שאינו שומע ולא מדבר ונופר הדבר דכאשר ידברו אליהם לא יענו אותם דבר כמעשה החרשים שאל"כ במה

יודע להם שהם חרש שאיני שומע דשמה אפשר שהם שומעים ובהכרח לומר דכאשר ידברו אליהם לא יענו אותם ויהיה זה חרש שאינו מדבר ולא שומע דחרש של תורה הוא אינו מדבר ולא שומע וכל זה לדברי רז"ל וכפי דרכינו ית' באופן אחר.

עוד צריך לדעת מי הוא המגיד למלך יריחו ובמה ידע המגיד כי לא נביא הוא ומה גם דבסיפור מעשה האנשים אשר באו העיר לא היה שום רמז לידע ממנו ומה גם לדברי רבותינו שהב' אנשים הם פנחס וכלב פשוט הוא שיתחכמו שלא לגלות הענין ומה גם היותם חרשים כאו' ז"ל לא שומע' ולא מדברים ואם נתחכמו מאד שראו אותם חרשים אמרו ערמה בדבר אם פן קשה על יהושע למה לא נתחכם לחוש לשמה בזה יבינו פאשר פן היה ועוד קשה מהו ששלח המלך אל רחב הוציאי האנשים וגו' וכי לא היו נכנסים אצלה אלא ב' אנשים והלא כמה גדולים ושירים הללו יוצאים והללו נכנסים ומי אנשים באנשים שאו' דבריו סתם.

ועוד גם היא במה ידעה דעליהם הוא אומר ומהפ' שמשמע דכבר גילו לה הענין האנשים וידעה טעם ביאתם וזה לא יתכן להיות שיגלו לה ח"ו ויהיו מסופנים ואת"ל שיגלו לה קשה לפינחס וכלב אלא ודאי שלא גילו וכיון שפן מהיכן ידעה.

ועוד את"ל שיהיא ידעה בהם ממה ידעה שהמלך ידע בהם ואפשר שלא עליהם הוא אומר. ועוד אמרו ותקח האשה את ב' האנשים וגו' אימתי היה זה אם אחר שדברו אליה שלוחי המלך ואיך לא ראוהו קודם שתצפנו ואם קודם מי גלה לה כיון דלא ידעה טעם בואם אליה השלוחים ההמה ואפי' תאמר שיידעה היא טעם בואם מי אמר לה שיידע המלך שזכנסו לביתה ואת"ל שיידעה בכל במה ידעה כי אלו השלוחים באו לזה ועוד צל"ד מה היא פונת המלך בנסח דבור זה כי לחפור את כל הארץ ולא הספיק לומר לחפור הארץ: ונראה לומר כי יהושע נתחכם בשליחות האנשי' להיות כי ידוע היה להם לעמים כי ישראל באים אליהם לירש את ארצם ולהאביד נפשותם ומזה הטעם היו נרגשים בני העיר לידע הבאים והנכנסים לעיר מאיזה עם הוא לזה נתחכם יהושע ואמר להם שיעשו עצמם חרשים שאין מדברי' ולא שומעים והטעם שמה יחקרו אותם בלשונותם ויהיו נזכרים דהגם שהיו יודעים ע' לשון עכ"ז להיות רוב דבריהם לשון הקדש ואינם רגילים בלשונות אחרים נזכרים הם וגם לא שומעין מטעם הכתוב בדברי רז"ל, והנה השני צדיקים הללו נתחכמו עוד ביותר שהלכו לבית הזונה לחזק הענין כי לא מבני ישראל המה ולזה פאשר נכנסו לעיר ועשו עצמן חרשים שלא יחקרו בני העיר מאיזה עם המה ומטעם זה נסתפק להם לבני העיר כשם דאפשר שקרה מקרה והיו ב' אנשים חרשים וכל עוד שלא ידעו אותם נפל להם הספק וכיון שזכנסו לבית רחב נתאמת להם כי ערמה היא ומרגלים המה והטעם הוא דהנה ידוע כי הזכנס לבית הזונה אינם נכנסים ב' א' אלא א' א' כי אין דרך לעשות צרכיו זה בפני זה ואלה נכנסו ב' שמע מינה כי תחבולה עשו שבאו פחרשים והיינו ששלח מלך יריחו אל רחב הוציאי האנשים הבאים אליה אשר באו לביתה דקשה למה כפל הבאים אליה אשר באו לביתה אלא כאן שלל קושיא א' וכי לא תמצא שיבאו ב' אנשים אורחים לביתה לזה דייק לומר הבאים אליה ר"ל שבאו אליה ביחיד והראיה אשר באו לביתה פי' דהנה מסתמא רחב מלבד שהיה לה בית לצורקה היה לה בית א' מיוחד לדבר זנות ביחוד והנה האנשים באו לביתה ר"ל שלא פחרו אלא אותו מקום המיוחד.

או אפשר שהיו לה ב' בתים הבא להתאכסן היה לו מקום מיוחד והבא לזנות היה בא לאותו הבית ובה היה יודעת מחשבתו ולעולם הבא דרך שם ביחוד הוא בא והנה האנשים באו לביתה פירוש

לבית המיוחד לה וזהו הטעם דכפל הבאים אליה לזנות ומי יאמר שלזה באו אשר באו לביתה המיוחד לה דייקא והם נכנסו ב' ש"מ דרף ערמה עשו כל מה שעשו ואינם אלא מרגלים דאם היה האמת פן לא היו נכנסים בשניהם והם הטעם שהלכו לשם הוא דהנה הגם דבמסכת ע"ז נחלקו אמוראים חד אמר נחלה אפיתחא דע"ז וחד אמר דזנות פי היכי דנכפניה ליצרן ויקא למיחלה אפיתחא אבל למיבת עם הזונה בבית הזנות פשוט הוא דשפיר קרינו ביה אל תפנו אל האללים וזאת יותר גדולה ממ"ש שהע"ה יד ליד וגו' ח"ו.

אכן מצד הכרח שליחותם להעלים עצמם ביותר דשום אדם לא יחשוך בהם פי ידועים הם בני ישראל פרושים מן העריות ובראות' כי נכנסו בית זונה אין לחשוב עוד בהם מי הם האנשי ונחששו עוד הם שמא יעשו להם חקירה ודרישה באכילת דבר איסור לזה פינו שיראו אותם נכנסים לבית הזונה ובפרט למקו' הידוע לכל אין לבדוק להם וכמעשה דר"מ דאיתא בפ"ס ולרחב אמרו פי באו להתאכסן אצלה ולא הגידו לה דבר ולא תקשה למה לא חששו שיראו אותם שנכנסו ב' דאפשר דתלו לומר א' גדול בהם והב' משרתו שהם בני העיר להיותם יראים מפחדם ולא יכלו לבדקם בלשונם בדקו אחריהם ובמבואיהם והכריעו מסבר' והחליטו לומר מרגלים עוד טעם שפחדו ליכנס לשם פי משם ידעו מבוקשם אשר באו לרגל פי כל מקום שילכו לרגל לא יספיק להם לדעת כמצטרף כמו בית האשה הנז' פי שם יתקבצו כל הגדולים ושם ידובר עניינם יותר מכל המקומות כאשר פן היה שידעו פי נמגו וגו' באופן מב' טעמים הללו הלכו לבית רחב ולא הגידו לה סבת בואם שמה אלא מדברי המלך ידעה והפונה פי כן הוא דסימן נתן לה בהם שנכנסו ב' לבית המיוחד לה שאין דרף ליכנס ב' באחד לאותו מקום הנז' ולהיות פי השלוחים ששלח המלך לא הם הנכנסין לדבר עמה בחדר' בלילה פי היא היתה גדולה ונחשבה וזהו שדייק אל רחב לאמר ר"ל פי לא השלוחים הם המדברים אליה אלא השלוחים ידברו אל שלוחיה היוצאים אליה אל פתח הבית ושלוחיה ידברו להם ולא חשש המלך שהיא תטמנה דפשוט הוא שתוציאם דאי אפשר שתחוס על העברים יותר מהם לזה כאשר באה אליה השפחה שלה ואמרה לה כדברים האלה שלח המלך לאמר לה אז נתחכמה והצפינה הא' ולא הניחה אלא א' להיות שאינה צריכה לצפון הב' דהגם שיכנסו פתע פתאום וימצאוהו תאמר פלום במה מסומן להם היותם ב' והרי אין כאן אלא א' פי יש לה מקום שתאמר אותם השנים הלכו להם ומצד המהירות עשתה תיקון לומר פי אין כאן אלא א' עוד תשובה לשליח המלך והלך לו ואז הצפינה אותם בשניהם במקום יותר מסותר פי חששה שמא ישובו אליה לשאול עד לזה העלתם למקום דמן הסתם לא יחפשו בו.

ואומ' כי לחפור את כל הארץ משום דחשש שמא תרצה להצילם מידו מטעם פי באו בצל קורתה וצריף אמה לדעת פי רחב הית' זונה לכל מלכי הארץ דמזה ידעה פי לא קמה עוד רוח באיש וגו' ואם פן מן הסתם לא יכול לעשות המלך הפך רצונה בהיותה בעלת זרוע מצד כל המלכים לזה אמר לה הלא תדע פי דבר זה נוגע לכל מלכי הארץ ואם תעשה רעה דבר זה הוא נגד רצון כל המלכים ובדבר הזה יכולני להרע לה אם לא תרצה להוציאם פי כל המלכים יספיקו להורגה פי אמה אייבת להם באהבתה לשונאיהם וגם אם תאמר בדעתה פי לא תחוש לדברי ותצפנם ומתחיד ממני והגם שתדע פי דבר זה גורם השחתת הארץ הלזו פי תאמר בלבך שתלך מהעיר הזאת קודם השחתה דע פי אנה תלך ואין תפנה לעזרה פי לחפור את כל הארץ באו ולכן אין לבטוח בעצמה ואין לה לאהוב האנשים יותר מכל מאהביה, עוד יתבאר הפתוב על זה הדרך דכאשר שלח לה המלך ידע פי מהנמנע שתוציא הזונה אהובה ונחשוקה מביתם ליהרג לזה נתחכם לדבר

אליה על זה האופן הוציאי האנשים פי' הוציאי מביתה להיות שהיה הדבור חוץ מהבית כמו שפי' הבאים אליה פי' שאמה חושבת שבאו אליה דהיינו לדבר נשים או הם אומרים לה כי ביאתם היא לה דע לה כי לא פן הוא לא אהבתה הביאתם שאין להם רצון בה ואין ביאתם אלא לביתה לסבה אחרת וזהו אשר באו לביתה פי' שלא אליה באו אלא לביתה והטעם שבחרו ביתה הוא משום פי' לחפור את כל הארץ באו וזה לא ימצאו אלא בביתה בית עובר ושב והבטלנים המודיעי' עניני העול' ומביתה ידעו הכל לזה בחרו ביתה באופן אין לה בהם אהבת נשים.

עוד נראה כי להיות שחשש המלך שלא תוציאם אליו מטעם א' הוא דהנה ידוע היה להם פי' בני ישראל אין מידם מציל ושמה תאמר רחב להציל עצמה יותר טוב הוא לה שתעשה עמהם טובה וישבעו לה שלא יגעו בה יד ותשב לבטח ממה שתוציאם ויהרגום דבהריגת ב' האנשים הללו אין ספק שתמלט העיר מיד ישראל ותשאיר היא בסכנה לזה יותר טוב שתהיה לה נפשה לפליטה לז"א אל תדמי בנפשה להמלט מכל עמה פי' האנשים הללו לא לביתה לבד באו ויפנסו אלא לכל מקום ומקום ובכל מקום אשר תדרוך פה רגליהם פן יאמרו אליהם שלא יפגעו בהם וזהו מהנמנע אלא ודאי שמשקרים עליהם וא"כ גם אמה כא' מהם לזה אל תבטח בכזב ופחדו לנפשה והוציאם אלינו: ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ה' וגו' פי' שמענו וגו' ואשר עשיתם וגו' ונשמע וימס לבנינו וגו', הפונה בכתיב' הללו הוא על זה האופן פי' ב' ענינים היא יודעת הא' הוא אשר נתן ה' לפניכם את הארץ כאומ' ו"ל מסורת היתה בידי האמוריים שיפלו בידי בני יעקב ולז"א יעקב עכרתם אותי ואז"ל צלילה היתה החבית כו' וזו היא ידיעה אחת ועוד ידיעה ידעה כי נפלה אימתם על בני עיר וז"א עלינו ולא הם לבדם אלא וכי נמגו כל יושבי הארץ ואם תאמרו מנין ידעתי מה שאמרת פי' נתן ה' לכם את הארץ הגם שקבלה היתה בידים שארצם יטלוה בני יעקב עדיין יש להם לומר כאשר ראו שעבר כמה זמן ולא היה זה אפשר שנה יהיה בסוף הדורות לז"א פי' הוביש ה' וכו' ר"ל כאשר ראו המעשה הנפלא שעשה להם ה' פי' זה הוא העם שבאה עליו המסורת עליהם וכנגד שני דברים האחרים פי' נפלה אימתם וכי נמגו כל יושבי הארץ לזה אמרה ואשר עשיתם לב' מלכי האמורי הגדולים שהיו בטוחים בהם וישמעו וימס לבכם ולא קמה וגו' ואומ' ולא קמה עוד רוח באיש פי' ה' אלהיכם רצונה לומ' הגם שאמרת לה ב' ענינים עכ"ז טעם דלא קמה עוד רוח הוא מטעם פי' ה' אלקיכם אבל גבורתכם לא עשתה כ"כ פחד בכל האומות פי' אפשר שיאמרו שיתקבצו כלם עליכם ולא היו מתפחדים אבל מטעם ה' אלקיכם כל העולם פחדו מכם: או יאמר פי' פונתה לומר תדע כמה נפלה וגו' ונמגו הוא מב' טעמים ומשני סימנים פי' שמעו אשר הוביש וגו' ועוד כאשר שמענו אשר עשיתם לב' מלכי וגו' ומצד זה ונשמע וימס לבנו וכנגד מה שהתחילה לומר פי' נתן ה' אמרה פי' ה' לומר פי' הוא מתנתו מתנה ואין מוחה בידו בודאי פי' הוא וגו' בשמים ועל הארץ וממנו הכל ובה גלתה דעתה פי' מאמנת היתה באלהותו ית' ואפשר שלזה פונה לומר פן לחששת לא תחיה כל נשמה לזה הוציאה עצמה מפללם פי' היא גיורת ולישראלית תחשב באשר היא מאמנת באלהותו יתברך: ועתה השבעו נא לי בה' פי' עשיתי עמכם חסד וגו', קשה מהו או' השבעו לי בה' פי' עשיתי עמכם חסד וכי השבועה היא שעשתה עמהם חסד השבועה היא שלא להורגה בכלל בני העיר פי' מה יועיל אם ישבעו לה על החסד והדברים אין להם משמעות והיה לה לומר השבעו לי שתעשו עמי חסד והחיינתם וגו' ועוד צל"ד מהו תיבת ועתה היל"ל לכן השבעו וגו' ומה באת לשלול באומרה ועתה ולא זמן אחר, ונרא' לומר בדרך דרש דטעם אומ' ועתה שהוא ע"ד אז"ל אין ועתה אלא תשו' לזה אמר' להם שלא דינוה כמעשה המפורסמי שהרי היא עשתה תשו' או אומרת להם שנתגיירה ללכת בדת משה

וישראל עוד יתבאר הכתוב הזה כפי הדין דהנה פסק מרן בש"ע דלא אמרינן הנשבע על דעת חבירו אינו יכול לעשות התרה דוקא בקבל הנאה ממנו אבל בלאו הכי יכול לעשות התרה שלא בפניו והנה כאן היא חששה שהגם שישבעו לה ילכו ויתירו לזה אמרה להם דהשבעה על זה האופן דבשביל טובה שקבלו ממנה הם נשבעים לה דבזה אין לחוש עוד להתרה כנו' וז"א השבעולי כי עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם אתם שהוא ממש בשביל טובה שעשתה להם וכמעשה דיתרו שהשבעו למשה בשביל טובה שעשה לו דמצד זה לא עשה משה התרה קודם רצון יתרו עד שהלך אצלו והתיר כן הוא במציאות שלפנינו שבקשה שתהיה השבועה בשביל טובה שעשתה עמהם ואומ' תיבת ועתה אפשר שחששה לשמא ימסרו מודעה על שהם אנוסי' בדבר ויריאים שמא יתגלה ענינם לז"א להם ועתה פי' תכף ומיד קודם שתמסרו מודעה לבטל שבועתכם ועוד אפשר שנתכוננה לומר ועתה אחר שהוכר שעשתה עמהם החסד דבשלמא אם היתה מבקשת מהם שישבעו לה בעת שלוח המלך מלאכים אל רחב להוציאם אז לא היתה חלה השבועה בשום אופן כי אנוסים הם והתנן נשבעים לאנוסים וגו' ושבועתם אינה שבועה מה שאין פן אחר שעשתה עמהם חסד שלא מלבד שלא גילתה סודם אלא שהוסיף עוד לעשות להם פמה שמירות שאמרה למשרתי המלך כן באו וגו' ולא ידעתי אנה הלכו ועוד אמרה רדפו אחריהם זה חסד גמור שהצילתם ממש וזהו או' ועתה וגו' כי אתם רואים שעשיתי חסד והצלתי אתכם במה שהטמנתי אתכם וגם שלחתים מלבקש אתכם עוד במה שאמרתם להם רדפו אחריהם ונוסף אם תרצה לגרש אותם מביתם כל הפוגע בהם תחלה ימיתם והיא אדרבה צפנתם חסד לפנים מחסד לזה ועשיתם גם אתם וכו' ואולי לזה לא הטמינה אותם בשניהם אלא ויתצפנו לא' כדי שהאחד ישמע את אשר מבקשים אחריהם ומה שתדבר האשה להאמין בחסדה ולהפיר בטובתה כדי שישבעו לה על אופן המועיל: ויאמרו לה האנשים נפשינו תחתיכם וגו'.

צל"ד מה היא פונתם באומרם נפשינו תחתיכם למות ועוד מה הוא אומרם אם לא תגידי את דברינו זה מהו הדבר שמורים באצבע אם לא תגידי את דברנו זה ולמה הוצרכו לומר תיבת זה.

ועוד מהו שחזרו לומר והיה בתת ה' דמשמע שהוא דבר אחר. ועוד אומרם חסד ואמת שמשמעו כאו' ז"ל תמיד חסד של אמת ובכאן לא שייך דהנה היא הקדימה לעשות עמהם טובה והם פורעים טובתה, אכן נראה דכן אמרו לה על מה ששאלה להחיות את בית אביה אמרו לה הריכם עתה בספנת מות והיא ממש החיית אותם בכל מאמצי פחה ובעצתה לזה אמרו הגם שיתחייבו מיתה בית אביה דרחב מדין לא תחיה כל נשמה הנה הם נתנו כופר נפשם ונפשות האנשים במקומם פירוש שהחיו נפשות הצדיקים והוא פדיון נפשם ואומרם אם לא תגידי את דברנו זה הפונה היא זה שאנו מגלים לה שלרגל באנו לפי שאז גילו לה שכן הוא ממה ששתקו והספימו לדבריה וגם ממה שאומרם נפשינו תחתיכם וגו' גילו דעתם שכן הוא בבירור והגם שגם לדעתם של בני יריחו ידעום עכ"ז לא בבירור כי מי הגיד להם ועדיין יכולין להכחיש משא"כ עתה שגילו עצמם בבירור כי מרגלים הם והטובה השנית שאומרם והיה בתת ה' וגו' הוא דבר חדש דמלבד שיקחו את בית אביה אלא שטיבו להם תוספת טובה שלא בקשו מהם ואו' ואמת כי לא שייך בישר' שיצטרכו לה עוד להטיב להם ולומר שאין החסד שיעשו עמה תשלום חסד שלה כי זה פרעונו הוא שגם הם יחיו בית אביה וקרוביה והטובה הזאת היא של אמת כי בערך הבטחת חיות בית אביה שהוא תשלום חסדה תקרא הטובה הב' של אמת להיות שאינה תשלום גמול באופן שהבטיחה לעשות מה ששאלה כאומרם נפשינו תחתיכם והבטיחה עוד להטיב לה כנו': עוד נראה.

פי הצדיקים הללו חששו שמא רחב כל פונתה עד שישבעו לה ותלך ותודיע את עמה ואת מולדתה באופן שלא ירגישו הם בעצמם שגילתה סודם והשבועה תועיל לה שתהיה מנוחת בינה אם יפנסו ישראל לארץ תוציא אותה אליהם ויקיימוה מטעם שהם שלוחים של ישראל פמותם ותא' כי היא נתחסד' עמהם ונשבעו לה ואם יקר מקרה להם וימותו היא מה בינה לעשות להם ופשוט הוא שמפני זה לא יפטרו משבועתה לזה אמרו כי שבועתם היא דוקא ע"ז האופן נפשנו תחתיכ' נפש תחת נפש והם תהיה ההצל' כפועל שימלטו וחייתה נפשם אז שבועתם שבו' ובינה לא נשאר להם שום חששא של רמאות כי אם ימותו הם שבועה אין פאן ודקדקו לומר בתת ה' לנו את הארץ וגו' פ' שיהיו קיימים עד שובכם שמא פאשר יצאו מהעיר תודיע את דרפם לבני עמה לז"א בתת ה' לנו וגו' ובינה יתפרש מה שכתוב אח"כ ויאמרו לה האנשים נקיים אנחנו משבועתה הזאת אשר השבעתנו שאין לו משמעות מהו נקיים ורש"י פירש דחוזר על אם לא תעשה תקנות חוט השני והוא פשוט אלא שהכתוב לא דבר ישר שהיל"ל קודם את תקנות וגו' ואח"כ יאמר נקיים אם לא תעשה ועוד למה לא אמרו לה עד שהורידה אותם בעד החלון ועוד למה לא נאמר בכתוב כי בעת שאמרה השבעו לי נשבעו לה: אכן המכונן הוא לפי מה שפירשתי שהם היו מסופקים שמא תרמה אותם כנז' לז"א הגם שהשביעה אותם ואמרו אמן עכ"ז אין שבועתם שבועה מטעם שעדיין לא חלה השבועה לפי שהיתה על תנאי אם לא תגידי ואחר האמת אינה שבועה כל עוד שלא יתקיים התנאי לזה פאשר ראו האנשים ב' דברים שעשתה להם הוסרו להם ב' חששות שהיו להם האח' היא שמא בעיר עצמה תרמה אותם לתופשם חיים והב' שתעשה ערמה שיפגעו בהם הרודפים לזה פאשר ראו שהוציאה אותם דרך חומה ממש שלא יצאו תוך העיר הרי הוסרה חששא ראשונה וגם נתאמת פי לבה נכון בלי מרמה ועלילה וזה יגלה כי לא תערים באמצעות הרודפים ובמה שסיימה דבריה ויעצה אותם דרך אשר ילכו בה וימים אשר יחבאו שיעור הליכת הרודפים נתברר ברור גמור כי אין פאן מרמה ותחבולה וטובתה וחסדה גדול עליהם אז קיימו וקבלו עליהם השבועה מעתה בלא ספק תנאי ולזה אמרו אחר שראו ב' דברים האמורים שעשתה להם אמרו לה האנשים נקיים וזכאים אנחנו משבועתך פ' שאין לנו פקפוק אשר השבעתנו פ' פאשר השבעתנו פן הוא.

או יאמר אשר השבעתנו על דעתך בלי תנאי שפבר נתברר לנו שלא תגידי ואחר שנגמר הענין להם אמרו לעשות סימן בחלון תאסף אל ביתה בית אביה ואמה וגו' להמלט עמה פי מקודם להיות הדבר בעיניהם רפוי לזה לא צוו לה לעשות עד עתה הגם שאמרו אח"כ ואם לא תגידי לא אמרו כבתחילה שתלו עיקר השבועה באם אלא אחר שגמרו הענין התנו ואם תעשה אז חל הגדר והם חששו לחששא רחוקה והיא דשמא תגלה המקום ואשר יעצתם ללכת בו או אפשר שחששו שאחר שראתה פי גמרו בדעתם השבועה בלא שום תנאי אז אין לה בית מיוחד לרא מהם ותלך ותגלה הענין לזה אמרו בסוף כל הדברים ואם תגידי כו' וכפ"ז בהכרח לומר שהיו נותנים לה הכל בכתב.

עוד נראה שפונתם באמרם ואם תגידי כו' שחששו שמא או ע"י שאלה או שלא ע"י שאלה תגלה סימן התקות חוט השני וכאשר ידעו דבר זה הזולת ילך כל אחד ויעשה כמעשה הזה וכשיהיה זה מן הנמנע שיפטרו כל העושים פן מספיקא לזה אמרו לה ואם תגידי את דברינו זה פ' שאנו אומרים לה עתה לעשות חוט השני בחלון והיינו נקיים פי אין אנו מבטיחים אותך אלא על בית א' וכאשר יהיו הרבה בתים בסימן זה אין שמירה לאחת מהם ואין פאן שבועה להחיותה והשיבה אותם על כל הנשמע מדבריהם פן הוא ואמרה פן הוא פ' ותקשרי החוט ולא תגלה טעם הקשירה

שָׁל הַחוּט פְּדֻבְרֵיהֶם: וַיָּשׁוּבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְגו' וַיָּבֹאוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹמֵר וַיֹּאמְרוּ אֵל יְהוֹשֻׁעַ כִּי נָתַן ה' וְגו' צ"ד מָה הִיא הַפְּנוּנָה בָּאוּ אֶת כָּל הַמוֹצָאוֹ וְאִם הוּא לֹא מְסֻפָּרוּ לוֹ כָּל הַמַּעֲשֵׂה שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם לֹא הִיל"ל לְשׁוֹן הַמוֹצָאוֹת.

וְעוֹד לְמָה חִזַּר עוֹד לֹאמֵר וַיֹּאמְרוּ וְלֹא כָּלל גַּם עָנְנוּ זֶה בְּכָלל אֲמִירָה רֵאשׁוּנָה וְנִרְאָה לֹאמֵר כִּי יִכְנֹן לֹאמֵר עָנְנוּ הַנִּפְלֵא אֲשֶׁר הִפְלִיא ה' וְהִנֵּה יֵשׁ לַפְּעָמִים אֲשֶׁר יִקְרָה לְאָדָם מִקְרָה טוֹב בְּלֹא מְבֻקָּשׁ וְזֶה מְחֻסְדֵי הָאֵל עָלָיו אַבְל לֹא יִגְדֵל הַחֻסֵּד כ"כ כְּמוֹ פֶּאֶשֶׁר יִקְרְנוּ רַע וַיִּמַּר וְזֶה אֲדַרְבֵּה יִהְיֶה לוֹ לְתֵרוּפָה וְתַעֲלָה וְהִנֵּה הָאֲנָשִׁים הִלְלוּ הִלְכוּ לְבֵית רַחֲב ע"מ שֶׁלֹּא יִגְלוּ עֲצָמָם אֲדַרְבֵּה שְׂבֻנָה יִהְיוּ נִסְתָּרִים וְלֹא יִחְשְׁדוּ אוֹתָם וְלֹא יִבְקָשׁוּ אָדָם כִּי מִדְּרָף הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִתְגַּלְהוּ וְהַנּוֹאֵף אֲשֶׁר עֵינָיו שְׁמֵרָה נִשְׂפָּה כֹּן אֲמָרוּ הָאֲנָשִׁים וְנִתְיַעֲצוּ לַעֲשׂוֹת גַּם כִּי מִשָּׁם יִדְעוּ הַכֹּל כִּי מִי הוּא שֶׁיַּעֲלֶה בְּדַעְתוֹ כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים בָּאִים לְבֵית הַזֹּנוּה וְכֹאֲשֶׁר יִדְעוּ אוֹתָם הָאֲנָשִׁים כִּי מְרַגְלִים הֵם הִנֵּה שָׁמוּ נִפְשָׁם בְּמַצִּינָה רָעָה.

כִּי אִיךָ יִתְכַּן שֶׁהַזֹּנוּה הִיא לֹא תִמְסָרֵם בְּיָדָם וְאֲדַרְבֵּה יָדָה תִּהְיֶה בָּהֶם בְּרֵאשׁוּנָה מִכְּמָה צָדְדִים לְכִי שֶׁהִיא הִיָּתָה יוֹשֻׁבֵת בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם וּגְדוּלֵי הָאָרֶץ נִמְצְאוּ אֶצְלָה וְאִיךָ יִתְכַּן שֶׁיִּמְלִטוּ מִיָּדָה וְאֵעִפ"כ מַצֵּד שֶׁלֹּא הִרְיַעָה לָהֶם אֲדַרְבֵּה הִיא הַמְּלִיטָה אוֹתָם וְנוֹסֵף שֶׁגִּלְתָה לָהֶם פֶּחַת וּפְחַד אֲשֶׁר בָּלֵב כָּל הַמְּלָכִים וּגְדוּלֵי הָאָרֶץ וְזֶה יִגִּיד כִּי הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אֵירַעָה לָהֶם אֵינָה כִּפִּי הַטָּבַע דִּלְפָּעָמִים שֶׁיִּמְצָא אָדָם מְצִיָּאָה טוֹבָה אוֹ קִנְיָן טוֹב אוֹ אָדָם טוֹב אֲשֶׁר יֵטִיב לוֹ וְזֶה מְצָא מְצִיָּאָה יִקְרָא אַבְל מְצִיָּאוֹת זֶה שֶׁאֲדַרְבֵּה הַטּוֹבָה וְחֻסֵּד הוּא הַמְּבַקֵּשׁ אוֹתָם מִמְּקוֹם לְמְקוֹם וְאֶפְיָלוּ מְצָאָם מִקְרָה רַע וַיִּמַּר מִמְּנוֹת שֶׁם הַטִּיב לָהֶם וְנִהְפָּךְ הַרַע לְטוֹב מִמֶּשׁ כְּאִמּוֹר בְּעָנְנוּ לָזֶה דִּקְדָּקוֹ לֹאמֵר אֶת כָּל הַמּוֹצָאוֹת אוֹתָם כִּי שֶׁהַטּוֹבוֹת מְצָאוֹם וּר"ל שֶׁהַטּוֹבָה בְּקִשָּׁה עֲלֵיהֶם וְאֶחָד שֶׁסְּפָרוּ לוֹ כָּל זֶה הוֹסִיפוּ לֹאמֵר לוֹ דַּעַת עֲצָמָם כִּי הֵם יִדְעוּ בְּמָה שֶׁרָאוּ כִּי נִדְּאִי נָתַן ה' לָהֶם וְגו' וְזֶה הַפָּךְ מִמָּה שֶׁעָשׂוּ הַמְּרַגְלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה שֶׁאֶחָד שֶׁסְּפָרוּ מָה שֶׁרָאוּ חִזְרוּ עוֹד לֹאמֵר דַּעַת עֲצָמָם כִּי לֹא יוֹכְלוּ לַעֲלוֹת אֶל הָאָרֶץ וְהַצְדִּיקִים הִלְלוּ עֲשׂוּ בְּהִיפָךְ וְאֶפְשֶׁר לְרַמְזוֹ בְּמָה שֶׁאֲמָרוּ כִּי נָתַן כו' בְּיַדְנוּ לֹאמֵר כִּי הֵם לְבָדָם יְכוּלִים לְקַחֵת אֶת הָאָרֶץ וְטַעַם שֶׁסְּפָלוּ לֹאמֵר כִּי נָתַן וְגו' וְגַם נִמְנוֹגוּ וְגו' הֵם ב' עָנְיָנִים הָאֶחָד כִּי יִדְעוּ בְּנִדְּאִי כִּי לָהֶם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְעוֹד שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְהַצְטַעַר עִם יוֹשְׁבֵיהָ כִּי נִמְנוֹגִים הֵמָּה וְאֶפְיָ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם אֵינֶן צָרִיכִין: ת ו ש ל ב " ע.

שׁוֹפְטִים סִימָן י"ג. וַיִּרְא מְלֹאךְ ה' אֶל הָאִשָּׁה וְגו' וְעַתָּה הַשְּׁמַרִי נָא וְגו' כִּי הִנֵּה הָרָה וְגו' וְתָבֹא הָאִשָּׁה וְתֹאמֶר לְאִשְׁתִּי וְגו' וַיֹּאמֶר לִי הִנֵּה הָרָה וְגו' וַיַּעֲתֵר מְנוּחַת וְגו' וַיֹּאמֶר מְלֹאךְ ה' וְגו' מִכָּל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי וְגו' מִכָּל אֲשֶׁר יֵצֵא וְגו'.

קִשָּׁה אוֹמְרוּ הִנֵּה נָא מָהוּ נָא דְמִשְׁמַע עֵתָה הִיא עֲקָרָה וְלֹא קוֹנָם וְזֶה יִכְחַשׁ מְסִיפָיָה דִּקְרָא דְוָלָא יִלְדָתָ ב' לְמָה הָאָרִיךְ לֹאמֵר ג"כ לֹא יִלְדָתָ לְמֵאִי נ"מ וְמָה גַם דְּאֶעֱיָקְרָא דְדִינָא כָּל זֶה מִיָּנֹתָר מָה לִי עֲקָרָה אוֹ לֹא הִיָּתָה עֲקָרָה זֶה אֵינּוּ מַעֲלָה וּמוֹרִיד לְצוּוֵי זֶה עוֹד מָהוּ אוֹמְרוּ וְהָרִית וְגו' פְּשִׁיטָא דְלֹא יִלְדָה עַד דְּמַעֲבָרָא ג' מָהוּ מַלְתָּ וְעַתָּה וּמָהוּ מַלְתָּ נָא דְהִכִּי הוּ"ל לְמִימַר וְעַתָּה הַשְּׁמַרִי וְאֵל תִּשְׁתִּי וְגו'.

ד' לְמָה חִזַּר לֹאמֵר עוֹד כִּי הִנֵּה הָרָה וְכִבֵּר יִדְעָה בְּזֶה. ה' מָה הִיא הַפְּנוּנָה בְּאוֹמְרוֹ וְהוּא יַחַל לְהוֹשִׁיעַ וְאִם נֹאמֵר כִּי בְּשׁוֹרָה קָא מְבַשֵּׁר לָהּ שֶׁיִּהְיֶה לָהּ בֶּן כְּזֶה אֵינּוּ זֶה מְקוֹמוֹ אֶלָּא לְמַעֲלָה וְהִכִּי הוּ"ל לְמִימַר וְהָרִית וְיִלְדָתָ בֶּן וְגו' שֶׁהוּא מְקוֹם הַבְּשׁוֹרָה וְלֹא אֶחָד הַצּוֹנָא ו' לְמָה הָאָרִיכָה לְסַפֵּר כָּל כְּףֵה הָאִשָּׁה לְבַעֲלָהּ אִישׁ הָאֱלֻקִּים וְכו' וּמְרָאֵהוּ וְגו' וְלֹא שֶׁאֲלַתִּיהוּ וְגו' וְאֶת שָׁמוֹ לֹא הִגִּיד לִי וְלְמָה

תשאל לו מקומו דקאמרה ולא שאלתוהו ולמה גבי שמו אמרה לא הגיד וגבי אי מזה הוא אמרה לא שאלתיהו.

ז למה פשפסרה לבעלה לא אמרה לו מה שאמר לה המלאך הנה נא את עקרה ולא ילדת וגו' ומורה לא יעלה על ראשו והוסיפה בדבריה עוד פי נזיר אלהים וגו' עד יום מותו מה שלא אמר לה המלאך אל האשה ומה גם שלא ראינו שהוסיף ולא אמר שום חידוש המלאך פאשר בא פעם ב' אל מנוח כי אם דברים הראשונים שאמר אל האשה ואדרבה הניח מלומר כל הדברים אשר אמר אל האשה.

ח' למה אמר מעיקרא בדרהו כלל מפל אשר אמרתי אל האשה ואחר כך פי מפל אשר יצא מגפו הינו וגו' דהיינו ה'. והנראה לי שבמה שהקשינו מה הוא או' נא וגו' נקדים מה שפסק מרו ו"ל בשולחנו ה' נדרים סי' רכ"ח ס"ב ונ"ל נדר על דעת חבירו אין מתירין לו אלא א"כ הודיעו וכתב הט"ז דהודיעו פי' שיהיה רצונו בכך דאי להודיע מצד עצמה הגם שלא היה ממנו הנאה צריף להודיעו מפני הקשד ע"כ.

וכתב עוד הריב"ש סי' קס"א דהיא דגמרי' מיתרו היינו נמי שהיה למשביע ג"כ הנאה פענן דיתרו שהיתה לו הנאה ותועלת והגם דהש"ף דחה להיא דהשבועה היתה לתועלת חבירו דלא בעינו שהיתה לתועלת כל שהיא בשביל טובה והביא ראיה לדבריו מהרא"ש ונהטור ונ"ל דאה"נ הגם דליכא תועלת למשביע אי איכא טובה לא מצוי להתיר עד שיודיענו ויתרצה לו לרצונו ובעינו תרתי ידיעתו ורצונו משא"כ אם לא היה לתועלת המשביע אלא מצד שהשביעו על דעתו בשביל טובה שעשה לו אז לא בעינו ברצונו אלא שיודיענו לחוד והגם שלא ירצה שיתירו לנדרו עכ"ז בעל פרחו מתירין לו וכן נמי משמע מדברי הריב"ש דקאמר באמצע הדברים ונ"ל היה לנו לומר אלא מדעת ורצון כל הקהל כו' הא ליתא שלא נאמר זה אלא במי שבשעת שבועתו נתפון לתועלת חבירו דומיא דמשה כו' ע"כ א"כ משמע מדברי הריב"ש דלענן רצונו קאמר.

שמענו מהכא דבהיכא דאיכא הטבה לנשבע והוא לתועלת המשביע לא מצוי למיעבד התרה פי אם ברצונו של המשביע ולא מהני הודיעה לחוד ובזה נבא אל המכונן דהכא חשש המלאך דהגם שתאמר האשה אמן ותקבל עליה נזירות זה שלא תאכל מפל אשר יצא מגפו הינו עדיין תוכל להתיר ולהנחם ולהתחרט ומעץ הגפן אכול תאכל לזה עבד מלתא דלא שייף להתיר נדר זה דהיינו דאינו נותן לה הילד היולד פי אם אדעתא דהכי זזו היא הטובה שמקבלת ונודרת ודמיא למשה ממש ומשום דהנאה זו איכא למידחי ולמימר דליכא הנאה נפרת פהא דמשה שמה תאמר האשה בעת אשר דבר אליה המלאך מעונבת הייתי ועדיין לא הופר העובר דהיינו בתוך החודש ואפי' בתוך שלשה חדשים לא מונכר ואנו בעינו הנאה נפרת לזה אמר לה המלאך דע פי עתה עדיין אתה עקרה ואין לה הריון עד שתקבלי עליך כף וכף וזהו או' הנה נא עתה אתה עקרה ועדיין תאמר מי יאמר שכן לזה סיים ואמר ולא ילדת מימיה שתאמר פי עתה אתה מעונבת כמנהג ומימיה לא ילדת ואוקמה אחזקתה וא"כ לא היה מספיק באומרו עקרה דדילמא פבר הופקדה לזה אמר ולא ילדת ואחזקתה קיימא וזהו אומרו והרית וילדת דמחודש תתעבר.

ועוד ירמזו אומרו הנה נא את עקרה לתת טעם למה הניח המלאך מלדבר זה לבעלה ודברו לאשה ואינו דרו ארץ לזה אמר לה את עקרה שהעקריות בא מצדה ולא ממנום והטובה והנאה כף שייכא ולא ממנום דאיהו מצוי למינסב אחריתי ויוליד משא"כ את שאת עקרה הגע עצמה שתנשאי לאחר מי יסיר מפה העקריות ובזה הויה הנאה והטבה כמצטרף דלא מצית למיעבד התרה.

וְעַד־יָנִי אֵיכָּא לְמִימַר דְּמַתִּירִין לָהּ פְּאֻשְׁרָא תַתְּחַרְט כּוּ דְאֵי מְשׁוּם טוֹבָה בְּהוֹדְעָהּ לַחֹד סְגִי הֵגַם וְשִׁלָּא יִרְצָה וּלְגַבֵּי שְׂמִיָּא לָא בְּעֵי הוֹדְעָהּ פִּי הַפֵּל גְּלוּי וְיָדוּעַ וְאִם פֶּן שְׂפִיר מְצֻנָּה לְהַתִּיר גְּדַר זֶה כֹּל עוֹד וְשִׁלָּא יִדְעֵנוּ דְאִית תּוֹעֵלַת לְמַשְׁבִּיעִים לְזֶה אָמַר בְּסוֹף דְּבָרָיו פִּי גְזִיר אֱלֹקִים וְיִשׁ תּוֹעֵלַת לְעֵשׂוֹת רְצוֹנוֹ וְתַבְרָךְ הַמְדִירָה וְעוֹד תּוֹעֵלַת גְּדוּלָּה שֶׁהוּא יִתְחִיל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל כּוּ וְאִין לָהּ תּוֹעֵלַת גְּדוּלָּה מִזּוּ הַצֵּלַת יִשְׂרָאֵל מִיַּד הָאוֹיְבִים וּבְזֶה לָא מְצִית לְמִיַּעֲבַד הַתְּרָה כֹּל פִּי אִם מְרְצוֹנֵי וְאֹמַר וְעַתָּה הַשְּׂמָרִי נָא רַמְזוּ לָהּ דְּמַעְתָּה נְאֻסֵר לָהּ שְׂתִינִת יִין דְּאֵי לָא תִימָא הִכִּי דִּילְמָא לָא תִדַּע הָאִשָּׁה זְמַן הָרִיוּנָה וְתַבָּא לִידֵי מְכָשׁוּל לְזֶה אָמַר לָהּ שְׂמַעְתָּה תְּשַׁמֵּר וְנָהוּ נָא ר"ל עַתָּה.

וְנִרְאָה עוֹד דְּבִאוּתוֹ מְצַב שְׁהִיָּה מְדַבֵּר עִמָּה הַמְּלָאָךְ הִיָּתָה הַטִּיפָה בְּמַעֲיָה עוֹמְדַת אוֹ לִיפְסַד וּלְהַסְרִיחַ אוֹ לְהַתְרַקֵּם מִמְּנָה הָעוֹבֵר וְלְזֶה אָמַר לָהּ הִנֵּה נָא אֶת עֲקָרָה שְׂעַדִּין אוֹתָהּ הַטִּיפָה לָא הַתְּחִילָה לְהַתְרַקֵּם וְנָהוּ וְהָרִית וְגו' וְאִחַר שְׂאָמַר לָהּ הַשְּׂמָרִי נָא וְגו' וְקַבְּלָה אָמַר לָהּ הִנֵּה הָרָה תּוֹךְ פְּדֵי דִיבּוּר הַתְּחִיל לְהַתְרַקֵּם הָעוֹבֵר וְנָהוּ טַעְמָא דְקִאָמַר הִנֵּה הָרָה וְדוּק.

וְאֹמְרוּ פִּי גְזִיר אֱלֹקִים יְהִיָּה הַנְּעַר נִרְאָה כִּפִּי הַפְּשֻׁט קוֹדֵם כֹּל דְּבָר דְּחָשַׁשׁ הַמְּלָאָךְ שְׂמָא תַטְעָה הָאִשָּׁה לְאַסְוֹר עַל עֲצָמָה כֹּל יָמֶיהָ לְעוֹלָם שְׁהָרִי לָא תִדַּע לָהּ זְמַן לְזֶה סִינִים לְמִילְתֵיהָ לֹאמַר פִּי הִנֵּה הָרָה פִּירוּשׁ טַעְמָא דְקִאָמִינָא לָהּ זֶה הוּא מְטַעֵם פִּי הִנֵּה וְגו' לְזֶה כֹּל עוֹד שֶׁהוּא בְּמַעֲיָה אֵל תְּשַׁתָּה כִּי קְדוּשׁ שְׂרוּי בְּתוֹךְ מַעֲיָה אֵל תֹּאכַל כֹּל טַמָּא.

וּבְמִס' גְזִיר דָּף י"ד ע"ב אֵי תָא וְנ"ל וְשְׂמִשׁוֹן לָאו גְדוּר הוּא וְהָא כְּתִיב פִּי גְזִיר אֱלֹקִים יְהִיָּה הַנְּעַר הַהוּא מְלָאָךְ קִאָמַר לִיה פִּי רַש"י וְהַכְּתִיב פִּי גְזִיר וְגו' קס"ד דְּמְנוּחַ קִאָמַר לָהּ מְלִתָּא דְהִנֵּה לִיה גְדוּר כּוּ ע"כ בְּאַמַּת דְּבָרֵי רַש"י אִין לָהֶם הַבְּנָה לְכַאוּרָה אֲנִן קָא חֲזִינֵן דְּמְלָאָךְ קִאָמַר לָהּ בְּהִדְיָא וְהָתוּ פְתַבוּ וְנ"ל וְקס"ד שְׁהַמְּלָאָךְ הִיָּה אֹמַר לְאֲבִיו לְהַזְהִירוּ כְּשִׁינְלָד כּו'.

פִּי וְאֵע"ג דְּמְלָאָךְ לָא אָמַר פִּי גְזִיר אֱלֹקִים אֵלָּא אֵל הָאִשָּׁה וְלֹא אֵל מְנוּחַ כֹּל לְהִיּוֹת פִּי פְּשִׁיטָא דְלֹא שְׂיָיָךְ לְהַדִּיר אֶת הַבֶּן אֵלָּא אֲבִיו וְלֹא הָאִשָּׁה לְזֶה לָא חָשׁ לְפָרוּשֵׁי וְהִיא תֹאמַר לְמְנוּחַ מְשֻׁם הַמְּלָאָךְ.

וּלְפִי הַתּוּ אֶתִּי שְׂפִיר אֵלָּא לְפִירוּשׁ רַש"י קִשָּׁה וְאִין לֹאמַר דְּרַש"י ג"כ לְזֶה יְכוּנִין כִּפִּי הַתּוּס' דְלָא מְשַׁמַּע פֶּן מְדַבְּרִיו דְקִאָמַר דְּמְנוּחַ קִאָמַר לָהּ מְלִתָּא וְזֶה פְּשׁוּט וְהִיָּה נִרְאָה לְכַאוּרָה לֹאמַר דְּהָא דְקִאָמַר רַש"י דְּמְנוּחַ קִאָמַר לָהּ מְלִתָּא הִיָּנֵנוּ פִּי גְזִיר אֱלֹקִים שְׂבַפְּסוּק הָאִמּוֹר בְּדַבְּרֵי הָאִשָּׁה וּבְזֶה אֶפְשָׁר דְּהִכִּי קִאָמַר דְּבַתּוֹךְ דְּבָרֵי הָאִשָּׁה סִינִים בְּעֵלָּה וְאָמַר פִּי גְזִיר אֱלֹקִים וְהַדִּירוּ בְּגְזִיר וְדָחָה הַש"ס דְלָא דְהָא דְבָרֵי הַמְּלָאָךְ הוּא דְקָא אֲמַרָה הָאִשָּׁה פְּאֻשְׁרָא אָמַר לָהּ הַמְּלָאָךְ פִּי גְזִיר וְגו' אֲמַרָה הִיא ג"כ.

אֵלָּא דְזֶה כִּינֵן דְקָא מְסִינִים קִרָּא פִּי גְזִיר אֱלֹקִים יְהִיָּה הַנְּעַר עַד יוֹם מוֹתוֹ לָא שְׂיָיָךְ לְמִימַר דְּמְנוּחַ קִאָמַר לִיה מְשׁוּם דְהָא דְאֲמַרִּינֵן הָאִישׁ מְדִיר אֶת בְּנוֹ בְּגְזִיר הִיָּנֵנוּ דְנֹקָא כֹּל עוֹד שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹתוֹ וְלֹא כְּשִׁינְדִיל: ת ו ש ל ב " ע.

שְׂמוּאֵל א' סִימָן י"ד. וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִגְשׁ בִּיּוֹם הַהוּא וַיִּוָּאֵל שְׂאוּל אֶת הָעָם וְגו'.

כְּתִב הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת שְׁכָל שְׁבוּעָה שְׂאִין בְּהַ זְנִפְרַת הַשֵּׁם אֵינָה שְׁבוּעָה כְּגוֹן שְׂיִאמַר אָרוּר הָאִישׁ לָהּ אֲבָל אִם לָא הַזְּפִיר אֶת ה' אֵינָה שְׁבוּעָה אֲבָל אִסְוֹרָא מִיָּהָ אֵיכָּא וְא"כ עכ"פ שְׁבוּעַת שְׂאוּל אֵינָה שְׁבוּעָה וְקִשָּׁה מְכָאן לַס' הַרְמַב"ם וְאִף אִם הֵם דְּבָרֵי הַגַּמ' קְשִׁיָּא מְשִׁאוּל שֶׁהַשְּׂבִיעַ בְּלֹא הַזְּפִירָה ה'.

ועוד קשה למה הוצרף שאול להשביעם אפי' בלא שבו צריכים לעשות דבריו כמ"ש רמב"ם בה' מלכים ונדבריה יותר הם מחוייבין מיתה אם יעברו על ציווי המלך משא"כ אם יעברו על השבועה שאין בו חיוב מיתה ועוד מאי דקאמר אשר יאכל לחם דמשמע לחם הוא דלא אכל שאר דברים לא אסר עליהם.

וא"כ למה נהגו איסור בטעימת דבש פדאשפחן אחר זה ואין משיג ידו וגו' ועוד קשה דמדברי שאול משמע שלא השביעם אלא על האכילה וכתב הרמב"ם ז"ל הנשבע שלא יאכל ואכל פחות מפיזית אינה אכילה ומדקאמר אחר זה ולא טעם העם משמע דאפילו כל שהו אסרו אליהם שהרי כתב הרמב"ם הנשבע שלא יטעון אפילו בכל שהוא חייב.

ועוד קשה שהרי כתב הרמב"ם בהלכות שבועה המשביעו חבירו וקבל בלבו אינה שבועה דבעינן עד שיאמר אמן דכתיב אשר יבטא בשפתי וקא לא קחזינו דענו אמן ואין פאן שבועה כלל: אכן יש לומר שהטעם שלא הזכיר ה' בשבועה וקודם אקדים דברי הרמב"ם ודברי הכ"מ כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל הנשבע בלא הזכרת ה' אעפ"י שאינו חייב איסורא מיהא איפא וכתב הכ"מ מנא ליה זה השתא דמוקי לשבועה האמורה בתורה בהזכרת ה' שבועה בלא הזכרתה מנ"ל דאיפא אפי' איסורא ותירץ ז"ל דנפקא ליה מויואל שאול את העם שלא הזכיר את ה' ולא ירדתי לסוף דעתו של הכ"מ מאי קא מפרש בהאי קרא דמשמע מדבריו דאין אנו יכולין לומר שהשביעם בהזכרת ה' פנין שלא נאמרה בפירוש ארור האיש לה' ולפי זה ג"כ אמרינן פנין שלא נזכר בקרא ויען כל העם אמן אמרי' שלא ענו וקשיא להרמב"ם שפסק דבעינן שיענו אמן וקבלה בלב אינה קבלה מקרא דאשר יבטא ועוד להדיא שמעינן דשבועת שאול אין בה אלא איסורא בעלמא ואם עבר אינו חייב וא"כ למה חרד ה' ב"ה כל החרדה הגדולה על יונתן שעבר על השבועה פנין דליפא חיובא הן אמת דעכ"פ יונתן פטור ממיטה הוא כמו שאפרש לקמן ועוד לדבריו למה לא השביעם שאול שבועה מעליא וקושי גדול שיש לי על הכ"מ שאול בעצמו מנ"ל דשבועה בלא הזכרת ה' מהנניא ויש בה אפילו איסורא דה"מ דגמרינן מדברי קבלה דבר שאינו מפורש בתורה אבל דבר שמפורש בתורה ולא אסר אלא דוקא בהזכרת ה' אין פח בדברי קבלה לאסור יותר או להתיר.

א"נ לאידך גיסא מדקא חזינו שהשביע שאול ולא הזכיר ה' איגלאי מלתא למפרע שהשבועה שחייבה עליה תורה היא אפילו בלא הזכרת ה' ושבועת שאול תוכיח שלא הזכיר בה הזכרתה וחייבא הוי ולא איסורא ואין להאריך בקושיות והנכון נ"ל דטעם הרמב"ם הוא שאף שלא אסרה תורה אלא בהזכרתה אסרו רבנן כדי שלא יהיו פרוצים בנדרים ושבועות פהא שכתב הרמב"ם לקמן בשבועת עמי הארץ שאף שנשבעים שבועה שאינה שבועה מחמירים עליהם להצריכם התרה כדי שלא יהיו פרוצים הכא נמי אסרו על כל העולם שבועה בלא הזכרתה ולעולם דשבועת שאול בהזכרת ה' היתה ומה שלא הזכיר סמוך על מה שמפורש כבר בתורה שבועה כדינה ולא הוצרף הכתוב לכתוב אלא מה שהשביעם והיינו מה שאסר עליהם בשבועה וכוזה נמי תורץ מה שהקשינו דלמה לא ענו אמן דנראה שאין פאן שבועה כלל אלא דלא הוצרף כלל למכתבה דבהכרח פשהשביעם ענו אמן דזה הוא מפלל כבוד המלך שיענו לדבריו על הן ועל לאו לאו וממילא שיענו אמן.

ומה שהוצרף להשביעם מתרי טעמי חדא כדי שלא יתחבאו בכפיים ומערות ועוד דה"מ דאמרינן שהעובר על דברי המלך חייב מיתה דוקא חידים ולא כל ישראל שנדאי אף אם יגזור עליהם

שלא לאכול ואכלו לא יתחייבו מיתה דלא אשכחן בדברי רז"ל אלא כל העובר על דברי מלך ולא כל ישראל ואין לומר שייסרם ויקנסם בממונם שהרי כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל רשות יש למלך להרוג כו' אבל לא ליטול את ממונם ואם נטלו הרי זה גזל בידו וצריך להחזיר לזה הנצרך להשביעם דודאי כל ישראל לא חשידי לעבור אשבועה וא"נ יעברו ברית יחידים מהם ייסר אותם כו' ועל מה שהקשינו ששואל לא השביעם אלא על הלחם כתב הרמב"ם ז"ל הנשבע שלא לאכול ושתה חייב שהשתיה בכלל אכילה ובזה אתי שפיר פיון שהשתיה בכלל אכילה אעפ"י שלא השביעם אלא על הלחם הוי משקה בכלל ומה מאד נפלא בעיני מאמר רז"ל בגמ' וז"ל א"ר וכי לחם אכל ונהרי לא אכל אלא דבש ור"ל אמר וכי אכל ונהלא מטעם טעם לא כן א"ר חסדא המטעמת אין בה לא משום אכילה ולא משום שתיה ולא משום הפסקת תענית ואינה טעונה ברכה אמרו טעמא ויפדו העם את יונתן ולא מת: וקודם כל דבר צריך לידע מאי קאמר ונהלא לא אכל לחם ונהרי שתיה בכלל אכילה וזה ברור בגמרא ועוד לסברת ר"ל למה מהדר לטעמא דמטעמת תפוק ליה משום דאין בו שיעור ועוד צריך לדבריהם לס' ר' למה קורא לשתיה אכילה אם פונתו לומר דשתיה אינה בכלל אכילה הכי הו"ל וכי לחם אכל הרי דבש שתה ומשמע מדבריו שקורא לדבש אכילה ועוד צריך לידע במאי קמפלגי רב"י ור"ל דחד קאמר פטורא דיונתן שדבש אינו בכלל לחם וחד אמר פטורא דיונתן ממטעמת אכן נראה דאליבא דכ"ע שתיה בכלל אכילה וכתב הרמב"ם ז"ל דהגדרים והשבועות הולכים בהם אחר לשון בני אדם ועוד פירוש רש"י ורד"ק דהדבש זה אינו דבש הגב מהתמרים ושל דבורים אלא זה הדבש הגב מהקנים שקורים בערבי שוקאר והנה לא אמרינן שתיה בכלל אכילה אלא שתיה ממש אבל סוקאר שאינו כעין המשקה לא אמרינן כן דהוי בכלל אכילה לזה אמר ר' וכי לחם אכל ונהנה סבר דסתם לחם דוקא עד שיברר או יהיה מבונר מאיזה צד שבכלל לחם כל האוכלים אבל מן הסתם הנשבע שלא יאכל לחם אינו אלא לחם דוקא לזה קאמר וכי לחם אכל ונהרי לא אכל אלא דבש ודבש זה שייך בו אכילה ולא שתיה ור"ל אמר דודאי כל דבר הנאכל נכלל בלחם דכן הוא לשון בני אדם.

א"נ דבש האמור כן תורת משקה עליו והכא פטורא דיהונתן הוא ממטעמת והא דלא קאמר משום דלא הוי שיעור דהא עכ"פ איסורא מיהא איכא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פטור אבל אסור לכתחילה לאכול פחות מפשיעור כו' לזה קאמר מטעמת דמטעמת אפי' לכתחילה מותר פדקאמר ואין בה משום הפסקת תענית הוי כעין גדר ואפ"ה מותר וכן נמי משום ברכה דהוי לכתחילה ופטור ה"נ יהונתן דכיון דטעם דוקא אין בו חיוב א"נ טעם אחר והוא נמי תירוץ למה שהקשינו היאך שואל לא אמר להם אלא אכילה והם אסרו טעימא והוא בהקשות קושיא אחרת דמלת והעם לא טעם כו' היא מיותרת פיון דקאמר ואין משיג ידו אל פיו ולפי הפשט אמרי' דקרא מספר לנו שבח ישר' דכשהשביעם שואל אז לא טעם העם לחם ואפ"ה קבלו עליהם שלא לאכול דאי פבר אכלו אינה רבותא.

אכן לפי דרפנו אמרינן דגילה לנו קרא מדחזינו שלא טעם העם אמור מעתה שהשבועה היתה ג"כ שלא לטעום וזה דוחק דאי הכי הו"ל לשאול למימר שלא לטעום. והנכון במה שכתב הרמב"ם המשביע את חבריו על דבר אחד והוסיף הנשבע דבר אחר שאמר וגם כו' הרי זו שבועה וא"כ אמרינן דלעולם שואל לא השביעם אלא שלא לאכול והעם לא טעם הוסיף הטעימה בכלל השבועה.

א"נ בְּדָרְךָ חוֹרְפָא אָמְרִי שְׁמַלְתָּ וְהָעַם וְגו' הוּא מְדַבְּרִי שְׁאוּל וְה"ק וְנִקְמַתִּי מֵאֵיבִי וּבְאוֹתוֹ זְמַן עֲדִינָן וְהָעַם לֹא טַעַם וּא"כ אָמְרִי דְשְׁאוּל הַשְּׂבִיעַם אַף עַל הַטְּעִימָה וּבְזָה אֲתִי שְׁפִיר דְבָרֵי ר"ל שְׁהוּ צָרָךְ לְהִבְיָא פִּיטוֹר מִהַמְטַעְמַת דְּאֵע"ג בְּדָמְרִינָן הַנְּשַׁבְּעַ שְׁלֹא לְטַעֲנוּם חֲזִיב בְּכָל שְׁהוּ דְּנִקְא שְׁאוּכַל מִמֶּשׁ אֲבָל הַטּוֹעַם פִּטוֹר לְזָה הִבְיָא רְאִיָּה מִמְטַעְמַת דְּאִינָה צְרִיכָה בְּרַכָּה אֵע"ג בְּדִהְיֹאכַל כֹּל שְׁהוּ חֲזִיב בְּבְרַכָּה רֵאשׁוּנָה מְטַעְמַת אִינָה צְרִיכָה אִפִּי בְּרַכָּה רֵאשׁוּנָה: וְטַעְמִיָּה דְר' דְּלֹא קֵא' כַּר"ל מִשׁוּם דַּס"ל דְּהָא דִּיהוֹנָתָן אִינוּ דוֹמָה לְמְטַעְמַת דְּהָאֲרַת הָעֵינַיִם אִינָה בְּטַעֲמִית הַפָּה אֲלֵא בְּהַטְּעַמַת הָאִיבְרִים דְּמְטַעְמַת הָאֲמוּרָה הִיא גּוֹמַעַת וּפּוֹלְטָת וִיהוֹנָתָן לֹא אֲשַׁפְּחוּ בִּיהַ דְּפִלְט וּבְזָה כֹּל דְּבָרֵיהֶם מִיְּנֻשְׁבִּים לְמַר כְּדָאִית לִיהַ וְלְמַר כְּדָאִית לִיהַ אֲבָל צְרִיךְ לְהַקְשׁוֹת לְפִי דְּבָרֵיהֶם קוֹשְׁוֹת הַנִּרְאִים לְעֵין כֹּל.

רֵאשׁוּנָה לְמָה לֹא אֲשַׁתְּמִיט חַד מִהֵנִי אֲמוּרָאֵי לְמִימ' דְּפִיטוֹרִיָּה דִּיהוֹנָתָן מְקַרָּא דְּוִיהוֹנָתָן לֹא שְׁמַע דְּכִינָן שְׁלֹא שְׁמַע הַשְּׂבִיעַ הֵיאָךְ יְתַחֲזִיב עָלֶיהָ וְהָא שְׂוֹגֵג הוּא וְכִי תִימָא שְׁאֲחַר שְׁהִגִּידוּ לוֹ הָרִי יָדַע וְהִיכֵן דְּאֲשַׁפְּחוּ אַח"כ שְׁאֲכַל וְהִגַּע עֲצָמָה שְׁאֲכַל אַחַר כֹּף הָרִי לֹא קָבַל הַשְּׂבִיעַה כְּמוֹ שְׁפַתְבַּ הַרְמְב"ם שְׁצָרִיךְ שְׁיַעֲנָה אֲמֵן וּמָה גַם דְּלֹא אֲשַׁפְּחוּ בְּשִׁהֲגִידוּ לוֹ שְׁאֲכַל אַח"כ, וְעוֹד בֵּין לְמַר וּבֵין לְמַר שְׁאֲמָרוּ דְּבְזָה וְיִפְדּוּ הָעַם אֶת לְמַר דְּאֲכִילַת דְּבָשׁ אִינוּ בְּכָלֵל לְחֵם וְלְמַר פְּחוֹת מְרוֹם [מִשׁוּם] מְטַעְמַת, (אֲמַר הַמַּגִּיָּה קו' זו אַחֲרוֹנָה תִּי אֲוֹתָהּ רַבִּינוּ סְעֻדָּה גָּאוֹן ז"ל דְּבָרֵי הוּבָאוּ בְּתִשׁוּ' הֵרָא"ם ס' נ"ז) וִיהוֹנָתָן לֹא שְׁמַע בְּהַשְּׂבִיעַ אֶת הָעַם וְגו' וַיַּעַן אִישׁ מִהָעַם לְאֹמֶר וְגו' וַיַּעַף הָעַם וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן וְגו' כִּי עָתָה וְגו' צְרִיךְ לְדַקְדֵּק דְּהַשְּׁתָּא שְׁלֹא שְׁמַע יְהוֹנָתָן הַשְּׂבִיעַה לְמָה נִתְעַכַּב מְלֶאכְלוֹ עַד וְתַכְהִינָה עֵינָיו בְּשִׁלְמָא הָעַם נִמְצָאוּ בְּשְׂבִיעַ' אֲלֵא הוּא שְׁלֹא יָדַע שְׂבִיעַה כְּלָל לְמָה נִמְנַע מְלֶאכְלוֹ אוּ מְלִטְעוֹנָם אִפִּי טַעֲמִיָּה, וְעוֹד לְסַבְּרַת יְהוֹנָתָן כְּשִׁאֲמַר לוֹ אִישׁ מִהָעַם הַשְּׂבִיעַ אֲבִיךָ וְגו' לְמָה לֹא שְׁאֲלַת עַל מָה הִיָּתָה הַשְּׂבִיעַ וּפְתַע פְּתָאוּם אֲמַר עֶכְר אָבִי וְגו' וְשִׁמָּא טַעֲמָא דְשְׁאוּל הוּא כְּהָא שְׁמַעֲנִים עַל הַצְּרָה וְמִי אֲמַר לִיהַ לִיהוֹנָתָן דְּטַעַם שְׁאוּל הוּא לְהַרְבּוֹת מִכָּה בְּפִלְשְׁתִּים שְׁעַל זֶה קָאֲמַר אַף כִּי לֹא אֲכֹל וְגו', זֹאת וְעוֹד מֵאֵי כּוֹנְתוֹ דִּיהוֹנָתָן דְּקָאֲמַר עֶכְר אָבִי אֶת הָאֲרִיז דְנַר' מְדַבְּרִי שְׁרוּצָה לְבַטֵּל שְׂבִיעַת אָבִיו וְאִיךָ עָלָה עַל דְּעָתוֹ לֹמַר זֶה אִי בְּעִית אִימ' מִשׁוּם כְּבוֹד אָבִיו אַב"א מִשׁוּם כְּבוֹד מְלָכוֹת דְּהַמּוֹרֵד בְּמַלְכוּ' חֲזִיב מִיָּתָה, וְעוֹד בְּדַבְּרֵי אוֹתוֹ הָאִישׁ מֵאֵי קָאֲמַר אוֹתוֹ הָאִישׁ וַיֹּאמֶר הַשְּׂבִיעַ הַשְּׂבִיעַ אֲבִיךָ וְגו' וַיַּעַף הָעַם לֹא רִישִׁיָּה סִפִּיָּה וְלֹא סִפִּיָּה רִישִׁיָּה מִתַּחֲלַת דְּבָרֵי מִשְׁמַע דְּקַמְתַּרְעַם עַל יְהוֹנָתָן שְׁעֶבֶר עַל הַשְּׂבִיעַה וּמָמָה שְׁמִסִּיִּים וַיַּעַף הָעַם מִשְׁמַע אֲדַרְבָּה דְּקַמְתַּרְעַם עַל דְּבָרֵי שְׁאוּל וְעוֹד מֵאֵי מִשְׁלַל אוֹיְבָיו: וְהַנִּרְאָה וְהוּא דְּהִנָּה כְּכַר כְּתַבְתִּי לְעֵיל בְּדַבְּרֵי הַרְמְב"ם שְׁהַבְּאִתִּי לְעֵיל דְּאִין חֲזִיב הַמְּוִשְׁבַּע בְּשְׂבִיעַה עַד שְׁיַעֲנָה אֲמֵן.

וְכַתֵּב עוֹד הַרְמְב"ם ז"ל הַנְּשַׁבְּעַ עַל דְּבָר וְגִילָה דְּעָתוֹ מֵאִיזָה טַעַם נְשַׁבְּעַ אוּ מוֹכֵן מְדַבְּרִי אוּ מִן הָעֵנָן וְנִתְבַטְּלַת הַטַּעַם נִתְבַטְּלָה הַשְּׂבִיעַה עוֹד אֲמַרִּינוּ אִם תִּלָּה הַדְּבָר בְּאִיזָה טַעַם וְאִיזָלַי מְלִתָּא דְּהוּי נֹתֵן טַעַם לְפָגֵם הוּי כְּשְׂבִיעַה בְּטַעֲוֹת וְאִינָה צְרִיכָה הַתְּרָה וּבְזָה נִבְּא לְבִיאוֹר הַפְּתוּבִים שְׁפֹנְתַת הַכְּתוּב שְׁאֲמַר וִיהוֹנָתָן לֹא שְׁמַע הוּא שְׁלֹא קָבַל דְּהִינָנוּ שְׁלֹא עָנָה אֲמֵן אַחֲרַי הַשְּׂבִיעַה וְאִפִּי' הִכִּי כֹּל כְּמָה דְּהוּהָ מְצִי לְאוֹקוּמִי אֲנִפְשִׁיָּה דְּלֹא לְמִיטְעַם מִיָּדִי הוּהָ עֶבֶיד עַד וְתַכְהִינָה עֵינָיו מְרֹאוֹת אֲז וַיִּטְבּוֹל אוֹתָהּ בִּיעֲרַת הַדְּבָשׁ וְלַעוֹלָם יָדַע שְׂבִיעַ' אָבִיו הֵיאָךְ הִיָּתָה וּכְשִׁרְאָה שְׁלֹא הִיָּה בּוֹ כַּח סַמָּךְ עַל שְׁלֹא קָבַל אֶת הַשְּׂבִיעַה לְזָה בָּא אוֹתוֹ הָאִישׁ מִהָעַם וְנִשְׂא וְנָתַן בְּעֵנָן טַעֲמִית יוֹנָתָן אֲמַר מִמ"נ אִם יוֹנָתָן קָבַל שְׂבִיעַה בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל וְאִפִּי' הִכִּי קָאֲכִיל וְדִאֵי שְׂבִינְקֻשׁ לְנוּ צַד הִיָּתַר לְהֵאִיר עֵינָיו וְאִיךָ אַת"ל שְׁלֹא הִיָּה בְּשַׁעַת הַשְּׂבִיעַה וְלֹא קָבַל אִפִּי' הַמְצַד שְׁאִין גּוֹזְרִין גּוֹזְר' עַל הַצְּבוּר אֲלֵא אִם כֵּן יְכוֹלִין לְעַמּוֹד בָּהּ לְזָה אֲמַר לוֹ יְבַקֵּשׁ לְנוּ צַד הִיָּתַר וַיֹּאמֶר הַשְּׂבִיעַ וְגו' וַיַּעַף וְגו' הִכִּי נַעֲבִיד

למיכל אי אֶפְשֶׁר הַשְּׁבַע הַשְּׁבִיעַ לְמִיָּקָם אֲשֶׁבוּעָתָא אִי אֶפְשֶׁר מְשׁוּם דְּיוֹעֵף הָעַם וְדִקְדַּק הַשְּׁבַע הַשְּׁבִיעַ אֲבִיָּה אֶת הָעַם ר"ל לֹא מִיִּבְעִיָּא אִם הִית' הַשְּׁבוּעָה גַם עֲלֵיהּ שְׁמַחְוֵיָּב אֶתְהּ לְבַקֵּשׁ הַהִיתָר כִּיּוֹן שְׁגַם אֶתְהּ קַבְּלַת אֱלֹא אִפִּי' אִין הַשְּׁבוּעָה אֱלֹא עַל הָעַם אִפִּי' הַצְּרִיף אֶתְהּ לְבַקֵּשׁ לָנוּ תְּרוּפָה.

וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן פִּי' הִנֵּה שְׁקִיל וְטָרִי בְּעֵגְוֹן אִם יָכוֹל לְהַתִּירוֹ אִם לֹא לְזֶה אָמַר עֶכֶר אָבִי אֶת הָאָרֶץ דְּהִיָּנִי שְׁנַמְשֶׁה מְזֶה רְעָה וְתַשׁוּת פֹּחַ לְאָרֶץ וְהִרְאָהָ רָאוּ נָא כִּי אֲרוּ עֵינֵי בְּמַעַט דְּבַשׁ מִכָּאֵן תִּרְאֶה שְׁהֶאֱכִילָה לְאָדָם גּוֹרְמַת לוֹ הִרְבֵּה טוֹבָה אִפִּי' לְפִי שְׁעָה וְא"כ עֶכֶר אֶת הָעַם שְׁמַנְעָם מִלְּאֲכֹל אֲדָרְבָּ' גַּרְם רְעָה בְּזֶה וְהִנֵּה כְּשִׁבוּעָה בְּטַעוֹת וְכִי תִיָּמָא סוּף סוּף אִם הִנֵּה שְׁאוּל מְנִיחָם לְאֲכֹל וְלִשְׁתּוֹת הִיוּ כָּל א' עֲסוּק בְּגִיְהוּם פְּרִיסִיָּה לְזֶה עֲנֶה וְאָמַר אָף כִּי לֹא אֲכֹל אֶכֶל הָעַם מִשְׁלָל אוֹיְבֵיו פִּי בְּשִׁלְמָא אִם הִיוּ צְרִיכִים כָּל אֶחָד לְחַזֵּר עַל מַאֲכָלוֹ אֲמַרִּינוּ כְּדִי שְׁלֹא יִתְעַכֵּב בְּאֲכִילָתוֹ וְיִתְבַטַּל מִהַמְלַחְמָה.

אֱלֹא הַשְּׁתָא בְּמָקוֹם בְּעֵצְמוֹ שְׁהוֹרְגִים אוֹיְבֵיהֶם שְׁם יֹאכְלוּ מִשְׁלָל אוֹיְבֵיהֶם וְעַדִּינִן תֹּאמַר סוּף סוּף אוֹתוֹ זְמַן שְׁתַּעֲסֶקוּ בְּעֵינֵי הָאֲכִילָה יִתְעַסְקוּ בְּמַלְחָמַת ה' לז"א כִּי עֲתָה פִּי' כִּי עֲתָה בְּזְמַן מוֹעֵט רַבַּת מַכַּת פְּלִשְׁתִּים וְאִם יִהְרְגוּ מִהַפְּלִשְׁתִּים כָּל הַיּוֹם שְׁשִׁים רַבּוּא אִם יִהְיֶה שְׁבַעִים וְרַעֲוָנִים בְּשְׁעָה אַחַת יִהְרְגוּ כָּפֶל כְּפָלִים, א"נ כְּנֻנְתוֹ אֵלּוֹ אֲכָלוּ וְשָׁתוּ אָף שְׁהִיוּ מְבַטְלִים אוֹתוֹ זְמַן עֲתָה רַבְתָּה הַמְּשַׁל אִם יִהְרְגוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁלֹא אֲכָלוּ שְׁשִׁים אֶלְף אִם הִיוּ אוֹכְלִים הִיוּ הוֹרְגִים כְּפָלִי כְּפָלִים וְהִיָּנוּ כִּי רַבְתָּה: וּבְזֶה עֲבַד שְׁאוּל תִּרְתִּי לְרִיעוּתָא כְּפִי דְבַרִּי הַיּוֹנָתָן חֲדָא שְׁהִרְיעַ לְעַם שְׁעֶכֶר אוֹתָם וּג"כ גַּרְם שְׁלֹא רַבַּת' הַמַּכ' דְּפִלִּשְׁתִּים וְכִיּוֹן דְּשְׁאוּל תִּלְהַ טַעְמָא וְנִקְמַתִּי מֵאוֹיְבֵי מִשְׁם מְצָא יוֹנָתָן לְבַטַּל הַשְּׁבוּעָה וְלֹא הִתִּיר הַדְּבָר בְּפִירוּשׁ אֱלֹא שְׁהִנֵּה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּעֵגְוִן בִּינּוּ לְבִין עֵצְמוֹ וּמִמִּילָא מִי שְׁרוּצָה לְסַמּוּךְ ע"ז יִסְמּוּךְ וְכִיּוֹן שְׁשִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל זֶה וְיַעֲפוּ אֲזַ וְיַעֲט הָעַם וְגו': וְיַעֲט הָעַם אֶל הַשְּׁלָל וְגו' וְיַגִּידוּ לְשְׁאוּל לֵאמֹר וְגו' וַיֹּאמֶר שְׁאוּל פּוּצוּ וְגו' וְשִׁחַטְתֶּם בְּזֶה וְגו', פִּי' רַש"י צֹאן וּבְקָר וּבְגִי בְקָר, אוֹמֵר אֲנִי זֶה אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְלְזֶה קִרְאָם חוּטָאִים וְרז"ל אָמְרוּ שְׁהִיוּ מְקַדִּישִׁים שְׁלָמִים וְאוֹכְלִים לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁדַבְרֵי רַש"י תְּמוּהִים בְּעֵינֵי דְקָרָא קְצוֹנָח הִנֵּה הָעַם חוּטָאִים לֵה' לְאֲכֹל עַל הַדָּם וְדוֹחַק הוּא לְאוֹקוּמִי לְאֲכֹל עַל הַדָּם שְׁחִיטַת אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְעַל שְׁחִיטַת דָּם דְּקָאֵר הִיָּנוּ עַל שְׁפִיכַת דָּם הָאִיסוּר וְאִילוֹ לֹא פִי' רַש"י ז"ל וְלִכְּךָ קִרְאָם חוּטָאִים הִיָּתִי אוֹמֵר הָא וְהָא קָאֵר אֲכֹן מְדַקְאֵמ' וְלִכְּךָ קִרְאָם חוּטָאִים מִשְׁמַע מְדַבְרֵיו דְּאִין כְּנֻנְתוֹ לֹמֵר דִּהָא וְהָא עֲבָדוּ.

וְעוֹד קִשְׁיָא לִי לְפִי דְבַרִּיו רֹב הָעַם מְצָאוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְהִפִּירוּ שְׁהֶם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְהִגַּע עֲצָמָה שְׁהִפִּירוּם לְמָה יִשְׁחַטוּ הָאָב וְהַבֵּן וְכִי חֲשׁוּדִים לְעַבְרָר עַל ד"ת בְּלֹא טַעַם וְהִיוּ יְכוּלִין לְשַׁחֲטוּ אוֹתָם שְׁאִינָם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְהוּא דוֹחַק לְאוֹקוּמִי שְׁלֹא מְצָאוּ מְסַפִּיק לָאֵם [לְהֶם] שְׁעִי"ז הַנְּצָרְכוּ לְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְעוֹד קִשְׁיָא לִי לְרַש"י דְּהוּל"ל וְיִשְׁחַטוּ וְגו' וּבְגִי בְקָר שְׁאֲזַ יִהְיֶה כְּמִשְׁמַעוֹ שְׁשִׁחַטוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ אֲבָל עֲכָשְׁוֹ מִשְׁמַע שְׁלִקְחוּ דוֹקָא וְלֹא שְׁחַטוּ.

וְגַם אֲנִי לֹא אֶחְשׁוֹף פִּי לְפָרֵשׁ מִהַ שְׁנִירָאָה לִי בְּעֵגְוִן זֶה וְהוּא מ"ש הַרְמַב"ם וְז"ל הָאוֹכֵל מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן הַחֵיָה כְּשֶׁהִיא מִפְּרַכְסַת קוֹדֵם שְׁתַּצָּא נִפְשָׁה הָרִי זֶה בְּכֻלָּל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם וְהִנֵּה יִשְׂרָאֵל מְצַד הַרְעֵבְתָנוּת וְהַטְּוֹרָח וְיַגִּיעָה כְּדַמוּכַח קָרָא דְּיוֹעֵט לֹא הִיוּ מְמַתִּינֵי עַד שְׁתַּצָּא נִפְשָׁה הַבְּהֵמָה וְהִיוּ אוֹכְלִים עַל הַדָּם דְּהִיָּנוּ שְׁהִיוּ אוֹכְלִים מִבְּשָׂר הַבְּהֵמָה קוֹדֵם שְׁתַּצָּא נִפְשָׁה שְׁהוּא בְּכֻלָּל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם וּבְזֶה אֲתִי שְׁפִיר דְּלֹא קָפִיד אֱלֹא עַל הַדָּם וְהוּאִיל וְאֶתָּא לִידָן עֵגְוִן זֶה אֲבִיא עֵגְוִן א' שְׁנַחְלִקוּ בּוֹ הַרְמַב"ם וְהַרְמַב"ן אָף שְׁלֹא נַחְלִקוּ בְּפִירוּשׁ וְהוּא נוֹגַע לְעַנְיָנוּתֵנוּ הַקִּשְׁהַ הַרְמַב"ן לְמָה אֵיחָר הַקַּב"ה צִוּוּי גְּעוּלֵי גוֹיִים עַד פ' מְדִין וְתִירָץ הוּא ז"ל דְּבַגְיָעוּלֵי כְּלֵי סִיחוֹן וְעוֹג לֹא נֶאֱסַר לְהֶם

פדאז"ל ובתים מלאים כל טוב אפילו קדלי חזירי אכל מלחמת מדין אינה שלהם לזה הזהירם בגיעולי גויים משמע מדבריו דבשאר גוים שאינם מז' עממין אין בהם היתר כלל פיון דמוקי לקרא דובתים מלאים בשבעה עממין ומשמע נמי דבו' עממין אפי' שלא בשעת מלחמה דשכיח התיירא אפ"ה מותר.

והרמב"ם פתב חלוצי צבא בשעת מלחמה מותר לאכול נבלות וטרפות ויין נסו וכתב הכ"מ דה"מ היכא דלא שכיח התיירא וכתב עוד וה"מ שיש לו צער מצד הרעב אפילו אין בו ספנה דאי יש לו ספנה מאי איריא חלוצי צבא אפילו שאר עלמא.

יצא לנו מזה קולא וחומרא קולא דאפי' בשאר מלחמות מותר לאכול נבלות וטרפות וחומרא דוקא בהיכא דלא שכיח התיירא אבל היכא שכיח התיירא לא ודוקא בשעת מלחמה אבל שלא בשעת מלחמה לא.

וק"ל לסברת הרמב"ן פיון דאיכא לאוקומי קרא בשעת מלחמה מנ"ל להתיר אפילו שלא בשעת מלחמה ואפילו בדשכיח התיירא ואפילו את"ל שגזרת הפתוב היכן מבנרר זה בפ' בתורה ואפילו את"ל שמבנרר הדבר במה שלא הזהיר ישראל בגיעולי סיחון ועוג קושיא לאלקינו בשלמא הרמב"ם ז"ל טעמו ונימוקו עמו פיון שהם טרודים ועסוקים להציל עשוק מיד עושקו כל מידי דאחי לדידיהו אכלי דהוי פפקוח נפש ולא הצריכם.

הכתוב עד שיכנסו לשערי מות אלא קודם התיר להם כל האיסורים: ועוד ק"ל לסברת הרמב"ן למה לא פ' להם הפתוב חילוקי שלל של סיחון ועוג כמו שפ' להם בחילוקי שלל מדין ולזה י"ל דחילוקי השלל חלק פחלק לכל ישראל ואין לכהנים ולוים חלק בהם משא"כ שלל מדין שאינו משבעה עממין אלא פמציאה בעלמא נתחלק שללה על פי ה' שלא פסדר חילוקי השלל אבל לקושיתינו הראשונה במקומה עומדת וצריכים אנו לתת טעם לתרץ קושית הרמב"ן לסברת הרמב"ם ז"ל למה הניח צווי גיעולי גויים עד מדין לזה י"ל דלעולם במלחמת סיחון ועוג נצטוו ישראל על געולי גויים ולא הונזרו והניח הפתוב עד מלחמת מדין שבה הוצרכו נמי להזהיר על הטומאה משום דבמלחמת סיחון ועוג לא] הותר טומאה בצבור מפני שכל הצבור נטמאו וזה לס' הרמב"ם אבל לסברת הרמב"ן שקל בפלס וסבל לקושיתינו מלומר דהונזרו ישראל ולא נכתבו בתורה והנה הכא בני ישראל סמכו אסברת הרמב"ם דבשעת מלחמה אפי' מלחמה שאינה של ז' עממין הותר להם נבלות וטרפות וכל האיסורים לזה אכלו על הדם וטעם שאול שאמר להם בגדתם סבר פסבר' הרמב"ן דדוקא במלחמת ז' עממין הותר להם נבלות וטרפות ולא בשאר מלחמות.

א"נ סבר שאול פסברת הרמב"ן ז"ל דאפי' בשאר מלחמות הותר להם איסור ה"מ היכא דלא שכיח התיירא אבל הכא פיון דשכיח התיירא לא. וק"ל קושיות עצומות שהנה שבועת שאול היתה עד הערב וישראל אכלו בעוד היום דהכי מוכח קרא היום ופי' רש"י מבע"י ומדברי שאול משמע שלא הקפיד אלא על הדם או על השחיטה כמו שדקדק ושחטתם בזה ודרז"ל בזה פאן מקום השחיטה ד"א ספין בדיק להם דמשמע דמעיקרא לא הוו קפדי אבדיקת ספין ולא היו יודעים מקום השחיטה והיו שוחטים ואוכלים באיסור ולזה הוא שהקפיד שאול אבל למה שעברו על השבועה לא הקפיד: לזה יש להשיב ג' תירוצים חדא והוא שכתב הרמב"ם מי שנצטער על דבר ואכלו שדימה שהוא מותר מפני הצער הרי זה פטור ומהאי טעמא לא הקפיד שיזע ודאי שמחמ' שהיו כל היום ברעב ובחזוק המלחמה ודאי שצטערו ביותר ומחמ' צערם אכלו א"נ פיון דתלה

להם טעמא וננקמתי מאויבי וכבר נקם אפי' עדיין לא הגיע הלילה יצאו מידי שבועה ונה קצת דוחק שנדאי עדיין היו יכולים לעשות בהם מפת חרב והרג ואבדו.

א"נ ג"ל דגם על חלול השבועה אמר להם בגדתם ונה יתבאר על מה שכתב הרמב"ם דאוכל נבלות וטרופות אינה אכילה והנשבע שלא לאכול ואכלם פטור לזה באו ישראל והיו אוכלים נבלות וטרופות ממ"נ אם מחמת איסור כבר פירשנו לעיל דבשעת מלחמה מותר.

א"נ אמרו מוטב שיעברו עביר' אחת ואל יעברו שתי עבירות עביר' אחת אכילת נבלות וטרופות שנית עבירת שבועה ומאמר המלך ושואל לא קבל מהם זה אם למה שאמרנו דנבלות וטרופות הותרו בנשבע שלא לאכול מפני שאינה אכילה לא קבל זה מהם שואל ואמר להם בגדתם דלא דמי מה שכתב הרמב"ם לענין זה דזיל בתר טעמא דהאוכל נבלות וטרופות אינה אכילה כתב הר"ן מצד דבלאו הכי אסור ולא נשבע אלא לאסור דבר המותר וכה"ג לדידהו דסברי דבשעת מלחמה הותרו נבלות וטרופות א"כ ל"ש משאר מאכלות לז"א בגדתם ואם מה שפירשו דכונתם היא מוטב שיעברו עבירה א' ולא יעברו ב' עבירות נראה דסובר שואל דאכילת נבלות וטרופות שמה אכילה וא"כ בזה שאכלו נבלות וטרופות אדרבה הוסיפו על חטאתם פשע כיון שסב' שואל דלא פהרמב"ם אלא פהרא"ש שפסק אכילת נבלות וטרופות שמה אכילה ואת"ל שפוסר פהרמב"ם עכ"פ בגידה איכא שאכלו נבלות וטרופות ובהו יותרו כל הספיקות שבכתובים על נכון: ויאמר שואל נרדה אחרי פלשתים וגו' וישאל שואל באלקים וגו' כי חי ה' המושיע וגו' וילכד יהונתן ויאמר שואל אל יונתן וגו' ויגד יונתן טעום טעמתי וגו' ויען שואל וגו' ויאמר העם אל שואל היונתן וגו'.

צריך לידע דשואל כשלא ענה אותו ה' למה נבהל דמשמע שלא ראה שום דבר בישראל דמשום הכי לא ענה אותו ה' נהרי הוא בעצמו קאמר להם בגדתם וכל הכתובים מלאים וכני ישראל חוטאים.

ועוד כשהטיל גורל ונפל ביונתן מה הוא העול שנמצא בו שטעם מדבש הלא כל ישראל אכלו מן הבשר בעוד היום ואין לומר דאכילת ישראל היתה אחר ונקמתי מאויבי ואכילת יונתן היתה קודם זה אינו חדא דנדאי עדיין היה להם אויבים להרוג וא"נ כבר נתפרדה המלחמה מי יאמר דגם אכילת יונתן היתה קודם סילוק המלחמה הו אמת ממה דחזינו שהקפיד עליו ה' ודאי אמרינן דמקודם אכל אלא ק"ל בענין זה מכמה טעמי פטור יונתן אם מטעם שלא שמע בין אי אמרת לא שמע ממש בין אי אמרת לא קבל ועוד יונתן דן דין אמת וסבר כיון שלא השביע שואל אלא כדי לחזק המלחמה וראה יונתן בחוש הראות שאדרבה להיפך הוא ומטעם זה הוא שאכלו וזה פטור שדרשינן השב מידיעתו ואם פן למה יתחייב יונתן ומכמה טעמי יונתן פטור הו אמת קושיא זה לאלהינו שנפל הגורל ביונתן ועוד כיון שמהשם היה זה שנתחייב יונתן היאך מצו העם לפדותו ובפרט לדברי האמוראי שהבאתי לעיל שפטרו אותו בטענת שהדבש אינו בכלל הלחם ולמר משום דמטעמת כו': והנראה בעיני והוא על מה שהקשינו למה חרד שואל ולא תלה הדבר בישראל מצד חטאם איתא בפרקי ר"א שהיה רואה שואל בחשן כל האותיות של כל השבטים שהיו מבהיקים ובולטים ושל שבט בנימן היו שוקעים לזה לא תלה הדבר בישראל וטעמא שבא הגורל ביונתן ולמה נענש היא מה שפירשתי לעיל שהוא גרם לישר' שאכלו כלם וראה ה' שיתבז' כבוד המלך בעיני ישראל שנתבטל דבורו לזה עבד היפירא משום כבוד ולעולם לא עבד יונתן איסורא והעם אמרו דברים אלו לשואל והראו לו זה בחוש הראות דנדאי יונתן לא נתחייב

ח"ו מפל הני טעמי שכתבתי לעיל ואף למה שהקפיד ה' על שדחה דברי אביו ובינן בכבוד המלך לזה אמרו אשר עשה תשוע' גדול' כיון שבאה תשוע' גדול' על ידו.

א"כ אין ה' מביא תקלה ע"י בהמתן של צדיקים כו' א"נ בדרך הלצ' הנה תמצא דעכן דנפל בו הגורל א"ל יהושע שים נא פבוד ודרשו ז"ל למה הוצרך לזה כיון שנפל בו הגורל ותירצו שאמר לו עכן עשה גורל בינה ובין אנשי ביתה או בין ישראל אחר שיצא הוא ומנכרתי שיפול הגורל באחד מהן לזה אמר כו' ה"נ הכא שאמרו לו העם היונתן ימות אשר וגו' ודאי שלא עליו נפל הגורל שגם הוא לא עשה עבירה והגורל בהכרח שיפול בא' ובזה ניפדו העם וגו'.

או יאמר בדקדק למה לא נלכד אלא יונתן אחר שגם בני ישראל פלם לא קיימו שבועת שאול שהנה תמצא שאול השביעם שלא לאכול עד הערב והם אכלו מבע"י דהכי מוכח הכתוב וכן פי' רש"י מבע"י ועוד שאול למה לא חרה לו על ישראל כשראם שעברו ברית ומה גם כשרא' שהקב"ה לא ענה למה נבהל דמשמ' דעד השתא לא ראה שום עול והנה רוב ישראל עברו ברית ומה גם לסברת רש"י שפי' שאכלו ושחטו אותו ואת בנו וגם לסב' רז"ל במסכת זבחים שאכלו הבשר קודם זריקת הדם שלמים ואם פן למה ליה לאהדורי בתר דבר אחר נהרי שלף לפניהם וקודם פל דבר אגלה סברתי בענין זה שנר' לי בטעם שאול הוא ע"ד מ"ש הרמב"ם האוכל בשר קודם שתמות הבהמ' כשהיא מפרקסת ה"ז עובר על לא תאכלו על הדם ובזה אתי שפיר שפירשם שאול אל מקום אחד כדי שפול אחד לא יוכל לאכול הבשר במהירות קודם יציאת נפש מצד הרעבתנות ומהא טעמא נמי בדק להם סכין חשש שמא מתוך המהירות לא ידקדקו באיסור גבלו' ולזה קבצם יחד על האבן הגדול' דכל אחד ישחוט עליה דאלת"ה אפילו אם יקבצם לכל ישראל אצלו זה הופך פניו לצפון וזה לדרום ושמעון לא יראה את ראובן ולא יהיו חוששים לשום דבר לזה העמיד להם על האבן דכלם שם ישחטו עליה והעמיד שומרי' אצל האבן דכל אחד ישחוט בסכין יפה כזה ולא יוכל מהר.

אבל לפירוש רש"י קשה דהיה די באמרו שיכריזו לבלתי שחוט אותו ואת בנו אי נמי חשש לבלתי עצות ציווי ואמר שישחטו על האבן מאי פונתו באמרו אליהם אח"כ ושחטתם בזה ולא תאכלו על הדם דכן משמע שאין כאן אלא איסור בדיקת סכין או אכילה על הדם אבל אותו ואת בנו לא הונזרו ומה גם דקא צונח לאכול על הדם ואפשר דרש"י סובר דשחיתת אותו ואת בנו לאכלם הוי על הדם והוא קצת דוחק ומה גם דאיך יס"ד לומר דיש כ"כ דחשידי לאכול אותו ואת בנו דאם בשביל המהירות כ"כ יש צער בגדולי' כמו בקטנים ולמה יאכלו זה ולא זה אי נמי יאכלו הקטני' כדי שימהרו לאכלם ואין לומר שהנה דבר מועט לישראל שלא היו כ"כ בהמות מספיקות ולזה היו אוכלים אותו ואת בנו ועוד ענין זה לא שייך אלא לפעמים איזה אדם שמצא בהמה ונדע בבנה ושחטם ולא פל ישראל או רובם ימצאו אם ובנה ויהיו ניפרים ולא ימצאו בהמה אחרת לשחוט במקום הבן או במקום האם: והנה בני ישראל סמכו על מה שכתב הרמב"ם ז"ל דפסק כפי' הר"ן דאכילת גבלות וטרופות לאו שמה אכילה לזה אף על גב שעדיין זמן הגדר אכלו ואין שמה אכילה וכי תימא סוף סוף איסורא דגבלות וטרופות איכא י"ל כי הם סמכו על מה שכתב הרמב"ם ז"ל דבשעת מלחמה מותר לחלוצי צבא לאכול גבלות וטרופות וכל דבר איסור אפילו קדלי דחזירי ועל מה שאמ' להם בגדתם י"ל דס"ל לשאול דה"מ דאמרי' אכילת גבלות וטרופות לאו שמה אכילה דוקא אי הוו אסורים קודם לזה אמרי' דמעיקרא לא היה להם בכלל היתר דאצטריף לנדור משא"כ הכא שמוטרים להם והם חשבו כיון דבשעת שבוע' היו אסורים ש"ד.

אי נמי טעמא של שאול דה"מ דהותר להם קדלי דחזירי אי ליפא היתירא ולזה אמר להם הא לה סכין יפה ושחוט ושכית היתירא הוא ואגב נביא קושיא אחת הקשה הרמב"ן דלמה איחר להם ה' מצות איסור גיעולי גויים עד מדין הו"ל לאזהורי במלחמת סיחון ועוג שקדמה למדין ומירץ הוא ו"ל דסיחון ועוג משבע' עממין הותר איסורם כדאשכחן ובתים מלאים כל טוב שדרו"ל אפי' קדלי דחזירי משא"כ מדין דלא הני מז' עממין לזה הזהיר אותם ה' ב"ה על גיעולם משמע מדבריו דז' עממין אפי' שלא בשעת מלחמה ואפי' שכית היתירא שרי כה"ג דמדין ושאר מלחמות של שאר העמים יכולין אנו לו' דכלל כלל אפי' בשעת המלחמה אסורין ויכולין אנו לומר דבשעת מלחמה מיהא מותרים והאמת הוא דאפי' בשעת מלחמ' אסורין פיון דמוקי לההיא דובתים מלאים וכו' בז' עממין מנ"ל להתיר מידי בשאר אומות העולם, ואני תמיה עליו פיון דאיפא לאוקומי קרא בשעת מלחמ' מהיכן מצא להתיר אפי' שלא בשעת מלחמ' ואפי' היכא דשכית היתירא, וקשה עליו מן הש"ס לתמר בת אשת יפת תאר ודוד לא נלחם בשבע' עממין כלל אלא בעמלק ובפלשתים וארם ועמון ומואב שאינם מז' עממין, דהרמב"ם טעמו ונימוקו עמו פיון שהם טרודים ועסוקי' להציל עשוק מיד עושקו כפקוח נפש דמחללין עליו השבת אכן הנכון בעיני אחר שנקשה קושיא אחת לסברת הרמב"ן למה לא הזהיר על טומאת מת והזאת ג' וז' במלחמת עוג וסיחון אלא ודאי שג"כ שם צוה אותם משה ולא הונזכר כשם שלא הונזכר שם חילוק השלל דמוכרח שחלקו אותו ולמה לא הונזכר כלל אלא ודאי שהונזכר שם ולא נכתב מאיזה טעם אפשר פיון שעתיד לכותבו במדן הניח עד לבסוף, אי נמי שחילוק שלל ז' עממין ודאי של כל ישראל ואין ללויים ולא לפהגי' חלק וזה של מדין חדוש בו שאינו מעממי' שנתן להם ה' לזה חלק ה' חילוק חדש, ודיני גיעולי גויים ודאי שפכר נאמר והיו עושים זה כהא שעושים בשעת מלחמ' מי האיש וגו' ומי האיש שאומרי' זה בכל מלחמה, ואפשר שהניח ה' לומר כהא משום שיש כהא חדוש אחר חידוש משא"כ בסיחון ועוג לזה הניח עד מדין: ונחזור לענין ויתפרש בענין אחר והוא שישראל ראו שאם יאכלו דבר הותר הם עוברים ב' עבירות אחת שעוברים על מצות המלך ותייבבים מיתה וב' שעוברים על השבועה לזה פתרו להם לעבור על איסור אכילה מן הבמה בעודה מפרקסת אי נמי מנבל' ולא לעבור ב' ושאל השיב בגדתם דסובר כשאר הפוסקים דבכלל אכילה היא ואי נמי סבר כהרמב"ם ו"ל ה"מ בגושבע שלא יאכל אכל דזיל בתר טעמא משום כדי שלא יתעסקו באכילה כו' אף אכילת איסור בכלל השבועה א"נ סברו דמחמת צער ש"ד הותר הנדר וכן פסק הרמב"ם דאם סבר דמחמת צער מותר ואינו חייב ופטור וטעו בזה ובזה אמר בגדתם דסוף סוף התרה בעו ומה שאכלו על הדם הוא ודאי דליפא איסורא דבשעת המלחמה הותר להם איסור ויכולין אנו לומר דעל זה נמי אמר להם בגדתם דה"מ אי לא שכית היתירא והכא שאני ודייק ושחטתם בזה פיון דיכולין לאכול ההותר ויש להם זה ליפא למיכל איסורא.

וכל זה לכאור' והנכון אצלי בסיגנון הכתובים ששאול השביעם לבלתי אכול ונתן להם טעם עד הנקמי מאויבי ובאותו זמן לא טעם העם דהיינו בסיום נקמתו מאויביו עדיין תהיה בלא אכילה ובלא טעימה דאלת"ה למה אמרו העם לא טעם דלקמן קאמר שלא וכו' דבש כו' וכמה פסוקים.

ועוד למה אסרו הטעימי' אחר שכפי האמת לא אסר להם אלא שיעור אכילה שכן פסק הרמב"ם נשבע שלא יאכל ואכל פחות מפזית פטור וכי תימא לכתחילה מיהא אסור כה"ג דהו"כ כ"כ עיניפיים ודאי היו יכולים לטעום ומה גם בלאו הכי למה חרד חרדה גדולה שאול ויהונתן זה אמר מות תמות וזה אמר מות נמות פיון דמעיקרא ליפא שום איסורא ואת"ל מדלא ענה אותם ה' ב"ה קושיא לאלקינו דהרי סתם שבועת המשקין בריעית וזה לא טעם כי אם מעט כמו שאמר הוא

נדאי אין בו רביעית אלא נדאי פמו שפי' שהשבווע' היתה אפילו טעימ' ופסק הרמב"ם ז"ל אם נשבע שלא יטעון חייב בכל שהו.

וכשבא יונתן וטעם נדאישינדע בשבועת אביו ומהאי טעמא לא טעם עד השתא שהחשכו עיניו כדמשמע מדבריו ונאורו עיניו וכונת ולא שמע כו' פונתו שלא קבל דה"מ דאמרינו דחייב לקיים שבועתו אם ענה אמן אחר המשביעו אבל הקא לא ענה אמן וכי תימא הכי נמי ישר' לא ענו אמן ולמה נתחייבו לקיים שבועה אמרינו פיון דפרט הפתוב ביהונתן שלא קבל ומפיון שהם קבלו באופן המועיל דלא בא הפתוב לאשמועין דיני שבועה האיה מתקיימין אמרינו ודאי שהיה על אופן המועיל וא"ת השתא דאחית להכי למה אצטריף קרא למיכתב דהא פולם הם דברי שאול ומן הסתם היה כף זה אינו משום דשאני הקא דפי' אכיל' ואכיל' היא כזית מן האוכל ורביעית מן המשקה דהו אמת אם לא היה במה לטעות אמרינו הכי הוא משא"כ הסתם לזה אצטריף לאמ' דברי שאול ואם מטעמים אחרים הנז' לעיל וכשראו העם יונתן טעם רצו לידע טעמו אמאי לא חשש לשבוע' לזה אמרו שמא לא ידע וטעו אהד נדאי ידע דאי לא תימא הכי למה לא שאל האיה היה הדבר הזה ומאיזה טעם עשה זה אלא נדאי ידע ואמר לו אהד מן העם מ"ט ואגב אמר לו שנמשך מזה רע.

השיב יהונתן דכלום למה השביע אביו בשביל ונקמתי מאויבי ואף כו' וא"כ אדרבה אם היו אוכלים היו הורגי' ביהתר שאת בשונאיהם ואלו היה יודע זה אבי לא היה אבי גוזר ואף כל העם פשוט ודיהם ואכלו וכשהגידו לשאול תרתי הגידו לו אהד שאוכל ועוד על הדם ואז אמר שאול בגדתם ולא רצה לייסרם אמר מחמת צערא הוא דעשו.

ועוד הכי לעביד להרוג כל ישראל ח"ו ע"ז אי אפשר ואלו היה יודע מי הוא הגורם לזה או הראשון אשר פשט ידו לא היה מנקה אותו לזה כשראה שלא ענהו ה' אמר אמור מעתה שיש בידי יכולת ליסר.

אי נמי יש על מי יתיישרו אי נמי חשש שמא בשלו הרעה שעשה צער לישראל לזה הטיל הגורל וטעמו של הקב"ה משום חילול ה' אי נמי שיראו ישראל שכל דברי שאול מסכים עליהם הקב"ה ולפי טעם ראשון מוכרח לומר שנשבע בהנפלת ה' הפך דברי ה"ב"י: שמואל ב' ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הפמות נבל ימות אבנר ידיו לא אסורות וגו' כנפול לפני בני עולה נפלת וינסו וגו' ק"ק מהו מלת אל אבנר והיל"ל על אבנר פמו שאמ' ועל יהונתן וגו' ב' מהו ענין שנקט דוד בלשונו בקינת אבנר הפמות נבל במקום שיאמר איה נפלו גבורים וכו' ג' מהו כנפול לפני בני עולה דהיה צ"ל כנפול בני עולה נפלת פמו שהתחיל לו הפמות נבל היה ג"כ צריף לומ' כנפול בני עולה דקאי אדידיה ח"ו ולא דקאי לההורג ורד"ק פי' דחסר הפתוב לומר נבל וסמך ארישא דקרא.

ולקבין זה אייתי מאי דאיתא במסכ' סנהדרין דף כ' וז"ל א"ר יהודה א"ר מפני מה נענש אבנר מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ר' יצחק אמר מיחה ולא נענה ושניהם מקרא אהד דרשו ויקונן המלך וגו' מ"ד לא מיחה ה"ק ידיו לא אסורות כו' מ"ט לא מחית כנפול וגו' נפלת ומ"ד מיחה ולא נענה אתמוהי מתמה הפמות נבל ימות.

ידיו לא אסורות ורגליה וגו' מפדי מחויי מחית מ"ט כנפול לפני בני עולה נפלת למ"ד מיחה מ"ט איענוש אמר רב נחמן בר יצחק ששיקא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה עכ"ל. פי' רש"י

למחות בשאול בהריגת נוב עיר הפהגים ששקה מלכות כו' דמשמלה איש בןשנת עד שמלה דוד ב' שנים ומחצה ב' שנים לאיש בןשנת וחצי שנה בין מיתתו למלכות דוד כו' ע"כ ותמהו התוס' על פי רש"י ב' תמיהות חדא למה נענש אבגר על אותה חצי שנה כו' הלא קודם מיתתו חזר אבגר ונתאמץ כו' ועוד פינו דה' שנים עברו ולא המליכו דוד למה נענש אבגר שהמליך איש בןשנת עכ"ל מקודם נדקדק אומר מפני מה דמשמע דאיפא הרבה טעמים ורוצה לידע איזהו הנכון דהכי הול"ל למה נהרג אבגר דמלת מפני מה יורה על איזה צד מהצדדים.

עוד צריך לידע בשלמא למאן דס"ל מיקה ולא נענה אתי שפיר הפמות נבל וגו' אלא למ"ד לא מיקה מהו הפמות נבל. ועוד דבשלמא למ"ד מיקה להיות דהכי משמע ליה קרא דמיקה מדקאמר הפמות נבל לזה קאמר דהקטא הוא שלא מיקה אלא למ"ד לא מיקה ואימא נמי ששקה מלכות בית דוד ואיפא למימר דאה"נ דגם זה חטא יחשב אלא מהני קראי מיהא לא קאמר דוד אלא לא מיקה ואה"נ דהא וקא גרמי ליה ודוד נקט דעדיפא ליה וקודם צריך לדקדק לפי רש"י שפי' לא מיקה היינו בהריגת נוב עיר הפהגים קשה דאיפא בגמ' לקמן בסנהדרין דף מ"ט על נישבו אותו מבור הסירה אמר ר' אבא בר פהנא בור וסירה גרמו ליה לאבגר שיהרג פי' בשביל צפחת מים שגזל ונחתיכת בגד שחתך דוד מבגד שאול ואמר אבגר לשאול זה הכל הצפחת ע"י א' מהנערים שכתח אותה בבור ומצאה דוד ועל הבגד נקבע בסירים ומצאו דוד וכו' לא מצא דוד חן בעיני שאול שאם לא היה אומר לו אבגר זה לשאול היה דוד מוצא חן בעיניו וקשה אמאי לא פי' רש"י הכא דהא דלא מיקה דקאמר הוא בענין בור וסירה וג"כ איפא רנוחא דמלתא דלא הוי סבר' חדשה דברי ר' אבא ועוד דרש"י ז"ל גופיה פי' שם גבי בור וסירה שנענש בשביל שלא מיקה שהי"ל למחות בשאול ולומר ראה כמה צדיק הוא דוד שלא הרגה ולא מיקה כו' עכ"ל רש"י וא"כ איפה קשה דידיה אדידיה למה לא פירש פן הכא והיה נראה לומר דטעמו דרש"י ז"ל מדלא קא מיייתי רב מהאי קרא דבור וסירה שהיא עיקר הדרשה ומוכחא מלתא מהפכתוב להדיא שלא מיקה והלה לתור אחר קרא אחרניא דאדרבה סובל ב' דברים ואיפא למימר אדרבה בהיפך ש"מ דלאו הדי קאמר רב אלא על הריגת נוב עיר הפהגים שלא מיקה קאמר וזה אין בו ממש לעולם אימא לה דלא מיקה דבור וסירה קאמר ומאי דמיייתי מהאי קרא משום דאיפא סתירה מזה וחסש לטעות בבר פלוגתיה לזה ישב הפתוב פשיטתיה ולעולם אקרא אחרניא סמך דבור וסירה ועלה קאי שלא מיקה אכן לתרץ זה נראה דרש"י הוכרח לפרש פן דלא מיקה בנוב כו' משום דכלום מנ"ל מעיקרא ההיא דרשה דבור וסירה כו' הוא מקרא דנישיבו אותו מבור הסירה וא"כ אי תימא דלמחות דקאמר הכא היינו בצפחת כו' ממ"נ אי דרשי לה בהכרח דלא מיקה אבגר ואדרבה מונעו מלעשות שלום עם דוד שדוחהו לבור וסירה ולא ביז דוד נפל שאול ואי לא דרשי לה לההוא דבור וסירה פלל זה צריך לומר דפשיטא דאם לא היה אומר אבגר בור וסירה לא היה נענש פי כן משמע מהענין מדברי בעל הדרשה שהוא ר' אבא דנקא על שאמר בור וסירה ואדרבה בא בעוכרי דוד ולזה נענש וכן פי' רש"י ז"ל שם ונ"ל ולא למד זכות אלא אמר פשעברת על הקוצים כו' הרי דדוקא מבור וסירה הוא שנענש אבגר וא"כ בהכרח דלא אמרינו דנענש על שלא מיקה אלא אי דרשי בור וסירה א"כ אין כאן עונש פלל דכלום למה אמר ר' אבא לקמן בסנהדרין שנענש דנקא על בור וסירה ואם לא היה זה בעולם ולא דריש לה א"כ הוא היכן הוא העונש דלא אשכחן דאמר עונש אבגר בשביל דוד אלא ר' אבא ור' אבא לא קאמר אלא בבור וסירה ולא שלא מיקה בשאול שהיה רודף לדוד ואם פן מנ"ל לפרש שהיה העונש בשביל שלא מיקה לחוד

שלא הוֹזַכַּר בְּדַבְרֵי שׁוֹם אֲמֹרָא אֱלָא וְדַאי דְּבִין לְמָר וּבִין לְמָר לֹא סְכָרֵי הֵכָא דְּבִשְׁבִיל דְּוֹד קְאָמַר
שְׁלֵא מִיחָה וּפִירֵשׁ לְמַחֲוֹת בְּנוּב כּו'.

וא"ת סוף סוף למה לא אמרנו שיענש על שלא מיחה בשאול על רדיפת דוד דשאני ההיא שהיה
סובר שדוד מורד במלכות ואדרבה אם היה מדבר עליו יקרה לו כמעשה עיר הכהנים לזה שתק
ולא יענש אלא על דבורו בהקף בור וסירה ודוק: ונראה דאם לא היה אבנר מעיקרא שהמליך
איש בןשׂת לא היתה מלכות בית דוד מתעפכת והוא גרם ופירושה דסוגיא הוא באומר רב מפני
מה להיות דאיכא הרבה טעמים והם חמש הנה א' הריגת עשאל.

ב' בשביל שלא מיחה ג' ששקה מלכות בית דוד. ד' בור וסירה.

ה' למי ארץ לזה אמר ר' אמי מפני מה וסובר רבא דכל הנהו טעמי אית עלייהו פירכא לומר דאין
ראוי למות פניו שלא גרם בסיקתו שום מיתה והריגת עשאל פדין היתה ופשיטא שלא יתחייב
מיתהוהראיה דבימי שלמה כשדנו ליואב טענו עליו טענת אבנר ואי תימא דבסנהדרין מאי טעמא
קא תפסי ליה בהריגתו ולזה תמצא ג"כ דוד שאמר אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל לאבנר
בן נר וגו' ונהגם דטעין יואב על אבנר השתא לכונן אל החומש יכלת לכונן כו' אפשר שהיה יכול
אבנר להשיבו אלא דקדם יואב והרגיה ועוד אי אמרנו דעתיה דאבנר דקושטא פדבריו דקאמר
לעשאל כשהיה רודפו חדל לה וגו' ואיך אשא פני ליואב אחיך הרי דאשתמוטי קא משתמיט ואם
היה לו שום מציאות שלא להרוג אותו פן היה עושה ועוד שהיה בורח ממנו פשיטא שהיה יכול
אבנר להורגו ולא לברוח אלא לא היה רוצה להרוג עשאל ש"מ פי הרגיה לא היה מוצא בא'
מאיבריו ואם פן מ"ט ימות לטעם זה.

ואם משום טעמא דלמי ארץ הרי אז עדיין לא היה דוד מלך על כל ישראל ואבנר לא יענש עליו
פי לא מלך היה עליו וגם לא יהיה כ"כ גדול עון ומרד זה ליהרג עליו ואם על סי' ג' שהיא בור
וסירה סוף סוף לא יצא מזה רע דה' הציל את דוד מיד שאול ולמה יתחייב מיתה עליו ואם על
סי' ד' ששקה מלכות בית דוד ומי יאמר לו לאבנר מעיקרא דמלתא פי כן הוא צריך להיות
דאדרבה נראה לו מצוה קעביד שממליך בן שאול שממלא מקום אביו ושפן ראוי להיות ונהגם
דכפי האמת היה הדבר הפך רצונו יתברך לא יתחייב מיתה.

לזה לא בחר לו לומר אלא הא דנוב עיר הפהנים שנהרגו כמה פהנים מיתה משונה על לא חמס
בכפיהם והיה יכול למחות ולא מיחה על זה נענש אבנר בנדאי ונכנס לפרושי קרא הכי דדוד נמי
קאמ' לה דהיינו ידיך לא אסורות ולמה לא מחית ומה שהקשינו אומרם הפמות נבל וגו' להיות
שאבנר היתה הריגתו מאת ה' אבל יואב מיהא שהרגו שלא כפי הדין הרגו ולזה אמר מעיקרא
ויקונן על הריגתו מיואב שהרגו שלא כפי הדין והיינו הפמות נבל ימות אבנר בערף ההורג ובערף
הנהרג שהוא אבנר אמר פי מאת ה' כף נגזר על מותו דהיינו ידיך לא אסורות וגו' וכפי זה סלקא
קושיתינו דלמה לא קאמר רב גם פן שמת אבנר מטעם ששקה מב"ד פי כפר אמרנו שאדרבה הא
אתא למעט דלא ע"ז נענש אבנר.

אסיקנא דמשום ה' דברים נענש אבנר על שלא מיחה בנוב עיר הפהנים ועל שהרג עשאל ועל
ששקה מב"ד ב' שנים ומחצה ועל בור וסירה ועל שאמר למי ארץ: ובה נבא אל מכונן הפתובים
דוד התחיל לקונן ממטה למעלה וסיבתו אחרונה היתה תחת למי ארץ לזה אמר ויקונן המלך אל
אבנר פי שהיה מוצר על הדברים פולם שגרמו לו הפייתה הא' שהקדים עצמו וכת' ממני אבנר

למלה דוד לז"א אל אבנר בהקדים שמו למלה ואמר עוד הפמות נבל וגו' על הריגת עשאל שלא נתחייב מיתה עליו כי בנדאי רודף הוא כמו שפירשתי שהעיד עליו הפתוב שהיה בורח מלהרודף באופן שהרגו יואב שלא כפי הדין קודם שיתחייב בדין הרגו בידו וזה הוגמא מה שהיה רוצה דוד לעשות לנבל קודם שישמע תשובתו לולי אביגיל כמו שאמר דוד לאביגיל ברוח ה' וגו' אשר כליתי וגו' באופן מיתת נבל היתה הוגמת אבנר שהרג אותו יואב בלי גמר דין ולזה תמה ומה נבל הרשע כ"כ מנעני ה' מלהרוג אותו שלא כפי הדין ואבנר ימות מיתתו הכי דאבנר לא נתחייב מיתה ליואב והרגו שלא כדין ואמר עוד ידף לא אסורות למר ס"ל דה"ק דוד הוי אימא דטעמא דכמות נבל ימות מצד מעשה שעשית שלא מחית בשאול אי נמי למר כדאית ליה דעדיין מתמיה ואומר מה פעלת הלא מחית ולא הועלת בעד נוב עיר הפהנים.

ואמרו עוד ורגליה לא לנחשתי הוגשו וגו' ה"ק מי הכריחה וכבלה מלהחזיר לי המלכות שעפבת מלכותי פאן רמז שעפב מב"ד ואפשר שיודה רב בזה אלא לומר שהיתה סיבה למות עליה לא ולזה הזכירה דוד לנוב עיר הפהנים.

וראיתי לדייק דיוק אחר דוד ע"ה מתמיה על אבנר לא מלבד על השתי שנים ומחצה כמו שהקשו התוס' לפי רש"י ואמרו והלא ה' שנים שנשארו ישראל בלי מלה עד שעמד אבנר והמליך בן שאול וא"כ למה יענש על שהמליך איש בנפש דאפשר שאם לא היה אבנר ממליך אז איש בנפש לא היו יכולין ישראל לישוב עוד בלתי מלה והשתא נראה כי דוד גם על החמש קובל ואומר שאם נענשת עליהם כיון שיכול היית להחזיר לי המלכות ולא החזרת הגם דהש"ס לא קאמר אלא שתי שנים היינו אי לאו הב' שנים לא הופר כי יש לאל יד אבנר לומר זה יהיה מלה וזה לא יהיה עד אחר שהמליך בן שאול ויצאה מחשבתו לפועל א"כ גם מעיקרא דמלתא יש למיחש ליה בכל השנים והיינו אמרו רגליה וגו' דלמא כמו שאגלאי מלתא בב' שנים ומחצה והיה לה שלא לעכב מלכו ואמר עוד כנפול בני עולה רצונו לומר כי גם סיבה אחרת היתה לה דהיינו בור וסירה וה"ק כשם שלמדת עלי חובה עם שאול ואדרבה דברת רע עד שנתאכזר עלי והיה רודפני והפלת אותי לפני אויבי גם אתה נפלת לפני בני עולה ודייק שפיר אמרו כנפול לפני בני עולה כאשר הפילו בדבריו לפני אויבו מדה כנגד מדה ודוד פננתו כפי זה כשם שהיה בלבבו על שאול אליבא דכ"ע שהיה רודפו חנם גם רדיפה זו והריג' שהרג יואב לאבנר כרדיפת שאול שלא כפי הדין ותמצא שלא תלה לו המיתה בזה אלא חיוב מיתה: ישעיה אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו.

קשה מהו אמרו כי טוב פשיטא דאינו צדיק עד שהוא טוב ועוד מהו כי פרי מעלליהם וגו' דנתינת טעם זו אין לה הבנה. ואפשר לפרש דהנה ד' סוגים יש בבני אדם צדיקים גמורים ואינם גמורים ורשעים גמורים ואינם גמורים וב' סוגים ראשונים שהם צדיקים גמורים ורשעים גמורים הם בעה"ז בטוב וב' האחרים דהיינו צדיקים שאינם גמורים ורשעים שאינם גמורים הם בעה"ז ברע להיות כי ה' חפץ בטובתם לבלתי ידח ממנו נדח משא"כ רשע גמור עליו נאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו והצדיק גמור ג"כ לא עשה דבר שיתחייב עליו צער ויגון לזה בא הנביא ואמר כנגד ב' חלוקות שהם בעה"ז בטוב ובגדולה ואמר כנגד הצדיק אמרו צדיק כי טוב כאשר יהיה בטוב בעה"ז הוא מופת שהוא צדיק גמור.

אי נמי כי טוב פשיטה צדיק גמור וזהו כי טוב החלטי בלי תערובת רע דהיינו שאין בידו עון וזהו שיאכל ויתענג בעה"ז ובעה"ב וצריף עוד תנאי אחר שה' יעשה עמו חסד שלא ילקה בעון הדור

אֵלָא כָּל אֶחָד מִבְּנֵי דוֹרוֹ יִלְקֵהוּ וַיֹּאכַל פְּרִי דְרַפְּו הָרַע אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא יִסְבֹּל הוּא עֲוֹנָם דְּמַה תּוֹעִיל צְדָקָתוֹ אִם יִסְבֹּל עֲוֹנָשׁ אֲחֵרִים לְזֵה אָמַר כִּי פְּרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכְלוּ: שְׁמַעוּ שְׁמַיִם וְהֶאֱזִינִי אֲרַץ וְגו' יַדַע שׁוֹר קוֹנְהוּ וְגו'.

צָרִיף לְדַעַת מ"ט יִקְרָא יִשְׁעֵיהּ לְשָׁמַיִם וְאֲרַץ לְכַאוּרָה יִרְאֶה כִּי לֵהֶם נוֹגַע לִיפְרַע מִיִּשְׂרָאֵל דְּכָבַר הַתְּרִי וְיִשְׂרָאֵל מִפִּי מֹשֶׁה בְּהֶם פְּאוּמְרוּ הֶאֱזִינִי הַשְׁמַיִם לְזֵה קְרָא לֵהֶם יַעֲמְדוּ יַחַד מִתַּת מְזוֹן וְאִם הַדְּבָר הַזֶּה הוּא כְּנֻת יִשְׁעֵיהּ קִשָּׁה דְּלֹא הַוְזַכְרָא בְּדַבְּרֵי רְמָז מְזָה וְעוֹד לֹא מְצִינֵנוּ שְׁהִבִּיא עֲלֵיהֶם רְעַב וְהִגַּם שְׁאֵמ' בְּאִיכָה טוֹבִים הָיוּ חֲלָלִי חֲרַב מִחֲלָלִי רְעַב הָרַעַב הַהוּא לֹא מְצַד עֲצִירַת גְּשָׁמִים אֵלָא מְצַד מְצוֹר וּמְצוֹק שְׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בּוּ וְאִם לֹאמַר לֵהֶם שְׁאֵלֵיהֶם נוֹגַע הַעֲנִין שְׁאֵם לֹא יִחְזְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַשׁוּבָה יִהְיוּ נִפְסָדִים וְכָלִים הָרִי כְּבָר הַתּוֹסֵ' בַּע"ז דָּף ג' וְנ"ל וי"ל שְׁקִיּוּמָם הוּא בְּקַבְּלַת הַתּוֹרָה וּבְזֵה ג"כ גְּרוּיַח קוֹנְשֵׁי' בְּמַה שְׁקִטָּה הָאֲרַץ כְּשֶׁקָּבְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה א"כ צָרִיף לְדַעַת טַעַם יִשְׁעֵיהּ בְּזֵה מַהוּ וְלִהְבִּין זֶה צָרִיף לְדַקְדָּק מַהוּ אוּמְרוּ כִּי ה' דְּבָר שְׁאִין לוֹ הַבְּנָה וְהָכִי הוּל"ל שְׁמַעוּ וְגו' דְּבָר ה' וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ שְׁרַצוּ לְהַזִּיקוּ כְּשֶׁאָמַר לֵהֶם שְׁמַעוּ וְהֶאֱזִינֵנוּ וְגו' וְאָמְרוּ מִי הוּא זֶה שְׁמַרְעִישׁ הָעוֹלָם עַד שְׁחִזוֹר וְאָמַר לֹא אֲנִי כִּי מַה אֲנִי לֹאמַר לֵהֶם שְׁמַעוּ וְהֶאֱזִינֵנוּ ה' הוּא הַמְּדַבֵּר וְדַבְּרֵיהֶם וְנ"ל אֲמַת הֵם וּבְרוּיַח הַקֹּדֶשׁ אֲבָל אֵינָם מְנוֹכְרָחִים בְּכַתוּב וְאוּלַי מְקוּם הַנִּיחוּ לָנוּ רַבּוּתֵינוּ: וְנִרְאֶה לֹאמַר דִּישְׁעֵיהּ בְּרִאוּתוֹ דְּבָר חִידוּשׁ וּפְלֵא דְהִנְהָ יָדוּעַ הוּא כִּי שֵׁם הַהוּי"ה ב"ה יוֹרָה עַל הַחֶסֶד וְעַל הַרְחָמִים לֹא זוּלְתוֹ וְכַאֲשֶׁר יִתְרַעַם וַיְדַבֵּר קִשׁוּת יִהְיֶה בְּשֵׁם אֱלֹקִים צַד הַדִּין וְכַאֲשֶׁר רָאָה הַנְּבִיא צַד הַרְחָמִים דְּבָר קִשׁוּת וְתַרְעוּמָת צַעֲק לֹאמַר הַתְּקַבְּלוּ וְרִאוּ הַפְּלֵא זֶה וְקִרָא לְשָׁמַיִם וְאֲרַץ וְזֵהוּ אוּמְרוּ כִּי ה' דְּבָר פִּי ה' שֶׁהוּא מִדַּת רַחֲמִים דְּבָר דְּבָרִי קִשִּׁים שְׁאֵמַר בְּנִים גְּדֻלְתִּי וְרוּמְמַתִּי וְזֵה הִנְהָ מְצַד הַחֶסֶד כְּנֹז' וְהֵם פְּשַׁעוּ בִּי כִּי דְקִשָּׁה לְמַה הַנְּצַרְף לֹאמַר וְהֵם דְּדִי בְּאוּמְרוּ וּפְשַׁעוּ בִּי אֵלָא הַמְּכַוֵּן דְּבַעוֹד טוֹבָתוֹ עֲלֵיהֶם פְּשַׁעוּ בִּי שְׁלֵא תֹאמַר שְׁגִדְלַתִּים בְּאִיזָה זְמַן וְאַחַר עֲבוּר זְמַן הָרוּמְמוֹת הוּא שְׁפַשְׁעוּ בִּי לֹא כֵן הוּא אֵלָא וְהֵם בְּזְמַן עֲצָמוּ שְׁגִדְלַתִּים פְּשַׁעוּ.

עוֹד נִרְאֶה לִי ע"ד מַה שְׁפִירְשֵׁתִי בְּפִסּוּק הֶאֱזִינֵנוּ הַשְׁמַיִם וְגו' דְּפִירוּשׁ הַאֲזַנָּה הוּא דְּצָרִיף לְהַקְרִיב הַאֲזִין לְשִׁמּוֹעַ אֲבָל שְׁמִיעָה סִתְּם יוֹרָה עַל הִיּוֹתוֹ קְרוּב שְׁלֵא יִצְטַרְף לְהַטוֹת אֲזִין כְּפִי זֶה בָּא הַכַּתוּב עַל נִכּוֹן דְּכַאֲשֶׁר אָמַר שְׁמַעוּ שְׁמַיִם יוֹרָה כִּי הִיא קְרוּבָה לוֹ יוֹתֵר מִהָאֲרַץ וְלֹא כֵן הוּא אָמַר כִּי ה' דְּבָר פִּי כִּי לֹא דְבָרִי עֲצָמוּ אֵלָא דְבָרִי ה' וְלִגְבִּי ה' יוֹתֵר קְרוּב' הַשְׁמַיִם לֹא שְׁמַעוּ שְׁמַיִם וְלֹא אֲרַץ שְׁהִיא רְחוּקָה אִמ' וְהֶאֱזִינִי נִשְׁאַר לְדַעַת כְּפִי פִי זֶה מ"ט קְרָא לְשָׁמַיִם וְאֲרַץ וְנִר' כִּי הִנְהָ יָדוּעַ כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רַש"מ כָּל הָעוֹלָם בְּטוֹב וְלִהְפֹּךְ כָּל הַנְּבִרָאִים נִגְרַע חֻקָּם וּמְזוּנָם לְזֵה עֲתָה כַּאֲשֶׁר חֲטָאוּ מוֹדִיעַ ה' לְכָל נוֹגַע לוֹ רְעָה שְׁלֵא יֹאמַר מִהִכֵּן בָּאָה לִי הָרַעָה זֹאת לְזֵה הוּא מוֹדִיעַ אוֹתָם טַעַם לְקוֹתָם וְאֲפֹשֶׁר שְׁזֵהוּ עֲצָמוּ שְׁרַמְזוּ יִשְׁעֵיהּ בְּדַבְּרֵי שְׁאֵמַר שְׁמַיִם בְּלֹא ה"א כַּמ"ש מַרְע"ה הַשְׁמַיִם וְהָאֲרַץ בְּלִשׁוֹן עֵילוּי וּמִיָּלּוּי שְׁאֵז הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת עֲדָה קְדוּשָׁה וְיִטְהוּרָה וְלְזֵה אָמַר הַשְׁמַיִם מִשְׁא"כ עֲתָה שְׁהָיוּ רַשְׁעִים לְזֵה חֲסְרוּ בְּעוֹנוֹת וְאֲפֹשֶׁר שְׁלֵזָה נָתַן טַעַם וְאָמַר כִּי ה' דְּבָר פִּי הוּא אָמַר דְּבָר זֶה אֲרַץ וְשְׁמַיִם בְּלֹא ה"א חֲסָרִים וְגִירוּעִים וְהַטַּעַם בְּנִים גְּדֻלְתִּי וְגו' וְכִפִּי זֶה יְדִיּוּקָם וְהֵם פְּשַׁעוּ בִּי פִּירוּשׁ לֹא שְׁמַיִם וְאֲרַץ הֵם מְקַבְּלִים עֲוֹנָשׁ זֶה אֵלָא הַבְּנִים פְּשַׁעוּ בִּי וְגִרְמוּ גִרְעוֹן לְכָל הָעוֹלָם.

וְאוּמְרוּ בִּי פִי בְּרוּמְמוֹת עֲצָמָה שְׁעֵשִׂיתִי לֵהֶם בְּהָ פְּשַׁעוּ בִּי ע"ד וְכִסְף הַרְבָּתִּי לֵהֶם וְגו' עוֹד יִרְצָה לֹאמַר פְּשַׁעוּ בִּי שְׁלֵא הִרְשִׁיעוּ בְּעַבְרֵירוֹת הַפְּרִטִיּוֹת אֵלָא כְּבִיכּוֹל שְׁלַחוּ יְדֵיהֶם וּמְרָדוּ בִּי וְזֵה ע"י ע"ז וּפִי אֲוִפְנִי הַמְּרָד וְהוּא שְׁתַּמְצָא הַבְּהִמּוֹת הִגַּם שְׁבַעֲלֵיהֶם יֹאכְלוּם וַיִּשְׁקוּם עַכ"ז בְּעַת מְלֹאכ'.

לא יעשו אלא ע"י הכאה ובעל פרום אכן נמצא בהם ידיעה דהיננו השור יודע קונהו שקנהו ידיעה בעלמ' והחמור הוא טפש מהשור אבל ידע האבוס פאשר יביא לו אבוסו מצד זה נרגיש וידע אבל לא תצא לו מזה לעשות דבר ועוד טעם שפשוט אמר קונהו ובחמור אבוס הנה תמצא בשור אין על בעליו לתת לו לאכול אלא ירעה עד שיפתטם וזה חיותו משא"כ החמור לא יספיק לו המרעה ועל הבעלים להאכילו מהאבוס והנה אמר השור והחמור חידוש בשור הגם שאין בעליו נותנים לפניו אבוס אלא ביודעו כי זה קנהו הוא מפירו וליותר גרעון אמר חמור שדעתו מעופשת ואעפ"כ אותו הדור גרועים מהם שאין בהם לא ענגו השור ולא ענגו החמור כי אם היו ישראל יודעים בידיעה זו הגם דלגבי הבהמות לא תצא מזה להם דבר בערף בני אדם יצא דבר והוא דכאשר ידע קונהו שהוא הקב"ה קונה שמים וארץ או הפודהו ממצרים וקנהו בזה אם פן איך תבא לו הסברא לעשות לו אלוהות ולעבוד ע"ז והרי יש לו בעלים שהוא ב"ה.

גם אם היו יודעים אבוס של מי הם אוכלי' לא היו קוראים לאלוה אחר לתת להם מזונם. והנה בעל האבוס ב"ה הנותן להם לכל בשר והנה עם בני ישראל לא הרגישו אפ"י פהרגשת הבהמות.

והנה צריך לדעת למה פפי הענין ישראל לא ידע עמי לא התבונן ובמלות שונות אכן המכונן הוא דתמיד תמצא בישראל ב' בחינות וא' גדול מחבירו הגדול יקרא בבחינת ישראל והב' יקרא עם לזה אמר פנגד בחינת השור שיודע קונהו ישראל שהם המנובחרים לא רצו להכיר לדעת והעליו עין מהאדון אבל יודעים האבוס ויודעים כי האדון ה' נותן להם לכל בשר והיננו קצת ידיעה אבל עמי שהם הכת בלתי חשובים לא נתפנו לדעת אפילו זה אשר לא ישו אפילו לחמור: הוי גוי חזק עם פכד עון זרע מריעים בנים משחיתים עזבו את ה' נאצו את קדוש ישראל נזרו אחר.

הנה האדון ב"ה קרא לישראל גוי פאמרו גוי וקהל גויים וקרא אותם עם פאמרו את עמי ישראל וקראם זרע קדש וקראם בנים וכל א' וא' למדריג' א' לזה עתה הפך הפל לרעה גוי חוטא פכל הגויים בית ישראל עם יקרא לרפוי עם לזה אמר במקום הרפוי הנה לפנד עון וזרע קדש הרי הוא זרע מריעים וכנגד בנים אמר בנים משחיתים וכ"כ למה עזבו את ה' ונאצו קדוש ישראל לזה נזרו אחר כל אותם השמות שקרא להם נתהפכו כנז': ס' כ"ט ויאמר ה' יען פי נגש העם וגו' ונתהי יראתם אותי מצות אנשי' מלומדה לכן הנני יוסיף להפליא את העם וגו' ואבדה חקמת חקמיו.

הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה וגו' הפתובים הללו פולם מקשה אכן פונת הפתובים פי יש ב' מיני בני אדם אשר אין ה' חפץ בעבודתם הא' הוא פמין הפתיות והב' מחקמת האדם להרע ולזה בא ה' לקפול עליהם הא' הם בני אדם שתמצא פאשר אנו רואים בעינינו יש בני אדם בזמן הזה שמלאים עבירות פרמון וכאשר יבא החכם להזהיר אותם למונעם נקל בעיניהם המעשה ההוא הגם שיודיעם חמורו ויש בינם איזה מצות אשר הורגלו בהם ומצד ההרגל הם מתאמצים לקיימם ויוצאים מצד זה ועושים פמה עבירות ועליהם נאמר ולרשע אמר אלקים וגומר ונוסף פאשר יאמר עליהם החכם פי מצוה זו תדחה מקמי האי אינם משימין על לב והולכים בפשרירות לבם לבטל החמורות ולקיים הקלות וזה מהפתיות וממיעוט מורא של הבורא ב"ה שלא יחושו לעשות רצונו.

והכת הב' הם בני אדם אשר מתחכמים על מצות ה' ב"ה פהא דאמרי אם הנה ה' יודע שהרבית יש בה תועלת לא הנה אוסרה פי יש בה תועלת לנותן ולמקבל כלום טעמא הוא משום נשיכות אך רבה נשיקות קרינו לה אשר פנגד הב' פתות דבר הנביא פנגד פת א' אמר הנביא עליהם יען

נגש העם פ'י שאומר שהוא מהאנשים הנגשים אל ה' ומקיימין קצת מצות והוא אחר האמת אינו מהנגשים אל ה' וכל מעשיהם אינם ליראתי ולאהבתי פי באמת בפייהם ובשפתם כבדוני אבל לבם רחוק ממני פי כאשר ידע בדבר איסור ואינו חש לו וכאשר במצוה רבה ולא ירפין אזנו לשמוע וכדומה לזה הגם שאני רואה פי הם יראים לבטל המצות שבידם עכ"ז אותה ירא' אינה ירא' פנימית אלהית אלא מצות אנשים מלומדה כמו חוק הוא לו שלמדוהו אחרים לטובתו וירא מלבטלה ליענש כמו סגולה וקמיע לכן הוא רוצה שלא לעשות רצוני הריני מסלק המודיעו דרך ה' בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו וישאר סומא לחלוטין עד שיאבד מהעולם בעונו והב' הוא יותר מאוס בעיני ה' לזה התחיל לדבר עליו באוי והוי ואמר הוי המעמיקי מה' לסתיר עצה והיה וגו' פי אותם בני אדם שמעמיקים בדעתם יותר מה' כפיכול ומתחכמי על תורת ה' שהיא כת הב' הפילוסופי לסתיר עצה.

הנה תיבה זו דלסתיר חסירה אות ה"א אם תהיה הפונה להסתיר עצה ואם תהיה הפונה לסתור הרי היא חסירה אות ה"ו ובאמת פי הקריאה היא נקודה לסתיר בחיריק ומדחזינן דכתב קרא ביהאי גוונא ש"מ דאיפא תרתי לסתיר ולסתור והכי פירושו שהם מעמיקים מה' ויש עמק טוב וזהו שמוסיף לאסור המותר שלא יפשל באיסור ויש עמק רע לסתור עצה והתורה נקראת עצה שנאמר אני עצה וגו' לזה אמר פי זה המעמיק הוא לסתור אדרבה עצה שהיא התורה והינינו באופן שפתבתי שהם מחזיקים לקבל גזירה דרבנן ויכוין גם כן לומר להסתיר להיות פי חוששים מהרואים שיחזיקו אותם כמומרים לזה עושים בצנעה בסתר לזה כתב לסתיר שאינם עושים בפריהסיה דלדעתם אין איסור אלא מחשש הרואים הם מעלימים: משלי סימן א'

לדעת חכמה ומוסר וגו' לקחת מוסר השכל וגומר לתת לפתאים ערמה וגו' ישמע חכם וגו' להבין משל ומליצה וגו' יראת ה' וגו' לפי הנראה הכתובים אין להם משמעות פי אם הוא מצוה לאדם היל"ל דע חכמה ומוסר והבן וגו' וכן בכל הכתובים מדוע אמר לשון זה לדעת להבין ואם נא' שפונת הכתובים הוא לומר שהמשלים של שלמה הם לדעת וגומר ולקחתוהו קשה מה הוא אומר להבין משל ומליצה אם דבריו הן משל מי יבינם לנו שמשמעות הנשמע מהכתוב הוא שפא להבין אותנו משל ומליצה דברי חכמים ולא הבין אותנו שום משל ומליצה ועוד הכתובים מצד עצמן אין להם משמעות, ונראה שפונת שלמה המלך ע"ה כף היא שפא להודיע סדר הלימוד בידיעות חכמות הנאיאותים על הסדר ולה הוא אומר לדעת וגו' פי כי האדם צריך שידע מתחילת החכמה שלא יהיה כסיל אלא שיהיה מבקש לידע החכמה ואחריה המוסר פירוש המוסר הוא התבוננות בשכל לדבר הראוי לו ולשאינו ראוי לו וזה אינו דבר מגונה והינינו אחר שתהיה לו חכמה אז מצד החכמה יהיה המוסר ולא יהיה כפיהמה, עוד יכוין לומר פי לא תהיה הידיעה בחכמה במלאכת מהמלאכות כאשר עושים האנמות בחכמות העולם לתועלת נמשך אלא שתהיה החכמה למוסר לדעת תורת האדם ואחר שיהיה לו זה יעלה במעלות להבין אמרי בינה שהיא המעלה הגדולה שיבין דבר מתוך דבר ואמרו אמרי בינה פי שהדבר אשר יתחכם ממנו האדם להבין דבר אחר מתוכו לא פל דבר ודבר יש בו זה דהינינו להוציא ממנו דברים.

שלא יוסבלו אלא ענין הבינה הוא שאחר שנתחכם להוציא לאור תעלומה כל רואה יאמר שדבר זה מובן מזה ואומ' לכל ראוי שאני טהור וזה הוא אמרי בינה שהענין יורה שמוכן הוא ואחר שיגיע לזה יגיע עוד למעלה רמה יותר שהמוסר שיקח ויברר לעצמו יהי מוסר של הבנה וצדק ומשפט ומשרים: או יאמר כאשר יהיה בו דבר זה לדעת חכמה וגו' יקח לו מוסר השכל ולא יבחר אלא אל הצדק והמשפט ואם יראה בעיני העולם שהוא משפט מעוקל יעשה משרים ע"ד

ועשית הישר והטוב והפל עולה לפי אחד שלא יקח אלא דרף זה של מוסר שיש בו כל אלו המעלות ועוד יגיע עד שיתן לפתאים ערמה וגו' ודבר זה הוא ענין גדול פי יחכם אפילו לאדם פתי ועוד נוסף דאפילו חכם שיבא אצלו ישמע ממנו ויוסיף לקח והנבון שהוא יותר יוסיף לקח יותר ממה שיודע והיגו תחבולות, להבין כו' פי' היא מעלה יותר דבשלמ' הנבון שהוא מבין הענין מתחכם יותר להוציא דבר ממנו אלא המשל ומליצה הם כספר החתום אפ"ה יגיע להבין אחר שיהיו בו כל אלו המעלות ואין לנו גדול ממנו אז ידע ונפיר יראת ה' היא העיקר וזהו יראת ה' ראשית דעת, ואומרו חכמה ומוסר אוילים בזו פי' כי בזה הוא שהתחיל לומר לדעת חכמה ומוסר שהוא מדרגה הראשונה שממנה מתחיל לעלות לכל המעלות הסדורות ולזה אמר פי' האוילים כאשר יבזו החכמה ומוסר שהיא מדרגה הראשונה א"כ אין להם דרף עליה עוד ואומרו אוילים בזו לא אותם שהם אוילים אלא המכונן הוא שבוזה שהם בוזים ניקרים ונראים שהם אוילים פי' לא יעשו ענין זה אלא אם הם אוילים.

שמע בני וגו' פי' לנית חן וגו' אומרו מוסר אביה יכוין על תורה שבכתב ותורת אמה על תורה שבעל פה וצל"ד מדוע תורה שבכתב יחסה למוסר ותורה שבעל פה הזכירה בלשון תורת אמה.

ונראה שהטעם הוא להיות דתורה שבכתב פתוב בה אם תעשה טוב תחיה ואם לאו תמות או הכרת יפרת או ילקה ארבעים לזה הזכיר בו המוסר אבל דברי חז"ל אין בהם לא מית' ולא עונש שלא מצינו שיחייב האדם העובר לא מיתה ולא יסורין שאין לוקין על לאו דלא תסור ולזה אמר תורת אמה וזה הוא שדייק לומר גבי תורה שבכתב שמע וגבי תורה שבע"פ אמר ואל תטוש תורת אמה דלא שייך תטוש אלא בדברי רז"ל שיאמר אני איני צריף שמירה זו שאמרו רז"ל או גזירה זו אין לחוש לה ותפול גזירת חכמים אבל לגבי תורה שבכתב אינו מזהיר אלא שמע ודי בזה ונותן נתינת טעם לתורת אמה שהם דברי רז"ל פי' לנית חן הם לראשונה ולזה אמר בתחלת הספר תיבת משלי להיו' פי' כל דברי שלמה פאן מדבר במשלים כמו דבר זה פי' לנית חן וגו' ותורת אמה וגו': בני אם יפתוה חטאים וגו' עתה התחיל בדברי מוסר ואמר אם יפתוה וגו' פי' כי ימצא אדם פי' מצד יצרו ומזגו הרע יתאנה לעבירות לגזול כו' לתאנות המורגשות לזה אמר שהע"ה בני אם פתוייה הוא מצד העון עצמו פי' יערב לה והוא מפתה אל תאבה לעצת יצרה הרע מאוס בה ולזה דקדק לומר חטאים ולא אמר חוטאים והוא ע"ד אומרם במס' ברכות פ"א אקרא דיתמו חטאים וע"ש והמכונן לומר שהחטאי עצמן עריבותם היא המפתה אותה אל תאבה יכוין פי' לא יפנס במשא ומתן בענין אם טוב ואם רע אלא בבא אליו המחשבה ירחיקה וימאנס בה פי' אם יפנס במשא ומתן ותגבר בו תאנות המחשבה להיותה מורגשת לזה עצה הנכונה היא שימאנס בדבר בלי תת טעם ובזה היא עצה טובה לאדם והגם שיכתוב אחר זה אומרו אם יאמרו לכה אתנו שנראה ממנו חוטאים ולא החטאים עצמם הנה צריף אתה לדעת פי' אין פונתי לומר פי' לא יסבול בנשמע אלא חטאים ולא חוטאים אלא ממה שהוציא בלשון זה דחטאים יכוין ג"כ לפירושינו ושלל במתק דבריו כל מיני הפיתויים שיבאו לאדם הן מעצמו בטבעיות החומר הן מהזולת אשר גבר בם צד הרע ומבקשי להרבות ממוןם ותחזקנה ידיהם: אם יאמרו לכה אתנו וגו' נבלעם פשאול חיים וגומ' כל הון יקר וגו' גורלה תפיל וגו'.

צריף לדעת מה הוא הפיתוי שאמר אם יאמרו לכה אתנו זה לא יתפתה אדם בו פי' מי הוא זה שירצה ללכת לשפוף דם וכבר הזהירנו תורה לא תרצח והפיתוי יצדק שיאמרו לו אןפן הטר וצדדי הפתוי ולפי הכתובים אין פאן פיתוי ועוד במה מונעו שלמה שלא ישמע אליהם באו' פי'

רגליהם לרע וגומ' וימָהְרוּ לְשִׁפְוֹף דָּם הָלֹא זֶה הוּא עֲצֻמוֹ דְבָרֵיהֶם שְׁאֲמָרוּ בְּפִתּוּיֵים וְאִם יִקְבְּלוּ דְבָרֵיהֶם גַּם בְּמֵה שְׁמוֹנְעוֹ שְׁלֵמָה לֹא יִמְנַע כִּי יָדַע זֶה וְרוֹצֵה לַעֲשׂוֹתוֹ, גַּם צַל"ד וְכִי בְּנֵי אָדָם כ"כ פְּתָאִים שְׁיִפְתּוּ הַזּוּלָת בְּדָבָר מְכֻנָּעַר שְׁיִלְךָ לְהַרְוֵג וְעוֹד שְׁיִאמְרוּ כִּי אוֹתוֹ הִהְרוּג הוּא נְקִי חַנּוּם וְהֵם רוֹצִים לְהַרְוֵגוֹ זֶה אֵין הַדַּעַת סוֹבְלָתוֹ שְׁיִהְיֶה אָדָם כְּזֶה וְאִם הֵם דְּבָרֵי שְׁלֵמָה שֶׁהוּא פְּפִי הָאֲמַת נְקִי חַנּוּם לֹא בְּכֹאן הֵיךְ אוֹמֵר זֶה אֵלָּא כְּאֲשֶׁר אוֹמֵר כִּי רַגְלֵיהֶם לַרַע יְרוּצוּ וַיִּמָּהְרוּ לְשִׁפְוֹף דָּם שֶׁם הֵיךְ אוֹמֵר נְקִי וְחַנּוּם וְלֹא בְּדְבָרֵיהֶם כִּי הֵיטְבָן שֶׁהִמְפָּתָה יֹאמֵר דְּבָרִים שְׁכֻנְגָדוֹ הַגַּם שְׁיִהְיֶה אֲמַת יִכְחִידְנוּ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ וְעוֹד מֵהוּ תֵיבַת נְאָרְבָּה וְתֵיבַת נְצַפְנָה כְּפֹל הַעֲנֵן בְּתֵיבּוֹת שׁוֹנוֹת עוֹד צְרִיף לַדַּעַת מֵה פּוֹנְתָם בְּאֲוָמָרִם נְבַלְעָם כְּשֹׁאוֹל חַיִּים וְתַמִּימִים כְּיֹרְדֵי בּוֹר וְלֹא הַסְפִיק לוֹמֵר נְאָרְבָּה לְדָם וְגו' עוֹד צְרִיף לַדַּעַת לְמָה כְּפֹל לוֹמֵר כֹּל הוֹן יִקָּר נְמָצָא נְמָלֵא בְּתֵיבּוֹ שְׁלָל וְעוֹד מֵה הִיא הַפְּנִינָה בְּתֵיבַת שְׁלָל שְׁהִיל"ל נְמָלֵא בְּתֵיבּוֹ הוֹן, עוֹד מֵה פּוֹנְתָם בְּאֲוָמָרִם גּוֹרְלָהּ תַּפִּיל בְּתוֹכְנוּ כִּיס אֶחָד כּו' הֵינּוּ הֵךְ.

אֲכֹן הִרְשָׁעִים הִלְלוּ הַמְּפָתִים מִתַּחְכְּמִים לְהַפִּיל אֶת הָאָדָם בְּחֻלְק שְׁפָתֵימוֹ וּבְחֻכְמָה גְּדוּלָּה וְצְרִיף אִתָּה לַדַּעַת כִּי טֵבַע הָעוֹלָם כִּי הִרְשָׁע יֵשׁ בּוֹ מַדַּעַת רַבּוֹ שֶׁהוּא הַיִּצָּר כִּי אַחַר הָאֲמַת כֵּן הוּא שְׁהִיצָה"ר מְלֻכָּשׁ בּוֹ וְטֵבַעוֹ לְבַקֵּשׁ לְהַחְטִיא אֶת הָאָדָם וּבְרֵאוֹתוֹ כִּי אֵין כֹּל אָדָם יִשְׁוֶה בְּדַעַתוֹ לְהַרְשִׁיעַ מִתַּחְכְּמִם לְהַלְבִּישׁ הַעֲנֵן שֶׁל הִרְשָׁע בְּדָרָף זְכוּת וְדָרָף מְצוּה וְהַמְּשַׁל בְּזֶה כִּי כְּאֲשֶׁר הֵם רוֹצִים לְבַלַּע אָדָם לְשַׁלּוֹל שְׁלָלוֹ מְדָרָף הַגְּנָבִים לְרַדַּת עָלָיו בְּלִילָה וְהָאִישׁ בְּבֵיתוֹ וַיִּשְׁלָלוּ שְׁלָלוֹ וְעַתָּה הֵם בְּאִים לְהוֹסִיף בְּנֵי אָדָם בְּחֻבְרָתָם לְהִיּוֹת לָהֶם לְעַזֵּר וְכְאֲשֶׁר מִתְחִילִין לְפָתוֹת הוּא עַז"ה שְׁאוֹמְרֵי לְמַתְפָּתָה לְכָה עֲמָנוּ בְּדָרָף שֶׁהֵם הוֹלְכִים בּוֹ וּמֵה תַעֲשׂוּ כִּי נְאָרְבָּה לְדָם פִּי לְהִיּוֹת שֶׁהוֹלְכִים לְגִנּוּב בֵּיתוֹ שֶׁל פְּלוֹנֵי אֲבָל הֵם צְדִיקֵי וַיִּשְׁרִים וַיִּרְאִים שְׁיִבֹאוּ לִידֵי עֶזְרָה הַרְצִיחָה לָזֶה הֵם מְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ שְׁיִלְךָ עִמָּהֶם לְהַצִּיל נַפְשׁ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְהַמְּצִיאֹת הוּא כִּי אִם לֹא יִשְׁיִמוּ לוֹ אוֹרֵב כְּאֲשֶׁר אֲבָאָר מִשְׁפַּחַת לָהּ כִּי בְּעוֹדָם עֹסוּקִים בְּגִנְיָכָה יִרְגִישׁ הַנְּגָנָב הַהוּא וַיַּעֲמֹד עֲלֵיהֶם לְהַצִּיל מִמוֹנוֹ וְאִז הֵם יִהְרָגוּהוּ וְלָזֶה לְכָל יִפְשְׁלוּ בְּדָמוֹ נִתְיַעֲצוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ אוֹרֵב כִּי בְּרֵאוֹתוֹ מִתְנוּעַע לַעֲמֹד יוֹדִיעַ לְגִנְבִים לְכָרוֹחַ וְנִמְצָא זֶה הָאוֹרֵב מְצִיל הַנַּפְשׁ הַזֶּה וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ נְאָרְבָּה לְדָם פִּי לְדָם שְׁלֹא יִשְׁפַּכּוּהוּ בְּאֲנֹפֶן כִּי לְדָבָר מְצוּה הֵם מוֹלִיכִים אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת זֶה שְׁלֹא לְבֹא בְּדָמִים בְּאֲנֹפֶן מִי הוּא שְׁלֹא יִרְצָה לְלַקֵּחַ לְפִיקוּחַ נַפְשׁ וְעַדִּין יֵשׁ לוֹ לְחַוֵּשׁ עַל עֲצֻמוֹ שְׁמָא כְּאֲשֶׁר יוֹדִיעַם בְּהַקִּיצוֹ הָאִישׁ יִלְכַּד הוּא וַיַּעֲמֹד עָלָיו הָאִישׁ וַיִּהְרָגוּהוּ בְּפִגְעוֹ בּוֹ הוּא יִמִּיתְנוּ לָזֶה אָמְרוּ נְצַפְנָה פִּי שְׁגַם זֶה הָאוֹרֵב לֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם יְדוּעַ לַעֲמֹד עָלָיו הִלְזוּ וַיִּהְרָגוּהוּ אֵלָּא שְׁיִהְיֶה צְפוֹן שְׁיִצְפְּנוּ אוֹתוֹ וְזֶהוּ נְצַפְנָה כִּי מֵה שְׁיִאָרוֹב יִהְיֶה צְפוֹן שְׁלֹא יִרְאֵנוּ הוּא וַיּוֹעִיל לְהַרְגִישׁ בְּהַעֲרִיּוֹ וְכַדוּמָה לְהוֹדִיעַ הַגְּנָבִים שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת קוֹל הַבְּרָה עַד שְׁיִרְדָּם וְכַדוּמָה וְעַדִּין יֹאמֵר זֶה הָאִישׁ וְלָמָּה אֲנִי מְכַנִּים עֲצָמֵי בְּעַנְנֵן זֶה יִהְיֶה מֵה שְׁיִהְיֶה לָזֶה אָמְרוּ לְנְקִי חַנּוּם אֵיךְ וְלָמָּה לֹא תַחֲוִס עַל נַפְשׁ נְקִי שְׁיִמּוֹת חַנּוּם אִם יַעֲמֹד עֲלֵיהֶם פְּשִׁטָּא שְׁיִהְרָגוּהוּ לָזֶה מְצוּה אִתָּה עוֹשָׂה.

וְעַדִּין יַחֲוִשׁוּ לוֹ לוֹמֵר הֵן אֲמַת כִּי בְּעַרְף הַנְּגָנָב עוֹשָׂה בּוֹ מְצוּה שְׁאִם לֹא יִלְךָ הוּא בְּוֹדָאֵי שְׁיִמּוֹת וְזֶה הוּא מְצִילוֹ אֵלָּא שְׁיֵשׁ סַפְק אַחַר, שְׁמָא יַעֲמֹד וְהוּא גְבוּר חֵיל נְאֻת כְּלָם יִהְרָג יַחַד וַיְכַנִּים עֲצֻמוֹ בְּסַפְנַת נְפְשׁוֹת וַיֹּאמֵר לָמָּה אֲנִי מְכַנִּים עֲצָמֵי בְּסַפְנַת נְפְשׁוֹ שְׁמָא יְקוּם הָאִישׁ וַיִּהְרָג אֶת כְּלָם לָזֶה אָמְרוּ לוֹ כִּי אֵין לוֹ לְחַוֵּשׁ לָזֶה כִּי הֵם גְבוּרִים וְסוֹמְכִים עַל פַּחַם וּגְבוּרָתָם שְׁאִם בְּאוּלֵי יַעֲמֹד עִמָּהֶם שְׁאִין לָהֶם שׁוּם מִיְחֻוֹשׁ שְׁיִעֲרוֹף עִמָּם מְלַחְמָה וַיְכַנְסוּ עִמּוֹ בְּסַפְנַת נְפְשׁוֹת וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ נְבַלְעָם כְּשֹׁאוֹל חַיִּים כִּי יֵשׁ בְּהֵם כַּח אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ בְּעוֹצָם גְבוּרָתָם וְתַמִּימִים כְּיֹרְדֵי בּוֹר שְׁזָה יוֹתֵר הוּי תוֹסַפ' גְבוּרָה שְׁלֹא יִצְטָרְכוּ לְזוּז בְּהֵם אֲבָר וְלַרְצָצָם וְאִז יְכוּלוּ לָהֶם אֵלָּא תַמִּימֵי כְּאָדָם הַלּוֹקֵחַ צְפוֹר חֵי בְּלֵי שְׁיִטְרַח עִמּוֹ כֹּף בְּעִינֵיהֶם הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה הַגְּנָבִים בְּאֲנֹפֶן אֵין כְּאֵן חֲשַׁשׁ נְפְשׁוֹתָם וְאֵין

כאן אלא אדרבה מצנה עושה בהליכתו עמם ועדין נשאר ענין אחד גוף הגניבה של הממון של זה האיש העלוב מה היא ועוד יאמר בדתו זה האיש המפקח מה פשעו מה חטאתו שיגנבו ממנו של זה לזה הם מפתים אותו כי יש דבר גדול בבית זה האיש וזהו כל הון יקר וכנגד חשש איסור הגניבה אמר נמצא לומר כי אין זה אלא מציאה פאשר המציאה אין לה בעלים פה זה הממון אין זה בעליו אלא הוא גזלו ובגזו וזהו נמלא בתינו שלל פי' מה ששלל הוא פי' זה האיש לא עמל בו ולא גדלו בשלמא אם הנה זה האיש מרויח פדרה העולם נחויש לגניבתו משא"כ הוא זה שפל עיקר הממון הוא בידו שלל למה ימלא ביתו הוא שלל ונהפוך הוא אנחנו הוא שנמלא בתינו שלל ואין פאן שום חשש איסור, באופן כל שומע דבריהם יתפתה בחלק לשונם ונשאר עתה לדעת אחר שהם הם הגנבים והם הם הבעלי זרוע והוא אינו משמש כלום אלא שלא יבאו לידי רציחה כנז' א"כ חלקו גרוע מהם לזה אומרים כי בשכר זה שעושה יטול פאחד מהם ועושים לו טובה לבחור פרצונו אם ירצה שתהיה להם פיס אחד מה טוב ואם ירצה לחלוק הרשות בידו, או יאמר שמיטיבים עמו טובה אחרת שיעשו עמו אפילו מציאה בדרה לא מלבד שישטול עמהם בשלל זה אלא אפילו ירויחו חוץ ממנו דבר מה יהיה לכללות וזה הוא פיס אחד יהיה לכולנו כל מה שינתן בכיס של אחד מהם יהיה לכולם חלק בו וזהו אפילו מציאה בדרה: בני אל תלה בדרה אתם וגומ' כי רגליהם לרע וגומ' כי חנם מזורה הרשת וגו' והם לדמם יארובו וגו' פן אורחות כל פוצע בצע וגו' צריה לדעת למה פפל הענין במלות שונות בדרה אתם מנתיבתם שגראה פשפת יתר.

ונראה שפננת הכתובים לומר לזה המתפתה לא מיבעיא שלא ישמע אליהם אלא אפי' יאמרו לה שתהיה יוצא ובא עמהם להיות בחברתם אל תלה בדרה אתם פירוש אפי' בדרה בעלמא אין לה להתלוות עמהם ולא די זה אפי' בדרה המיוחד להם שהם רגילים שם מנע רגליה ממנו שפא תפגע בהם ולזה דקדק הפתוב ואמר מנע רגליה מנתיבתם אפי' אינם בו ולזה ג"כ אמר דרה ונתיב שדרה יורה על מקום בלתי מיוחד ליחידים ובזה הוא אומ' שלא ילה עמהם ונתיב יורה על מקום מיוחד ליחידים להיותו מוגבל וקצר ובזה מזהיר שימנע רגלו מאותו נתיב אפי' אין החוטאים בו והטע' הוא כי רגליהם לרע ירצו פי' כנגד מה שאמרו בדבריהם כי הם חסידים ומבקשים להציל נפש לבל יבואו בדם והצדיקו עצמם לפניו דאפי' גזילה וגניבה אין פאן פאמור לא כן הוא פי' האנשים החטאים האלה חשודים הם על שני דברים בין על הגזל ויודעים כי רשע מעשיהם ועושים ואו' תיבת כי רגליהם לרע ירצו שאין לו משמעות ישר ויותר הנה לשון מתקן לומר כי הם רע יעשו או ירשיעו ומה הוא או' לרע ירצו, אכן דע כי האדם בעשותו רשע בתמידות לרוב תמידותו בו לא יחשוב בעשותו כי רשע הוא אלא ירוץ לעשותו מבלי מחשבו לבו והוא ע"ד או' ז"ל עבר אדם עבירה ושמנה בה נעשת לו הטר ומה גם בהרגילו בה פמה פעמים בבואה לידו ירוץ לעשותו בהיטר גמור וזה הוא שאמ' כי האנשים הללו לרוב רשעם נעש' בעיניהם הרע אשר ירצו לו לעשותו הטר פדברים המותרים ולזה הם אומ' לה נמלא בתינו שלל כי אין איסור מטעם הנז' וכנגד אומרים לה שהם מתחכמים להציל נפש א' דע כי האנשים הללו אין בעיניהם חשש חומר הריגת נפשות אפי' לחשוב בה אם בן מות הוא ואצ"ל לבקש אחריה להציל וכדומה כנז' וזהו אומרו וימהרו לשפוף דם: עוד יכוין לומר דע שאתה מסופן אם תלה עמהם אחר שהם כ"כ רגילים עד שרגליה לרע ירצו ואין נחשב בעיניהם הרע לרע גם עליה תעבור כוס תרעלתם ואף רוחה יעלעו דם ועל אותו חלק שתטול עמהם לגזולו ממה ישפכו דמה וכל דבריהם לה ידמו פרשת לפני כל בעל פנה וזה הוא אומרו כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל פנה פי' כי הבעל פנה פשרואה רשתות מלאות מזורה פירוש מלאות זורר שממלאים אותם הבעלים בזרעונים זעיר

שם זעיר שם וכראות הצפור הזרעונים מעופף ויורד לאכול לשבעה ואחר האמת מה ראה בעל הרשת שפרש רשתו ומלאה חטים או שעורים לא לחנם אלא לצוד לעוף הפא לאכול הגרעינים והפתוב מדבר בתמיהה פי חנם פי וכי חנם לא היא פן הוא ממש פיתוי האנשים הרשעי' הללו שאומרי' לה כ"כ הבטחות טובות והם פמזורה הרשת פי לא יעלה על דעתה פי לטובתה מכוננים, וכפי זה יתמה הרואה אם הם לטובת זה האיש לא יכוננו להטיב גם לטובת המתעצים עליו לא כן יכוננו פאמור פי לא ירחמו עליו אחר האמת מה היא פונתם לז"א פי טעמם שמפתים אותה לא לחששת אותו האיש אשר פאו לביתו לשלול שללו פמות שהם אומרים אלא לחששת נפשם וזה הוא שדקדק הכתוב לומר והם פירוש טעמם האמיתי הוא לדמם יארובו דהיינו שהם יראים לנפשם ומבקשים להם עזר וסיוע שיראים שפא יהרגם הנגנב לא פמו שהם אמרו פי אין להם חשש עצמם גבלעם חיים לא פי אלא יראים על דמם לזה עושים אורב להיות להם להצלה ומה שאמרו שלא תירא שפא יעמוד האיש עליה ויהרוג אותה פי ישימו לה מצפון שלא ימצאה להורגה לא כן הוא פי לא לה הם יצפנו אלא לעצמם יבקשו לצפון וזה הוא יצפנו לנפשותם ואותה ישימו למקרה ופגע אם יעמוד האיש לה לבדה ימצאה ויהרגה מטעם זה מבקשים לקחת עמהם ואו' פן אןרחות וגו' פי פנגד מה שאמרו פי אותו ממון שהם הולכים עליו לגנולו גנוב הוא אתו ולזה אין עליהם איסור גזול דע שאפילו לדבריהם גם פממון הזה הבצוע הבוצע אותו מעלה עליו הפתוב פהורגו לבעליו ולזה פפל התיבות בוצע בצע שבצע חברו אפילו במציאות זה נפש בעליו יקח ולזה ג"כ דקדק לו' פן פי פמו הבוצע ממון הטר הני פנוטל נפש בעליו פן הנוטל ממון שחברו פא לו פאיסור פנוטל נפש בעליו ולזה תמצא שאומר הש"ס פתר גנבא גנוב וטעמ' טעים ופיר' רז"ל שהדבר בתמיהה: או יאמר שהפונה היא פנגד מה שאמרו פי הממון גזול פיד האיש שהוא דע פי לא כן הוא וזה תמצא שפן דרכם פשורצים לבצוע הם ממציאים הטר על זה ואומרים אין זה הממון פי אם גנוב הוא בצוע הוא וזהו שאמר הכתוב פן אןרחות פל פנצע שאומר על זה שפוצע פי הוא מעיקרו בצע ואחר האמת תדע פי לא ממון יחשב להם אלא דם שפכו פי את נפש בעליו יקח: ויבדדך רמז ירמז את נפש בעליו יקח פי אחר שאומרים שהוא בצע הם מוצאים טעם נכון שיקחו הם הממון שהוא מטעם פי בעל הראשון נפשו ורצונו הוא שיקחו אותו האנשים הבוצעים הללו וכיון שהממון הפשל הוא של ראובן ופא פשחור ויגזלו ממנו והללו צדקיה פן פנענה וחבריו פאים לגזול מפשחור ואומרים אמדינו דעתיה דראובן הנגזל פי ירצה שנקח אנחנו הממון ולא ינפה בו פשחור להיותו אויב לו שהוא המפריד ושולל זכותו של ראובן ממנו וכיון שפן אין חשש איסור בעולם וז"א את נפש בעליו יקח פי מה שתאנה נפשו של בעליו של הממון הוא שנה יקחנו ודקדק לומר אןרחות פל פנצע בצע לומר פי להיות שמעיקר' אמר על החוטאים הנז' שמבקשים להדיחו פי רגליהם לרע ירוצו פי לא יבקשו לחשוב בענין אם רע אם טוב אלא ירוצו וגו' לז"א פי דבר זה דבוצע בצע כנז' פן אןרחות פולם על הרוב זה דרכם שירוצו למצוא פתח לבצוע ולזה גם אלו ימצא בפיהם טעם זה פי אין בצע זה בצע להם ויבקשו טעמים ועילות פי ממון זה לא בצדק וגו' פאופן פולם בפיהם טעם זה ופאשר לזה הם מפתים אותה לומר פי אין רע ולא כן הוא כנז' לזה אל תלה בדך אתם וגו': חכמות פחוץ פתרונה וגו' פראש הומיות תקרא וגו' עד מתי פתיי' וגו' תשובו לתוכח' הנה אחר שפייד דבר הנוגע לבן דעת ושפרו מלכת את פסילים עתה חזר לעורר מי שיצא מדך השכל אולי ישוב מדרכו הרעה והמשיל הענין במשל נחמד והוא פי הנה שמירת האדם בעולם הוא פשבתו פביתו ולא יצא חוצה והוא ע"ד לה עמי בא בחדריה וסגור דלתה בעדה פי זאת היא השמירה המעולה שיכול האדם לעשות לעצמו ולמטה

משמירה זו בצאתו חוצה מהבית אינו שמור כל כף ועדין הוא נשמר להיותו תוך העיר ולמטה מזה בצאתו מן העיר יפרוש כפיו אל ה' להצילו מפחד ופחת כמו שמצינו יעקב אבינו שהוצרך לתפלה בשלחו בנימין מיראה ופחד פן יקראנו אסון בדרך אבל כל עוד שיודע הדרך אשר הוא הולך בה עדין יכול להאמין בעצמו כי בן קיימא הוא וכאשר יתעה מהדרך ולא ידע אנה יפנה לעזרה הרי הוא אבוד בלי מאבד כי לא ידע דרך בא בו והנה האדם שרוצה לעשות שמירה לעצמו יבקש השמירה המעולה שבכולם ואותה יבחר לעשות אם יהיה בן דעת והוא לשבת בחדר שמור מכל רע ואם זה האדם אויל הוא ולא ידע דרך ישוב בה אם המצא ימצא לו אהוב או אב לבן הוא יהיה לו לעינים ובראותו כי הוציא עצמו ממדריגה א' מאותם חלוקות של השמירה ומנעוהו ויורהו ויאמר לו כי עתה הוא מסופן ביותר ממה שהי' עד אשר יראנו שטעה בדרך והרי הוא אבוד לפעמים יחדל האהוב ממנו בראותו כי קרא לו והוכיחו ולא שמע אליו תיסרהו רעתו ולפעמים אם תהיה האהבה תקועה ומרובה בלבב עליו ישוטט במדברות ובציות אוילי ימצאהו והנה טועה ולא הוא לבד אלא ישפיר בני אדם הולכי מדברות אוילי ימצאהו להשיבו ויקבע להם שכר כפול וכל זה מרוב אהבתו וכאשר תגדל אגלת אדם שהגם שהמצא ימצא לאחד ממבוקשיו וימצאהו איש והנה תנעה וירצה להשיבו אל אביו אל הדרך ישכון אור אל עיר מושב ולא חפץ האדם הטועה מב' סיבות שיטעוהו הא' שיאמר ומי יאמין לזה האומר כי הוא יודע דרך המגיע לישוב ושלא אף הוא מן הטועים ולזה לא יטה און לשמוע דבריו או מטעם אחר כי הטועה עיניו יגע וכשיאמר לו שצריך להגיע לישוב מהלך יום או יומים ואומר כי אינו יכול לילך מרוב היגיעה שיצטרך וישוב שם במקומו ויבחר באותו מרגוע המנוע שתכליתו רע גמור מלטרונח מעט ויהיה התכלית חיים טובים וכראות האיש המבקש את האיש המבוקש כי לא חפץ בחיים אחר שהטעם לו הדרךים אז חזר בפחי נפש כי נמצא אלא שלא רצה לבא עמו ואז עכ"פ נוטל חצי שכר על טורחו.

והנה האהוב הגדול בשומעו כי אחר שנאבד נמצא ולא הטה אוננו אחר אשר ראה כל הרעה אשר מצאתו מחסרון קבלת מוסר האהוב ועצתו ואף אחרי אובדו שלח לבקשו ולא שמע נתמלא חמה עליו ונתאכזר ביותר ושםח לאידו ולא יבדו, והנה צריך אתה לדעת כי יותר מהשמירה שצריך האדם לגופו כפלי כפלים צריך לנשמתו ובדרך כלל נאמר כי הגוף אינו קבוע לו הניזק כי יש אדם שאין לו שונאים ולא רודפים מה שא"כ הנשמה הרוזף עומד לנגדה וסרבו שלופה בידו מבקש הפיתה, והנה הד' חלוקות הנז' ישנם בשמירת הנשמה והאהוב הגדול הוא ית"ש רם ונשא אשר אהב אותנו דכתיב אהבתי אתכם אמר ה' וקראנו בנים ואשר לזה הוא ממציא לנו שמירה היותר מעולה מכל השמירות לבל ינזק אדם ממנו בחמלת ה' על הבן החביב, והנה הבית אשר יהיה האדם שומר הנשמה מאויביה הוא בית המדרש ותמצא ד' חלוקות בבני אדם פת אחת היותר שמורה היא היושבת בשבת תחמוני בבית המדרש יומם וליילה אל יצא איש מפתח ביתו וזאת היא הפת השמורה מכל רע כי אין לה מקום שתתיירא ממנו הנשמה כי היצר אינו נכנס לשם והגם כי לפעמים יתעסקו בצורך מחייתם אתם עמם בית מדרשם כאשר ספרו לי על חד בדרך ה"ה הרב משה אלשיך ז"ל כי באותו זמן שהיה מתעסק בצרכי הגוף למצוא טרף באותן שעות חבר פי' על התורה כולה כי ידיו היו עסקניו ומחשבותיו חכמניות בתורה הנה זה האיש הוא שמור ומשומר.

ויש פת ב' פתיים בית תורה וקדושה אבל לא כל היום אלא חלק מהיום בבה"מ וחלק מהיום במשא ומתן אבל לא ככת הראשונה שלא היו טורחים אלא שיעור מחייתם אלא כאשר תשיג ידו

לא ימנע מלטרוח ועוד שנותן לו טעם כי הוא יזקין ויחלה או למקרים המתהווים יקדים להכין לו וזה ידמה לאותו שהמעט השמירה בגוף בצאתו מהבית חוצה ונפחתה השמירה ממה שהיתה לו אבל עכ"פ כיון שדעתו לחזור למקומו והרי הוא כיוצא לשוק להכין צרכיו וחוזר לבית פן הוא האדם הזה עדיין שמור.

ויש פת אחרת אשר יפרקו עול התורה בלהטיהם אחר קמון עה"ז ולפעמים ישארו ימים מבלי ראות בה"מ ותלהט אותם תאנתם עד אשר יסובבו מעיר לעיר דרך המדבר ודרך ימים ונהרות עד אשר ישפח מלבם בתיהם בה"מ והנה עתה כפיר מצאה ידו של האויב הוא היצה"ר מצא מקום לקום עליו והפכו כי אין לו שמירה והנה אם זה האיש עכ"פ תהיה דעתו לחזור לבה"מ וישמור דרך החיים בשובו בשלו' הרי הוא נמלט הגם שהיה בסכנת נפשו' ודומה למי שניצול ממות ממש וזה ידמה לאותה הכת שיצאו מחוץ לעיר דבשובו צריף להודות לה' הגומל לחייבין טובות והפת הד' הוא אשר מצאתו הסכנה וקם עליו והכהו והחטיאו ונתאנה תאוונת העבירות ועשה ככל אנת נפשו והנה הוא מת ואבוד כי הרשעים בחייהם קרוים מתים פי בפגעו בו היצר באדם הוא ממתו וכזה פירשתי משרז"ל אם פגע בך מגנול זה משכהו לבית המדרש אם אכן הוא נימוח ואם ברזל מתפוצץ וצל"ד אמאי אמר לשון פגיעה ונראה דיכוון לומר ע"ד או' לה' ופגע בו שהוא לשון הריגה פי כאשר יפגע היצר באדם בפגעו בו ימיתהו והחידוש שמודיעין אותנו הוא לא מפעיא קודם שיפגע היצר באדם שהתורה תשמרהו אלא אפי' אחר שפגע יש פח בתורה להתישו וטעם אומרו אם אכן הוא נימוח ואם ברזל מתפוצץ להיות פי יש בני אדם שיצטרם נתקשה כאכן ויש שהרבו להתעיב עלילה עד שנעשה כפרזל לז"א שעכ"פ בהביאו אל בה"מ יעשה בו פעולה בין אם הוא כאכן בהביאו אל בה"מ יהיה נימוח לחלוטין והגם שיהיה קשה כפרזל הגם שלא יהיה נימוח יהיה מתפוצץ ויוסר פחו שעכ"פ יעשה בו פעולה הבה"מ: ואחרי ראותו המשל והנמשל אשפילף אופני האדם והכשלו מעט מעט בהדרגת הגרעף השמירה מעט מעט עד אובדו כי מעת אשר בא לעולם מתחכמי' יולדיו להוליכו אל הבית אשר ישמר בו שמירה מעולה היא בית הספר ואם ישאר שם בבית ה' כל ימי חייו לחזות בנזעם ה' הנה הוא שמור מכל פחד האויב ובצאתו מהבית חוצ' הרי נפחת מהשמירה והתחיל האויב לפתותו על סדר הנה באו' עד מתי תשאיר מעונה בחנוסר כל ונהלא התנא אמר אם אין קמח אין תורה ומה יהיה תכלית היגיעה הזו וחי בהם תן חלק לתורה וגם לקיום גופך ולהתענג בתענוגות בני אדם אשר יצר ה' וברא בעולמו והפל למצוא פח לעסוק בתורה: גם צריף אתה לדעת פי מחר יבא לידי חולי ונמצא מת לכן התאזר ותן חלק להרויח בו ולכנוס הון וכאשר ישמע דבריו בזה הרי נתרחק מהשמירה וכל עצתו של היצר לא זהו תכליתה אלא לחזק בו פחות הגופניות ולהגביר בו החומר ואחר זאת כאשר מתגבר בו ליחות הגוף והדבר מובן פי יחלש פח הרוחני ואשפילף בענין פי האמן אשר ירצה לעשות מלאכתו קודם עשותה יכין פלי המלאכה וכאשר יהיו לו פלי המלאכה ימהר יחיש מעשהו פי אמן פלי פלים פאלו אינו והנה היצה"ר קודם כל דבר יכין פלי אומנות וכלי אומנותו הם תגבורת פלים הגופניים גוף האדם אשר יעשה מלאכה בהמה וכל עוד שגם הנשמה פליה חזק' שהם איברייה לא יוכר פח לכלי הגוף אם יעלה לשמים פח הנשמה מתישחו ולזה תמצא שהצדיקים פמו ר"א ברבי שמעון שאמרו בגמרא דלפום מפליה גריס וצריף לזקדק דהיל"ל לפום גירסיה אכיל אלא הפונה היא שאם יתגבר פח הגוף יש פח בנשמה להתיש פחו ואם היה אומ' לפום גירסיה אכיל יובן הדבר שאם ח"ו יוסיף אוכל הרי מתגבר הגוף ולא היא שהצדיקים גופם מסור ביז נשמתם באופן פי כל עוד שהנשמה גוברת על הגוף הרי יצה"ר אמן פלי פלים

ונאשר לזה כל עוד שהאדם בבית מדרשו אין מקום להכין צרכי פלים עד אשר יצא מהבית אז הנשמה פלי מלחמתה מונחים בקרו ונזית ומתחיל האמן להכין צרכיו שהם הפלים שהוא הגוף ועכ"ז אין פאן ספנה פי אם ישמור עצמו ביותר ולפום מפליה גרים יותר ממה שהיה רגיל הרי הוא שמור בחוץ כפפנים אבל אם לא יעשה שמירה לעצמו על אופן הנז' ויתנהג כמו שהיה מקודם הרי הוא אבוד שהרי פלי אנוניות יצה"ר הוכנו וכלי הנשמה הנוכחשו וסזקת אמן עושה אנוניותו לפתותו לעבוד עבודתו נכריה לקלת בדרך לא טוב ונהרי הוא פאשר הגיע לו לדבר לו פדברי האלה הרי הוא נתון בספנ' גדולה ונהרי הוא דומה ליוצא לדרך במקום ספנה פי גלי ים המחשבות שאומר לו יצה"ר המו עליו ונהרי הוא מסופן וכאשר שלח ידו ושמע לעצתו וטעם טעם חטא הרי הוא אבוד מאליו ומעצמו סר צלו יתב' מעליו ונעשה אבדה גמורה ונהרי הוא הרוג ועומד דוגמא לאשר נאבד לו דרך ואינו יודע לאיזה מקום ילך פן הוא הפושט ידו וטועם תבשיל יצה"ר רחל"ץ ונהרי הוא מלובש סטרא אחרא וטעה מדרך הטוב, ובחמלת ה' עליו באהבתו אותו וציונה לצדיקים להוכיחו ולהוריתו דרך ילך בה לעשות הטוב והישר ולהתזירו למוטב כאו' הוכח תוכיח וגו'.

וראיתי לפרש תיבת הוכח תוכיח וגו' ולא תשא עליו חטא ונהגם שפכר פירשתי במקומו נראה לפרש באופן אחר והוא דהנה תמצא שפכתוב בזה הקדוש פי בעשות האדם דבר עביר' נפשו מתלבשת מלבוש טומאה פאומ' הסירו הבגדים הצואים וגו' ולזה להיותו האדם העובר עבירה נפשו מלובשת מסוה הטומאה לזה מצנה האדון לחברו הרואהו לגלות מעליו אותו המלבוש הרע שותהנה נכחית אל מקורה והוא ג"כ מלשון גילוי וביור מלשון הוכחה ובה ידניק טעם הכפל וכה יאמ' הוכיח אם אפה תעשה מצות ההוכחה בזה תוכיח את עצמיתך ותתגלה נשמתו מאותו חשך שמונעה מלהראו' ואו' ולא תשא עליו חטא לדרך זה כמין חומר דכשלא יוכיחנו ישאר במשא בגדים הצואים הנקראים חטא ובה אם תוכיחנו לא תשא עליו חטא ונהגם שמשא החטא נתון ועומד עליו א"כ למה אומ' ולא תשא שיורה שהוא הנותן עליו המשא להיות פי יכול להסירו מעליו פאשר הוא מניח מלהסירו מעליו מעלה עליו הכתוב פאלו הוא נושא עליו וזהו ולא תשא.

או יאמר ע"ד אומ' חכמי האמת פי האדם בחטאו גורם שתתערב נפשו בב' טומאות מבית ומחוץ וכאשר יש בדור מוכיח ואינו מוכיחו אז המוכיח מתלבש באותה טומאה חיצונית על אשר לא הוכיחו ובטל המעשה בפנימית וכפ"ז יבא כמין חומר או' ולא תשא עליו חטא ונכון.

באופן דע"י יכול להיות אם יקבל תוכחתו משא"כ אם אמר יאמר ומי יאמ' פי זה המוכיח בפייה נכונה ולפעמים יפונה מיצרו ויאמר לו זה הדרך ארוכה יותר מדאי פי אין בו פח לקבל דברי המוכיח וזה ידמה במשל לכאשר יאמר לו האדם לטועה במדבר יש מהלך יום או יומים לקחת דרך ישפון אור ומעצלות יאמר פי לא יוכל לקחת וישב שם עד מנת והחכם מתרה בו דע לה פי יכול נוכל להלך מעט מעט ותחנה ולא תמות ג"כ במציאות שלנו תרבה להוכיח ותאמר לו דע פי יש בה פח לעשות דברי ה' מעט מעט עד אשר תשיג ידך בטהרתך ותצא מאפלה לאור גדול ומאן ימאן בהתעצלו ה"ז יושב בשמים ישחק עליו ולפ"ז יתבארו הכתובים ע"נ חכמו' בחוץ התורה תקרא חכמות להיותה כוללת כל החכמות תקרא חכמות גם פי היא מתחכמת לדבר דבריה לפי כל אחד כבחינת ידיעתו.

ואו' בחוץ תרונה וגו' לומר כנגד ב' בחינות שבבני אדם שלא נשמרו כמ"ש במשל שהטו אונם מחשבת היצר עד שיצאו מדרך השכל והם אותם שיצאו את העיר ואת אשר טעו בדרך ולא מצאו מסילתם לבא אל הישוב.

וליהיות כי הב' פתות הם העיקרים שצריכים שמירה מעולה לבל יעבדו לזה התחיל לדבר עליהם כי אליהם התורה צועקת כנגד אותה הכת שייצאה חוץ לעיר שהם אותם ששמעו אל פיתוי היצר שישגיחו אל הגוף לעדנו אמר חכמות בחוץ תרונה אמר לשון רינה פי ד"ת הם ערבים לאנון שומעת ולזה תמצא בדבריהם ו"ל רינה דאורייתא פי הם ערבים ומשמחים הלב לזה נק' בשם רינה והתורה מתרה בו.

וכנגד פת האחרת שייצאו וטעו בדרך ונהרי הם אבודים אמ' ברחובות תתן קולה פי מי שלא מצא מסילת הדרך הנה הוא הולך ברחוב פי אבדה לו הדרך ולזה היא נותנה בקולה והוא ע"ד אומ' קרא בגרון אל תחשוך פשוך הרם קולה והגד לעמי פשעם שנה האדם צריך למוכיחים להביאו אל הדרך הנכון להראותו דרך ילך בו וזהו תתן קולה פי כמעט הוא אבוד.

וכנגד ב' פתות האחרות האמורים במשל שהם בתוך המשמר או בביתם או תוך העיר גם לאלו תקרא שהיושב בבית לבל יצא והיוצא אל חוץ מהבית אל יתעכב מלשוב אל ביתו וזהו או' בראש הומיות תקרא דבמדר' אמרו בויקרא רבה כל מי שהומה ומהמה על הממון וכו' כל מי שהומה על התורה כו' והנה התורה אינה מנחת אותו עד שיכשל אלא בראש הומיות פאשר יתחיל להיות הומה קוראה לו שישוב אל דרך הנאות וזה כנגד פת הראשונה שעדיין לא יצאה חוץ מהבית ולא שמעה דברי היצר כלל אלא שחושבת לעשות וזהו הומיה לזה התורה קוראה אליה לבל תצא פאשר אבאר וכנגד הכת האחר' שייצא' מהבית ונהרי היא בחוצות העיר אמר בפתחי שיערים אמריה תאמר דכששמע לעצת היצר ויצא ממקום המשמר הרי הוא בסכנה לזה צועקת עליו ואומר' לו ב' אמירות אמירה א' שהיא יראה עליו שבצאתו לרחוב העיר ימשך לצאת חוץ לעיר ועוד אומרת לו על השער אשר יצא ממנו לשוב אליו וזהו בפתחי שיערים ואחר שסידר ד' פתות סדר מה אומרת התורה לכל פת וסדרן כסדר אשר המשלתי אותם כנגד פת הא' תמצא בשייתחיל התינוק לדבר מוליכין אותו לבית הספר וכל זמן שהוא קטן אין לו דעת עד שייתחיל לבא בגבורת אנשים אם הנה דעתו ונכנס בחשק התורה הרי ידיעתו ידיעה נכונה ואם הוא התחיל לפקח צרכי גופו והומה לממון והיגו בראש הומיות תקרא יש הומה כו' החכמה קוראה לו ואומרת עד מתי פתיים תאהבו פתי שחנער כל ימי נעורותו יקרא פתי ולזה פאשר התחילו ליפנס לו מוחין דדעת ואעפ"כ בוחר בנפסד ומתאנה לו אומרת לו עד מתי אני אמרתי דכאשר יוסר ממה טפשות דקטנות תתחכם עד מתי תאהבו פתי וכאשר לא שמעו ויצאו לפקח צורכי שעה והגיחו חיי עולם שהוא במשל שייצאו מהבית אמר' לו תוספת מוסר ולצים לצון חמדו להם תקרא להם לצים ע"ד או' שנים שיושבים ואין ביניהם ד"ת ה"ז מושב לצים לז"א ולצים וכו' ואומ' חמדו להם פי כפר הוציאו תאנתם לפועל וחסדו עה"ז וכנגד הכת האחרת שייצאו מחוץ לעיר דהיגו שהתחילו להתאוות עבירות הרמוזה בתחילת הענין חכמות בחוץ תרונה ומה אומרת וכסילים ישנאו דעת דתמצא שהעושה עבירות לא ישא ויתן בענין בחושבו מתיקות העבירה וירחיק בדעתו כל הדעות הרעות הנמשכות ממנה ולזה התורה צועקת עליו ובחושבו העבירה ולא עשה, וכנגד פת הד' שנטה אחר היצר ועבר עבירות ונהרי הוא אבוד הרמוז ברחובות תתן קולה מה אומרת תשובו לתוכתי פי זה האיש לבדו ובנגל יחזור אלא צריך אחר להוכיחו כפתוב במשל ומי הוא המדריך מאיבוד הדרך הם התוכחות מהזולת וז"א תשובו לתוכתי שייאהוב תוכחת מוסר ואומר אביעה לכם רוחי דע פי אמרו רז"ל כי בלקת האדם בדרך רע נפש האדם שהוא רוח הקדושה הניתנת בו היא נישבת ביד הקליפה נאשר לזה נפשו מתמטמת והיא כדבר נתון תוך דבר אחר כבגדו דס"א בה וטח מראות עיני הנשמה וזה סוד פי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלתיכם פי העון

נעש' כמסך מבדיל בין הנשמה ובין ראות פני אדוניה ובבא האדם לשמוע התוכחות מפי החכם הוא משבר פת הקליפה הדבוקה בנשמה בכת ד"ת ונהו אביעה לכם רוחי פ' הרוח אשר נתן ה' בך אביעה אותה שלא תשאר טמונה תוך הס"א דע"י התוכחו' תגלה ותראה קדושת רוח ה' כאשר נתנה ופי' מלת אביעה מלשון נבעו מצפוניו.

ואו' אודיעה דברי אתכם הוא ע"ד ומגלין לו רזי תורה פי הנה האדם בהכעיסו לבוראו ויצא מדרך הטוב אין לו תורה נהרי היא לפניו כחזון הסתום משא"כ בהיותו ירא שמים תאיר הנשמה אורה אז תבין תורת ה' ונהו אודיעה דברי שהיא התורה כאו' נידבר אלקים את כל הדברים וגו' כל זה אם ישמע לתוכחת וכנגד אם לא ישמע כמו המעשה של הפתי שלא שמע דברי המוכיח מטעמים האמורים לעיל או שלא האמין בדבריו או שיתרשל בעבודת ה' אמ' יען קראתי וגו' גם אני וגו' שהוא באופן המשל הנו"ל: יען קראתי וגו' ותפרעו כל עצתי גם אני באדכם אשחק וגו' בבא פשוטה וגו' אז יקראוני ולא אענה וגו'.

דהנה האדם אשר לא ירגיש במדה אחת אשר ימדוד לו קונו וישנה לו במדה אחרת אולי ירגיש לדעת מעשהו ותמצא שארז"ל אקרא דורגז ושחק ואין נחת רגזתי בימי פרעה ושחקתי בימי שלמה ואין נחת הפונה שבין פאשר ה' מטיב לאדם הוא מרשיע וישמן ויבעט בין פאשר מכהו במפת עוני ויסורין הוא גונב ונשבע לשקר ופורק עול המצות ולזה אמר הנביא דברי ה' כי לא הועיל לו כביכול להתזירם למוטב בין ברוגז בין בשחוק ואין נחת שלא הועיל שיעשו לו נחת רוח בשום אופן לזה אומר יען קראתי מלשון עילוי ע"ד קריאי העדה קראתי ועשיתי אתכם מלכים ותמאנו לעשות רצוני נטייתי ידי הוא ע"ד הנה יד ה' הויה וגו' וע"ד יד ה' היתה כם נגעה כם יד ה' ואין מקשיב באופן לא הועלתי באחת מהנה וטעם שאמר קראתי ותמאנו וגבי נטייתי ידי מלת ואין מקשיב דתמצא דכאשר יהיה האדם בטוב יש לאל ידו לעשות תורה משא"כ כשיהיה בייסורין ובפרט יסורי עוני יתעצל בעבודת ה' אז לא יטה אָנו אפי' לשמוע את אשר יצונו ה' כי יעסוק בנגעי עצמו לזה אמר אצל נסיון העושה אמ' ותמאנו כי יכול יוכל אלא מאן לעשות ואצל נסיון העוני אמר ואין מקשיב שלא הטה אָנו אפילו לשמוע כי אם רודף אחר צרכיו ונדקדק לומר נטייתי ידי פירו' שלא הביא יסורין עליו שלא יוכל שאת אלא שיעור שיכנע בהם וזהו נטייתי ידי ולא נגע אלא הטיה קצת ואפילו הכי ואין מקשיב.

וגם באמרו קראתי פי' לא שנתן עושה וכבוד אלא דבר המספיק אל האדם ואפשר דיתפרש מלת קראתי הוא מלשון הזמנה שהכין והזמין להאדם כל צרכיו בנחת ואעפ"כ ותמאנו באופן נתן עושה וריש ולא הועיל והוסיף עוד לומר דמלבד שלא עשו טובה אלא עברו על מל"ת וזהו או' ותפרעו כל עצתי ואחרון הכביד הוא ותוכחתי לא אביתם פירו' דלא היו רוצים לשמוע תוכחות מוסר דאם היה אומר הפתוב לא שמעתם תבין שהפונ' היא לשון קבלה או לא העמידו מוכיח להוכיחם לז"א לא אביתם שלא היו רוצים שיוכיחום בני אדם ע"ד וישנאו בשער מוכיח ונהו פי' לא אביתם ובה ננעלו לפניו שערי תשובה כיון דמוכיח רחמתי לכן גם אני באדכם אשחק וזהו הרמוז במשל אשר האדם הוא תועה בדרך לא טוב וימצאהו איש והנה תועה וירצה להדריכו בדרך ישפון אור ומאן פי' ישמח האיש המדריכו ולא רצה בראותו כי לא יחוס על עצמו כן כשהאדם הרשיע ויבא אליו המוכיח להאיר לו ולא ירצה לזה ישמח ה' העושו' גש חרבו פי' הוא מאבד עצמו לדעת ואמרו באדכם אשחק פי' כאשר אני רואה אידכם שיבא אליכם אשמח ואו' אלעג בבא פחדכם פי' מלבד שתקראנן אותן רעות רבות וצרות אלא גם קול פחדם אשר לסיבת

ויראתם לא יהיה מונע עצמו מעשות רע דרך משל שמא יעני וכינצא יבא לו והפונה דמלבד האד שיבא להם מצד פשעם אלא גם אותו הפחד שפחד יבואהו.

או אפשר שאד עצמו שיהיה להם יהיה מפתחכם אשר פחדתם כנז' ופירו' ראשון עיקר ממה שפסיים דבריו ואמר בבא פשוטה וגו' ואו' אז יקראונני פי' להיות פי האדון ית"ש הגם פי המעשה אשר יעשה האדם יתחייב פפי הטבע לשמח לאידו עם כל זה הוא אב הרחמי הגם שישמח על העתיד לבא אבל פאשר תבא הרעה לא ישמח ולא ישחק באבדן מעשה ידיו אלא פאשר יקראוהו לא ימצא להם ויחזיר פניו שלא פמנהגו אשר משגיח על בוראיו לטוב וזהו שדקדק לומר אז יקראונני פירוש פשיבואו עליהם ימי הרעה ימי השילום ויקראו לה' מצרה להם לא יענה והנה תמצא דבכתוב הזה רומז פי יגלו רחמי אליהם פי תחיל' אמר ולא יענם פי הגם שתגיע אליו התפלה מרוב מאוס בהם לא יענם אבל בתוספת לשחר לפניו אז לא יוכל לסבול אלא לא ימנע ה' מלענות בעת צרתם פי קרוב ה' לכל קוראיו.

או יאמר דהפונה היא דשני דברים הוא או' הא' פי פאשר יקראו מצרה להם לא יענם ועוד דבראותם שאינם נענים הם יבקשו לעשות רצונו יתב' וללכת בדרכיו אולי ישוב ה' מחרון אפו ולא ימצאונני פי' לא ימצא להם לעשות מצות או יהיו עניים ואין בידם להטיב או אביא עליהם רעה שלא יוכלו למצוא אותי פי' לעשות רצוני ותאמר איך ולמה מנהג בלא רחמנות ח"ו לז"א תחת פי שנאו דעת: או אפשר דיכוון לומר פי יש להם ב' רעות א' בעה"ז והאחרת בעה"ב פנגד עה"ז אמר יקראונני וגו' וכנגד עה"ב אמר ישחרונני ולא ימצאונני דהנה תמצא פי עיקר עה"ב הוא הקבלת פני שכינה ולזה אמר פי לא ימצא להם שלא יחנו מזיו השכינה וטעם או' שני נוני"ן לומר שיעשו קריאה אחר קריאה ולא יענם ואו' ימצאונני להיות פי המלה הנאהב ב"ה ימצא לאוהביו בעולם העליון בשני מקומות בג"ע התחתון ובג"ע העליון לז"א פי לאנשים ההמה לא ימצא להם בשום מקום תחת וגומר: תחת פי שנאו דעת וגו' לא אבו לעצתי וגו' ויאכלו מפרי דרכם וגו' פנגד הד' זמנים שבהם האמור במשל פאשר האדם מניח חיי עולם שהיא התורה ויוצא לעסוק בחיי שעה אמר שנאו דעת פי פאשר האדם יצא מדבר לדבר אחר הוא מצד מנאסו באותו דבר הרחיקו מעליו והנה להיות פי הדעת שהיא ידיעת חכמת התורה אין חיוב כ"כ על כל אדם ויאמר וכי מחוייב אני לדעת דעת עליון לרדת לעמקי חכמת התורה ופאשר לזה התחיל בענין זה לומר פי מזה התחיל במרד ומזה יעלה אל האמור וכנגד צאתו מבית מדרשו ופרק העול אמר ויראת ה' לא בחרו דהיינו לא הלוך בדרך ישר לקבוע עתים לתורה דאם הנה הולך בדרך ישר הגם ששנא דעת התורה עכ"ז יהיה פטור מצד שהוא קובע עתים לתורה וירא שמים לז"א ויראת ה' לא בחרו דהיינו שלא הלכו בדרך ישר לקבוע עתים לתורה ולתת חלק ה' ביראתו יתברך וכנגד אשר הרשיעו אמר לא אבו לעצתי שמרדו בה' ולא אבו בדרכיו הלוך וכנגד הרשעים שאבדו דרך ואינם חפצים לשמנע קול מוסר אמר גי'צו כל תוכחתי.

ואומר ויאכלו מפרי דרכם פי' לא תאמר פי הרעה אשר תבא אליהם היא ממני אלא מפרי דרכם דהנה תמצא שארז"ל פי ע"י חטא האדם נוצר ממעשהו מלאך רע ואותו מלאך הוא המינסרו וההוא יקרא פרי דרכם פי מדרכיו נוצר הפרי.

ואומר וממועצותיהם ישבעו הפונה היא דהנה תדע פי הרשע בהתמידו ברשע ירבה להרשיע מבלי ידיעתו לרוב פריצותו בענין איסור ומיעוט יראת העונש ירבה להרשיע ופאשר לזה תמצא שצוה הנביא יעזוב רשע דרכו ר"ל פי דרך הרשע פולק באיסור דאפילו דבר שאינו בעיניו רע

יעזבנו ואחר ידע כי רע הוא ולז"א ויִאָכְלוּ מִפְּרֵי דָרְכָם לֹא מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁהֵם יוֹדְעִים בָּהֶם אֲלֵא אֲפִילוּ דָרָה שֶׁהוּא בְּעֵינֵיהֶם כִּי אֵינָנו עוֹן עֲלֵהּ כְּלוּ קַמְשׁוֹנִים וּמֵאוֹתָם פִּירוֹת אֲשֶׁר יוֹלְדוּ מִדָּרְכָם יֵאָכְלוּ כִּי גַם הַשׁוֹגֵג יוֹלִיד מְקַטְרֵג וְלָזֶה תִּמְצָא כִּי אִמֵּר הַנְּבִיא לְדוֹד גַּם ה' הַעֲבִיר חֲטָאתָה שֶׁהוּא אוֹתוֹ מְקַטְרֵג וְזֶהוּ סוֹד הַקְּרָבָן הַבָּא עַל הַשׁוֹגֵג הוּא לְשׂוֹרֵף בְּלֶהֱב הַמְּזַבֵּחַ הַחֲטָא הוּא וּכְפ"ו יְדוּיִיק תִּיבַת פְּרִי.

וּכְנֻגַּד הַעֲבִירוֹת שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּדַעְתּוֹ הַפְּשוּט אִמ' וּמְמוֹעֲצוֹתֵיהֶם יִשְׁבְּעוּ כִּי זֶה לוֹ לְתַשְׁלוּם לְמִיכַל לְשִׁבְעָה וְגַם בְּמַצִּיאוֹת עוֹן הַמְּזִיד לֹא יִשְׁנוּ כָּל הַמְּזִידִים וּלְז"א כִּי מְשׁוֹבֵת פְּתִינִים וְגו': כִּי מְשׁוֹבֵת פְּתִינִים וְגו' וְשׁוֹמֵעַ לִי יִשְׁכֹּן בְּטַח וְגו'.

פְּנוֹת הַפְּתוּב דְּהִנֵּה תִּמְצָא ב' מִיָּנִי רְשָׁעִים בְּעוֹלָם יֵשׁ מִרְשִׁיעַ מַחֲמַת הַבְּהִמְיּוֹת כִּי לֹא יִשְׁגִּיחַ בְּאִנְפֵּן הַעֲבִירָה אֲלֵא תִּכְרַף יַעֲבֹר כְּפִי תִּאֲנוֹתוֹ וְיֵשׁ מִיָּן אַחַר אֲשֶׁר יָדַע לְשִׁקוֹל בְּפִלְס אֲנֹפְנֵי הַעֲבִיר' כּו' וְאֵפ"כ לֹא יִמְנַע מַעֲשׂוֹת' וְכֹאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מַצְנֵה לֹא יִרְאֶה אֲפִילוּ בְּטוֹב שְׂרָאָה בַּעֲשׂוֹתוֹ הַעֲבִירָה וּמַצֵּד זֶה הוּא נִמְשָׁף לַעֲבִירָה יוֹתֵר בְּרֵאוֹתוֹ דָּרָה רְשָׁעִים צְלַחָה לְז"א כִּי מְשׁוֹבֵת פְּתִינִים תִּהְיֶה יוֹרֵה כִּי הַהֲרִיגָה אֵינָה אֲלֵא לְגוֹף מִשָּׂא"כ יֵשׁ תּוֹחֶלֶת תִּיקוֹן ע"י גְּלוּל וְכְדוּמָה וְשִׁלְתָּ פְּסִילִים הִיא יוֹתֵר שְׁיִינְדַע רְבוּנוֹ וּמַצֵּד שְׂרָוֵאָה דָּרְכוּ צְלַחָה מִתְּהִלָּה בְּהַרִי זֶה מִיָּן וְלֹא יִמְצָא מִמֶּנּוּ כְּלוּם וְכֹאֲמֵר ז"ל שְׁנֵה וּפְיֵרֵשׁ כּו' וְלֹא מוֹכְחִינָן לִיהַ דְּכ"ש דְּפָקֵר טְפֵי רַחֲל"ץ וְטַעַם שְׁקוֹרָאָהוּ פְּסִיל לְהִיּוֹתוֹ מְשׁוֹלֵל מִדַּעַת הָאֱמִיתִי.

וְאוֹמֵר וְשׁוֹמֵעַ לִי הַכְּפֻנָה דְּאֲפִילוּ אַחַר זֶה אִם יִשְׁמַע לְשׁוֹב אֵל ה' יִרְחַמְהוּ בַּעַה"ז יִשְׁכֹּן בְּטַח וְשִׁאֲנָן בַּעַה"ב מִפְּחַד רַעַה שֶׁהִיא גְּהִינָם הַכְּפֻנָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה טוֹבָתוֹ לְאֲבָדוֹ מַעַה"ב אֲלֵא וְשִׁאֲנָן בְּרֵאוֹתוֹ טוֹב שֶׁלֹּא יִגִּיעָהוּ רַעַה מִמֶּנּוּ לַהַעַה"ב: בְּנֵי אִם תִּקַּח אֲמָרִי וְגוּמ' לְהַקְשִׁיב לְחַכְמָה וְגוּמ' כִּי אִם לְבִינָה וְגו' אִם תִּבְקַשְׁנָה וְגו' אִז תִּבִּין וְגו' כִּי ה' יִתֵּן חַכְמָה וְגו' יִצְפֹּן לְיִשְׂרָאֵל וְגו'.

הַכְּפֻנָה הִיא דְּאִחַר שֶׁאִמֵּר חַכְמוֹת בְּחוּץ וְגו' שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מְכַרְזֵת עַל הָאָדָם כָּל יָמָיו וְאִף אַחֲרֵי צֵאתוֹ לְתַרְבוֹת רַעַה עִתָּה הֵם דְּבָרֵי שְׁלֵמָה שֶׁמְזַהֵר לְאָדָם לְשִׁמּוֹעַ מֵהַ שֶׁאִמֵּרָה לוֹ הַחַכְמָה וְזֶהוּ אִם תִּקַּח אֲמָרִי וְזֶהוּ שְׁפִינִים לְהַקְשִׁיב לְחַכְמָה אֲזַנְּךָ כִּי הַתּוֹרָה תִּקְרָא חַכְמָה וְחַכְמוֹת וְאֲפִשֶׁר דֶּהֲטַעַם דְּלַעֲיִל קִרְאָה חַכְמוֹת מְלַבֵּד מֵהַ שֶׁפִּירְשִׁתִּי יֵשׁ טַעַם נוֹסֵף כִּי לְהִיּוֹת שֶׁלְכַמָּה פְּתוֹת דְּבָרָה תּוֹרָה לְז"א חַכְמוֹת דְּלִכְלֵל אֶחָד מְזַהֵרֵת אֲנֹפֵן חַכְמָה אַחַת מִשָּׂא"כ כִּי פֶּאֶן מַצְנֵה א' הוּא מַצְנֵה לְכּוֹלָם שֶׁיִּשְׁמְעוּ לְתוֹרָה וְעוֹד מַצְנֵה דְּבָרִים אַחֲרֵים הַנְּאֻוֹתִים לוֹ כֹּאֲשֶׁר יִבְאֵר בְּאוֹ' תִּקַּח וְתִצְפֹּן דְּלִמָּה שְׁנוֹגַע לְדָבָר הַחַכְמָה אִמֵּר לְקִיחָה שֶׁיִּקַּח בְּמִמּוֹן כָּל הוֹן בֵּיתוֹ: יִתֵּן אֲבָל דְּבָרֵי שְׁלֵמָה אֵינָם בְּחִיּוֹב כ"כ אֲלֵא תִצְפֹּן כֹּאֲשֶׁר תִּמְצָאֵם לֹא תִזְלַזַל בָּהֶם הִלֵּא תִצְפֹּנָם וְיִהְיֶה בְּעֵינֵיךָ לְדָבָר יָקָר: אוֹ יֵאֵמֵר שֶׁהַכְּפֻנָה ע"ד מֵהַ שֶׁפְּתוּב וְהִנֵּה אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וְגו' בְּנֹדָאֵי תִשְׁמֹר חֲקֵי ה' כֹּאֲמֵרָם בְּמִדְרָשׁ מְשַׁל לְרוֹפֵא שְׁרִיפֵא כָּל תַּחֲלוּאֵי אִישׁ בְּרִטְיָה א' שְׁמַעוּ וְתַחֲי נַפְשְׁכֶם וּלְז"א בְּנֵי אִם תִּקַּח אֲמָרִי וְתִשְׁמַע דְּבָרֵי תּוֹרָה בְּנֹדָאֵי שֶׁתִּצְפֹּן מַצְוֵתִי שֶׁהַתּוֹרָה תִּהְיֶה מַעֲשֶׂה אוֹתָהּ לְקִינִים הַמַּצְוֹת וְאוֹ' וּמַצְוֵתִי בְּתוֹסֶפֶת וְאוֹ' לְהִיּוֹת שֶׁעוֹשֶׂה מַצְנֵה גַם בְּקִיחַת אֲמָרִי נוֹעַם ת"ת לְזֶה כְּתוּב בְּתוֹסֶפֶת וְאוֹ' לֹמֵר כִּי ב' בְּיָדוֹ אוֹ יֵאֵמֵר ע"ד אוֹמְרָם ז"ל תּוֹרָה בְּעֵידָנָא דְּעֵסִיק בְּהַ אֲגָנָא וּמַצְלָא שֶׁלֹּא יָבֵא לִיָּדִי עוֹן אֲשֶׁר חֲטָא לְז"א בְּנֵי אִם תִּקַּח אֲמָרִי דַּע כִּי לֹא אֲמָרִי לְבַד אֶתָּה לּוֹקֵחַ אֲלֵא גַם הַמַּצְוֹת תִּצְפֹּן אֶתָּה פִּירוֹ' לֹא תִבֵּא לְיָדֶךָ עֲבִירָה וְתַעֲשֶׂנָּה וְלֹא תִבֵּא לְיָדֶךָ מַצְנֵה וְתִמְנַע מַעֲשׂוֹתָהּ אֲלֵא הַפֵּל תִּהְיֶה מְקַיָּים: אוֹ יֵאֵמֵר בְּנֵי אִם תִּקַּח אֲמָרִי אִם תִּרְצֶה לְלַמּוֹד תּוֹרָה וְתִקַּח לָךְ הַתּוֹרָה לְקִיחָתִי וְתִרְצֶה שֶׁתִּתְקַיָּים בְּיָדֶךָ וּמַצְוֵתִי תִצְפֹּן אֶתָּה ב' מַצְוֹת הֵא' הִיא שֶׁלֹּא תִלְמוּד לְהַתְנַהֵר.

והב' שלא תלמוד לקנטר בהרחיק ממה' ב' דברים הללו תקח אמרי ותנזה בהם. או יאמר בני אם תקח אמרי ע"ד אומרם ז"ל הלומד ע"מ ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד ע"מ לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשו' לז"א כי כאשר תקח התורה תהיה ע"מ לעשות וז"א תקח אמרי תהיה ע"מ ומצותי תצפון אתה.

עוד ירצה לומר בני אתה ובתנאי אם תקח אמרי ופי' מלת אם הוא תנאי למלת בני תדע אימתי אתה בני אם תקח אמרי והנה יכוין הפתוב לומר קיחה ומצפון על התורה והמצות ולז"א אם תקח אמרי ומצותי פי תיבת מצותי תסוב למעלה וגם תיבת אמרי תסוב למטה שתחזור עליו תצפון ופי' זה ע"ד מה שגילו דעתם ז"ל בפסוק את פספס לא תתן וגומר ועכ"פ אתה צריף לתת טוב טעם למה קבע בפשטיות הנשמע לתורה קיחה ולמצות צפינה ונראה פי המצות לא יצטרף לקחת מהזולת אלא אשר יעשה מהמצות פי ידועים המצות ולא יצטרף לחכם גדול להודיעו אבל התורה היא דבר בלתי גבול לידיעת' פי מה שתדע עוד יש לאלו"ק מלין לז"א קח אבל המצות שיידועות לו יצפון פי' שישמרם: או יאמר פי הנה תמצא פי דברי שלמה הם ב' בחינות הא' הם דברי חכמות אשר החכם ידע אמיתותם והב' הוא צווי בלתי הרכס מהחכמה.

לז"א בני אם תקח אמרי כנגד דברים אשר יקובלו מצד עצמן כאשר יקח אותם יספיק לו שהוא לבדו יצפנם וכנגד המצות שאינו מכריח בדבר חכמה לעשותם אמר ומצותי תצפון אתה ויעבור זמן אז תדע אמיתות דברי כאשר הוא מפרש בסיום דבריו להקשיב לחכמה אונה זה כנגד אם תקח אמרי וכנגד מצותי תצפון אתה אמר תטה לבך לתבונה והנה תמצא פי הרבה פתות שומעים דברי החכם אבל לא ראי זה כראי זה הא' הולך ושומע ומבין שטחיות הדברים אבל אינו מעמיק בענין לדעת היצא ממנו אלא מכניס בזו ומוציא בזו.

ויש פת אחרת שמדקדקים לדעת המכונן היצא מהמאמר וילביש הענין בו ויאמר אלה הם מעשי וזה יקרא תבונה וכת הג' יש תן לחכם ויחכם עוד שיותר ממה שתצנה אליו ויתחכם ענין מתוך ענין ויאמר בשומעו המוסר והתוכחות מה אני יושב ומצפה עד יום מותו ואז על פתף יסבלוהו קדורה בליעה מאיסו' משערין בכנלה לאיסור ואנה יוליה את חרפתו ותמצא כנגד ג' דברים הללו יש ג' עבירות באדם פי יש עבירות אשר יעשה האדם ויספיק לו הטבילה ויש ע"י הגעלה ויש ע"י ליבון האש.

והם אלו הטבילה היא במים ארבעים סאה וזה יועיל לכאשר יחשוב האדם מחשבות רעות אשר לא תעשנה צריף לטבול במים להעביר המחשבה העולה על רוחו ולנה היתה עולה באה לזה יטבול במים ויעביר טומאתו ממנו.

ויש דברים אחרים שצריכין הגעלה והם באכול האדם דבר איסור שהגוף בלוע מאיסור פקדנה הבלועה מאיסור זה צריף הגעלה וההגעלה היא התענית שע"י התענית מרתיח כל הגוף ומזיע ופולט האיסור וזהו יותר טוב לו ולא תבקע פריסו כאשר לא תוכל לסבול גיעוליה בקרב ותשפוף לו על פניו ואם יגעיל הרי פלט האיסור.

ויש דברים שבלועים בביש באור והם צריכין ליבון ואלו הם המוציא ש"ז והכופע והמרחיק דברי רז"ל שלא להאמין בהם וכל זה חוטא באש פי הנזע והחזימום הוא אש יוצא מגופו וכן הפעם כנגד אלו צריף ללבן והליבון הוא עסק התורה בתמידות ביגיעה שהיא אש ע"י אש התורה תוציא בליעת האיסור שנבלע בגוף האדם בעבירה.

והנה תמצא כי כל זה הוא תיקון לג' יסודות שבגוף שהם אר"מ אבל עפר אודיעף קונשט אמרי
אמת שדינו פדין האיסורין דהלכה רונחת אין פלי חרס יוצא מידי דנפיו לעולם ולזה לא עלתה
לאדם הראשון פאשר חטא ובלע פלי חרס שלו איסור אין לו תקנה אלא לשוב לכבשן האש
מוצאו שנתבשל בו והוא לשוב אל הארץ אשר לוקח ממנה ותמצא כי יש צדיקים אשר הרבו
ללבן גופם בתורה עד שהוציאו דנפיו ממנו ואלו נרמזים דתמצא דכלי זכוכית הם מן העפר ואף
להם נתנו חכמים שיעור כי שבירתם זו היא טהרתן שלא יועיל להם פמה וכמה ולזה מרע"ה לא
הועילה לו רוב תורתו ונפטר והוכרח לשבירה האמת כי שבירתו אינה חשובה שבירה כלל כי
כבר הוא מהותף מדנפיו אשר בלע בימי אדם ולזה שמעתי מת"ח א' משם המפרשים אמתני'
דמיום שמת רבי בטלה זכוכית לבנה היא זכות הגוף כף שמעתי.

וכפי דברינו תבאר פ' הענין כמין חומר פי למה לא יראו להמשיל הענין אלא לזכוכית הלבנה
אלא לומר כי כולם התנאים הקדושים ע"ה היו הם וכיוצא בהם שימצא גופו מלובן ולא יצטרף
למיתה שהיא השבירה אלא מצד שישודו בעפר וכבר אמרה תורה שאין פלי חרס יוצא מידי דנפיו
אלא בהחזירו אל כבשן האש וכלי זכוכית הם חרס ואו' מלת לבנה פ' גם ימצאון צדיקים וכמעשה
דבר אחאי בר יאשיה שהגם שהיה בקבר היה פשוכב בעפר למה זה דומה לכלי חרס הנכנס
לתנור ואין בו מה יאכל התנור הרי הוא פמות שהיה ואם פן הרי רב אחאי שהיה אחר הצדיק
הנז' ואיך אומר בטלה זכוכית לבנה לז"א זכוכית לבנה שכל ראייה יגיד פי אינה עפר כלל לרוב
זכותה כלל וזה ישגנו ברוב עסק התורה והקדושה שלא יצטרף למיתה אלולי חטא אדה"ר והגם
שימות אין מיתתו נקרא מיתה אלא שכיבה ואפשר לרמזו זה בקרא דכתיב זאת התורה אדם פי
ימות באהל פ' כי מועלת התורה ללבן ולכופ האדם פאשר מועלת המיתה לגוף לעכלו זאת
התורה היא עושה כמו אדם פי ימות וגו' ואשר לזה מצא שהע"ה להעמיק בענין הנדבר אליו וזה
כתבתי כנגד ההמון וכנגד אמיתות הענין שהוא מדבר בעוסקי התורה יצונו לטרונם בתורה להשיג
עמקה לא לשטחיות הדברים אלא החכמה והתבוננות בה ולהוציא דבר מתוך דבר פי זהו עיקר
הידיעה שנוצטונו עליה דכתיב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' פי כל העוסק בתורה בלי טורח
לרדת לעמקה הרי זה ככוס חטים מבלי דעת ואחר עצות מלאכות הנעשות בחיטים יטעם
כצפיהת בדבש וזה העוסק בתורה צריך להתיש פחו ולהעמיק לדעת עומק דבריה וזה נקרא
תבונה ואחר שיירד לעומק הענין וילדו לו עניינים רבים וזה נקרא בינה שהוא דבר מתוך דבר
באופן פי צריך האדם להבחין ולדעת כל הנדבר אליו מחכמה ואחר שידע עומק הענין אז פמה
עניינים יסתעפו לו דבר מתוך דבר ולז"א שהע"ה להקשיב ויטב [ויטה לב לתבונה היא להבחין
עומק הענין לא כמצות אנשים מלומדה וטעם שאני מבקש ממה להבין הענין היטב פי תאמר אם
ארצה לקבל דבר חכמה בשמעי למה אטרח לתבונה יהיה באינה אופן שיהיה בשלמא אם תצוה
על הבינה שהיא הגדולה שאני מבין דבר מתוך דבר הנאמר טוב אבל אם אין לי להבין אלא הענין
עצמו למה נצטער להעמיק בו אם ארצה לקבלו לז"א פי אם לבינה תקרא ותרצה להשיג לבינה
אם תרצה להשיג לה צריך אתה להשיג התבונה קודם ואחר שתהיה מעמיק בענין לינדעו משם
תעלה להשיג התבונה מפתחי הבינה היא התבונה באופן פי התבונה הוא עומק הדבר וטעמו
ויסודו והבינה הוא מה שיצא מזה וזהו דבר מתוך דבר וכנגד ב' דברים הללו אמר אם תבקשנה
כפסך וכמטמונים תחפשנה והנה תמצא פי הפסך הרוב ימצא כפי הטבע אם ירפוב אגיות ולפחות
בהשתדלות מלאכה וכדומה אבל המטמון לא כל אדם יטרח וישיג לז"א כנגד התבונה שהוא
להבין הענין בעצם יהיה כביקוש פסך והבינה כמטמונות ומי ישיג למציאותו ואחר שיהיו לה

דברים הללו חכמה ותבונה ובינה אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא הפונה היא שתמצא כשישיג האדם לחכמה ותבונה הרי הוא יודע יראת ה' ב"ה אבל לא ידע אלא הנמצא כתוב אבל מה שאין לו מקרא מנין ידע אבל כפי אשר יגיע למעלה הבינה אז ידע דעת אלקים ממש פי' מה שפדעו שלא נתפרש בתורה מבינת האדם בתורה ידע כל נעלם ולזה דקדק לומר מלת תמצא כדבר שהוא אבוד מעיני אדם והוא מצוי כפי האמת שכל מה שיש בעולם וכל החכמות וכל המושפלות פולם בתורה וכן ארו"ל יודע הנה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ והכל מהתורה אלא שמהעדר דבר אמנם אחר שפעשה כל הפתוב אז תמצא דעת אלקים וזהו ומגלין לו רזי תורה וחסר לתת טוב טעם פי' יבין יראת ה' ודעת אלקים והוא שכתוב פי' ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה הפונה פי' כאשר נתן ה' התורה לישראל הנקרא חכמה הפל נתן בין החכמה בין התבונה בין הדעת שהוא פנימיות התורה אבל מה שנתן נגלה שהוא תורה שכתב שיכול כל אדם להשיג והן מפורש בתורה אבל דברים האחרים שאני אומר לה לא נתנם בכתיב אלא מפיו הלכ' למשה מסיני והפל רמוז בתורה וחסר לתת טעם למה עשה ה' ככה ולא בא הפל מפורש לז"א יצפון לישראל כו' פי' כדי שתהא מתשפת פחו של אדם להבינה וע"י זה יוסר חלאת פשעיו ופי' לישראל היינו תדע באיזה אופן יהיו נעשים ישרים בלי עיקום חלאת פשעים ע"י תושיה וזהו דוקא למי שיש לו תחלואים בנפשו אמנם להולכי תום מגן הוא שאינם צריכין לטרוח להבינה שאין להם מונע והוא ע"ד אומרו פי' שמש ומגן ה' וגו': או יאמר מגן הוא להולכי תום פי' שאינו צריך להתיש פחו פי' הולך בתום אפ"ה יש לו שכר גדול להיות לו למגן.

או יאמר יצפון לישראל פי' כי פונת ה' ב"ה שדעת ותבונה אמרם למשה והם בתורה בדרך נסתר הטעם הוא שלא יבינו אלא הישרים ולא הרשעים שאינם ראויים סודות התורה ואם הנה הפל גלוי היו יודעים אותו אפילו הרשעים בלי יגיעה משא"כ עתה אין יכולין להבינה הרשעים עד שיתישו פחם ואז מתפפר עונם ומבינים ומזה נמשך שפשו רז"ל סייגים שלא יפשל האדם בעיקר התורה או יאמר מגן כו' פי' כאשר ילך האדם בתום לא יפשל בעומק התורה עד שיתיש פחו בדעת עליון אז יבין אבל קודם שטחיות הדברים יעמדו לפניו למגן פי' כמגן.

ונשאר לידע כפי מ"ש שהחכמה תקדם ואח"כ התבונה ואח"כ ישיג לבינה א"כ הול"ל מפיו כו' תבונה ובינה ונראה פי' הבינה בעת יצטרף האדם להבין דבר מחבירו תקרא בינה ואחר שהבין הדבר שהוא תקרא דעת וזהו ודעת אלקים תמצא ולז"א מפיו דעת וכו' פי' הוא יתברך בעל דבר בערפו לא יקרא אותו דבר בינה אלא בערף המוציא מתוך דבר וטעם או' תבונה אחר או' דעת שיורה פי' היא יותר גדולה ולא היא פונת הפתוב כף היא מפיו דעת שלא נתן בנגלה ולא זה בלבד נתן בהעלם אלא אפי' התבונה מפיו נאמרה פי' כן תמצא פי' תורה שבע"פ לא נאמרה בפי' אלא מפיו יתברך ונמסרה מפה אל פה ולא ניתנה לכתיבה.

עוד ירצה לומר יצפון לישראל ע"ד אומ' ז"ל למשמאילים בה ענושר וכבוד למימינים בה אנוף ימים עולם שכולו אנוף והפונה פי' מי שעוסק בתורה בכל פחו פימין הנה שהוא פח האדם זוכה לאנוף ימים ומי שעוסק ביד פה בלי טורח יזכה בעה"ז לענושר וכבוד והנה תמצא פמה ת"ח שעוסקים בתורה וטורחים ויגיעים בה בעומקה ובפירושה ולא יגעו ולא יעפו ומתישים פחם בה מרוב אהבתם ויש פת אחרת שלומדי' מהתענג ומרוף בלי טורח ויגיעה כפורע חובו ומבקשים אולי לא ימצא להם מעורר מדני' להקשות ולפלפל פי' יגיעים ובורחי' מלשמוע דברי טרחא וקוראי' לזה המעיין וטורח פי' הוא מבלבל מי יתן אפה וידעו פמה תתבלבל נשמתם בגיהנם וכאשר יהי'

גיכונים בקופת חבריהם היגיעים לז"א פנגד המימינים יצפון לישרים תושיה שיצפון להם זכותם לעולם שפלו ארוך ודיקדק לומר לישרים כי יש מתישים פחם בה ואין עולה להם פגון שלומדים לקנטר ובאים בעקיפיו שלא בדרך ישר לז"א שתהיה תורתם ישרה ויעמיקו בתור' בפלפול ישר זהו שאומר עליו יצפון.

וכנגד פת המשמאלים תהיה להם למגן בעה"ז בשמאלה עושר וכבוד וזהו מגן להולכי תום שאינם רוצים להתחכם אלא ללמוד התורה בתמימות תם מה הוא אומר בלי חכמה ודעת ועיקר התורה היא החכמה שפן הוא אומ' אני חכמה שישודותיה בנויה על החכמ' וכפי פירו' זה מקרא דיצפון לישרים אינו קשור עם מה שלמעלה ממנו אלא הודעה כי צריף לחכמה ולתבונה וזולת זה אפי' שבר עה"ז אין לו וכן תמצא שארז"ל גם בלא דעת נפש לא טוב שצריף לדעת חכמת התורה וכן בזוהר דבעיא למנדע כו' לנצור ארחות משפט ודרך חסידיו ישמור.

הפונה כי מלבד אשר צנה על מה שנוגע אל נותן התורה באו' להקשיב לחכמה אומר עוד פנגד המעשה לעצור כי תהיה הפונה בכל האמור לב' עניינים על החכמה ועל המעשה שהוא לנצור והוסיף לומר ודרך חסידיו ישמור לומר כי האדם אשר יכנס בתצר בית המלך הפנימית לעשות ככל הפתוב צריף להתנהג לפני משורת הדין כמנהג החסידים כי ארחות משפט הוא מה ששורת הדין נותנת ודרך חסידיו הוא ע"ד למען תלך ואמר ארחות לשון רבים ודרך לשון יחיד להיות כי ארחות משפט ירבו מלמנות מינים ממינים משפטי ה' אבל דרך חסידים הוא דרך א' פולל לעשות תמיד לפני משורת הדין ואו' מלת חסידיו דהיל"ל חסידים אלא הפונה היא חסידיו של המשפט אותם המתחסדים במשפט שאינם מדקדקים לעשותו בדיוק והולכים בדרך טובים וזהו חסידיו וטעם הענין להודיע מה מדת חסידות הוא או' כי הרבה מיני חסידות יש לז"א כי הוא מדבר בענין שהוא בו דהפונה היא דבאותו משפט ישמור דרך המתחסדים בו ודוק או יאמר כי אומרו לנצור ארחות כי יכוין לומר כי הדרך שיביאהו להיות נשפט עליו ישמרהו שלא יכנס בשופטי' ובה פאשר יהיה לא אפשר שינוולח מהיצר דכאשר ירחיק עצמו מפל דבר שיצטרף לדון אם פדין עושה אם לאו אם פן בקא אליו רשע שהוא היצר בהכרח שיצטרף להחטיאו להמציא לו טעם לבא אל העבירה וכאשר יקח לו דרך כי ארחות משפט ינצורם שלא לבא בהם א"כ גירא בעיניה דשטנא.

ואו' ודרך חסידיו ישמור פירש דכאשר יראה דרך חסידות לא יאמר כי דבר זה אינו חמור כ"כ כשאר איסורין אלא יעשה לו שמירה הגם שאינו אלא דרך חסידו' עכ"ז לא תשמע לדברי היצר המפתה אותך להקל בהם באו' כי אין זה מעיקרי התורה ואם יקל בזה יבא להקל בעיניו אפילו בעיקרי הדת ואחר שיהיה לה זה שתעשה כל הפתוב לעיל בין בעסק התורה והידיעה בין במעשה אז תבין צדק ומשפט ומשרים וגו' והנה צריף אתה לדעת כי מהו שצריף האדם להקדים הוא המשפט ואח"כ הצדק ע"ד או' עשיתי משפט וצדק ואם פן הי"ל להקדים משפט ולכתוב צדק עם משרים.

אכן הפונה היא לומר כי אחר שישמור משפט ודרך חסידיו ולא יפשל בהם ויתן לב עליהם אז יבין מהו הצדק שהוא לפני משורת הדין ומה הוא המשפט וכפ"ז להיות שכל עצמו לא בא אלא להסיר לו שלא יטענו כי זה הדבר אינו אלא צדק לזה הקדים להזכירה ועיקר גושיתו עתה לא חלה לזה לא הקדים בהכרח המשפט.

כי למה יקדימונו בפתוב אם הטעות הוא אחר האמת בו שיחזור צדק כנו' ואו' ומשרים כל מעגל טוב הפונה שאחר שידע ויהיה בר דעת אין לחוש לו הרי הוא יודע כי כל המישרים שהם מעשים שלפנים משורת הדין הם כל מעגל טוב ולזה לא אמר וכל מעגל טוב לומר שהמישרים הם כל מעגל טוב: כי תבא חכמה בלבך וגו' מזמרה תשמור עליה וגו' להצילה מדרך רע וגו' העונבי ארחות יןשר וגו' השמחים לעשות רע וגו' אשר ארחותיהם וגו' הן עתה יאמר שלמה ע"ה כל טובות הנמשכים לאדם בעשותו כל האמור שפאשר תבא חכמה בלב האדם פי' שיהיה לב חכם לימינו שהיא התורה שכל מחשבותיו הם בתורה עד שתאמר שהחכמה שהיא התורה בלב וזה ימשך מרוב התמידיות זה חשק בתורה והוא ע"ד או' דהע"ה חשבת דרכי נאשיבה רגלי אל עדותיה פי' כי רגליו היו מוליכין אותו לת"ת מה שלא חשב כן דרשו חז"ל וכפ"ו יבא ק"ו מכ"ש ללב בן דעת שתשפון בו התורה ולז"א פי' פאשר תבא החכמה בלב ויעוד ודעת לנפשה ינעם פי' הנה תמצא פי' כל עוד אשר נפשו של אדם לא תתאנה לכל דבר דעה הרי הוא מוסגר ביד היצר ותתאנה אל הפסילות וכאשר תתאנה הנפש אל הדעת יצאה מתחת יד הקליפה ולז"א ודעת לנפשה ינעם פאשר תגיע לגדר זה.

או יאמר כי מבטיחו שפאשר יעשה כל הכתוב יגיע לגדר זה אשר תאנה נפשו לדעת ובהגיעו למעלה זו לא ירא ולא יפחד מב' דברים לא מיראת העון שמא יפשל או יכשילהו אחרים ולא מיראת שום דבר רע בעה"ז כי היא תגן עליו ותצילהו.

וז"ש מזמרה תשמור עליה שלא תבא לידי זנות ולהיות שתוקף היצר הוא בזנות לזה בחר מקל העבירות הזמה ואמר כי התורה תשמור אותו לבל יפשל וזה אם נפרש מזמרה מהזמה אבל אם נפרש פי' מזמרה היא התורה תקרא מזמרה כמו שפי' רש"י במסכת ע"ז אעפ"כ צריה לית טוב טעם ודעת מדוע לא בחר ליחס לתורה אלא בכינוי זה לדרוש ממנה ב' דברים כנו' והאמת דפשיטות הדברים יורה כי מזמרה היא על התורה כמו שתרגם יונתן וכפי זה יתבארו הפתובים ע"נ פי' התורה תעשה לומר ב' דברים והיינו תשמור עליה ותנצרכה פאשר הוא מבאר דבריו מה היא השמירה ומה היא הנצירה וקודם נדקדק פי' הכתוב הזה כי תמצא שעון הזנות הוא ברעיון פאשר תאנה נפשו ולז"א מלת מזמרה פי' כי מחשבה הקדושה שיש בה תרחיק מחשבת הטומאה וזהו תשמור עליה לבלתי תפנס בה מחשבה וזה דבר ערוה פאשר הוא גומר דבריו בפסוקים שאחר זה ואמר תבונה תנצרכה לומר שלא ירא מרעות יעברוהו ורשעים יזיקוהו פי' אחר שהגיע לתבונה היא תצילהו מראות ברע וזהו תנצרכה פי' אחר שיודע להעמיק בענין לדעת תוכיותיו הרי שמור ועומד וחסר לבאר דבריו מאיזה דבר הוא אומר שתהיה לו שמירה והתחיל מדבר פסיים בו שהוא תבונה תנצרכה ואמר להצילה מדרך רע שלא תעשה ענין שיצא לה ממנו רע.

או יאמר כי זה מההשגחה פי' ה' ב"ה ישמרהו אלא עיקר דבריו הוא שישמרהו מאיש מדבר תהפוכו' להיות פי' בני אדם הם בעלי בחירה ורצון ואין מידם מציל לז"א פי' הוא בתבונתו תצילהו מאיש מדבר תהפוכות פי' יבא אליו ויראה פי' הוא אדם טוב והוא מתהפך.

או יאמר תהפוכות מהנפך ועומד פי' לא בפיו בלב וזה יקרא איש תהפוכות ומי ידענו לשמור ממנו תבונה תנצרכה מאדם כזה וכנגד או' מזמרה תשמור עליה אמר להצילה מאשה זרה מנצרכה וגו' שלא תפול בפח שלה פי' התורה תשמור עליה ממנה.

או יאמר דכונת הכתוב להיות שהאדם יש בו ב' עניינים העיקרים אשר בהם יזכה ובהם יאבד והם ברית הלשון וברית המעור ובכלל זה הם רעות השכליות בדיעות ובדיבור ורעות הגופניות

מטבע חנוך האדם פאָשר אַבאַר וּכְנֻגַד הַב' אָמַר לְהַצִּילָהּ מִדְּרָף רַע פִּי תִמְצָא פִי הַמוֹצִיא שְׁוֹ"ל נִקְרָא רַע כֹּאֵו' וְ"ל עַל קִרְא דְנִיְהִי עַר כּו' פִּי שְׁלֵא יִפְשַׁל בְּדְרָף הָרַע שְׁלֵא יִבֵּא לִיְדֵי קָרִי ח"ו וְהוּא הַנִּקְ' דְּרָף רַע וְעוֹד לְהַצִּילָהּ מֵאִישׁ כּו' פִּי מֵהֵיּוֹת אֶתְהָ אִישׁ מְדַבֵּר תְּהַפּוּכוֹת פִּי פִי אָמְרוּ וְ"ל פִּי גְהִינָם נִקְרָא תְּהַפּוּכוֹת בְּסוּד לְהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֵּכֶת וְכָל הַמְדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע וְכַדוּמָה שׁוֹחָה עֲמוּקָה פֶּה זָרוֹת וְהִנֵּה אֲרוֹ"ל פִּי לְשׁוֹן הָרַע הוּא מְדַבְּרִים שְׁאִין אָדָם שְׁנִיצוֹל מֵאַבְקָה בְּכָל יוֹם לִז"א לְהַצִּילָהּ מֵהֵיּוֹת פֶּה וְכָף וְתִיב' לְהַצִּילָהּ מוֹשֶׁכֶת כָּל הַפְּתוּב וְאוֹ הַעֲוֹנִים כּו' דְקָשָׁה כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יַחֲדֵי הוֹל"ל לְהַשְׁלִים לְשׁוֹן יַחֲדֵי פִי לְהַצִּילָהּ גַם מֵאוֹתָם הַעֲוֹנִים וְאוֹת הַמ"ם דְּמִדְּרָף וּמ"ם דְּמֵאִישׁ תְּשַׁמֵּשׁ גַם לְמִילַת הַעֲוֹנִים וְכֵאלוֹ אָמַר מֵהַעֲוֹנִים אוֹ יֹאמַר דְּהַפְּתוּבִים הִלְלוּ יִגִּידוּ עֲנִין גְּדוֹל אֲשֶׁר נִתְּנָבֵא עָלָיו שְׁלֵמָה הַע"ה וְהִנֵּה תִמְצָא שֶׁאֲרוֹ"ל שְׁשֵׁלְמָה עֲשֵׂה אֲנִי לְתוֹרָה וְכֵמוֹ שְׁפָתוֹב בְּזוֹהַר חֲדָשׁ וְ"ל עִיר קִטְנָה וְאַנְשִׁים בָּהּ מְעַט דָּא אֲוִרְיִיתָא וּמִשׁוּם דְּאַנְשִׁים בָּהּ מְעַט הִיא קִטְנָה וְכֵא אֵלֶיהָ חֶכֶם דָּא שְׁלֵמָה מְלָכָא וּמִילַט הָעִיר בְּחֻכְמָתוֹ מִיַּד הָאֶפִּיקוֹרְסִים וּמִיָּנִים וְע"ש בְּאַרְךָ בְּאַרְכּוֹן פִּי שְׁלֵמָה בָּא לְשִׁמּוֹר נְגִדִיּוֹת הַתּוֹרָה.

אוֹ יֹאמַר פִּי יִכּוֹן פִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים הִנּוּ מְלַבֵּד מַעֲשֵׂה הָרַע שֶׁהִמְצִיאוּ תוֹרָה חֲדָשָׁה כּוֹזֶבֶת מִדַּעְתָּם לְכַמֵּה אֲנוּמוֹת שְׁטָעוּ אַחֲרֵיהֶם וְזֹאת הִדָּת הַפּוֹזֶבֶת בְּחָרוּ בָּהּ הֵם וְהַהוֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם וּשְׂמֵחִים בָּהּ לְהֵיּוֹת שְׂמֵחֶת לָהֶם כְּמֵה אִיסוּרִין חֶלֶב וְדָם עֲרִיּוֹת וְכִיּוֹצָא וּמְלַבֵּד זֶה אֵלָא שְׁיֵשׁ לָהֶם שְׂמֵחָה בְּהַתְּהַפֵּף אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְדַתָּם וְזֶהוּ הַשְּׂמֵחִי בְּתַהֲפּוּכוֹת רַע פִּירוּשׁ בְּאוֹתָם הַמִּתְהַפְּכִים לַעֲשׂוֹת רַע פֶּה אֲשֶׁר עֵינֵינוּ רֹאוֹת בְּשִׁתֵּי הַדָּתוֹ פִּי זֶה הִיא שְׂמֵחָתָם וְאַשֶׁר לְזֶה אָמַר לְהַצִּילָהּ מִדְּרָף רַע שְׁיֵשׁ בָּהֶם ב' דְּבָרִים שְׂצָרִיכִין שְׂמִירָה הֵא' הִיא פִּיתוּי הַסֵּר הַעֲבִירוֹת וְהַפִּיתוּי אֲשֶׁר יִתְּפֹתָה הָאָדָם בְּרֹאוֹתוֹ פִּי יִשְׁמְחוּ לוֹ וְיִטְיִבוּ לוֹ וּמִצַּד זֶה יִתְּפֹתָה וְשִׁיעוֹר הַכְּתוּבִים כפ"ז פֶּן הוּא פִּי פֶּה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל הַכְּתוּבִי וְתִשְׁיֵג חֻכְמַת הַתּוֹרָה הִיא תוֹרָה אוֹתָהּ כָּל הַכְּתוּבִים וְכֵז פֶּן הוּא פִּי פֶּה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל הַכְּתוּבִי וְתִהְיֶה בָּהּ הַתְּבוּנָה הִיא תִּנְצֵרְכָה מִדְּרָף רַע וּמֵאִישׁ מְדַבֵּר וְכו' וְכֵאִיזָה אֲנִי פֶּן תִּהְיֶה הַנְּצִירָה פֶּה אֲשֶׁר תִּדַּע מִצַּד תְּבוּנָתָהּ פִּי הֵם עוֹזְבִים אֲרָחוֹת יוֹשֵׁר עַל אֲנִי הַנּוֹ וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רַע כְּמוֹ שְׂפִי דְזוֹ הִיא הַהַצְלָה דְּמִמִּילָא תִּמְאֵןס בְּרַע בְּרֹאוֹתָהּ אוֹתוֹ בָּהֶם וּבְרֹאוֹתָהּ אֲנִיחֻתֵיהֶם עֲקָשִׁים וְגו' פְּשִׁיטָא שְׂתִּתְרַחֵק מֵהֶם מְכָל אוֹפְנִים שְׂתִּתְהַיֵּה דָתָם לֹא תִבְחַר בָּהּ אֲשֶׁר אוֹרְחוֹתֵיהֶם עֲקָשִׁים פִּירוּשׁ כְּנֻגַד דְּבַר אִיסוּר וְהַלְכוֹת עֲרִיּוֹת אָמַר הַשְּׂמֵחִים וְגו' וְכֻנְגַד מֵהַ שְׁנוּגָע בְּדַתֵיהֶם בְּעֲנִין דִּינֵי מְמוֹנוֹ וְטוֹעֵן וְנִטְעֵן וְכָל הַדִּינִים אָמַר אֲשֶׁר אוֹרְחוֹתֵיהֶם וְגו': לְהַצִּילָהּ מֵאִשָּׁה זָרָה וְגו' הַעֲזָבֶת אֲלוֹף נְעוּרֵיהָ וְגוֹמ' פִּי שְׁחָה אֵל מוֹת בֵּיתָהּ וְגו' כָּל בְּאִיָּה לֹא וְגו'.

הַכְּתוּבִים מוֹסְבִים לְמַעֲלָה כְּנֻגַד מֵהַ שְׂאֵמַר מְזַמָּה תְּשִׁמּוֹר אָמַר שְׁהַשְּׂמִי הִיא מֵאִשָּׁה זָרָה מְנַכְרֵיהָ וְגו' הַפּוֹנָה הִיא כְּפִשִׁטוֹ הַנְּשַׁמַּע וְהִנֵּה תִמְצָא שְׁיֵשׁ ב' מִיָּנִי זִנּוֹת הֵא' הִיא הַמְּנַכְרֵת לְכָל זִנּוֹתֵיהֶם רְעֻתָהּ הִיּוֹתָהּ זִנּוֹתָהּ הֵב' שְׂאִינָהּ זִנּוֹתָהּ אֲבָל הִיא עֵתָהּ נִתְּנָה עֵינֵיהָ בְּזֶה הָאִישׁ וְאַפְשֶׁר שְׂתִּמְאֵןס בְּאַחֲרֵים זוּלָתוֹ אֲבָל בּוֹ חֻשְׁקָה וְהִיא לֹא נִכְרֵיהָ שֶׁה' ב"ה גִּזַּר שְׂתִּתְהַיֵּה לוֹ נִכְרֵיהָ מִצַּד הִיּוֹתָהּ בְּעוֹל' בְּעַל אָמַר פִּי מִב' סוּגִים הִלְלוּ תִצִּילָהּ הַתּוֹרָה שְׁלֵא תִפְּנֹל בְּאַחַת מֵהֶנּוּ וְטַעַם אוֹ בְּנִכְרֵיהָ אֲמֵרִיהָ הַחֲלִיקָה וְלֹא אָמַר פֶּן בְּזָרָה דְּתִמְצָא דְאִשָּׁה זָרָה הִיא תוֹפְשֶׁת בִּיד וְיִדוּעָה לְכָל לִז"א סָתָם לְהַצִּילָהּ מִמָּנָה אֲבָל הַנִּכְרֵיהָ אִינָה זָרָה כְּאַחֲרֵת וְלִזָּה לְבַד נִשְׂאָה עֵינֵיהָ וְדִקְדַק לֹמַר אֲמֵרִיהָ הַחֲלִיקָה דְאִפִּי לְזֶה אִינָה תוֹבַעַת בְּפִי אֵלָא הַתְּחִלַּת הָרְשָׁע הִיא עוֹשָׂה וְהוּא שְׂמֵדְבָרָת לוֹ בְּחֻלְק לְשׁוֹנָה דְּבָרֵי אֶהְבָּה וְרִיצוּי לְבֵא אֵל מְכוּוֹן הַעֲבִירָה.

או יאמר דהכונה היא שכל המסלקת לשונה תקרא נכריה ושיעור הפתוב פן הוא מנכריה ומי היא אשר תקרא נכריה אותה שאמריה החליקה ואו' העוזבת מתחיל ממה שסיים שהיא הנכריה לו ואמר שהיא עושה ב' דברים רעים הא' העוזבת אלוף נעוריה שמזנה תחת בעלה ודבר זה הוא זר מאד דאפי' אם לא היתה מצונית עליו אעפ"כ מצד אלוף נעוריה שלא תבגוד בו יחוייב הדבר להיות גנאי מאד ואומ' תיבת עוזבת לרמזו כי זאת הנכריה בעשותה המעשה המכוער היא נאסרת על בעלה שפן הוא הדין אסורה לבעל לז"א העוזבת שהיא עזבתו לחלוטין וגם לא עמד בפניה אסור שאסר עליה ב"ה וז"א ואת ברית אלהיה שכתה.

או יאמר דכאשר היא עוזבת אלוף נעוריה אשר היא מנוקדת לו פשיטא דמכ"ש שמה שיחדה ה' לו לעם סגולה בליקוחין מכ"ש שתשפח פי ה' ב"ה עם ישראל כמציאות הגז הוא שישאל יש לו בהם ליקוחין פדין פי יקח אשה שאמ' רשב"י ע"ה דרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש פן יחוייב הדין פי אדונינו הוא יחזר על אבידתו עמו ונחלתו באופן פי האשה אשר בגדה באיש נעוריה גם ברית אלהיה הפרה בריתו אחר שפתבתי זה מצאתי מדרש בכ' נשא ונ"ל איש איש כי תשטה אשתו שמועלת וכופרת בשנים באשה של מעלה ובאשה של מטה ע"כ וכפ"ז הם עצמן דברי שלמה שפי' פאן העוזבת אלוף נעוריה גם ברית אלהיה וגו' ופירש לנו ד"ת וכל זה פנגד האשה הלזו אשר התחילה לזנות במה שמחלקת אמריה ואפשר לומר כי כל הפתוב מדבר באופן אחר ורצונו לומר להצילך מאשה זרה ולא זו אף זו שהתחילה להחליק לשונה להיות זרה וכנגד אותה שהתחילה להחליק לשונה אמר העוזבת לא אמר שעזבה כבר אלא עוזבת פי עתה היא רוצה לעזוב גם או' שכתה פירוש היא רוצה לשפוח ואו' פי שחה וגו' פי כי זאת אשר אמריה החליקה היא שוחה אל מנת פירוש מטה את עצמה אל מנת ואל רפאים מעגלותיה פירוש המעגל שהיא הולכת בו הוא הילוף ודרו' אל רפאים הגם שעדיין לא עשתה מעשה אלא אמריה החליק' חלק לשונה סימן לכל זה.

או יאמר דמ"ש פי שחה כוונן על אשה זרה שאמר בתחילה ודקדק לומר כי שחה כבר אל מנת ביתה כבר זרה היא ואו' מלת פי שחה המכוון הוא פי המנות תניחס אליו עומק הן בבחי' הגוף שיורד אל תחתית הארץ הן בבחי' הנשמה אל תחתית שאול לז"א כי ההולך אל בית הזרה הלזו ידוע ידע כי יותר עמוקה ממנות וזהו פי שחה אל מנת אפי' אל שיעור המנות שחה היא ביתה ואל רפאים מעגלותיה על אופן הנז' וזהו בדרו' משל והמכוון בזה פי הגה ההולך לגהינם בכל יום הוא מתפטר מפשעיו ועולה ברוב הזמן משא"כ זאת בכל יום יוסיף להשתקע ובזה יותר שחה ביתה כו' ואל רפאים מעגלותיה פי לא מלבד ביתה אלא אפילו ההולכים בדרו' להתקרב אל ביתה אותם המעגלות דומות אל הרפאים פי הורגיו וחוזר לתת טעם מדוע יקרא למעגלות רפאים להיות פי בנדאי הבאים אצלה לא ישובו פי כאשר דרכו מעגלותיה דע פי בנדאי שלא ישובו כאשר יפגע ההורג לאיש שלא ינצל ממנו פן דרו' הגז ידמה אל רפאים פי כאשר האדם ישם לדרו' פעמיו ויתחיל לשם מגמת פניו אל העביר' אין נמלט ובנדאי שלא ישוב בתשובה מדרו' הגז ולא ישיג בדעתו לדעת אור החיים לימלט ממנה להיות שונקנסת בו רוח רעה ומפנה מלבד אורחות חיים ולא ישיג לדעתה ואמר תיבת ישיגו פנתו היא לומר דהגם פי זה האדם יחשוב בדעתו לשוב לא ישיג כאדם שמקנה לדבר וטורח עליו ולא ישיגו והטע' כל עוד שהיא בדעתו וזהו שאמר באיה פי שעדיין בדעתו לא פינה ממנו מחשבת זאת האשה הזרה מהנמנע שיוצדק בדעתו להשיג אורחות חיים ואמר אורחות לשון רבים הכונה שלא ישיג מכולם אפי' אחד שפולם רחוקות ממנו משום דהוי פטובל ושרץ ביזו אין לו טהרה עולמית עד יפנה טומאת הסטא ואז

ונחה עליו רוח ה' והיא תורינו אנרח חיים: למען תלך בדרך טובים וגו' כי ישרים ישפנו ארץ וגומר ורשעים מארץ יכרתו וגו' הכתובים הללו זולת מה שפירשתי אין להם משמעות כי מה קשר ושייכות יש לפסוק דלמען תלך עם פסוק לא ישיגו אןרחות חיים זה אין לו הבנה אכן הכתוב הזה נמשך עם מה שכתוב למעל' כי תשא חכמה בלבך מזמה תשמור עליך וגו' להצילך וגו' מרעות השכליות בדות ובדבור פאמור לעיל, עוד להצילך מרעות הנמשכות מטבע הגוף פאמו' עוד מלבד שלא תעשה רעו' אלא שבאמצעות ידיעתך בתורה הוא התורה תדריכה למען תלך בדרך חסידות וזהו למען תלך בדרך טובים וכן תמצא בש"ס דמפרש קרא בלפנים משורת הדין וצריך לדעת מה היא פונת הכתוב שפכל הענין במלות שונות טובים וישרי' דרך ואןרחות והליכה ושמירה ולמה אמר בתחלה לשון יחיד דרך ובסוף אמר לשון רבים אןרחות.

ונראה כי שלמה המע"ה יכוון לומר להאדם כי ירגיל עצמו להיות טוב החלטי לכל ולא יפלט להטיב לפעמים ולפעמים לא אלא טוב לכל ואפילו להמשיך רע ממנו לזולת כפי הדין והאמת אתו אפ"ה ירחיק שלא ימשך ממנו אלא טוב וזהו לפנים משורת הדין ולז"א לשון יחיד דרך טובים שאין נמשך רע מהם וענין זה נכלל בקרא דוהלפת בדרךכו טוב ה' לכל פאשר עינינו רואות טובו ית' לכל ואמר מלת דרך להיות מלת דרך יורה על דבר שדרכו בו רבים והוא דרך ידוע לכל וכן הוא דרך הטוב שכל הנבראים ימשך להם ממנו טוב ולא רע הוא דרך פללי ידוע מחול לרודף ולא תרדוף אדם ואמרו ואןרחות צדיקים תשמור הפונה היא דמה שאמרתי לך שתלך בדרך טובים הוא אחר שאןרחות צדיקים תשמור פירוש אחר שתעשה אןרח צדיקים שהוא דבר שפפי הדין דרך משל כי יהיה ריב בין אנשים וכל א' תובע עלבונו כפי דעתו ויאמר אחד מהם פאשר ירצה לנתר בחלקו לומ' הרי הוא מקיים למען תלך בדרך טובים שמחל בעלבונו כפי דעתו שנעלב הוא ויוצא מזה שלפי דעת שפנגדו שהוא הנעלב ואינו רוצה למחול ולא יאמר זה האדם הרי יצאתי ידי חובת למען תלך בדרך טובים דאפשר דאפילו אןרחות צדיקים עדין לא שמר דאם יהיה כפי האמת שהא' הוא הנעלב הרי זה שחושב בדעתו שקיים למען תלך בדרך טובים הרי הוא הולך בדרך רשעים אלא אימתי הוא מקיים דרך טובים אחר שישמור אןרחות צדיקים וידע כי בודאי הוא הנעלב אז יקיים דרך טובים ומחול לו או יותר לו תביעתו ותמצא שמלת צדיקים יורה על ההולכים על שור' הדין ולא לפנים משורת הדין וכן אמרו במס' חולין יע"ש, והנה תמצא בבני אדם שיש בהם ערמה וכאשר יולד בינם ובין הזולת הפרש ממון או דברי עלבון ויצעקו הנעלבים משפנגדם וכאשר יראו שרוצים לבא לפני אמצעי לגלות הנעלב מעלבונו ותחפמו להצדיק עצמם וישארו בחזק' נעלבי' ע"ד הזה שישארו בדרך שברון לבב ובתמהון עינים פמי שלא מצא מי יציל עלבונו הריני מנותר מחלקי ומנותר ומחל ובכלל עלבוני אני מוסיף לומר כי אני הוא שהעלבתי שפנגדי כדבריו פן הוא ומידי דהנה שהוא נעלב בגוף הענין וסובל גם סובל להודות כי הוא עולב ונה מצד צדקו ואדם פנה הוא רע ובליעל צריך פל אדם להתפלל לה' שישלחו מגשת אליו ולפעמים יולד באדם מחסרון ידיעתו כי הוא נעלב ויעשה פאמור אשר לזה חשש שלמה המע"ה ואמר שעיקר צואתו שאומר למען תלך בדרך טובים לא שיעשה בדרך ערמה ותחבולה פאמור אלא אחר שידע מי אומר ויצדיקו הצדיק אז אם ונותר ויהיה טוב הוא המקיים דברי שלמה ע"ה ואמר אןרחות להיות.

כי לענין פירור הדבר בין אנשים אין הענין ברור כ"כ ולזה יקרא אןרחות פמו שפירשתי. או אמר בלשון רבים להיותו מתחלק במשפטים ובאופנים ובדרך' הרבה פאשר ישפט כפי הדין משא"כ דרך הטוב הוא דרך אחד פללי להטיב לכל לז"א דרך.

ואמר תלך ותשמור להיות ההליכה בדרך טובים אינה אלא לפנים משורת הדין מה שא"כ אורחות צדיקים היא בהכרח חיובי מחייב ולז"א לשון שמירה שהוא חייב בה וכמו שפי' שיעור הכתו' ונתן טעם לזה לבל ידאג האדם ירע בעיניו במחילתו בהנוגע לו בכבודו ובעלבונו לזה הוא מנחם אותו אם בבחינת צער הנוגע לו אומר שלא יחוש פי' יש להתענג בטובה צפונה וז"א פי' ישרים וגו' כאשר אבאר בס"ד וכנגד פי' יחס לבבו על אותו רשע אשר עלבו והלך בשלם אומר לו ורשעים מארץ יכרתו וגו' כאשר אבאר.

עוד ירצה באומרו ואורחות צדיקים תשמור פי' שיהיו אורחותיו צדיקי' לא של צדיקים אלא האורחות עצמם הם צדיקים והמכונן שלא יקח לו דרך שיביאהו לרעות אלא דרך שלא ימשה לו ממנו אלא צדק ולזה שינה לומר לשון רבים שתחזור מלת צדיקי' על האורחות ושיעור הכתוב פה הוא דהגם שאמרתי שתלך בדרך טובי' נתמיד יהיו מעשה שתמחול בתלקה אפילו הכי אנכי מצוה שלא תלך בדרכים שיביאו לידי דבר שתצטרך למחול ולנוטר לא כן אלא מעיקרא תלך בדרך צדק שלא תצטרך כו' ואם תצטרך אז תלך בדרך טובים באופן צריך לעשות ב' דברים ויהי זאת נחמתה פי' ישרים ישפנו ארץ הנה תמצא שאל"ף קמ"ץ לרמזו לארץ העליונה למעלה.

דע פי' יש ב' ג"ע שלמעלה צרור החיים ועל זה אמרו בזוהר ויקרא דוהיה מידי חדש בתדשו ומידי שבת בשבתו אבל ותמימים שהם העושים לפנים משורת הדין יהיו שם תמיד לעולם ועד וזה יותר לזה אנכי מצוה למען תלך וגו' וכנגד הרשעים אמר פי' גם בהם יש ב' סוגים הא' הם רשעי' מצד תוקף יצרם והב' הם רשעים מצד גבהות הלב שבהם בה' בגדו ואלו הם המינים ומורדים ופושעי ישראל והמבזים לומדי תורה.

והנה יש רשעים כמה וכמה ואפ"ה לעת"ל יש תקנה להם כדאי תא במדרש פי' לעת"ל כאשר יצמוד זרובבל ויאמר קדיש ויענו כולם אמן ואפי' רשעי גהינם יענו בקול גדול ואז הקב"ה שואל בהם ומתמלא עליהם רחמים ואומ' מה אעשה להם אחר שיצרם גרם להם כו' ע"כ הרי שיש מין רשעים שמתעפבי בגהינם עד אותו זמן אפ"ה אז מתמלא ה' עליהם רחמי' ומוציאם מגהינם ומרפא אותם ומפנים לג"ע כמו שמסיים שם המדרש ויש רשעים אחרים שאין להם תקומה ולא יראו לעולם עין.

וההפך שבין רשעים לרשעים הוא שיש רשעים שמחמת תוקף יצרם עוברים דברי ה' ב"ה ויש רשעים דבשאט בנפש' בוגדים בה' והענף הזה הוא רמוז במילת אפיקורוסים שפנו חז"ל.

פת הראשון' יש להם תקנה שישגיגו ג"ע אלקים בתכלית הענין כאמור במדרש שהבאתי וכת האחרת אין להם תקנה ותוחלת כל עיקר ולז"א הכתוב כנגד ב' סוגים הללו ורשעים מארץ יכרתו זה כנגד פת הראשונה פי' שיהיו נכרתים מארץ העליונה אבל זה אינו אלא בעולם אחר דהיינו עד אותו עולם שיתחדש כאמור בדברי המדרש הנז' אבל הבוגדים שהם כנגד הפת הב' שהם כנגד האפיקורוסים אין להם תקנה לחלוטין.

ותוכיות הענין הוא לומר דאל ירע בעיניו הצדיק כשיהיו עולבים אותה ותהיה טוב לרעים ולטובים לה ותהי זאת נחמתה פי' ישרים וגו' כנגד מה שירע לה מאשר אליה הרי בזה אתה מרויח טוב ביותר לעולם הקיים כמ"ש לעיל.

וכנגד מה שירע לה מצד ראותה תוקף הרשע וזדונו ואשר שולל שללך ומבזה אותה בשאט בנפש וידאג לכה ממנו אל תדאג על זה כאשר תדע שהרשעים מארץ יכרתו ובוגדים ימחו ממנה אין

צער וְעוֹנֵשׁ גָּדוֹל מִזֶּה לָהֶם אוֹי וְאֲבוֹי לָהֶם וְאַתָּה אֲשֶׁרִיךְ בְּזֶה תִּהְיֶה מְרַוְצָה תָּמִיד וְלֹא תִּקְוֶי מֵהֶם: סי' ג' בְּנֵי תוֹרָתִי אֵל תִּשְׁפָּח וּגו' כִּי אֲנִיךָ יָמִים וּגו'.

פִּי הִלֵּא אֲמַרְתִּי לָךְ בְּתַחֲלִילַת הָעֵינָן כִּי ד' בְּחִינּוֹת בְּבִנְי אָדָם אֲשֶׁר אָמַר שְׁלֵמָה כִּי פִּנְגָד פְּלֵם הַחֲכָמ' מְדַבְּרַת וְהֵא' הוּא הַמְּוַבְחָר שְׁבַכְלָם הוּא הָאָמּוֹר בִּפ' הַקּוֹדֶמֶת אֲשֶׁר יִשְׁיג לְבִינָה וְלִתְבוּנָה וְיִלְךָ בְּדָרְךָ טוֹבִים וְזֶה מִבְּחַר הָאֲנוּשִׁי בְּבַעֲלֵי הַתְּלֻמוֹד וְהַתְּנָאִים הָרֵאשׁוֹנִים ע"ה.

וְהַבְּחִי הַב' הִיא אֲשֶׁר יִתְעַסֵּק הָאָדָם ג"כ בְּמִלְאֵכ' צָרְכֵי הַגּוֹף וּכְנֻגָדוֹ או' עֵתָה דְבָרֵי מוֹסֵר וְחֲכָמ' שְׁלֵא יִטָּה מְרַצוֹנוֹ יִתְב' וז"ש בְּנֵי תוֹרָתִי אֵל תִּשְׁפָּח פִּי לֹא תִתְגַּרְהַ בְּרוּב עֲסָקִיךָ וּמָה גַם בְּהִטִּיבָךָ וְתַצְלִיחַ אֵל תִּשְׁפָּח תוֹרָתִי וְקַבֵּעַ עֵתִים לַתּוֹרָה.

אוֹ יֹאמֵר דְּמִלְבַד דְּתַקַּבַע עֵתִים לַתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֲלֵא אֲפִילוּ בְּעַת מִשְׁאַף וּמִתְנַף בְּעֵינֵינִי הַעוּה"ז תִּהְיֶה תוֹרָתִי זְכוּרָה בֵּין עֵינֵיךָ שְׁהָרִי אִם בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁהוּא עָסוּק יִשְׁפָּח הַגַּם שְׁיִקַּבֵּעַ עֵתִים לַתּוֹרָה עַכ"ז יֹאמֵר עָלָיו שְׁשִׁכַח אֲלֵא בְּנֻדָּי שְׁצָרִיךְ שְׁלֵא יִשְׁפָּח אִפִּי בְּעַת מִשְׁאָ וּמִתֵּן דְּעַתוֹ וְלִבּוֹ שֵׁם כָּל הַיָּמִי וְאָמַר וּמִצּוֹתֵי יְצוּר לְבָךְ ר"ל דְּתַמְצָא הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם עוֹשִׂים הַמִּצּוֹת אֲבָל יֵשׁ שְׁיַעֲשׂוּ אוֹתָם מִחֲמַדַּת הַלֵּב וְיֵשׁ שְׁיַעֲשׂוּ אוֹתָם מִצַּד עוֹל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר נִתְחַיְבּוּ מִהַבּוֹרָא יַעֲשׂוּ וְיִכְרִיחוּ אֵת לְבָם לַעֲשׂוֹת וְלִז"א שְׁעִיקָר אֲשֶׁר יְצַנֵּה הוּא שֶׁהֵלֵב יִתְאַנֶּה מְרַצוֹן בְּמִצּוֹת ה' ב"ה לֹא שְׁאַתָּה תִּכְרִיחַ לְבָךְ אֲלֵא לְבָךְ יִכְרִיחֶךָ וְיֹאמֵר לָךְ קוֹם עֲשֵׂה ב' דְּבָרִים הַלְלוּ הֵם עֵינֵיךָ הַעֲבוּדָה לְזֶה כָּלְלָם וְאָמַרְם לְזֶה הָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא מִתְעַסֵּק בְּעַסְקֵי הַעוּה"ז שְׁיִהְיוּ לְכֻלְלֵי הַעֲבוּדָה וּבְחֻסְרוֹ א' מִהֵנָּה יִדַע כִּי אֵינּוּ כֵּן עֲבוּדַת הַקֹּדֶשׁ וְאו' כִּי אֲנִיךָ יָמִים כו' הֵנָּה יֹא' הָאָדָם לִהְיוֹת כִּי יוֹדַע הַלֵּב שְׁלֵא יֵאָהֵב דְּבָר בְּלִי הַרְגֵשֶׁת טוֹבִיוֹתָיו וּמָה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת לְלִבּוֹ לַעֲרוֹב לוֹ מִצּוֹת ה' הוּא דְבָר שְׁאִין בְּיַד הָאָדָם לִז"א נ"ט שְׁבִזָה לְבָךְ יִתְאַנֶּה כִּי אִם תַּעֲשֵׂה כֵּן אֲנִיךָ יָמִים כו' פִּי שְׁיִצְרִיךָ יְמִיךָ וְיִהְיוּ הַיָּמִים שְׁלֵךְ שְׁנַיִם שְׁלֵ חַיִּים כִּי יֵשׁ שְׁנַיִם שְׁאִינָם שְׁלֵ חַיִּים אֲלֵה חַיִּי צַעַר לִז"א שְׁנֹת חַיִּים וְאֲפֹשׁ עוֹד לֹא מֵלַת שְׁנֹת הוּא מְלִשׁוֹן מִשְׁנָה פִּי יִנְכָפְלוּ חַיִּים פִּירוֹ אִם יִהְיֶה בְּטוֹב בְּשִׁנָּה הַזֹּאת שְׁנָה אַחֲרַת עוֹד יִהְיֶה בְּטוֹב בְּכַפְלִים וְכֵן ע"ז הַדְּרָךְ שְׁנָה אַחַר שְׁנָה וְלֹא תַחֲוֹשׁ בְּרֵאוֹתֶיךָ כֵּן כִּי כֵן יִקְרָא לָךְ רַע מִצַּד הַפְּלִגַּת הַחֶסֶד לֹא כֵּן הוּא שְׁלֵא יֵאָרַע לָךְ שׁוּם תִּקְלָה וְז"א וְשִׁלְמָ לְפִי תוֹסַפֶּת הַטּוֹב' תִּהְיֶה הוֹסַפֶּת הַשְּׁלָם כְּדִי שְׁתַּתְקַיֵּים הַטּוֹבָה וּבְאֲמָרְךָ דְּבָרִים אֵלּוּ אֵל לְבָךְ פִּשִׁי שְׁיִצְוֶנִי מִצּוֹתֵי, עוֹד יִרְצֶה לֹאמֵר כִּי אֲנִיךָ יָמִים ע"ד עוֹלָם שְׁפָנוֹלוֹ אֲרוּךְ וְאו' וְשְׁנֹת חַיִּים פִּי כִּפְלֵי חַיִּים שְׁתִּהְיֶה חַי אֲפִילוּ אַחֲרַת מִיתָה דְּהֵינּוּ שְׁלֵא יִהְיֶה זְמַן שְׁתִּקְרָא בּוֹ מֵת כָּלְלָ אֲלֵא תָּמִיד תִּקְרָא חַי וְלֹאִישׁ אֲשֶׁר אֵלּוּ לּוֹ הַגַּם שְׁיִהְיֶה בְּרַע לֹא יִקְפִיד וְלִז"א וְשִׁלּוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ יוֹסִיפוּ לְהִטִּיב לָךְ בַּעוּה"ז כִּי הָעֵינֵיךָ הוּא עַה"ב אֲלֵא שְׁיִוְסִיפוּ לָךְ שְׁתִּהְיֶה בְּטוֹב בַּעוּה"ז: חֶסֶד וְאַמֶּת אֵל יַעֲזֹבֶנִי וּגו'.

הֵנָּה, אַחַר אֲשֶׁר צִנְהוּ בְּעֵינֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת שֶׁהֵם דְּבָרִים שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם חֲזוֹר לְצוּוֹתוֹ עוֹד עַל הַנְּהַגַת הָאָדָם עִם חֲבִירוֹ וְאָמַר ב' דְּבָרִים הַלְלוּ אֵל יַעֲזֹבֶנִי שֶׁהֵם חֶסֶד וְאַמֶּת וְקִשָּׁה שֶׁהִל"ל אֵל תַּעֲזֹבְם הֵנָּה אַרְז"ל עַל פ' שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמּוֹ כו' עֲשֵׂה עִמִּי לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא עֲשִׂיתִי עִמּוֹ מִכָּאֵן שְׁיִוְתֵר עוֹשֵׂה הָעֲנִי עִם בַּעוּה"ב וְכו' לִז"א אֵל יַעֲזֹבֶנִי שְׁלֵא תִגְרוֹם שְׁיַעֲזֹבֶנִי בְּעֵזְבֶךָ אוֹתָם עוֹד אַרְז"ל כִּי טַעַם בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא לְסִיבָה שֶׁה' ב"ה יִרְחַם וְיִחַן עַל עִמּוֹ לִז"א שְׁלֵא תִגְרוֹם שְׁחֶסֶד וְאַמֶּת שֶׁהוּא מְקוֹר הַרְחָמִים יַעֲזֹבֶנִי לְהִיוֹתָם מוֹכְנִים לְכָל אָדָם מֵאַת ב"ה לְזֶה מִצְוָה לּוֹ שְׁלֵא יַעֲזֹבוּ אוֹתוֹ.

עוֹד יִרְצֶה כִּי תַמְצָא דְלַפְעָמִים יִחְשׁוֹב בְּדַעְתּוֹ כִּי הוּא עוֹשֵׂה חֶסֶד וְאַמֶּת עִם שְׁכֻנָּגָדוֹ וּבְעַרְךָ שְׁכֻנָּגָדוֹ לֹא כֵּן הוּא לְזֶה אִם יִהְיֶה או' חֶסֶד וְאַמֶּת אֵל תַּעֲזֹבְם הָרִי מִמְשִׁילָךְ אֵתָה וְדַעְתָּ כִּי לְפִי דִיעֲתָךְ אֵל

תעזבם וכאשר תאמר לא עזבתים נבין הדבר לז"א לא כן אנכי מצוה אלא חסד ואמת שהם הנק' על קו הישר חסד ואמת הם לא יעזבוה אתה צריה לבקש לדעת' מה הם ואופניהם ועליהם אנכי מצוה אל יעזבוה.

עוד ירצה לו' כי מרוב שתהיה רגיל בעשייתם עד אשר תעשה אותם מבלי חושבה בהם לעשותם ונראים כי הם אשר אינם עוזבים אותה ורודפים אחריה עד דכאשר תבא לה מחשבה להיפה ולא תוכל עשהו אחר שהוטבע בה אין לעשו' זולתם דאם תצטרך בכל פעם לחשוב לעשו' לפעמי' תטעה מהם לז"א אל יעזבוה כו' וא"ת ובמה יהיה הדבר הזה שהם לא יעזבוה לז"א קשרם על גרגרותיה פאשר אבאר בס"ד ומזה יולד בה שלא לעשות זולתם ואמרו חסד ואמת הכונה פי לפעמים יעשה חסד וימשך לו ממנו עון גדול כמ"ש בגמ' דאסור ליתן פת לעני שאין אתה יודע אם יטול ידיו אם לאו וזה אסור לתת לו והרי בא לעשות חסד ואינו אלא עון לז"א ואמת שצריה לדעת אינהו מקום החסד שייספים עליו הקב"ה אז יאמ' שפינון לו' שלא לגנוב ולגזול ולהתחסד בו והוא שאמר ובוצע ברה כו' אלא חסד ואמת שיעשו' חסד מממון שהוא אמת בלי גזל שיהיה משאו ומתנו באמונה ואז יעלה לו לרצון חסדו לפני ה' וכן אמר בזוהר כי מי שעושה צדקה מגזל אדרבה מזכיר חובו לפני ה' וטוב הוא לו שלא לעשותו או יא' שר"ל דכאשר יתחסד עם אדם לא תהיה פונתו לשום תכלית האנושי או להגיע לו טוב ממנה אלא תהיה פונתו לאמת שאינו מצפה לתשלום גמול לקיים מצות ה'.

או יא' שר"ל שישתדל באותם מצות הנקראים חסד של אמת והם חסד שעושין עם המתים כאו' ז"ל כי כל החסדים אשר יעשה איש את ריעהו הלב לא יעפב פי יאמר לא תדע מה ילד יום ונהפוך הוא משא"כ חסד שעושין עם המתים שאינו מחפה לתשלומיו והלב יתעצל לכן מצאוהו אל יעזבוהו ואמר קשרם על גרגרותיה וכו' ירצה דתמצא דיש ב' ענינים אשר יכריחו את האדם על מניעת האמור או לסיבת תאנות הגופניות וזה נחלק לב' ענינים הא' הוא ההכרח דייחוס על עצמו וירע בעיניו לתת או לנותר משלו וכדומה פי יאמר אפס כי לא יהיה בה אביון וזה ימנעהו גם מהתחסד מממונו ומבוא אל האמת עם רעיהו פאשר יראה פי יצטרך להוציא מכיסו והב' פי ייחס לבבו להתענג בתאוות הגופניות ירע בעיניו להוציא ממנו על צד החסד ואמת פאשר יעמוד בעיניו מניעת תענוגיו ויש ענין אחר בענין דבר הנוגע לכבוד האדם ורצונו חוץ מדבר הנאכל והנרגש שהוא הממון אשר יש הרבה מצות תלויות בזה וסדר הנהגת האדם עם חבירו באונאת דברים ובזיונות וכדומה לז"א פנגד ענין הא' אמ' קשרם על גרגרותיה כו' פי' ב' גרגרות האמורים פאשר תבא לה המניע' מהם קשור קשר של קיימא על חסד ואמת להקדימם קודם עריבות אשר יערב לחבה.

ואפשר שיכונן לו' שיקשור גרגרותיו בלי תת להם עד אשר יקדים חסד ואמת, וכנגד מה שנוגע לדבר שאינו ממון אמר כתבם על לוח לבך פי פללות ענינוה הוא דבר המסור ללב לז"א כתבם על לוח לבך.

עוד ירצה לו' כי במ"ש קשרם כו' יכלול הפל ומה שחזר לו' כתבם כו' לומר שהלב מעיקרו לא יחשוב זולתם פלל לא שתחשוב לעשו' היפה ותצטרך לסתור מחשבותיה אלא (הלב) כתוב על לבך שלא תעשה זולתם ובזה אתה מקיים חסד ואמת אל יעזבוה שיולד בה פאלו כה הוא טבעה דאם לא יהיה טבע האדם ומזגו עד"ז הרי עזבוהו והוא מצוה אותו אל יעזבוה: ומצא חן ושכל טוב וכו' בטח אל ה' וכו' בכל דרכיה דעהו כו', הנה תמצא יש בני אדם בעולם שהם בעלי חכמה

וְכָל חֲכָמָתָם הִיא לְמִצְוֹת חֵן בְּעֵינֵי בְנֵי אָדָם וְכֹאשֶׁר יִצְטָרֵף לְמִצְוֹת חֵן בְּעֵינֵי אָדָם לֹא יַעֲמֹד בְּעֵינָיו אִם לֹא יִדְקָדֵק בְּעֵבְרָה וּיִצְדַּד לָהּ צְדָדִין לְהַתִּיר וַיֵּשׁ פֶּת אַחֲרַת אֲשֶׁר תִּתְּלֶהָ לְשִׁמּוֹר שְׁפָל טוֹב בְּעֵינֵי ה' וְהִגֵּם שְׂיִמְשֶׁה לּוֹ שְׁלֹא יִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי ב"א לְזֶה בָּא שְׁהַע"ה וְצִוָּה לֵב פְּתוּת הַנּוֹ' שְׂיִבְקִשׁוּ לַעֲשׂוֹת שְׂתִיחֶן בְּעֵינֵי ה' וְאָדָם שְׂאִין לְזַלְזַל בָּא מִהֵן כְּלוֹ' אִם יָבֵא לְפָנָיו עֲגִינֵן א' וְא"א לְהַשִּׁיג שְׂתִיחֶן מִצַּד אֵינָה ב"א שְׂאִינֵן שְׁלָמִי בְּדַעְתָּן בְּאוֹתוֹ הַעֲנִין וְתֵא' הַפֶּת הָא' יוֹתֵר טוֹב לְהִיּוֹת מוֹצֵא חֵן וְשְׁפָל טוֹב בְּעֵינֵי אָדָם מְעַשׂוֹת הַפֶּה זֶה וְזֶה אֵין לּוֹ תִּיקוּן אַח"כּ אִם לֹא אִמְצָאנוּ עֶפֶה וַיִּהְיֶה בְּעֵינֵי ב"א פְּאִין מִש"כּ בְּדָבָר הַנוֹגֵעַ לָהּ יְכוּל לְתַקֵּן עֲבִירוֹת שְׂבִין אָדָם לְמָקוֹם גַּם יִחְשׁוּב שְׂאִפְשֶׁר יִמְשֶׁה לּוֹ רַע אִם לֹא יִמְצָא חֵן וְשְׁפָל טוֹב בְּעֵינֵי זֶה הָאָדָם וְיִחְשׁוּב עוֹד שְׂכֹאשֶׁר יִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אָדָם מִשָּׁם יִמְשֶׁה לּוֹ לַעֲשׂוֹ' הַרְבֵּה עֲנִינִים שְׂיִתְרַצֶּה בָּהֶם הַשִּׁי"ת אוֹ ג"כּ תְּבֵא פֶת הַב' וְתֵא' הֵן אֲמַת שְׂצוּיִתָּנִי לְמִצְוֹת חֵן בְּעֵינֵי ב"א וְהָרִי אֲנִי אֲנִי יְכוּל לְקַנְיִם שְׂנִיחֶם וְנִמְשֶׁה לִי מִזֶּה שְׁנֵאָה מִב"א מִצַּד רְצוּנוֹ ית' בְּאֵינָה מִהֵן אֶבְחָר לּוֹ"א כְּנִגְדַּת פֶּת א' שְׂתִדְחָה שְׁפָל טוֹב בְּעֵינֵי ה' מִלְּפָנָי ב"א, וְלוֹ"א בְּטַח אֵל ה' אֵל תְּבַטַּח בְּאֲנוּשׁ וְתִזְלַזַּל בְּפֶרֶט א' מִפֶּרֶטִי מְצוֹת ה' ח"ו וְהִגֵּם שְׂתֵא' בְּדַעְתָּהּ וְהָרִינִי ג"כּ אֲנִי עוֹקֵר כְּנִגְמִי מֵה' וְהַעֲיָקֵר הוּא ה' לּוֹ"א בְּטַח אֵל ה' בְּכָל לִבֵּךְ שְׁלֹא תִבְטַח בְּאָדָם אֲפִי בְּחִלְקֵךְ מִלִּבֵּךְ אֶלֶּא כָּל הַלֵּב וְאֵל בִּינְתָהּ וְגו' וְהִגֵּם שְׂאֵתָה אוֹ' כִּי גַם הֵינָּצֵא מִהָאָדָם כְּלוֹ' לָהּ אֵל תִּשְׁעֶן עַל אוֹתָהּ בִּינָה לְעִבְרוֹת אֵת פִּי ה', וְכִנְגְדַת פֶּת הַב' הַחֹשֶׁשֶׁת לְשִׁנְאֵת הַבְּרִיּוֹת וּמְנִיעַת הַחֵן לּוֹ"א עֲשֵׂה וְהַצֵּלַח בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ כו' לֹא תַחֲוֹשׁ עַל ב"א נִגְדַת רְצוּנוֹ ית' אֶבְל תֵּהִי כְּנִגְמִי לְשָׁמַיִם דְּנִקָּא וְהוּא יֵישֵׁר כו' פִּי הוּא יִתֵּן לָהּ חֵן בְּעֵינֵי אָדָם עַד שְׂיִדְעוּ אֲנִיחֻתֶיךָ יִשְׂרָיִם, אוֹ' יֵא' בְּכָל דְּרָכֶיךָ פִּי אִם תִּהְיֶה מִתְּנַהֵג בְּטוֹב בְּעֵינֵי א' וּבְעֵינֵי אַחֵר לֹא כֵן אִזּוֹ לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אָדָם כְּאֲשֶׁר תִּהְיֶה כְּנִגְמִי לָהּ וְהַטַּעַם הוּא כִּי ה' אֵינּוּ מֵיִישֵׁר אֲנִיחֻתֶיךָ אֶלֶּא כְּאֲשֶׁר בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ ע"ד דַּע אֵת אֱלֹקֵי אֲבִיךָ וְעַבְדֵהוּ אִזּוֹ יֵישֵׁר אֲנִיחֻתֶיךָ בְּעֵינֵי כָּלֵם: אֵל תִּהְיֶה חֲכָם כו' רְפָאוֹת תִּהְיֶה כו' כִּבְדֵּךְ אֵת ה' כו' וְיִמְלֵאוּ כו' ק' מֵה קָשֶׁר יֵשׁ לְחֲכָם בְּעֵינֵי עַם יִרְאֵת אֵת ה' אֲכֵן הַפְּנִיָה הִיא דְכֹאשֶׁר יָבֵא לִידוֹ סְפִק אִיסוּר לֹא יוֹרֵה לְהַתִּיר מִדַּעְתּוֹ וְאֶצ"ל אִם תִּהְיֶה אִיזוֹ סְבָרָה הַפֶּה דַּעְתּוֹ שְׁלֹא יִסְמְךָ עַל דַּעְתּוֹ לְהַתִּיר וְהַטַּעַם שְׁמָא לֹא כֵן הָאֲמַת אוֹתָהּ וְאִם הִיָּה הַעֲנִין בִּינָה לְבִין כִּינָצֵא בָּהּ טוֹב תִּסְמְךָ עַל דַּעְתָּהּ אֶבְל לְפִי הַנִּמְשֶׁה לָּהּ מִן הַעֲנִין תִּרְחִיק עֲצָמָה מִכְּמָה סְפִקוֹת שְׁלֹא תְבֵא לְזֶה וּז"א יִרְאֵת אֵת ה' וְסוּר מֵרַע פִּי סוּר מִהַעֲנִין מִצַּד חֲשִׁשְׁתָּ שְׁלֹא לְבֵא אֵל הָרַע בְּאִנְפֵּן שְׂאִם דַּעְתָּהּ תוֹרֵה לָּהּ כִּי אֵין רַע אֵל תִּאֲמַן דְּשָׂמָא לֹא כֵן אוֹ יֵא' שר"ל שְׂכֹאשֶׁר יִרְגִישׁ בְּדַעְתּוֹ כִּי הוּא חֲכָם לֹא יִסְמְךָ עַל דַּעְתּוֹ בְּזֶה אֶלֶּא יִחְשׁוּב עֲצָמוֹ תְּמִיד בְּשִׁפְלוּת וְהִיּוֹצֵא.

מִזֶּה שְׂיִהְיֶה בְּלִבּוֹ מוֹרָא הַחֲכָמִים וּז"א אֵת ה' ע"ד מֵה שְׂדַרְשׁוּ וּז"ל גְּבִי אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא וְלִהְיוֹת שְׂיֵשׁ לְחֹשׁ שְׂיֵצֵא מִזֶּה עֲנִין אַחֵר רַע וְהוּא שְׂיִתְנַהֵג בְּמַדַּת הַהֲמוֹן אַחֵר שְׂאִינּוֹ מְחָשִׁיב עֲצָמוֹ לַת"ח לּוֹ"א וְסוּר מֵרַע פִּי כָּל עֲנִין רַע תִּתְנַהֵג כְּחֲכָם לְסוּר מִהַרַע בְּאִנְפֵּן נוֹתְנִים עָלָיו חוּמְרֵי ת"ח וְחוּמְרֵי ע"ה לְעִנֵּן הַהַכְּנָעָה לְפָנָי ת"ח וְכִבְרֵי אֲמַרְתִּי לָּהּ דְּכָל עֲנִין זֶה.

מִדְּבַר כְּמִי שְׂאִינּוֹ לֹמֵד תְּמִיד אֶלֶּא קוֹבַע עֲתִים לְתוֹרָה כְּמוֹ שְׂהַתְּחִיל לּוֹ תוֹרְתִי אֵל תִּשְׁכַּח וְכַמִּש"ל, וְהִגֵּם שְׂנַנְיִחַ שְׂיִדְבַר דְּרָף כָּלֵל לְכָל חֲכָמִי לֵב וְקִבַּע דְּבַר זֶה בְּזֶה הָאָדָם אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה כָּל יָמָיו קִדְשׁ מִשׁוּם דְּלָזֶה יֵשׁ לְחֹשׁ יוֹתֵר הִיּוֹתוֹ מְרוֹחֵק קִצַּת מְחַכְמַת הַתוֹרָה וְקָרוֹב לְהִיּוֹת מוֹדַח מִיִּצְרוֹ אַחֵר הָאֲמַת הוּא צוּי פְּלִלִי לְכָל יִתְבָּאֵר הַכְּתוּב ע"ז הָאִנְפֵּן דְּהִנֵּה קי"ל דִּישׁ דְּבָרִים שְׂאִמְרָה תוֹרָה שְׂיַעֲבוֹר וְאֵל יִהְרַג וְחֵי בָּהֶם אֲמַר רַחֲמָנָא וְאִם לֹא יַעֲבוֹר ה"ז מִתְּחִיב בְּנִפְשֵׁי עַכ"ז כָּל זֶה דְּנִקָּא בְּאָדָם דַּעְלָמָא אֶבְל בְּאָדָם גְּדוֹל בַּתוֹרָה יִהְרַג וְאֵל יַעֲבוֹר וְכֹאֲוֹתוֹ מְעַשֶׂה דר' אַבָּא דֵא"ל אֶכְוֹל גְּבִלָה וְאִי לֹא קִטְיָלָנָא לָּהּ וְא"ל אִי בְּעִית לְמַקְטֵל קְטוּל.

לז"א אל תהי חכם בעיניך דהגם שיהיה חכם גדול יבקש עונה ויפחות עצמו מערכו ומשום שיבין השומע דלכל דבר הוא או' אל תהי חכם ואפ' יבא לידו פאותו מעשה דר' אבא שצריף ליהרג ואל יעבור שלא יחשיב עצמו חכם לדבר זה לז"א ירא את ה' כו' פי' רק לדבר הזה צריף לחשוב עצמה מה שאתה פי בהיותך ת"ח תסור מרע פי' אפי' אותו רע שאין אדם מצוה ליהרג עליו אתה תסור ממנו באופן כי לא יפטר מחומרי החכם לתת המשרה על שכמו ואו' רפאות תהי כו' פי' כי תורתך אשר תלמוד אם תתנהג בה על צד האמור בענין תהיה לה רפאות בעה"ז ולעת"ל תהיה לה שיקוי לעצמותיה פי' ארז"ל כי עצם הנשאר מהאדם בלי ריקוב מוריד ה' עליו טל מלמעלה ועושהו פעיסה וממנו הוא נוצר וז"א ושיקוי לעצמותיה פי' התו' היא המחנה כאו' ז"ל כל העוסק בטל תורה טל תורה מחייהו.

ואו' פבד את ה' ירצה דהגם שישמור כל האמור עדין יתחייב לעשות כי כמו שפ'ל גופו משועבד לאדון גם נכסיו יד עבד פ'ד רבו ולז"א פבד את ה' מהונף פירו' מממוניה ולא משירינים אלא מראשית כו' ואו' וימלאו כו' להיות שאמ' מתחלה פי' עסק התורה רפאות כו' פי' כי ימציא לה ה' לקיום המין דהיינו לחם לאכול כרפואה שהוא דבר המוכרח ואם תרצה להתעשר בסגול' אחרת והוא במה שפבד ה' מהונו ומראשית כו' ויבזה וימלאו כו' או יכנין לדבר פנגד החכם וכנגד ההדיוט דכאשר ירצה להתעשר ואין לו תורה יעשה מהונו ללומדים ואז ימלאו כו': מוסר ה' בני כו' פי' את אשר כו'.

צריף לדעת מה קשר יש לענין שמקודם שפדבר בטוב לומר עליו מוסר ה' כו' אכן הנה להיות דמקודם אמר כי בעשותך כל האמור יהיה בהשקט ויעדיף הטוב עליו חשש שהע"ה פי' כאשר יראה פי' כן עשה ולא הגיעתו טובה מפ'ל האמור או אחר שיהיה בטוב יתפ' עליו הגלגל כאשר אירע לאיוב מצד זה יכחיש ויבטט מלהאמין בכל דבריו לז"א בתקמה פי' אם יראה האדם פי' ה' לא הטיב לו או נהפ' עליו הגלגל וירד מנכסיו לא מצד זה תחזור לאחוריה לז"א מוסר כו' דהגם שלא יהיה לו כלום וכונת הכתובים דהנה תמצא דהגם שיהיה האדם שלם בכל מדות טובות ואין רע ממנו אעפ"כ לב' סיבות יעבדוהו בלהות.

הא' אם ירצה ה' להרבות שפרו וילהוסיף לו רב טוב לעה"ב וכמעשה ראב"ש והב' שירצה ה' לדעת את אשר עם לבבו האם אהבתו עם קונו תלויה בדבר או אינה בטי'ל' עולמית ולזה יצר לו לבחון מה שברעונו האמיתי והנה ב' אלו יהיו לאדם אפי' יהיה צדיק גמור ואדרבה צדיק גמור הוא שיבחן כאו' ה' צדיק יבחן, וכנגד ב' אלו אמר שהע"ה מוסר ה' כו' אינהו מוסר שאני אומר לה דע פי' יש מוסר הרחמי שעושהו שם ההנה שהוא רחמים ועונש מוסר זה אינו רע פי' אם טוב אל תמאס בו ותרצה לפרוץ גדר לפקור ח"ו במה שיראה בעיניך שאינו פהוגן זה פנגד להרבות שפרו.

וכנגד לבחון וילהוכיח מהו אם תלויה בדבר אמר ואל תקוץ כו' וטעם לזה אף זו טובה מפ'לל הטובות שאמרת' לה והרצון שתשיג מה' הוא דבר זה פי' דבר זה דההוכחה היא עיקר האמונה והנה קודם ההוכחה מי יאמר שאתה אוהב אהבה תלויה בדבר בטל דבר כו' ובהכרח להוכיח את האהב' שיש לה עם הוא להיותו ה' ב"ה בוראך וינוצרך מבטן או מצד טובו עליך וזה פירו' את אשר יאהב ה' יוכיח אם הוא יאהב כפי האמת ה' א.

טובתו שעליו לזה אל תקוץ בתוכחתו שהו כפי האמת וכמעשה דאיוב והנה ההוכחה הזו אינה אלא באדם שפמות זה שהוא ברב טוב וחסדו וכנגד המוסר שהוא לתוספת טובה אמר וכאב את

בן ירצה ולא בן שלא ירצה ע"ד ואוהבו שחרו מוסר ולזה אל תמאס פי הוא לטובתך: אשרי אדם מצא כו' פי טוב סחרה כו'.

הנה סמך ענין זה לקודם לומר ע"ד מה שארז"ל ג' מתנות נתן ה' לישראל וכלם ע"י יסורין התורה וא"י ועוה"ב. לזה אחר שאמר פי את אשר יאהב כו' פי דבזה תשיג חכמת התורה וכן ארז"ל על פ' אדם פי ימות באהל אין תורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה באופן פי ע"י יסורין ישיג אדם התורה ולכן לא ימאס ביסורין פי הן אשר ירצה בו האדון לגלות לו חכמת התורה לזה הוא מוסר ומוכיח להשיגנו האנשי הנה ולז"א אשרי אדם וכו' דהנה החכמה היא מתת ה' כאו' וה' נתן חכמה לשלמה פי אינה אלא בתורת מציאה ואומרו ואדם יפיק תבונה פי אחר שימצא החכמה הדבר בידו אם יטרח ימצא תבונה וזה נ"ל מן כרח שאם נא' שהתבונה אינה ביד האדם אלא צריכה לינתן למה לא נתנה ה' לשלמה אלא ודאי שמהחכמה יפיק תבונה ויכוין עוד לומר פי לא ידאג האדם בחסרונו טובה מהעוה"ז פי אין בו ממש פי עיקר האנשי הוא זה ובה לא יחשיב דאגות עוה"ז ויש פאן מקום לדקדק למה לא אמר אשרי אדם שימצא חכמה, אכן הפונה שאם הנה או' פה היתה הפונה שיש לאדם אנשי אם מצא חכמה וגם יש מקום לומר שיש לו אנשי באינה דבר טוב אחר אלא שנה שימצא חכמה יש לו אנשי כא' האנשים ולהיות שיש פמה אנשי ובאינה אנשי הוא אומר לזה מורה באצבע שימצא חכמה וכפ"ז זה אנשי א' מכלל האנשים שיש בעולם לז"א מצא חכמה פי אין אנשי בעולם אלא מצא חכמה האנשי של האדם הוא מצא חכמה ולא זולתה שלא תמצא לומר אשרי זולת אם מצא חכמה ולזה תמצא שיסדר כל האנשים אשר יתאוו להם בני אדם ואמר פי הוא טובה מהם וז"א פי טוב.

סחרה כו' וכל הכתובים אין להם משמעות, והפונה הנה תמצא שהאדם יתאנה למשא ומתן מצד אשר יוליד ממנו הריוח ולז"א פי יותר טוב סחר התורה מסחר פסוף והמשל בזה כבר אמרוהו רז"ל דתמצא ב' תלמידים זה יודע סדר זרעים וזה סדר מועד הם מחליפי' כל א' בידו שלו ושל חברו הרי סחרה טוב מסחר פסוף שמרויח בכפלים ולא תאמ' מה אני מדמה ריוח של הפסוף לריוח זה לז"א אדרבה לזה שהיא התורה יותר טובה מחרוץ.

או יאמ' דמלבד אשר תרויח בה בעשותה סחורה כנז' אלא אפי' בפני עצמה כאשר תשתדל בה תמצא פרי תבוא' ואמ' מחרוץ הנה ההפרש שבין הפסוף לזהב הוא פי הפסוף מסתמא לא ימצא בו ריוח זולת בהלבישו בסחורה משא"כ הזהב אם תמתין עליו יעשה פירות פי הוא יתעלה בזמנים ידועים בשומא.

ולזה תמצא שארז"ל פי הזהב יחשב פירי ולז"א בין מה שיכול להתהוות מהפסוף שהוא הסחור' בין מה שיתנהו מהזהב טובה היא משניהם זה פנגד צד המוסיף פי לגבי בהיות שירצה האדם דבר אשר יש בו ברפת המוסיף וכנגד העילוי אמר יותר מעולית היא מפנינים וארז"ל יש לה אדם גדול ככה"ג והחכם גדול ממנו וכל חפציה לא ישוו כלום בה פי ר"ל כל דבר אשר תחפון אותו מאינה אופן שיהיה או מצד גדולה או רצון או עריבות הענין הפל לגבי התורה לא ישוו כלום.

עוד נר' לפרש דהנה תמצא ד' סוגים בבני אדם אשר יתאוו תאנה הא' הוא אשר יבחר שיהיה לו משא ומתן בפסוף כמו שתא' מלאכת השולחני ולא בשאר הפרקמטיאות ויש בני אדם שיש להם טירחא קצת בזה ויבחר לקנות זהב ולמוכרו בשעת היקור לזה ירוץ לבו לעשות תמיד ויש מין

ג' אֲשֶׁר יִתְּאוּ לַקְּנוֹת אֲבָנִים טוֹבוֹת וְזֶהוּ הַגֵּם הַיּוֹתֵם מִבְּלֵי עֲרִיבוֹת נִרְגָּשׁ אֲלֵא לְהִתְאוּת חֹשֶׁק הַסְּגוּלוֹת וּמֵה שָׁהֶם.

וַיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם אֲשֶׁר יַעֲרֹב לָהֶם דְּבָרִים אַחֲרִים לִז"א דַּע כִּי כָּל הַחֲלוּקוֹת הָאֲמוּרִים כְּלָם יֵשׁ בַּתּוֹרָה הַבְּחִינוֹת עֲצָמָם בְּיִתֵּר שְׂאֵת כְּנֶגֶד הַבּוֹחֵר סָחַר כְּסָף מִשְׂאֵר פְּרָקְמָטִיאוֹת אָמַר כִּי טוֹב סָחַרָה מִסָּחַר כְּסָף וּכְנֶגֶד הַמְּשַׁתְּכֵר בְּזָהָב אָמַר וּמַחֲרוֹץ וּכְנֶגֶד הַבּוֹחֵר בְּאֶבֶן יִקְרָה אָמַר יִקְרָה הִיא מִפְּנִינִים וּכְנֶגֶד כְּלָלוֹת הַחֲפְצֵי אָמַר וְכָל חֲפְצֵי כו' וְהִנֵּה תִמְצָא כִּי בַּתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ ד' בְּחִינּוֹת וְהֵם בְּעֲלֵי מִשְׁנֵה בְּעֲלֵי תַלְמוּד בְּעֲלֵי הַלְכוֹת בְּעֲלֵי קַבְלָה וּכְנֶגֶד אָמַר ד' דְּבָרִים הֵלְלוּ: אֲנָרְךָ יָמִים בְּיַמֵּינָהּ כו' דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי נֹעַם כו' עֵץ חַיִּים כו' הַכֹּנֵנָה הִיא כְּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה רַב הַיּוֹם וְאֵינָה שְׁעוֹת בַּיּוֹם עוֹסֵק בְּמַחֲזֵית הַנֶּפֶשׁ לְצַרְכָּיו יְכוֹל לִזְכּוֹת בְּעוֹה"ב וּבְעוֹה"ז וְהִנֵּה אַרְזו"ל דְּבָר זֶה כְּתוּב בַּתּוֹרָה כו' כִּי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִכְסֵיו מִצְלִיחִים כו' וּז"א אֲנָרְךָ יָמִים כו' וְק' מֵהוּ יָמִין הַתּוֹ וּמֵהוּ שְׂמֵאלָהּ וְרוֹז"ל אָמְרוּ מ"ש אָכֵן יְדוּעָה הוּא כִּי הַיָּמִין הוּא תְּנֻקָּה הָאָדָם בְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כָּל פְּחוּ וְרוֹב יָמֵיו בַּתּוֹרָה הִיא שׁוֹמְרָתוֹ וּמַגְדֵּלְתוֹ לְעוֹלָם שְׁפָלוֹ אֲרָרְךָ וּבִשְׂמֵאלָהּ כִּי גַם אוֹתוֹ הִמְעֵט שֶׁהוּא זְמַן הָאָדָם שֶׁהוּא מְצָיָא בּוֹ טְרַפּוֹ וּמְזוֹנוֹ יִמְצָא בּוֹ עוֹשֵׁר וְכַבּוּד כִּי יַצְלַחוּ נִכְסָיו וְאוֹ בְּשְׂמֵאלָהּ לְהִיּוֹת כִּי הַיָּמִין צָרִיךְ לְשְׂמֵאל דָּאֵם לֹא יִהְיֶה לוֹ מְזוֹן הַרִי אֵין לוֹ הַכְּנָה לַתּוֹרָה בְּאֲנָפֵן יִקְרָאוּ שְׁלָהּ בְּשִׁנְיָהֶם בֵּין הַיָּמִין בֵּין הַשְּׂמֵאל וְהִנֵּה הַתּוֹרָה תְּמִיד תִּקְרָא בְּבַחֲוֵי יָמִין וְלִזְהָ פִּירְשֵׁתִי כִּי צַד הַתּוֹקֵף שִׁיעֲשֶׂה הָאָדָם הוּא לַתּוֹרָה וְחֻלְק קֶטֶן לְעַבּוּדַת הַגּוֹף וְאוֹ דְרַכִּיָּה וְכו' כִּי תִמְצָא כִּי בַלְמוּד הָאָדָם בַּתּוֹרָה לְפַעְמִים יְכוֹנֵן אֶל הָאָמֶת וְלְפַעְמִים יִפְשֵׁל בַּהֲלָכָה וּמֵה גַם לַאֲרוֹז"ל אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל ד"ת אֲא"כ נִכְשֵׁל בְּהֵן תַּחֲוֵי וְתִבֵּא הַס' לוֹ כִּי כְּאֲשֶׁר יִטּוֹל שְׂכָר עַל הָאָמֶת כֵּן לְהִפְכוֹ יַעֲנֹשׁ אִם לְמַד הַפֶּה הָאָמֶת לִז"א דְרַכִּיָּה כו' כִּי דְרַכִּיָּה שֶׁהֵם הַדְּרַכִּים הָאֲמִיתִיִּים דְרַכִּי נֹעַם ע"ד לְחִזּוֹת בְּנוֹעַם ה' וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ אִפִּי הַנְּתִיב שְׂאִינוֹ דְרַךְ וְכִמוֹ כֵּן תִּמְצָא שְׂאֵמֶר הַפְּתוּב נְתִיב לֹא יִדְעוּ עֵיט שְׂאִי דְרַךְ וְלֹא נוֹדַע זֶה יוֹרָה עַל שְׂאִינוֹ אָמֶת אַעפ"כ לֹא תִירָא לֹא יִהְיֶה לָּךְ כִּי אִם לְשִׁלוֹם וְזֶהוּ וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם שְׂאֵדְרָבָה תִּטּוֹל שְׂכָר וְכֹאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שְׂאֵדָם א' הִנֵּה בְּכָל יוֹם מְבָרַךְ אֱלוֹ וְאֱלוֹ גְשֵׁרֶפִי כו' וּמְנַעַע ת"ח וְצָעְרוּהוּ בַחֲלוֹם עַל שְׂמֵנְעוֹ כִּי כָּל אֲשֶׁר יְכוֹנֵן לְבוֹ לְרַצּוֹנוֹ ית' ה' יְסִיר הַמַּעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר וְכָל זֶה לְלוֹמְדִים אֲבָל לְמַחֲזִיקִים.

עֵץ חַיִּים וְהִנֵּה אַרְזו"ל עַל פ' כִּי בְּצַל הַחֲקֵמָה כו' שְׂכָל הַמַּחֲזִיק יְדִי ת"ח יִזְכֶּה לְשִׁבְתָּ בְּצֵלָם אֹמֵר אָנִי כִּי מֵה שְׂזוֹכִים הַמַּחֲזִיקִים אֵינוֹ אֲלֵא בְּשִׁנֵּי דְבָרִים הָא' הִיא שְׂיִזְכֶּה לְקוֹם בַּתְּחִינַת הַמַּתִּים וְהַב' הִיא לְשִׁבְתָּ בַג"ע הַתְּחִתוֹן בְּצַל אוֹתוֹ הַת"ח אֲבָל לְחִזּוֹת בְּנוֹעַם ה' לֹא יִזְכֶּה ע"ה אֲלֵא בְּעַל תּוֹרָה וְעוֹד אָמְרוּ הַמְּקוֹנְבִלִים כִּי ג"ע הָעֲלִיּוֹן הוּא לְבַחֲזִינַת הַנְּשֻׁמָּה וּמִי שְׂאִינוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה אֵין לוֹ נְשֻׁמָּה אֲלֵא נֶפֶשׁ נְרוּחַ וְלִזְהָ לֹא יִזְכֶּה אֲלֵא בַג"ע הַתְּחִתוֹן שִׁישׁ שָׁם צַל אֵילָנוֹת שְׂבָגַן וְזֶהוּ שְׂרַמְזוּ בְּכֹאֵן עֵץ חַיִּים הִיא כו' פִּירוֹ שְׂאֵרְזו"ל תִּנָּא עֵץ חַיִּים מִהֶלֶךְ ת"ק שְׁנָה וְתַחֲתֵיו יְדוּרוּ נְפִשׁוֹת הַצַּדִּיקִים גַּם הַמַּחֲזִיקִים תִּהְיֶה לָּהֶם עֵץ חַיִּים וּבְכֻלָּל זֶה ג"כ בַּתְּחִיָּה הִיא תְּחִיָּהוּ אֲבָל לְחִזּוֹת בְּנוֹעַם ה' קָאֵמֶר דְרַכִּיָּה דְרַכִּי נֹעַם אֵין מִבְּלַעֲדֵי הָעוֹסֵק וְאוֹמְרוֹ וְתוֹמְכִיָּה כו' ק' דְּמֵן הָרְאוּי הִיל"ל מְאֻנְשָׁרִים שְׂתִיבַת תוֹמְכִיָּה הוּא ל' רַבִּים וְהַכֹּנֵנָה דְהִנֵּה יֵשׁ ב' בַּחֲוֵי בְּבִנֵּי אָדָם יֵשׁ שְׁלוֹקַח לוֹ ת"ח א' בְּחוֹר וְכָל מַחֲסוֹרוֹ עָלָיו עַד יִשְׁיֵג שְׂקִימוֹתוֹ כְּמוֹ שְׂעוֹשִׂים בְּעָרֵי הַמַּעֲרָב וְכֵן שְׂמַעְנוּ שְׂעוֹשִׂים כֵּן בְּעָרֵי אֲשָׁפְנוּ וְאֱלוֹ הֵם הַנְּקִרָאִים מַחֲזִיקִים בְּאָמֶת וַיֵּשׁ שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה אֲלֵא מְסִיַּע מְעַט לְזֶה וּמְעַט לְזֶה בְּאֱלוֹ הַב' כִּיִּתּוֹת א' מֵהֶם הוּא הַנְּקִרָא מְאֻנְשָׁר הַגֵּם שְׂאִינוֹ אֲלֵא תוֹמְךָ מְכַלל הַתּוֹמְכִים יִשְׁיֵג לְזֶה הַמַּחֲזִיק כִּיִּן שֶׁהוּא הַשְּׁלִים פִּרְנָסְתוֹ שֶׁהִנֵּה הָאֲחֵרוֹן שֶׁבַתּוֹמְכִים וְלִפְשֵׁט הַפְּתוּב נ"ל לוֹמֵר וְהוּא שְׂמַדְבֵּר עַל הַחֲכָם עֲצָמוֹ וְתִמְצָא שִׁישׁ ב' כִּיִּתּוֹת בְּלוֹמְדִים יֵשׁ שְׂאִינָם טוֹרְחִים אֲלֵא לְקִיָּים מ"ש בַּתּוֹרָה וַיֵּשׁ שְׂמוֹסִיפִין עַל

שְׁמִירוֹת וּגְדָרִים לְרִצּוֹת הַבּוֹרָא בְּמִצּוֹת נְאוֹת וּקְדוּשׁוֹ וְזֶהוּ הַזְהִירוֹת וּלְזִ"א עֵץ חַיִּים הִיא כּו' פִּי לְקַיֵּים הַנְּמַצָּא פְּתוּב וְאוֹתָם שְׁתוּמְכִים אוֹתָהּ לְתוֹרָה עֲצָמָה מוֹסִיף לָהּ תְּמוֹכוֹת וּגְדָרִים פְּאֵמוֹר מְאֹנֶשֶׁר זֶה יֵשׁ לוֹ אֲנֹשֶׁר יוֹתֵר מְאוֹתָם שְׁמִחֻזִיקִים בָּהּ שְׁאִינָם מִחֻזִיקִים אֲלֵא בְּמָה שְׁבָה אָבֵל אֵינּוּ מוֹסִיף גְּדָרִים לְאִיסוּרִים וְיִפּוּי לְמַעֲשִׂים טוֹבִים: ח' בְּחֻקְמָה יִסַּד אֶרֶץ כּו' י"ל לְמָה בְּאֶרֶץ אָמַר יִסַּד וּבְשָׁמִים אָמַר כּוֹנֵן גַּם לְמָה בְּאֶרֶץ אָמַר לְשׁוֹן עֶבֶר יִסַּד כְּבָר וּבְשָׁמִים אָמַר ל' הוֹנָה הִיל"ל ל' הוֹנָה בְּשָׁנֵיהֶם או' ל' עֶבֶר בְּשָׁנֵיהֶם וְנִרְאָה כִּי לְהִיּוֹת כִּי הִרְקִיעַ מְסַבֵּב בְּגִלְגָּלִיו וְכַמְעַשָּׂה שֶׁהוּבָא בְּש"ס בְּרָבָה בּב"ח מִשָּׂא"כ הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא מִיְּנוּסְדָת וְאִינְתָּ מִתְּנוּעַעַת לְז"א יִסַּד אֶרֶץ וּבְשָׁמִים אֵינָה פֶן וּלְזֶה לֹא אָמַר בָּהּ יִסַּד וְאָמַר כּוֹנֵן לְהִיּוֹת שְׁאִינָה מִיְּנוּסְדָת וּבְכָל יוֹם מִתְּהַפֵּף מְצִיאֹת קְבִיעוֹת! הִנֵּה הוּא כְּמוֹ שְׂבִאוֹתָהּ שְׁעָה הוּא כּוֹנֵן אוֹתָהּ וְאָמַר בְּתִבּוּנָה לְהִיּוֹת שְׁהַשְׁמִים הַקְּבוּעִים בָּהּ כְּמָה גִלְגָּלִים וְכָלֵם מְסַבְּבִים וְכָל כְּפִי תְּנוּעָתוֹ וְלְזֶה צָרִיף סִיבּוּב הִרְקִיעַ בְּתִבּוּנָה שְׁיִהְיֶה מְכַוֵּן לְכָל הַגִּלְגָּלִים הַגַּם שְׁהֵם מְשׁוֹנִים שְׁיִהְיֶה כָּל דְּבוּר עַל אֲוִפְנָיו בְּזִמְנוֹ וּבְמִקוּמוֹ וְהִיא הַתִּבּוּנָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' שְׁתִּהְיֶה הַלִּיכָתוֹ לְרַגְלֵי הַגִּלְגָּלִי כָּל א' כְּפִי הַעֲרַכְתּוֹ מִעֲרַכַת הַשְׁמִים.

או' יא' בְּשִׁנְדָקְדָק לְמָה אִמ' בְּחֻקְמָה יִסַּד אֶרֶץ וְלֹא אָמַר יִסַּד אֶרֶץ בְּחֻקְמָה כִּי כֵן הוּא לְשׁוֹן הַמְּתוּקָן וְנִרְאָה כִּי יְכוּוֹן לוֹ' כִּי מִי שְׁיַדַע הַחֻקְמָה וְהַתִּבּוּנָה יַדַע גַּם הוּא לְעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה ה' כְּמוֹ שָׂאז"ל יוֹדַע הִנֵּה בְּצִלְאֵל לְצַרְף הָאוֹתִיּוֹת שְׂבָהֶם נִבְרָאוּ שְׁמִים וְאֶרֶץ וּלְז"א כִּי בְּחֻקְמָה יִסַּדָה לְאֶרֶץ וְלְזֶה הַיּוֹדַע הַחֻקְמָה הִיא גַּם הוּא יִסַּד אֶרֶץ וְנִשְׂאָר לְדַעַת לְמָה בְּסִיוֹם הַפְּתוּב שְׁיִנָּה וְלֹא אָמַר בְּתִבּוּנָה כּוֹנֵן שְׁמִים.

וְנִרְאָה כִּי טַעַם שְׁיַדְבֵּר הַפְּתוּב ע"ז הָאֲוִפֵן לְהִיּוֹת כִּי הָאֲדוֹן ב"ה הוּא אֶחָד וְדַעַתוֹ וְיַדַעַתוֹ הַכָּל א' דְּבִשְׁלֵמָה הָאָדָם הַמְּוֹרָכָב יֵשׁ אֲשֶׁר יִמְצָא בּוֹ חֻקְמָה וְלֹא תִבּוּנָה אָבֵל ה' הוּא וְחֻקְמָתוֹ וְתִבּוּנָתוֹ כֹּא' הֵם לְז"א בְּחֻקְמָה יִסַּד אֶרֶץ כּוֹנֵן שְׁמִים כִּי שְׁנֵיהֶם בְּחֻקְמָה יִסַּד אֶרֶץ וְכוּוֹן שְׁמִים בְּתִבּוּנָה הָרִי שְׂבִשְׁנֵיהֶם הָיוּ בְּלֹא פִירוּד אֲלֵא שְׁלֵאֶרֶץ הַסְּמִיף הַחֻקְמָה וּנ"מ לְמִי שְׁיִהְיֶה לוֹ חֻקְמָה יוֹעִיל לוֹ לְבִרְאֵת הָאֶרֶץ וּמִי שְׁיֵשׁ לוֹ תִבּוּנָה יוֹעִיל לְשָׁמִים וְכָל זֶה לְעַרְף הָאָדָם אָבֵל מְצַד הַעֲלִיוֹן לֹא תִהְיֶה זוֹ בְּלֹא זוֹ וְלֹא יִצְטָרֵף לְהַכְפִּינָה וְלְהַמְצִיאָה אֲלֵא הִנֵּה הִיא תְּמַצָּא וְאִם הִנֵּה אוֹמ' בְּחֻקְמָה יִסַּד אֶרֶץ בְּתִבּוּנָה כּוֹנֵן שְׁמִים הַגַּם שְׁתוּכָל לְפָרֵשׁ בְּחֻקְמָה יִסַּד אֶרֶץ יִסַּד אֶרֶץ בְּתִבּוּנָה עַכ"ז בְּעַרְף הַשְׁמִים לֹא יֵשׁ אֲלֵא צַד הַתִּבּוּנָה וְלְעַרְף ה' ב"ה יִשְׁנֵם בְּנִמְצָא וְהַמְצִיאֹת הָאֲחֵר שִׂיא' יִסַּד אֶרֶץ בְּחֻקְמָה בְּתִבּוּנָה כּוֹנֵן שְׁמִים שְׂאֵז יתפ' עַל נְכוּן הַכּוֹנֵן שְׂאֲמַרְתִּי כְּבָר פִּי' לָהּ שְׁנַתְּכֵנּוּ הַפְּתוּ' לומ' שְׁעַם שְׁיִהְיֶה הַחֻקְמָה יְכוּל לְבִרְאֵת וְזֶה לֹא הִנֵּה נִשְׁמַע אִם הִנֵּה או' יִסַּד אֶרֶץ בְּחֻקְמָה כְּמוֹ שְׂפִי' וְלֹא תִקְשֶׁה וְאֲחֵר שְׂבִאֶרֶץ הִנֵּה הַתִּבּוּנָה א"כ מָה בֵּין זֶה לְזֶה כִּי הַמְּכַוֵּן הוּא שְׁהַתִּבּוּנָה הִיא אָבֵל לֹא הוֹצֵרָה לָהּ אֲלֵא מִטַעַם שְׂלֵא לוֹ בְּמִלָּה ב"ה חֻקְמָה וְתִבּוּנָה אֲוִפֵן הַנְּעַשָּׂה בְּמִין הָאִינוּשִׁי לְזֶה דִּיבֵר הַפְּתוּב ע"ז הָאֲוִפֵן: בְּדַעַתוֹ תְּהוּמוֹת כּו' חֲזוֹר לוֹ' דְּגַם שְׂאֲמַרְתִּי לָהּ יִסַּד אֶרֶץ שְׁיִוְרָה עַל דְּבַר הַמִּינוּסָד עַכ"ז פְּאֲשֶׁר עָלָה בְּדַעַתוֹ יְהִרְס הַיִּסוּד וְזֶה הוּא אוֹמֵר בְּדַעַתוֹ פִּי' בְּרִצּוֹנוֹ תְּהוּמוֹת שְׁעֲלִיהֶם הָאֶרֶץ מִיְּנוּסְדָת נִבְקַעוּ וְזֶה הִנֵּה בְּמִי הַמְּבוּל וְהַשְׁמִים הַגַּם שְׁהִיא מְסַבְּכַת תְּמִיד לֹא תְּמַצָּא שְׁיִהְיֶה זְמַן שְׂלֵא יִהְיֶה הַטַּל כְּאוֹמֵר ז"ל טַל לֹא מִיַּעֲצָר וְלֹא יִהְיֶה זְמַן שְׁע"י הַסִּיבּוּב יִשְׁתַּנֵּה הַזְּמַן שֶׁל בְּנִקְרָ אֶחָד וְלֹא יִרַד הַטַּל וּז"א יִרְעַפּוּ טַל תְּמִיד: אֵל תְּמַנַּע טוֹב כּו' צִל"ד אִם הַבְּעָלִים שֶׁל הַטוֹב הוּא אוֹמֵר וְהַמְּכַוֵּן הוּא שְׂלֵא יִגְזוֹל מֵהֶם טוֹבָם ק' לֹא הִיל"ל לְשׁוֹן מְנוּעָה אֲלֵא לְשׁוֹן גְּזוֹל וְעוֹד סִיפִיָה דִקְרָא אֵינּוּ לוֹ מִשְׁמַעוֹ וְהַפְּשֵׁט הוּא אֵל תְּמַנַּע טוֹב מִמִּי שְׁהוּא רְאוּי לְהַטִּיב לוֹ מִמְּנוֹ וּלְפִי מ"ש ב'פ' אִם כְּסָף תִּלְוָה כּו' בָּא הַפִּי' ע"נ שְׁהַטוֹב שְׁיֵשׁ בְּיָדָהּ הָעֵנִי הוּא הַבְּעָלִים שֶׁלוֹ וּלְפ"ז יְבֵא הַפ' ע"נ בְּהִיּוֹת כּו' פִּי' וּמִי יֹאמֵר לִי שְׁהוּא בְּעָלִיו לְז"א בְּהִיּוֹת כּו' פִּי' כְּשֶׁתִּרְאֶה שְׁיֵשׁ לָהּ בְּיוֹתֵר מִמָּה שְׂאֲתָה צָרִיף וְיֵשׁ לֵאל יָדָהּ

להטיב א"כ למה נתן לה ה' המותר וזה ראיה שאינו שלף הטוב שהוא אלא השואל הצריף הוא
הבעלים שלו עוד נ"ל לו' פי ירמון הכתוב ענגן גדול דע פי חלק הנשמה הטהור הנתונה באדם
יקרא טוב וכאשר תבא אל האדם ויחטא ויהי הטוב שהוא נרמס ונשתת מזה להיות פי הטוב
ההוא הוא חלק אלוך ממעל כאו' ו"ל בהרבה מקומות לזה כאשר נפגם האם יכול לדעת שיחזור
למקומו מן הנמנע פי לא יגורף רע כתי' לז"א אל תמנע כו' אותו חלק הטוב אל תגרום שיהיה
נמנע מצרור בצרור החיים שהוא בעליו ב"ה באופן לפחות שיחזור למקומו וא"ת ואם כבר מנעתי
אותו מה בידי לעשות לז"א דע לה פי בהיות לאל ידה לעשות פי' לתקן אם כבר מנעת חזור ותקן
או יא' דכן הוא שיעור הכתוב אל תמנע כו' פי' לפחות תנה לו כמו שנתנה לה ואם תמצא לאל
ידה לא מלבד שלא תרחיקה אלא תוסיף לה תיקון ע"ד מ"ש בזה"ק בפ' ועשיתם אותם יע"ש
וז"א בהיות לאל כו' ותמצא הכנה וכח לא יספיק לה ליתנה לו כמו שנתנה לה אלא אז לעשות
להאירה: אל תאמר לרעה כו' פי' ריעה הוא הקב"ה שלא יא' אדם אם לא למדתי היום אלמוד
למחר אלא שכל יום ילמוד ביומו ואו' לה נשוב להיות פי ה' כל מקום שד"ת נזכרים שם הוא
וכאשר אינם נזכרים הולך הוא אל עולם העליון לז"א אל תאמר וכו' פי ד"ת הבעלים שלקחם הוא
ה' ואו' ייש אהד פי ד"ת לא ימנע העדרם ואפילו האדם עסוק הרי נא' בפיה ובלבכה לעשותו:
אל תחרוש על ריעה כו' הכנה פי כאשר יבא אל האדם עת הלימוד והנה איש עומד לנגדו לומר
לו פי הודמן לפניו רינח גדול יעמוד ויחך להרויח פי הרינח הלזה לא ימצא בכל עת ויעמוד מהספ'
ויבטל קביעותו וכבר אמרתי פי כל ריעה שפכאן הוא ה' ב"ה לז"א אל תחרוש כו' ותא' פי אם
תשב עמו בבה"מ לא ימצא' לה טרף חוקה ח"ו והוא יושב לבטח אמה פי' כבר הבטיחה כל העוסק
בתו' נכסיו מןצלחים כו' ובאותה הבטחה אתם יושבי' ללמוד וכשאמה מבטל לימודך אמה חורש
רעה פי לא פדבריו ח"ו הוא ולז"א אח"ך אל תריב עם אדם כו' פי' אל תקדים לעשות עמו מריבה
עד שתראה אם לא גמלה רעה אז תריב פן הדבר הזה ולמה תחרוש רעה בטח בה' שיזמין לה
פרנסתה: אל תריב עם אדם כו' ק' איך יעלה על הדעת שיריב אדם עם חברו חנם ועוד למה
הוצרך לומר אם לא גמלה רעה הדבר מוכן מאליו שחנם הוא שלא יריב אבל אם גמלו רעה יריב.

וע"ק איך נותן יד לפשוע שהרי ארז"ל לעולם יהא אדם מן הנעלבים כו' וכאן מתיר לבני אדם
לריב ריבם. ועוד אומ' חנם תי' חנם יתירה ונר' בדקדק עוד או' תיבת גמלה שהיל"ל אם לא עשה
לה רעה.

אכן תמצא שפיאר דבריו שהע"ה במקום אחר ואמר משיב רעה כו' פי אדם העושה לחברו טובה
ומהראוי הוא להשיב לו טובה ביותר ממה שעשה לו והוא אדרבה גמלו רעה לז"א לא תמוש כו'
וזה הוא מכונן דבריו בכאן שאו' אל תריב עם אדם חנם פי' כשיש חנם א' המושל אם עשית לו
טוב והוא לא שילם לה הטוב שצריף לשלם או אם לא עשית לו טוב מימיה והוא עושה לה רע
שיש חנם לצד א' שאינו חייב לה כלום אם לא שגמלה במקום הטובה שחייב להשיב שישלם לה
רעה שהוא ב' ענייני' לא מלבד שלא שילם לה טובה תחת טובתה אלא אדרבה השיב רעה אז לה
יאות לנקום נקם: סי' ד' שמעו בנים מוסר כו' צל"ד פונת הכתובים מה היא וע"ק או' לקח טוב
ואו' נתי נר' שהם תיבות סותרות ורז"ל דרשו מ"ש וע"ק איך חוזר בו במתנתו תוף פדי דיבור
שאו' תורתו אל תעזבו א"כ לא נתנה לנו אף המכונן פי דברי ה' שהוא האב כפשיטות הדברים
הם למוסר שהוא מיסר אומה ישראלית איך אינכם יודעים בטוב שנתתי לכם פי הוא טוב ואיך
אתם עוזבי' אותו וכשתדייק הדברי' תמצא בהם ידיעה ובינה וז"א והקשיבו לדעת בינה וירצה

כי פֶּאָשֶׁר יְהִיָּה הָאָדָם אוֹהֵב הַתּוֹרָה וַיִּקְנֶה אוֹתָהּ וְתָטִיב בְּעֵינָיו אוֹ נְתַתִּי לָכֶם אָבֵל פֶּאָשֶׁר עֲוֹנָבָה אֲזִנְק' תּוֹרַתִּי וּז"א תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזֹבוּ.

עוֹד נִרְאֶה בָּאוֹ' כִּי לִקַּח טוֹב כִּי הִגַּם אִם הִיָּתָה נִלְקַחַת בְּשׁוֹנוּיָהּ בְּכָל מָה שְׂיִתֵּן בָּהּ אַעֲפ"י כִּן טוֹבָה הִיא וְאֲנִי נְתַתִּי אוֹתָהּ בְּחַנּוּם וְזֶה שְׂיַעֲוֹר הַפְּתוּב כִּי לִקַּח טוֹב כִּי הִגַּם שְׂהִיָּה בָּא לִיְדַכֵּם בְּתוֹרַת לִקַּח הוּא טוֹב וְאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם וְאוֹ' תּוֹרַתִּי לְהוֹסִיף עֲנִיָּן אַחַר בְּגִדְוֹלַת הַתּוֹרָה הִנֵּה אַרְזוֹ"ל כִּי ה' ב"ה קִיָּם הַתּוֹרָה קוֹדֵם שְׁנִתְנָהּ וּז"א תּוֹרַתִּי כִּי תּוֹרָה שְׂאֲנִי מְקַיָּים כְּמוֹ שְׂתֹאמַר תּוֹרַת הָאָדָם.

אוֹ יֵא' שְׂאֲפִלִּי הִיָּה בָּא לָכֶם בְּתוֹרַת מִקַּח כָּל אֲשֶׁר יִוֹטֵן בּוֹ יִקַּר' שֵׁם מִתְנָה עָלָיו כִּי אֵין עֲרוּף אֵלָיו וּמכ"ש אַחַר הָאָמֶת שְׂלֵא לִקַּחַת אוֹתָהּ וּז"א תּוֹרַתִּי כִּי עֲדִינִן הִיא תּוֹרַתִּי עוֹד יִרְצָה כִּי ה' נָתַן עֲנִיָּן שְׂיֵשׁ בּוֹ מִתְנָה וְלִקַּח כִּי הִעֲנִיָּן שְׂבוּ הוּא קוֹנֶה אוֹתָהּ הִיא בְּעֲצָמִ' הַלְקִיחָהּ פֶּאָשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק בְּתוֹרָ' הוּא קוֹנֶה אוֹתָהּ וְאַחַר הָאָמֶת לֹא נָתַן כְּלוּם כִּי פֶּאָשֶׁר יְהִיָּה דוֹמָה לְעֲנִיָּן זֶה בְּעֲנִיָּנֵי הָעוֹלָם הַלְקִיחָהּ שְׂיִקַּח הַדְּבָר אֵינּוּ פִּירְעוֹן וְאֵינּוּ נִקְרָא אֵלָּא מִתְנָה וְכֵאֵן יִקְרָא מְכָר וְזֶה שְׂאֲמַר הַפְּתוּב לְבִסּוּף תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזֹבוּ זֶה הוּא הַקְּנָיָן שְׂבוּ תִקְרָא לִקַּח וְכֵאֲשֶׁר יְהִיָּה זֶה לֹא תּוֹרַתִּי נִקְרָאת אֵלָּא תּוֹרַתְכֶם כִּי נְתַתִּי אוֹתָהּ לָכֶם: כִּי כִן הִיָּיתִי לְאָבִי כו' וְיִוִּרְנִי וַיֹּאמֶר לִי כו'.

י"ל מָה הִיא הַפְּנוּגָה בַּפ' זֶה אִם ר"ל שְׂהִיָּה לוֹ אָב וְלֹא הִיָּה יְתוּם פֶּאָשֶׁר יֹאמַר שְׂדִיבְר אֵלָיו הָאָב הַדְּבָר מוֹיָב שְׂאָבִיו חַי וְאִם נֹאמַר שְׂהִיָּה קָטָן כִּי בְּעוֹדוֹ בְּבַה"מ אֲשֶׁר יִקְרָא בֶּן קָטָן שְׂזוֹ הִיא הַפְּנוּגָה בְּאוֹמַר רַף וַיַּחֲזִיד לְפָנָי אֲמִי לְאִיזָה עֲנִיָּן מוֹעִילִים הַדְּבָרִים וְנִרְאֶה כִּי אַחַר שְׂאֲמַר דְּבָרֵי הָאָב נִתְחַכֵּם וְאֹמַר כִּי זֶה מֵאַהֲבָה כְּמִשְׁפֵּט הָאָב לְבִן הַחֲבִיב וּז"א כִּי בֶּן הִיָּיתִי לְאָבִי כִּי הִנֵּה מְדַרְגַת שְׂהַע"ה עִם אָבִיו הוּא מִמֶּשׁ דוֹמָה לְמִצִּיאוֹת שְׂלֵנוּ עִם ה' ב"ה כִּי דוֹד הִיָּה מְלֶךְ וְאָב לְשְׂלֵמָה פֶּאָשֶׁר ה' הוּא מְלַכְנוּ אָבִינוּ וְהִנֵּה רְאִינוּ דְּבָרֵי ה' שְׂהוּא מִיִּסְר וּמוֹכִיחַ וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם הוּא לְצַד הָאֲהֲבָה וְהַגְּדוּלָה אוֹ לְפַחֲיָתוֹת וּלְמִיעוּט הַנְּאָהֵב וְאַתָּה יוֹדַע כִּי פֶּאָשֶׁר יִתְנַהֵג ה' בְּמַדְרַגַת אָב וּבְנוֹ יוֹתֵר מֵעֵלָּה וְחִיָּבָה מֵאֲשֶׁר יִתְנַהֵג בְּמַדַּת מְלֶךְ וְעַבְד לז"א טַעַם לְמָה שְׂהִתְחַיֵּל לְדַבֵּר שְׂמַעוּ בְּנִים כו' וְתֹאמַר וּמִי יֵא' כִּי בְּמַדְרַגָּה זוֹ אָנוּ נִיְדוּנִים עִמוֹ לז"א כִּי בֶּן הִיָּיתִי כו' כִּי שְׂלֵא הִיָּה מִתְנַהֵג דוֹד עִם שְׂלֵמָה כְּמִשְׁפֵּט הַמְּלֶךְ עִם בְּנוֹ אֵלָּא כְּמִשְׁפֵּט אָב לְבִן וְאֵין בִּינֵיהֶם מַלְכוּת.

עוֹד יִרְצָה לוֹ לְהִיָּוֵת כִּי דוֹד נִשְׁבַּע כִּי שְׂלֵמָה יִמְלֹךְ אַחֲרָיו הִנֵּה הִרְאָה כִּי הוּא הַבֵּן לוֹ שְׂהוֹרִישׁוּ מַלְכוּתוֹ יוֹתֵר מְכָל הַבְּנִים וְזֶה יוֹרֵה עַל אֲהַבְתּוֹ אוֹתוֹ וְאֹמַר רַף וַיַּחֲזִיד ר"ל קָטָן וְאֵין לְאִמּוֹ זוּלָתוֹ וּבְזֶה יִתְנַסֵּף בּוֹ אַהֲב' עַל אֲהַבְתּוֹ כָּל עוֹד שְׂלֵא מִתָּה אִמּוֹ אֵלָּא בְּחַיִּיָּה כִּי הִנֵּה יְדוּעָה כִּי פֶּאָשֶׁר תְּמוֹת אִם הָאָדָם תִּתְמַעֵט רַחֲמָנוֹת הָאָב וְאַשְׁת אָבִיו תִּתְאַכְזֹר עָלָיו מִשֵּׂא"כ בְּעוֹד אִמּוֹ בְּחַיִּים לז"א רַף וַיַּחֲזִיד כו' הִנֵּה הוּא מוֹעֲטָר בְּכָל פְּלִי הַרְחָמִים וְאֹמַר וְיִוִּרְנִי כו' הִרְאָתָה לְדַעַת כִּי אֵין זֶה אֵלָּא מֵאַהֲבָ' וְחִיָּבָה וְאוֹ' תִּמְנֶה דְּבָרֵי לְבָרָה ר"ל שְׂתִּמְיֵד יְהִיָּה לְבָרָה תִּמְנֶה דְּבָרֵי וְהַמְכַוֵּן בְּזֶה הוּא כִּי אִם יַעֲלִים עֵינָי וְלֹא יְהִיָּה תִּמְיֵד לְבוֹ וְעֵינָיו שָׁם כָּל הַיָּמִים הַדְּבָרִים יִאָבְדוּ מִמֶּנּוּ לז"א תִּמְנֶה ל' יַחֲזִיד כְּאֵילוֹ אֹמַר תִּמְנֶה לְבָרָה דְּבָרֵי דַאל"כ הִיל"ל יִתְמַכּוּ דְּבָרֵי וְטַעַם אוֹמְרוֹ תִּמְנֶה דְּבָרֵי וְלֹא אֹמַר תִּמְנֶה לְבָרָה דְּבָרֵי לְרַמּוֹז ג"כ כִּי פֶּאָשֶׁר יִתְמַנֶּה לְבָרָה דְּבָרֵי גַם דְּבָרֵי יִתְמַכּוּ לְבָרָה וְאוֹמַ' שְׂמֹר מִצְוֹתַי וְחִיָּה ר"ל מְלַבֵּד שְׂיִשְׁמֹר הַמִּצְוֹת אֵלָּא נוֹסֵף שְׂיַעֲשֶׂה אוֹתָם לְשֵׁם מִצְוָה לְחַיּוֹת בָּהֶם וּלְזֶה לֹא אֹמַר וְתִחַיָּה: קִנְיָה חֲכָמָה כו' יִרְצָה כִּי הוּא אוֹ' הַטּוֹבִיּוֹת הַנְּמַשְׁכוֹ' פֶּאָשֶׁר יִתְמַנֶּה דְּבָרֵי לְבָרָה בְּתַחֲלִי קִנְיָן הַחֲכָמָה וְקִנְיָן הַבִּינָה אֵל תִּשְׁכַּח כו' דְּכֵאֲשֶׁר תִּתְמַיֵּד בְּדְבִיקוֹת הָאֵל תִּשְׁפִּיל וְתִבִּין נְפִלְאוֹת וּז"א קִנְיָן חֲכָמָה וְעוֹד פֶּאָשֶׁר לֹא תַעֲזֹב אוֹתָהּ תִּמְנֶה לְהַ טוֹבָה א' פֶּאָשֶׁר תִּהְיֶה עִמָּךְ תִּשְׁמֹר אוֹתָהּ וְכֵאֲשֶׁר תִּתְמַיֵּד שְׂלֵא תַעֲזֹב אוֹתָהּ אֵלָּא שְׂתִּהְיֶה בְּתוֹסֵף אֲהַבָּה אֲזִי וְתִרְצָה שְׂהִיא יוֹתֵר מִהַשְׁמִיר'.

טוב שכן קרוב כו' יתבאר ע"ד מ"ש בזה"ק פרש' אחריו מות ונ"ל תנא ההיא מלה דלא אפיעדי לעלמין אקרי רע כד"א רעה ורע אביה כו' והוא רזא דאר"ש אי' עלאה רעה אקרי ואי' תתאה אקרי אחות ע"כ והנה ידוע פי או"א אקרו אחים דלא מתפרשי לעלמין משא"כ זו"ן אין פל השעות שוות לפעמים קרוב לפעמים רחוק ולז"א טוב הוא זווגה עלא' להיותם תמיד בקרובה דלא מתפרשין מאותם שהם אחים ולפעמים הם מתרחקים וזהו ג"כ או' שבת אחים גם יחד והמכונן דשהע"ה אמר שיר זה על היום שיהיה ה' אהד כו' שיהיו זו"ן פמשפט או"א ולז"א מה טוב דהנה ידוע דזווג זו"ן בהיותו מציאות הזווג הטוב להיות שהם כמין שב"א משא"כ או"א כמין ציר"י ונדע דבתחיל הממשב' עלה בדעתו ית' שיהיו כל הספי' במציאות הנה אימא למטה מאבא אלא שלא יכלו הפלים לסבול ונשתברו וז"א מה טוב אבל מצד אחר בעת שלפעמים מתרחק ז"א ממוקביה אינו בהחלט שהרי אמ' טוב שכן כו' לז"א ומה נעים מעלה אחרת כאשר יהיו בכה"ג שבת אחים שהם זו"ן פאמור בזוהר זו מעלה א' פי נקראים אחים והמעל' הב' היא גם יחד דלא מתפרשין לעלמין שהוא יום ביאת הגואל עוד יא' פי תמצא פי יש ב' בחינות בקרבת הנבראים הא' הם הקרובים מצד המשפחה כגון האחים וכדומה דלהיות שמי שילד זה ילד זה ויש קרובה אחרת מצד הנשמו' שהם משורש א' לז"א אותו השכן הקרוב בשורש הנשמות מאח שהוא אחיו מאביו והם רחוקים ממקור נשמותיהם: דברי אגור בן יקה כו' ירצה דידוע הוא פי שהע"ה קנה כל הקניינים המעולי' שבעולם כמ"ש בס' קהלת ועכשיו בא לומר שראה כל מה שנמשך ממנו ואליו וקרא עצמו על שם המאנרע אגור שאגר כל דבר יקר בן הוא ל' בינה שהיה מקור הבינה נפתח בלבו יקא הוא ל' קיא שיחזור ויקיא הפל שארז"ל שגם החכמה לא נשארה לו ואמר (הוא) המשא לתרץ מהיכן ידע שיקיא הפל לז"א המשא ל' נבואה ע"ד משא דבר ה' וברה"ק קרא לעצמו יקא וע"ז אמ' לאיתיאל ר"ל איתי אל ששרתה עליו רה"ק וידוע פי כל השורה עליו רה"ק הוא כמעט מתיש כל גופו ומעש' שאול יוכיח לז"א ואוכל פי' שיכולתי לסבול ואו' פי בער כו' לומר פי אני בער מצד היותי איש מום קבוע בערף העליונים ושמ"ת הרי כבר קדמוה נביאים אחרים לז"א ולא בינת אדם לי שאני קטן מהקדומי' ותמה עוד אחר שלא למדתי חכמה מהיכא תיתי שדעת קדושים אדע.

או יא' דה"ק אדם שיש בו ב' דברי' החכמה והנבואה ואיני יודע במה יבחור וז"א אגור בן יקה המשא ת"י*) פי העיקר הנה הנבואה וש"ת והכי ארז"ל חכם עדיף מנביא לז"א לאיתיאל כו' ר"ל מצד שה' מדבר עמי משא"כ בחכם ואמר פעם ב' לאיתיאל לומר שגם החכם ה' עמו ע"ד בכל המקום אשר אנפיר כו' לז"א ב"פ לאיתיאל לומ' שיש לו מעלת החכם שה' עמו ועוד נוסף שמדבר עמו א"נ אף שהנבואה לפעמים תבא אל הנביא ולפעמים לא מה שאין פן החכמה אמ' פי לא שיהי דבר זה אלא לאיתיאל ואוכל ר"ל שאני יכול להשרות הנשכנה עלי בכל עת ואוכל ואו' פי בער כו' לו' פי מצד החכמ' עדין נשאר אני בגריעו' פי איש אני ועוד שאיני יכול להשיג מה שיש בלב אדם וז"א ולא בינת אדם לי אבל בנבואה היא מעולה דאפי' לא אתחכם וז"א ולא למדתי חכמ' אפ"ה דעת קדושי' אדע ונדא שהם לפני פניצא פי ועוד הרי הם אומרים דבר דאפשר להבין אלא שלא השגתי אלא אפי' דעת קדושים פי' דעת דבר שהוא בנעלם ובעליו נעלמים ע"י הנבואה אני יודע כאשר יתגלה עליו רוח אלקים קדושין והפליא לומר שיכול להשיג לדעת דבר שלא שזפתו עין וז"א מי עלה שמים וירד להודיע מה יש שם כאשר מגידים מנביאים וכן מי אסף רוחו כו' דהיינו כל מעשה הנביאים שלא היו יכולין להשיג ע"י חכמה אלא ע"י נבואה: כל אמרת אלוה צרופה כו' הנה ארז"ל שמצנה לשמוע דברי חכמים אפילו שיאמרו דבר שאינו מנושב

לדעת השומע ולהיפך מאדם שאינו הגון הגם שהפלי מיושב אסור לשון מעו כמ"ש בפ"ק דע"ז כשנתפס ר"א למינות כו' א"ל ר' שמא דבר מינות בא לידך והנאף כו' א"ל עקיבא הנפרתני כו' לא תבא אתנן זונה וכו' יע"ש ולפי שתאמר איך נאמין לחכם כפאשר יאמ' לו דבר שהוא מיושב ושמא הוא שקר ראיה לזה שנענש ר"א על ששמע דבר שהיה מיושב בפ' לז"א פל אמרת כו' ר"ל אין לה דבר שיצא מפי ה' שאינו מצנרף בלא סיגים שמא תא' במה גדע פי לא נכשל בפי שהוא שקר ויבא גם הוא מצנרף לז"א מגן הוא לחוס' בו פי' שלא יטענם פי' זר ויבא מיושב אלא שיא' דברים אמיתיים ולזה תמצא שארז"ל על פ' כי מלאך ה' צבאות הוא וכו' אם הרב דומה למלאך ה' צבאות אז ותורה יבקשו מפיהו פירוש בנדאי שתהיה תורתו אמיתית וזה כפאשר יהיה המפרש חוסה בו פי' ה' יתן חקמה.

ואו' אל תוסף על דבריו וכו' דע כי האדם יש בו רמ"ח איברים ושס"ה גידים פנגד רמ"ח מ"ע ושס"ה מצות לא תעשה לזה אם יבא האדם ויוסיף מצנה אחת יוכיח בעצמו ויראה פי' חשבון האיברים והגידין חסרין וימצא שקרן לזה אל תוסף אין לה אלא מה שמנו חז"ל תרני"ג מצות או יא' או' כל אמרת אלוה כו' פי' כל מה שאמר ה' כפאשר יהיה הפל בכללות אז היא צרופה שהיא תורה שאין בה סיגים אבל אם תחסר אחת מהנה אין פאן תורה ולזה תמצא שמי שרוצה להתגייר זולת מצנה אחת אין מקבלין אותו והטעם פי' תורתו סיגים ואינה צרופה ואם תאמר א"כ מה יעשה מי שאינו יכול לקיים כל התורה לז"א מגן הוא כו' פי' מי שאינו מקיים מצד פי' לא מצאה ידו אז ה' מגן לו פאלו קיים כל אמרת ה' ותמצא שארז"ל כי כל מצנה פלולה מכל התורה פלה וכאשר זה אינו מקיים קצת מהמצות פאלו לא קיים שום מצנה ומי שלא מצאה ידו לקיים אז מגן ה' הוא לו ויעזרהו לקיים: (* דקבל גביותא תושל ב"ע